

Зок-3/77р4

ПОЛЫМЯ

КНИГА ЧАЦЬВЕРТАЯ

XVIII 4796 (4)

ЧАСОПІСЬ
ЛІТАРАТУРЫ
ПОЛІТЫКІ
ЭКОНОМІКІ
ГІСТОРЫІ
КРЫТЫКІ

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ

1 9 3 1

В · Ы · Д · А · В · Е · Ц · Т · В · А

18509

I

45995

18569

Зок-3
1714

ПОЛЫМЯ

БЕЛАРУСКАЯ ЧАСОПІСЬ ЛІТАРАТУРЫ,
ПОЛІТЫКІ, ЭКОНОМІКІ, ГІСТОРЫІ

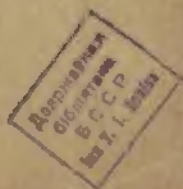
ГОД ВЫДАНЫЯ ДЗЕСЯТЫ

КРАСАВІК
1931

XVIII

4706

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАУНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К — 1931

Заказ № 1028.

2.000 экз.

(17 арк.).

Голографічний № 1523.

Друкарня імя Сталіна.

пас
ша
кр

ліц
ло
п'я
му
та
да

гас
му
Ша

на
на
кр
м
і к

сух
бот
Ен
чин
за
хат

ЗЯМЛЯ Ў ВЯТРОХ

(Урывак з апавесці)

Цім. Зарэчны

Глухая восеньская ноч. На дварэ сьцюдзёна і вільготна. У рабочым пасёлку ў зьвярынай распачы гаўкаюць сабакі. Нехта падранымі галёшамі хлюпае па гразкай вуліцы. Пад нейчай павецьцю куры хлопаюць крыльлямі. Пеўні спалоханым „ку-ка-рэ-ку“ прарочаць непагоду.

А вецер—бяздомны баламутнік, бессаромнік, усюдызализайка—скіголіць і вые, як жывая істота. Сарвецца са страхі саламянае, бярэма саломы падхопіць пад пахі,—і круціць, і нясе, і падскаквае, як быццам п'яны хлапчына ў высёлым казачку. Што яму, ветру, бездомніку-баламутніку: і гразкасьць, і бруд, і душу выядаючы сум,—у высёлым экстазе завірух аднолькавы для яго і балота, і поле, і гай,—усюды ён пройдзе, праскочыць, праб'ецца,—няма для яго ні заслоны, ні загарадак.

Студэнты гурбою выходзяць з рабфаку. Ноч прымае іх, як чаканых гасьцей. Сьцюдзёнасьць—вільготнасьць абымае, пранізвае. Вецер-баламутнік падхапляе, падштурхвае, гоніць па вуліцы ў рабочы пасёлак. Шэрыя хаткі забіраюць студэнтаў сабе.

Мужчына з жанчынаю выходзяць з рабфаку апошнімі. Яны таксама накіроўваюцца ў бок рабочага пасёлку. Іх таксама ахапляе сьцюдзёнасьць, і вецер-баламутнік падштурхвае наперад. Жанчына захінаецца крысамі паліто, мужчына ўзянімае каўнер скуранае тужуркі. Яны напамідаць абыходзяць лужыны, канавы, шукаюць сьцежку. На вуліцы гразка і коўзка.

Мужчына гаворыць:

— Дазвольце вас падтрымаць... можаце пасьлізнуцца...

Жанчына адказвае:

— Дзякую, не клапаціцеся... так лепш...

Далей ідуць моўчкі, на два крокі адзін ад аднаго.

За імі няпрыкметнай зданьню крадзецца чалавек. Ён не адрозьнівае сушмені ад гразкасьці, ня шукае сьцежкі,—ідзе проста вуліцаю,—балазе боты ў яго бяз дзюрак,—пільна сочыць за ідучымі наперадзе людзьмі. Ён углядаецца ў цемь, і там бачыць смутныя абрысы постацяў—мужчыны і жанчыны, ідучых адзін за адным. Ён баіцца, каб яго ніхто не заўважыў,—ідзе па-за-вугольлю, пералазіць цераз платы, нацянькі па-за хатамі бяжыць угрунь, каб заскочыць наперад мужчыны і жанчыны,

прытуліцца дзе-небудзь за кутам, прыгледзецца да іх, прыслухацца, што яны гавораць. Але мужчына маўчыць, жанчына таксама, відаць, ня зьбіраецца гаварыць,—ідуць моўчкі, як быццам усё ў іх перагаворана, перадумана, і мэта іхняга падарожжа—простая, як лінія паміж А і В.

Мужчына з жанчынаю спыняюцца супроць двухпавярховага дома тэхнічна-адміністрацыйнага персаналу. Усходзяць на ганак. Пра нешта гамоняць. Чалавек, што сочыць за імі, таксама спыняецца каля паркану. Ён хоча ператварыцца ў адио вялікае пуха, але пачуць, пра што гамоняць мужчына з жанчынаю, ня можа. Ён толькі разьбірае, што голас мужчыны—лісьвіны і лагодны, жанчыны—нэрвовы і настойлівы. Жанчына гаворыць урыўкамі, злосна. Потым яна сьмяецца. Сьмех яе ненатуральны, фальшывы.

Гэты сьмех выводзіць з цяплівасьці чалавека пад парканам. Ён расшчымі крокамі накіроўваецца да ганку, на якім стаяць мужчына з жанчынаю. Але дзьверы ўжо скрыпнулі і за імі знікла жанчына, а потым і мужчына. Чалавек застаўся адзін. Ён усходзіць на ганак,—вечер камечыць яго паліто, сьцюдзёнасьцю дзьмухае ў твар,—чалавек спыняецца, становіцца супроць ветру,—твар перад тварам,—ня то гаворыць, ня то крычыць:

— Таварыш Канабрыкіна! Наста Тарасаўна!

Вечер, шалахі, як сабачы ў рабочым пасёлку,—голос чалавека патапуў у цемні нocy. А потым цішыня і зьвон увушшу, быццам мільёны бомб выбухнулі ў адио мгненьне.

... Стаць на вятру, раскінуць крыльві рук—шырока, накасю сжань,—і ўзьняцца буравеем над зямлёю ў вятрох, над хмарамі, каб сусьвет быў пад нагамі, у бездані,—паляцець у бурдовую бязмежнасьць,—хоць чалавек і стаў на вятру, рукі ў кішэні, у сьлізотнасьці і чарнаце. Ці ўзьняцца на кручу, высока—пад неба, глянуць уніз—у роспач і рызык, заглядаецца ў вочы сьмерці, падражніць яе, як дзяўчаты дражняць хлапцоў, і ашукаць яе, гэтую старасьвецкую, усё яшчэ не адыйшоўшую ў адстаўку, бабулю,—хоць чалавек і ўзыйшоў на ганак-кручу, заглядаецца ў вочы цемні, ажна цёмна зрабілася ўваччу...

... Чалавек шпарка выходзіць з ганку. Быццам зачарованы—стаіць супроць дому. Адио з вокнаў на другім паверсе раптам асьвятляецца,—праменьні снопам падаюць на чалавека, на вуліцу, на гразкасьць, у лужыны. Чалавек адскаквае ў бок, у цмень. Пільна ўглядаецца ў акно. Там жаночая рука апусьпіла фіранку, адчыніла фортку. Вечер дзьмухануў, фортка бразнула аб раму. Жаночая рука кручком прымацавала фортку. Знікла.

Трывожныя, некуды заклікаючыя гулы гуты. Як сабачы ў бездані нocy. Глухое шамаценьне ветру. Перапалоханыя „ку-ка-рэ-ку“ пеўняў. І адчыненая, прымацаваная да рамы, фортка. Белая фіранка за вакном, Чорная ноч.

У памяці ўсплывае ўспамін. Даўно, а здаецца ўчора:

Хмуры, па-над рэчкаю, бор. Стромкая, крыльлямі ўгару, сасна. На макавіне, пад небам,—гняздо гругана. Там заўважна вішчаць груганяты. Хочацца ўскочыць туды, паглядзець на іх, схіпіць пальцамі за дзюбкі. Хлапчукі паднаквляюць: „Лезь, лезь!“

А ўгары шчакаюць, па цэлу бегаюць мурашкі. А неба сіняе, як плэсткі пралесак увесну. А лугі шырокія,—у красках і пахучасьці. Дубы на лугах дзябёлыя, як сямёхдзесцігадовыя старыкі. А ўнізе, пад сасною—круча: арэшнік, вольха, калакалуха, дэза,—яна падае з крутаю ў рэчку. Вада ў рэчцы ціхая, у ёй відаць болакі і кусты гнуткага лазьняку.

... Э-э-эх, паляцець-бы ў вырай, на лугі пахучыя, на неба ў пралесках, лятаць-бы сокалам—вольнай птахай—над барамі цёмнымі, над гаямі зялёнымі, над усёй сонечнай зямлёй—у вятрох і бурах,—да самага краю сьвета, дае бабы правікі хаваюць за болакі!..

... балючыя ўзмахі крыла. Іскаркі полымя ўваччу. Гострыя іголки ў пятках. А ў грудзях, здаецца, паласнулі нажом,—гарачая кроў булькаець, пеціцца, сэрца хоча вавёркаю скакнуць на зямлю.

— Стой! Трымайся!—крычаць яму знізу.

... і стома, і радасьць пасья. Маладая крамянасьць зямлі. Пахучая сакавітасьць травы. Задумены гоман бору. Драпіны на руках і нагах як бы не баяць. Хочацца німа ляжаць, прыслухоўвацца да свайго дуркаватага сэрца, адчуваць салодкую стому і радасьць свайго нечаканага забавеньня.

— А сьмешна было, калі ехаў ты ўніз па сасьне!—сьмяюцца хлопчаці.

А па-над соснамі, па-над борах лётае груган, сьвяткуючы перамогу над ворагам з чалавечае пэроды.

... Так і яна—ўзмахне крыльлямі, ударыць па твары,—паляціш пад кручу, у рэчку, у вір галавой!.. Яна сумная, а будзе сьмяяцца сьмехам нясьлёным, бесклапотным; цікава нагледаць, як бязвусы хлопчаціна ляціць уніз, нагамі тарчма!.. — Але гэтага ня можа быць!—ня можа, ня можа!.. ня будзе!..—чалавек шпаркімі крокамі ходзіць усьцяж дому—наперад-назад,—чалавек не адводзіць вачэй ад сьвятлом залітага вакна.

... Гэта можа быць,—думае чалавек.—Чаму можа быць?—запытвае нейчы незнаёмы голас.—Мы на двух розных канцавосьях,—гаворыць чалавек.—Сустрэнецца каля экватара,—усьміхаецца незнаёмы.—Хлусіце, хлусіце!—здуецца чалавек.—Гэта ня доказы,—спакойна зазначае нейчы незнаёмы голас...

... Раздвоены чалавек шпаркімі крокамі ўсходзіць на ганак. Адчыняе дзьверы. Ускаквае ў цёмны калідор. Вобмацкам шукае скабу.

... А вецер, а бура—за вокнамі, у бездані ночы,—над рабочым пасёлкам, над балотам, над рэчкай Чарнухай,—па ўсім белым сьвеце. Вецер суровы, буяны, а далёкае поўначы, э-а палярнага кругу.

... Праскочыць устрывожаны дзень—у тэмпах, у сводках,—стане перад табою вечар—як гэта? дзень за плячыма?—захіне зямлю чорным крылом ноч—у вятрах баламутных, у буры,—прыдзеш на кватэру, глянеш на мгненне назад на сводкі, на лічбы, на тэмпы,—убачыш.

... Бура, таварыш!—Зямля ў бурах! Зямля ў вятрах! — Будзем змагацца за сёньнешні дзень, лепш за ўчарайшы, за заўтрашні, лепшы за сёньнешні, за сучаснасьць, будуючы будучыню.

Жыць—штодзённая новага жадаць, жыць—бесьперапынна новае будаваць, жыць—цагліну за цагліной класьці ў падмурак будучыні.

Кожнаму хочацца жыць, але ня кожнаму дадзена права на жыцьцё.

Гаўрыла Таратуй ня мае такога права. Хоць ён і партыец, але выпадкова. Хоць ён і дырэктар, але не надоўга. Нездарма Айтось Шалы дражніць яго „цэнтрабабай“: тоўсты—удвох не абхопіш, заплылы—мутныя вочы ледзь-ледзь віднеюцца, непавароткі—усім тулавам паварочваецца, як воўк,—але ўсё-такі ён сам сабе на розуме, калі справа датычыцца самога.

... Гаўрыла, сядзячы ў крэсьле, гаварыў Насьце Канабрыкінай:

— Вось, бачыш, мы падцягваемся, даганяем іншыя гуты. Усё-такі не на апошнім месцы. Калдобініцкая гута—самая апошняя. Вось, пакуль Шклоаб'яднаньне разьлічыцца з ёй, пакуль дадуць ім наганяй, — мы і падгонім... Нас тады ня ўкусіш... І разгаварваць ня будзем...

— Соладка гаворыш, таварыш Таратуй!—перабівала Наста.

— Як-жа, таварыш Канабрыкіна,—я справу... Я так мяркую... Мы зробім адступленьне, стратэгічнае, так сказаць, а потым з новымі сіламі—гайда наперад!..

— Адрамантуй гуту, прывядзі ў парадак, тады ўжо разганяйся:

— Вось менавіта разгон, таварыш Канабрыкіна... іменна тэмпы... Дзівоснае слова!..

— Гэта ня цацкі, таварыш Таратуй!.. Жартаваць небясьпечна... Гута ходарам ходзіць... ня бачылі?.. Схадзеце паглядзеце. На шкломасе—свіль. Хто вінават? Вы цікавіліся?

— Таварыш Канабрыкіна... вы ўжо лаяцца... Можна па-добраму, па-таварыску... Давайце агульнымі сіламі... Я, вы, Альфонс Вітаўтавіч, парткалектыў, заўком, рабочыя,—давайце ўсе абмяркуем...

— Вы толькі разважаеце...

— Мы ўсе... Я не адзія...

— Што вы зрабілі?

— Мы-ж калектывам... адказваем... Я, вы, рабочыя, — усе вінаваты, усім трэба напружыць сілы.

— Я не магу працаваць пры такіх умовах! — усклікнула Наста.— Нейкая спакойнасьць, бясьпечнасьць навокал, як быццам людзі прыехалі на дачу ці на бераг Чорнага мора, ва ўсякім разе не на прадпрыемства, не на працу... Так ня можа быць далей, таварыш Таратуй!

— Я не разумею вас, таварыш Канабрыкіна... У нас, канечне, ня ўсё добра...

— Ня ўсё добра?—наогул—прымаючы пад увагу—аб'ектыўныя ўмовы? А ведаеце вы, што ў нас ня хопіць на зіму торфу для электрастанцыі?.. Хоць яна і маленькая—піхнуў—паваліцца, але-ж мы без яе ня можам жыць! Ведаеце, што тэмпературу ў печы, дзякуючы зніжэнню процанту шчалачоў, даводзіцца трымаць больш высокую, і выдатак нафты ўзьяўся з 4,1 тоны да 5,7 тоны ў суткі?!. Ведаеце, што бой з нармальных пляці процантаў узьяўся да 14?

— Канечне, ведаю, ведаю! таварыш Канабрыкіна! Я прымаю ўсё магчымае... Я на ўсё згодзен... Вы-ж ведаеце... Я-ж разам з вамі...

— Вось іменна, вы на ўсё згаджаецеся!.. Ваш паважаны Альфонс Вітаўтавіч Сакалоўскі быў супроць пабудовы дадатковай печы летась—вы былі згодны. Я падтрымала прапанову вынаходцы—вы былі згодны. Сакалоўскі прапануе перайсці на адзін бой—вы згаджаецеся. Я ўзняўмаю скандал, патрабую нафеліну—вы таксама згаджаецеся. Гэта толькі тое, што ўспомнілася: вы заўсёды такі. Вы ўсюды такі.

— Вы пачынаеце капацца ў маёй асобе, таварыш Канабрыкіна. Магу давесці вам да ведама, хоць і самі ведаеце,—я ня першы год дырэктарам... Я ведаю іншыя гуты... Мне не падабаецца ваша пылкасць... Яна часта перашкаджае справе... Можна цішэй і больш прадукцыйна... Гэта чорт ведае што!..

— Вы можаце на дапамогу ўзяць ня толькі д'ябла, але і боскую матку, таварыш Таратуй! Мне з вамі няма чаго гаварыць. Няхай разгледзіць ячэйка.

— Ячэйка?!.. таварыш Канабрыкіна! Наста Тарасаўна!.. Прашу вас... Я-ж на вас заўсёды спадзяюся... Вы для мяне—самы найлепшы працаўнік... Вы для мяне ня толькі намеснік дырэктара, але і самы блізкі таварыш... памочнік...

— Пры чым тут мае якасці? Вы ўнікаеце справы...

— Якасці?—ласкавым голасам затараторыў Таратуй. — А хочаце каб я вам сказаў па сакрату? На вас уся гута трымаецца... Вы больш падрыхтаваны за мяне... Вы можаце ўсё зрабіць... Нельга-ж гэтым злоўжываць!..

— Дзякую за компліменты!—насьмешліва адказала Наста. — У вас здольнасці галантнага прымірыцеля вельмі развіты... Хоць на конкурс накіроўвай вас... Ведаеце, чым гэта завесца?

— Наста Тарасаўна...

— Вы апартуніст!..

— Я-а?—падскочыў з крэсла Таратуй.

— Вы!—спакойна пацвердзіла Наста.

— Мы пагаворым з вамі на бюро... Так, так... на бюро...

... На гэтым абарваліся спрэчкі з Таратуюм. Апухлы дырэктар таропка захадзіў па габінаце назад-наперад. Наста ўзнялася з табурэту і вышла.

Дзень прайшоў у напружанай трывозе. Хапалася то за адну справу, то за другую. Але ніводнай не даводзіла да канца. Усё вывальвалася з рук. Настрой быў такі, што хацелася схіпіць нешта вялікае, важнае, — узняць высока ўгару і кінуць з усяе сілы побземлю, каб разьляцелася ў пух і прах Вялікае і важнае не траплялася пад рукі, — прад вачыма мільгалі лічбы, сводкі, адносіны. Усе яны крычалі аб прарыве, аб недавыкананні прамфімплян, аб зніжэнні якасці, аб прагулах, лютунстве, п'янках, дэбошах.

У канцы дня прыехаў прадстаўнік „Цэнтрасьпірту“. Быў ён у асеньнім паліто, у гарнітуры, пры гальштуку, — акуратны мужчына з рэдзенькай бародкай, з мігаючымі маслянымі вачыма. Настрой у яго быў вясёлы, як быццам ён толькі што атрымаў прыемную навіну. Ubачыўшы на дварэ Насту, ён узяў яе за рукаў і пацягнуў у катэру. У габінаце дырэктара ён таямнічым голасам, мігаючы вачыма, запытаў?

— Што-ж рабіць, таварышы дырэктары?

— У чым справа? — не ўзнімаючы галавы ад папер, буркнуў Таратуй.

— А вось у чым, таварышы... Вы ўжо думаете, што скончана справа з „Цэнтрасьпіртам“? Заплацілі вам грошы, дык і ўсё скончана? Дайце нам чатырнаццаць тысяч шэсьцьсот пяцьдзесят тры рублі! 14653 рублі! Грошы, як зноў! Выкладай на кон і баста!

— Як? Што? — прабуючы быць спакойным, запытаў Таратуй.

— А вось вам па парадку, калі ня хочаце верыць! Камісія экспертаў, па вашаму, нічога ня значыць? А?

— Якая камісія? — эноў, як быццам спакойна, запытаў Таратуй.

— Экспертаў, экспертаў, гавару! Камісія з інжынераў! Вось яна і знайшла, што наша арганізацыя, купляючы ў вас посуд, пераплаціла вам названую мной суму грошай.

— Як гэта пераплаціла? — ня стрымалася Наста. — Наяўныя-ж грошы за наяўную прадукцыю?!

— Вось тут і ўся бяда! Вы нас ашукалі. Мы пераплацілі вам 14653 рублі...

— Вы гаварэце толкам. Ня круціце! — устаючы з крэсла, сказаў Таратуй.

— Я — кручу? — здзівіўся і замігаў вачыма прадстаўнік „Цэнтрасьпірту“. — Выбачайце. Калі ваша прадукцыя гнілая, дык я кручу? Скажэце на ласку! Вашы вагоны, якія прыбывалі з бутэлькамі на наш адрас, былі напалову загрузаны бракам. У некаторых вагонах мы знаходзілі 75 процантаў браку. На гэта ёсць адпаведныя акты. Брак мы перадавалі „Першамайскай“ групе, а дабраякасную прадукцыю забіралі сабе. Мы паведамлялі вас, каб вы больш уважліва аднесліся да бракоўкі посуду на месцы; ня выканалі — ваша віна.

— Ты ведаў пра гэта? — звярнулася Наста да Таратуя.

Дырэктар маўчаў. Ён стаяў каля стала, рукамі перабіраючы паперы. На твары яго нельга было заўважыць ня то што сполаху, але і ценю

трывогі. Ён быў спакойным і бясшпечным, як быццам паведамленае не датычылася яго. Ніжняя губа яго адвісла. Погляд быў апушчан на стол, як быццам там было нешта важнае і вырашаючае ўсю справу.

— Ты ведаў пра гэта?—паўтарыла Наста запытаньне.

— Глупства!—замест адказу кінуў дырэктар.

Таварыш Таратуй... Наша арганізацыя... Я ўпаўнаважаны... „Цэнтрэспірт“...

— Чаму-ж вы не падалі ў суд?—запытаў дырэктар.

— Мне патрэбен ваш адказ... Магчыма вы згодзіцеся бяз суду...

— На каго-ж вы будзеце падаваць у суд? На нас?

Канечне, не абвінавачым-жа „Першамайскую“ гуту... яна ні прычым...

— А мы вінаваты?

— Канечне, раз ваша прадукцыя...

— А па-мойму, — Таратуй узяўся за гузік у паліто прадстаўніка „Цэнтрэспірту“, — па-мойму вы павінны падаць у суд на чыгунку... Яна вінавата... Мы здалі, мы ізкіравалі, мы ў разьліку... чыгунка пабіла—няхай яна адказвае...

Таварыш дырэктар, перабіў прадстаўнік „Цэнтрэспірту“, мігаючы пачыма, таварыш Таратуй... Экспэртаў давяла, што ня чыгунка вінавата, а якасьць... Бутэлькі крышэцца, б'юцца, да іх датыкнуцца нельга...

А я кажу —чыгунка! Там шкоднікі сядзяць, на чыгуны! Іх пастрэляць трэба! Яны падрываюць нашу гаспадарку!..

... Прадстаўнік „Цэнтрэспірту“ пайшоў ня солана хлібаўшы. Зараз жа пасьля яго ў пакой увайшоў Сакалоўскі, і яму Таратуй сказаў:

— Толькі што быў той... з гораду...

— Канечне, вы зрабілі так, як я гаварыў?—ажыўлена запытаў Сакалоўскі.

— Так, я сказаў, што за чыгунку мы не адказваем...

— Правільна, я-ж вам гаварыў...

Убачыўшы Насту, ён замяшаўся, а потым лагодным голасам зьвярнуўся да яе:

— Як вы думаеце, Наста Тарасаўна?

— Я нічога пра гэта ня ведала, —суха адказала Наста.

Замешаным Таратуй ласкава загаварыў:

— Я-ж, здаецца, паказваў табе... Так... так... паказваў... Паперкі прыходзілі... Яны паведамлялі нас...

— Ніякіх паперак я ня бачыла, —сказала Наста і выйшла з пакою.

На дварэ яе дагнаў Сакалоўскі і шэптам, заглядаючы ёй у вочы, папрасіў:

— Вы-ж ведаеце, Наста Тарасаўна... Аб гэтым нельга гаварыць рабочым... Дзеце слова, Наста Тарасаўна?

— А чаму вы клопоціцеся так? У першую чаргу я буду адказваць...

— Я за вас, Наста Тарасаўна... Ды і мне, як інжынеру...

— Адкасьніцеся!—адказала Наста і, пакінуўшы Сакалоўскага, пашла ў напрамку да рабфаку.

Увечары, пасля заняткаў на рабфаку, Сакалоўскі папрасіў дазволу ў Насты праводзіць яе да хаты. Моўчкі ішлі ўсю дарогу. Наста ішла наперадзе, за ёю Сакалоўскі. Кожны сабе шукаў сьцэжку. Кожны думаў пра сваё. На ганку дома Сакалоўскі зноў папрасіў Насту маўчаць пра справу з „Цэнтрспірта“.

— Вы ж ведаеце, Наста Тарасаўна,—гаварыў ён, калі пра гэта даведаюцца рабочыя... калі гэта зробіцца абгавараньнем страчнага і папярэчнага... калі кожны будзе па-свойму тлумачыць...

— Ну, і што з таго?—запытала Наста.

Ні ў якім разе... Не падумайце так, Наста Тарасаўна... Я ня супроць самакрытыкі... Я ня супроць шырокага абгавараньня рабочымі тых ці іншых пытанняў...

— Гэта мая справа, як я думаю.

— Вось, вось, я толькі гэтага і жадаю...

— Хочаце, каб я маўчала?

— Так, так, Наста Тарасаўна...

— Ха-ха-ха! голагна засьмяялася Наста — Да пабачэньня...

Наста адчыніла дзьверы і увайшла ў калідор. За ёю ўвайшоў Сакалоўскі. Наста шпарка ўзбегла па лесвіцы на другі паверхі. Спынілася перад дзьвярыма свайго пакою. Прыслухалася. Крокаў па лесвіцы ня чуць было. Сакалоўскі, напэўна, пайшоў па сваю кватэру, якая была ў гэтым-жа доме, на першым паверсе.

Толькі распаліла прымус, у дзьверы нехта пастукаў. Запытала:

— Хто гэта?

— Гэта я... па хвіліну...

— Паркан?

— Так...

Адамкнула Увайшоў Астап. Твар яго быў чырвоны, прыкметна была замешанасьць. Ён спыніўся каля парога.

— Праходзь,—сказала Наста.

Я... да вас... на хвілінку... Ішоў міма... убачыў... сьвятло ў акне...

— Таварыш Паркан, чаго вы хвалюецеся?..

Я?... Нішто... не, не... Вось праходжу каля вас... успомніў...

— Што-ж вы ўспомнілі? — запытала Наста, нагінаючыся да прымуса. Пасьлязаўтра суд... Вы выступіце...

— Мне гаварылі... ведаю...

— Суд над зрыўшчыкамі... Падрыхтавацца трэба...

— Правільна. Неабходна правесьці ў паказальным парадку.

— Каб гэта было навукаю для астатніх... Вось, вось... Гэта значна дапаможа ўзьяць дысцыпліну.

— Ну... і ўсё... Трэба ісьці да хаты...

— Чаго вы ўцякаеце? Гарбата будзе зараз гатова.

- Дзякую... Я сьпяшаюся...
- На спатканьне з кім-небудзь?
- Не, не... Я да хаты...
- Не апраўдвайся... Чырвоны твар выдае...
- Я? не, не!.. Да пабачэньня... дабранаць!..
- Удзякаеце? Вось які вы... ня ведала...
- Я сьпяшаюся... спакойнае ночы...

Дзевы бразнулі, за імі схавалася Астап. Наста стаяла з разьведзенымі рукамі. Думала. Прымус пышкаў хваравітым уздыханьнем. Вецер-баламутнік за вокнамі сваволіў акаяніцамі. На гадзінніку ўдарыла дванаццаць. На гуче загудзеў гудок. Наста стаяла і думала. Потым прашаптала:

— А ён-жа добры...

Пасья нагнулася і пагасіла прымус. У вушшу зазьвінела, як ад сотні званкоў.

Разьдвоены чалавек выскачыў, як абпараны, на вуліцу. Вецер заблытаўся ў крысах паліто. На гуче гудок зайграў трывогу. Зьвярыным яхам завывлі сабакі.

Дом тануў у цемні. Ледзь прыкметныя контуры сьцен растаявалі ў ночы. На другім паверсе было асьветлена адно вакно. Там была яна. Раздвоены чалавек замешана і няўклюда ўцёк ад яе. Яна сьмяецца ўспамінаючы яго—недалужнага і спалоханага.

На першым паверсе таксама асьветлена адно вакно. Там ён. Яна ня пусьціла яго да сябе. Ён хітры, пранорны ён будзе дамагацца яе. Ён пакладзе ўсе сілы, каб завалодаць ёю. Ён скарыстае ўсе сродкі, каб падначаліць яе сабе. Гэтага нельга дапусьціць. Трэба прыкласьці ўсе сілы, каб адхінуць яго ад яе. Неабходна ўжыць усе магчымае, каб ён ня мог нават датыкнуцца да яе.

Ён пагань. На твары яго сьлізота і затоеная нагласьць. Здаецца, што у сярэдзіне яго сядзіць зьвярок. Але ён—хітры, праворны, разумны. Ён умее ня толькі складаць формулы, але і нешта другое, калі яму награве небяспека. Ён умее абарніць сябе. Ён часам паказвае, што ўмее і наступаць! з падцішка, няўпрыкмець, як пужака. Ён інжынер, галава гугы. У яго хітрасьць лісьці і спрытнасьць наверхі. Яго трэба выклікаць у адкрытую бойку. Ён — вораг.

Але яна не падасца на яго закіды. Яна не такая. У яе маладосць і дужасьць, і шчырасць. У яе вочы колеру антрацыту. Яна моцная. Непадатлівая. Яна ніколі ня пойдзе поплеч з ім. Ён будзе заўсёды ганяцца ўсьлед за ёю, покуль не застане дзе-небудзь у балоце.

Яна ніколі не падобна да яго, і яму ніколі не перамагчы яе. Нядарма ў акне яе пакою сьвятло гарыць ярчай, нядарма чорныя цені блудзяць на яго вокнах. Яе дарога ляжыць торнаю і прасторнай, але яму ніколі не трапіць на яе.

...Чалавек ідзе па гразкай вуліцы,—успамінае вясну:

.. Ён бы-ах, засьпяваць-бы песню пра неба ў пралесках, праз горы высокія, пра зямлю ў вятрах, сьпянаць-бы на ўнесь голас пра маладосць буяную, пра жывіце бунтознае, каб голас адносіла ветрам у чыстае поле, у пушчу дрымотную, на лугі, на балоты, за рэчкі пукатыя, за вазёры заціруныя, аж да самага краю сьвета, дзе бабы пранікі хаваюць за болакі. Сьпяваць бы пра лес задуманы: як ён німес у пагожны дні,—не шалахнуцца, стаць ціхі і пакорлівы, надначалены сваім законам: як стогне, разе у буру, кароньнікі гоўдаючы пад сабой зямлю; як звярына дэкая кідзецца тады з бірлогі у бірлогу, з рава ў пралесак, з гущачы у поле; як наляўнічыя-палацугі страляюць зайца наляту, жмурачы вока на мушкетэры. Сьпяваць бы пра лугі пахучыя: як лям ліраюцца кветкамі пярэстамі, каб дзяўчаты прыходзілі ірваць кветкі, спавіваць з іх вянікі, кідаць вянікі ў рэчку ў язарох і ў чаротах, гадаючы: „Ці дзяўчынаю вск вєканаць, ці юнєсць, замуж дзяцей гадаваць...“

Лугі пахучыя, а дні сьпякотныя, — хочацца рынуць-бухнуцца ў нір галавой, сьцюдаснасьцю прагнаць сьмату. Хочацца плаваць, ныраць да самага дна чыстага, у жоўтым пяску; хочацца плысьці пад вяду, узмахамі рук перамагаючы плынь. Але работа безадкладная, вока тэспадарскае шлонае, коса чвікае, трава кладзецца амярцьвела і налева, доўгім і роўным радам,—сьвін. ніс ад неспасьлівае работы. Было тады толькі сямнаццаць год, але ўжо аддаваў юнацкі сьваю багаццю Курачкіну за дваццаць пяць пудоў жыта ў год, хлеб адвозілі ў бацькаву хату, у сям'ю з сямі ротаў на паўнадзеся зямлі...

...Успамінаючы мінулае, Астас падыйшоў да свае кватэры. Была яна на ўсёрай пасёлка, у хаце каваля Шэда. Там ужо спалі. Хата-нідзісьценка была ахутана змрокам Астас пастаяў хвіліну супроць свайго пакна, абірынуўся напад і пашшоў блудзіць па вуліцы, крокамі пужаючы сабак. Зноў аднавіліся ўспаміны. Успаміналі яны бяз усякага лёгічнага парадку, самавольна, ня выкліканыя ні абставінамі, ні думкамі. Было радасна па дзінячаму імат чэго ўспамінаць, хоць і ня было ва ўспамінах ні радасьці, ні вєсєлєсць. Былі яны ўсє сумныя, у тузе і ніннасьці, але длачці і бліжкі. Яны выклікалі у душы сумяшцу і глыбока лєтєсны на жыцьцє дакор; усю істоту ахаплялі жаданьні—нявыразныя, некуды заклікаючыя, трывожныя.

Прад вачыма мільгалі вобразы блізкіх людзей: маці—у роспачы, перад бажніцаю, на каленях; бацькі у клопотах, на полі пад дажджом, з пугаю пастуха ў руках; братоў у цяжкай працы, у барацьбе за лусту хлеба: большыя плытнчаю кожную вясну, узімку ішоў на лесараспрацоўкі, ая пяцьдэсят верст ад хаты, меншыя памагаў старому бацьку пасьвіць авечак і сьвін; сестраў у надзеях на лепшую будучыню, на чужой рабоце, адзікотных... Успаміналіся гады свайго юнацтва, заглушанага і прытоптанага чужымі нагамі, узятая кулаком Курачкіным у сваю

шырокую кіпанню. Успаміналіся ўцёкі з катаргі непасільнае работы і першыя дні на гуде у новых, неподобных на дзіншыя, абставінах, сярод новых і незнамых людзей. У першыя часы ўсё здавалася складаным і незразумелым, але патроху, прыгледжыўшы і ввучаючы працэсы вытворчасці, знайшоў свае месца на гуде, пэўнае і адказнае перад усімі рабочымі. Спачатку падносу да печы шыхту, пасля давольлі рабці банаткі, а потым буталькі;—праз тры гады лічыўся адным з лепшых майстроў. Тут жа прынялі у комсамол, а потым кандыдатам партыі, адсюль жа сьвідаў у горад на трохмесячныя курсы прапагандыстаў, пасля чаго быў апартам комсамольскага колектыву. Адчыніўся рабфак, пачаў займацца ў ім, глядаў праз год можна вступіць у хімічны інстытут. І напер, працуючы старшыней залюком, увесь час ідзе на работу і вучобу, некалі нямае падумаць пра сябе. Толькі анаўночы знаходзіцца некалькі часу пачаўшы на далёкіх крыях, у глыбокай мінуўшчыне з кніжкаю ў руках.

...На вуліцы была адна чорная цішыня ночы. Скрозь яе ішоў чалавек рукі ў кашані, каўнер угору, у падраных галешах. Думы яго былі важкія, як уласныя крокі на зямлі. Печэка для сябе ён яноў апынуўся перад акном Насты. Там было цёмна. На першым паверсе таксама ня было святла. Чалавек улішоў на ганак, пастаяў крыху на ім потым знік у цемні ночы. Яго ахапілі хвалюючыя жаданні і н, ціха глытаючы словы, шантаў: „Яна мая... мая... Будзе маяй“. Яму здавалася, што ён на крыльях узымалецца пісека ўгору за болакі, пад сонца,—аж дух зацінае і сэрца трапечаць у грудзёх.

...Чалавек ідзе у сьвізотнасьці, скрозь дождж, а неба ў пралесках, сімля у вятрах, — жыць хочацца ў баянсьці і барацьбе! Стаць радавым салдагам у вялікую армію працы, штурмаваць разам з усімі вышнімі будучыні, у чорнай рабоне знайсці сябе самога; працаваць, аддаючы працы сябе на раарыў, калі гэта патрабна мільёнам такіх-жа салдатаў; верыць у надыходзячую будучыню хіба ня шчасьне? ня гонар? ня слава?—жыць і памёрці ў барацьбе!..

...Восень, сьвізотнасьць, дождж,—а неба у пралесках, зямля у вятрах, бураломы ходзяць па зямлі! Стаць ветру твар перад тварам, каб „зыхнуць сьвюдзіннасьці“, сіверкай, марозам, узруненым крокам пайсьці насустрэч, перамагаючы шаленства і злосьць саламутніка, прыйсьці у суровасьці і вятрах да вызначанае мэты у бурнасьці і барацьбе!..

...На вуліцы гражасьць, сьвізотнасьць і нічасьць, чалавек ідзе на паўскрай пасёлка скрозь чорную цішыню глухой ночы.

Менск—4-IV-31 г.

БАТУМ

Юлі Таубін

На беразе морскім, сярод медуз
стаіць гарадок Батум.
Там грузчыкі грузяць вясёлы груз,
там хваляў стракаты шум.

„Прынц Гамлет“ прышоў у Батумскі порт...
(... а хвалі былі—як лавы.)
Абдёршы хусьцінкай паўднёвы пот,
на палубу вышлі вы.

Тады вечарэла. Кудлаты шпіц
зрабіў каля вас прыпал
і складкі бялюценых нагавіц
старой галавой прасваў.

Ён кошык трымаў, бы сыгару ў зубах,
на шыі ў абодвых—бант.
Запомніўся: шпіц, і сыгарны пах,
і выгалены капітан.

• • •

Бывала—рэйтарам-коньнікам
налятаў рабаваць сатрап...
Службовец канторы Томпсон і Ко
ступав на хісткі трап.

Вы радзіліся быццам нанава...
Ці-ж другая прышла пара?
Прав тваю шкарлюпу капітанаву
бачу лысіну гандляра.

Да політыкі вы абыхавы?
Больш турбуе індыйскі тайфун?..
Ну, а ўсё-ж ткі.. вось гэта... як у вас?
Так, політыка ваша—фунт.

Прыбылі вы, значыць, за нафтаю...
Ад Компаніі... Ну, але ж .
Стоі! Хаду я цяпер пазнаў тваю;
абаронца брытанскіх меж.

Бывала—дрэдноўтам шматтоннікам
гасыцяваў у нас окупант...
Службовец канторы Томпсон і К°
апраўляе на шыі бант.

Я пазнаў гэту постаць хілкую,
гэту скронь на ангельскі ўзор
І руку з сінзватай жылкаю,
што падпісвала прыгавор.

Ты ня з тых, хто ў „шалёных оргіях“
„разлагалецца“ ў Савкіно.
Гэта ты заснаваў Георгію—
меншавіцкую? ўсё адно.

Ты—сумленны і пераконаны
гэтак сама трымаў руку,
калі ў згодзе са ўсімі законамі
рабаваў Батум і Баку.

Нафта!.. Ты цяжкай жылкаю
Цячэш у савецкі бак,
ты высачэнай вышкаю
ўзьнімаеш да неба гмах,

казачнымі фонтамі
выпростаеш гнуткі стан,
сочышся нечапанаю
чорнай крывёю з ран.

Промінамі хімернымі
гарыш ты пад час ліхі,
сьціснутая цыстэрнамі
мінеш з цягніком шляхі.

Ты за нас лепшым довадам
стала, калі-б праз тлум
вышла ты нафтапроводам
ў Лёндан, а не ў Батум.

* * *

Спаткаецца стагоднік кантор,
службовец „Томпсон і К°“
падпісвае дагавор
у краіне бальшавікоў.

Купіць нафту ён і бензын
і заплоціць бяз лішніх прэк...
Банк „Гарысон і сын“
пагасіў тэлеграфам чэк.

Так „Прыяц Гамлет“ асеў на дыо,
наталіўшы нафтай нутро...
Заўтра—ў мора...

„Ні-ни-ни-но!“
засьпяваў вясёлы матрос.

У добры вечер... Тайфун прайшоў,
так што можна зайсці ў Кітай—
захапіць там і рыс, і шоўк,
Каб вярнуцца на „войчы край“.

* * *

(Ах, ніколі „Томпсон і К-о“
не давалі сваіх капіталаў
на гэта,
на прадпрыемства такое вялізнае...
Яно пабудуецца ў вяхох,
грознаю зданню яно перад імі ўстала:
прадпрыемцы —

пролетары сьвету,

а назва —

соцыялізм).

* * *

Каб працягваць пудіны лірычнай хады —
маленькае, але нямінучае публіцыстычнае адступленьне.
Пяцігодка па нафце выканана ў два з паловай гады.
Ударнікі Азнафты і Грознафты атрымалі ордэн Леніна.

...і чамусьці мне згадваецца вясёлы матрос —
той самы што сьвістаў: „Ні-нна-нно-но“...
Былі ў яго белыя зубы і дужы рост...
Можа цяпер ён дзе-небудзь б'ецца ў доміно,
можа чысьціць палубу, можа гуляе ў бары...
Добрае табе дарогі, таварыш.

Колькі вас гэткіх —

добрых, вясёлых абліччаў —
маладых хлопчаў комсамольскага ўзросту
краіну Томпсонаў сваёю айчынаю клічуць,
а таго ня ведаюць, што вось яна проста,
тут пачынаецца іхняя радзіма шырокая,
ад Батуму да Мурманску,

з Менску да Уладывастоку.

Можа пабачымся, хлопцы?

Што-ж, як шляхі разыйшліся...

Вочы расплюшчацца...

сьвет ня сышоўся клінам на Томпсон і К.о.
Гамлет—можа быць Гамлетам.

Цяпер-бы, я думаю,

ён быў-бы таксама —

за бальшавікоў.

Можа там, на чужыне —

трапіць якая газетка,

тады

шчыра жадаю, каб там вы дазналіся:

(так как было, ня зьменена).

„Пяпігодка па пафце выкапана ў два з паловай гады.
Ударнікі Азнафты і Грознафты атрымалі ордэн Леніна“.

На беразе морскім, сярод мадуз

Прылёг гарадок Батум...

Там грузчыкі грузяць вясёлы груз,

там хваляў стракаты шум.

У Батуме пабыў я чатыры дні...

І добра-ж пазнаў я-ж там...

Харошае сонца, хлапцы, на паўдні,

жадаю такога ваз.

Я часта там слухаў напеўны шум...
(...а хвалі былі, як львы)
Любіў я і штыві... Ніякіх дум
ня выгнеш тады з галавы.

А кніг я тады ня чытаў ані,
Радка не нашкрабаў сам...
Харошае, ялопцы, жыццё на паўдні—
жадаю такога вам.

Пасья ўжо надумаліся ў адлёт
(фінансы—ляцелі ў дым)
На „Грузіі“—агенцтва „Савтаргфлёт“
мы выехалі на Крым.

...Я вышаў з каюты пад вечар... На дзе
апошні прамень пагас...
Два твары знаёмых згадаліся мне,
дзёве постаці ўсталі ўраз.

Службовец канторы Томпсон і К-а
ўсьмешкаю рот скрывіў.
Ён з хваляў ківаў мне сваёй рукой,
запэчканай у крыві.

А той—белазубы, вясёлы матрос
чамусьці тады заціх.
Ён сумным паглядам у далі ўрос—
і хвалі схавалі іх.

І здаўся сабе я мізэрным такім.
На моры быў рэдкі штывль.
Дэльфіны скакалі... І цяжкі дым
за намі ў павстры стыв.

3-IV 1931 г.

Менск.

АДШЧАПЕНЕЦ

Тарас Гутча

XXI

Роўнялежна і адначасна адбываліся падзеі і ў Затоньні; адкуль і зачалася ўся гэтая гісторыя.

Нельга сказаць, каб Пракопаў учынак паспрыяў калгаснаму руху ў Затоньні. Калі наэлўтра даведаліся затонцы аб тым, што Пракоп сышоў з дому нямаведама куды, абый толькі ня быць у колгасе, што найболей хістка людзі, што пазнапісваліся ў колгасе, захісталіся яшчэ мацней. Большая палавіна іх заходзіла ў аўдавейшую цяпер Пракопаву хату, каб дашэдца з першых крыніц аб падробнасьцях і матывах яго прочак. Яны спачувалі Пракопу, дзівіліся той упартасьці, якую выявіў ён у сваім нежаданьні ісьці ў калгас, і для большасьці з іх Пракопава постаць вырысоўвалася як постаць героя і калгаснага мучальніка. Дзе-ж гэта відана, каб прагмушы усё жыццё на зямлі чалавек, не шалагон, а чалавек сталы, працавік, руплівы гаспадар, раптам кінуў свой дом, сваю сям'ю, увесь набытак і павалоке ў сьвет? Такого эдарэньня ніхто не памятае! І людзі моцна задумліваліся над гэтым.

Многа было гутарак аб Пракопу. Разважаючы аб ім і дзелячыся гэтаю нязвычайнаю навіною, часамі і пасьміхаліся людзі, але гэта ня быў вясеьлы, жартлівы сьмех гэта быў сьмех жалю, няпаўнасьці і сумненьня. Трэсьлі галовамі, паціскалі плячыма, і няпрыемнае ўнутранае пачуцьце хлаладком павывяла на сэрца. Ва ўсякім разе занадта гэта ня добры: ня ўсьпелі яшчэ і прыступіць да афармленьня калгасу, а ўжо чалавек выбыў з грамады, заявіўшы гэтым свой пратэст. І невядома, куды ён пашоў і што ён замьсляў. Некаторыя, найболей уражлівыя затонцы ў потайку прыглядаліся, ці не ляжыць дзе Пракопаў труп. Словам настрой быў панамы. Нават той, „энтузіям“, з якім група затонцаў на чале з Марынічам і Нічыпаруком, першым падпісаўшым сваёю лёгкаю рукою пратакол аб пераходзе ў калектыўную гаспадарку, ужо гатова была рынуцца на заможнікаў кулакоў, каб паліквідаваць іх трохі, нават гэты энтузіям апаў, разьвешаўся, як дымок, выпушчаны ў паветра з Марынічавай піпкі. Ды яно і зразумела: гэты „энтузіям“ быў выклікан не ўсьведамленьнем інтарэсаў класавых груп сялянства і ня ідэяй калектывізацыі, — ён проста быў вынікам жадаваньня кучкі затонскіх аматараў пагрэць свае рукі ў ку-

2. 21
1808/1

лацкай шарсьці. Хоць гэты паход і не адбыўся, дзякуючы Пракопу, і кучка аматараў незаметна распалася, але заможнікі ўсё-ж такі перажылі некалькі вострых мінут небясьпекі.

Бліжэйшым аб'ектам гэтых замахуў быў Чыкілевіч. Ён раней за ўсіх адчуў подыхі гатай небясьпекі. Але Чыкілевіч быў чалавек прадбачлівы. Хоць у яго і былі некаторыя надзеі, што калектывізаваныя не адбудзецца або пойдзе нейкім іншым шляхам, ён тым ня меней на ўсякі выпадак прымаў свае меры. Яшчэ з восені выкапаў ён патапны паградок у сваёй каўні і у гэтым паграбку хаваў кубел сала, дзьве кадушачкі крупы і іншы свой скарб. Быў у яго добры япрук, і ён закалоў яго нядаўна. Каб людзі ня ведалі аб гэтым, Чыкілевіч не смаліў яго звычайным спосабам, самомай: агонь і дым прыцягнулі-б людскую ўвагу. Каб унікаць гатай, Чыкілевіч асмаліў япрука ў пограбе жароўняю, для чаго напаліў добрых бярозавых вуглёў. Вышкі гатай олараўні пераканалі Чыкілевіча ў тым, што новы спосаб ніколі ня горшы за стары, а пры сучасных умовах проста дасканалы. Разам з гэтым ён зніжаў і якасць свае жыццёвы: выменьваў яе на горшую, бяроўчы добрыя прыдаткі, рабіў з іх розныя камбінацыі, але рабіў ціха, гадка незаметна. Гаспадарскія ж машыны прыносілі ў такі стан, каб у калгасе яны басталі, але калі б яны засталіся ў яго, то працавалі-б належным на адным пасадзе некаторых рамонтаў, а якімі-б лёгка справіцца іх сапраўдны гаспадар, гата значыць ён, Чыкілевіч, дзяў шкодніцтва кірвала яго мыслямі і паступкамі.

Хоць сам Чыкілевіч на сходах і ня быў, але там былі яго вушы. кожны разумны чалавек павінен мець некалькі пар вушэй. Ён таксама доўга ня спаў у гэту ноч, разважаў над тым, у якой меры закрае яго калектывізацыя, што возьмуць у яго ў першую чаргу, што потым і што нарэшце станецца з ім самым. Ня было ніякага сумневання: яго раскулачаць, раскулачаць зараз-жа. Тэарэтычнае разважанне асноўвалася на вядомым Чыкілевічу выніках. Бясспрэчна перашкодаць такому «гвалту», ён увесь трэсься ад злосці і думаў, як паномесіцца за і гэту няпраду і несправядлівасць на свецце. У гадзіннай галаве яго мітусіліся самыя страшныя пляны, чым меней атыццёвыя, тым больш фантастычныя. Ён думаў аб розных (яко-б правільных) зямлі, дзе калгасы асталяюцца, аб заразе, якою-б можна было спустошыць усю скадзіну ў колгасе, аб пошысці для тых трутняў, што пагоўляцца на яго дабро, аб забойствах, падпалах і іншых жахлівых рэчах.

Раніцаю даведася ён, што яго ужо збіраюцца раскулачваць. Яго вушы ў Затоньні мелі і свае языкі. У хваляванні, у трывозе чакаў ён няўнікнёнага налёту на сваю гаспадарку. Прайшло некалькі вострых мінут напружанага чакання. Але яму становіцца вядома і аб тым, што Пракоп сышоў з дому і чаму сышоў. Яму расказалі, якое замяшаньне выклікаў Пракопаў учынак паміж новаўвучаных колгаснікаў.

— «Дай табе, божа, здароўя, Пракопе!»

Лягавий уздыхнуў Чыкіленіч і чужо не заплакаў ад радасці, гаруючы па Пракопу: калі Пракоп і ня зусім выратаваў яго, то час раскулачвання ня усе ж быў адтэрмінован. Сядзець аднаму на хутары стала не уцягнеш. У яго з'явілася думка выкарыстаць гэты выпадак. Апрача браварку, пасоўвае лісьнявы шайку, навуекае на сябе від засмучанага чалавека, ідзе на вуліцу, дзе густа снуюць натрыпжаныя затонцы.

У невялікай групцы сядзя стайць і Марыніч, як ні ў чым ня бывала, і глыбокадумна пыкае шыкаю. Вострым і калючым поглядам акінуў яго Чыкіленіч. Марыніч не заважае гэтага погляду і сам даволі прыемна глядзіць на Чыкіленіча. „Сьвядан ты, сволач!“ каротка атэстуе ў мыслях Чыкіленіч Марыніча, а ў голас гаворыць лагодна:

— Дзень добры, мужчыны!

Некалькі хвілін Чыкіленіч стаіць моўчкі, слухае што людзі гавораць. А гаворка ўсё каля Пракопа верніцца. Нарэшце, улучыўшы зручны момант, выступае Чыкіленіч.

— Дзівак, скажу я вам!

Чыкіленіч тут чалавек сьвежы, яго слухаюць уважна.

— Проста сказаць несправядліва чалавек, калгасу збаяўся! Гаворыў з ім учора. Уперся не хачу ў калгас! Ён і так і гэтак, а ён хоць ты яму грудзі пады, а месца ня зрушыш „Ось“, кажа, „новую пашчыну робіць, у цялою загараюць людзей“. І пашоу, і пашоу. „Які-ж ты, кажа, гаспадар у калгасе? Дзе ты прыложыш тут свой розум, свой адум? А на сваёй гаспадарцы, кажа, які ты ні быў гаспадар, але гаспадар, сам сабе галава, сам сабе загадчык і камандзір. Хачу раблю, хачу адпачываю. А ў калгасе я што? Парабак ня парабак, батрак не батрак, а полі свае ня маю“. Ну што ты скажаш такому цёмнаму чалавеку?

Чыкіленіч уыходзіць у Пракопаву родлю і пад Пракопавым выцягам б'е па калгасу.

XXII

Мікіта падняўся в пасьвечані раней, як звычайна. Першы раз у жыцці апанаваў хлопца гаспадарскі клопат. А клопату нарабіў яму бацька ня мала. Тое ж адчуванне нявыразнасьці і няўпэўненасці Пракопавата лесу цяжкім гнетам ляжала на Мікітавым сэрцы. Нахмураны і задумлены вышаў Мікіта з хаты.

З чаго-ж тут пачаць?

Першым дзелам пашоу у клуноў траба накарміць жывёлу. Гаспадарскім вокам вірнуў на сена, на салому, на зпасы корму, пастаяў разважліва, залажыўшы адну руку за пазуху кажуха.

Корму пашына хваціць, калі яго расходаваць эканомна, сам сабе падумаў Мікіта і тут-жа стаў прыкідаць у розуме, як чалавек стаў, на чым можна зрабіць эканомію, як больш рацыянальна ўжываць корм. Бацька больш налягаў на трасянку. Шмат корму трацілася дарма, ішло проста

пад ногі, у гноі. Мікіта тут-жа рашыў абмежаваць дачу трасянікі, перайсці больш на сечку, на паранку. Калі Мікіта запыніў свае мыслі на паранцы, ён прышоў да вываду, што паранка гэта і ёсць той сваяасаблівы від сілосу, аб якім так многа цяпер гавораць. Загатаваць сапраўднага сілосу бацька і ня думаў, хоць пастараўшыся і мог бы зрабіць невялікі запас. Ну, але што ты зробіш, калі чалавек акасыўся ў сваім разьвіцці і ў поглядах на жыццё, на гаспадарку?

Гэтыя меркаваньні засланілі сабою на некаторы час мыслі аб калектывізацыі і адсунулі на задні плян і самога бацьку.

У Мікіце пачала абуджацца патроху ўласніцкая натура, гадаваная на працягу такога доўгага часу. У яго борзда складаўся плян гаспадарскіх работ на бліжэйшы час, але гэты дзень яшчэ прыдзецца ахвяраваць заведзенаму бацькам парадку, прасьцей сказаць нятрэсці трасянікі.

Наскуб сена, асакі з лугу, дадаў шалкі са дзёве мурагу, каб хоць на першы раз ня крўдавала скаціна на новага гаспадара, палажыў трохі грэчкай, трохі аўсянай і трохі ячнай саломы, усё гэта старанна ператрос сілкамі і тады ўжо панёс карове і цялушцы, пільна сочучы, каб ня цярушыўся корм.

Корм быў загатованы добра, карова і цялушка адразу кінуліся есці, што вельмі ўсцешыла Мікіту, і ён адчуў вялікую прыязнь да жывёлы, паглядзіў карову і цялушку. Можна ён і даўжэй палашчыў іх, але рахмань конь лагодна загатоўваў яму, напамінаючы аб тым, што ён таксама чаго-небудзь ды варты ў гаспадарцы. Мікіта вярнуўся ў клуню траба-жа даць і каню. Конь такая жывёла, што без яды аставацца ня любіць. Каню Мікіта прынёс аднаго мурагу, прычым заўважыў у голас:

— Пачакай, брат: я можа чаго і лепшага прыстараюся табе.

Словам гаспадарскі інстынкт абудзіўся ў Мікіце ва ўвесь рост.

Падаваўшы скаціне і зачыніўшы хлеў, ён зноў пашоў у клуню. На такую каля прышла стаяла саматужная сячкарыя — бярвяно-казлы на чатырох ножках з двума парамі ўбітых маўскасык сьпіц накіштаў зайцавых вушэй, каб трымалася саломы. На гэтай саматужнай прыладзе сечку разалі сярпом, для чаго да яго ручкі прывяжвалася віроўка ў дзвюх столкі. Паміж гэтых столак прадавалася нага, як той асноўны рычаг, што прыводзіў сэрп у рух. Рэзаць такім спосабам сечку было і цяжка і марудна. Тым ня меней малады гаспадар так захапіўся работаю, што калі прышла маці клікаць Мікіту сьнедаць, у яго была ўжо нарэзана даволі ёмкая куча сечкі.

— Запрацаваўся, сыноч, — з ласкаю ў голасе заўважыла Тацяна і заплакала.

У той час, калі Мікіта рэзаў сечку, Чыкілёвіч стаяў з мужчынамі на вуліцы і дзяліўся з імі сваімі успамінамі аб Пракопе, прыпісваючы яму такія погляды на калгас, якія таму і ў галаву ня прыходзілі. Праўда, у аснове усёй гэтай лухты хітрага Чыкілёвіча была доля праўды, але

Чыкілевіч дыплёматычна абышоў моўчкі, што ўсе такія мыслі ён сам усеу Пракопу ў вушы, як увадаіў ён цяпер іх сваім слухачом

Тацяна ўжо дачулася аб гатай гутарцы. Людзі, інфармаваўшыя Тацяну, не абышліся без таго, каб не дадаць сяго-таго і ад сябе. У выніку Пракопава постаць выступіла ў нязвычайна вялікіх памерах ворага калгасу?

Пануры і хмурны, ссунуўшы бровы, сядзеў Мікіта за сталом і слухаў, што раскажвала маці, аб усіх гэтых прыкрых рэчах. Крыўда брала хлопца за бацьку, злосьць на Чыкілевіча, як глаунага звадыяша і баламута. Усё-б гэта было яшчэ паўліха, калі-б яно не адбівалася на грамадзкай справе.

Але горш за ўсё, што сярод падпісаўшых учора пратакол аб уступленьні ў калгас пачалося зноў хістаньне, зноў пашлі гутаркі аб выпісваньні з калгасу. Мікіта адчуваў тут, што і на ім ёсьць нейкая доля шчы. Траба нешта арабіць і яму. Ён толькі што хацеў падзяліцца з маткаю сваімі думкамі, адгукнуцца на ўсе гэтыя падзеі, але не пасьпеў: у хату зусім нечакана заходзіць сам Чыкілевіч!

Калі б у хату забег воўк, то маці і сын напэўна здзівіліся-б меней.

Чыкілевіч зайшоў асьцярожна, ступаючы мякка і з такою выразнаю на твары, як-бы ў хаце быў нябожчык.

— Выбачайце! лісьліва загаварыў няпрошаны госьць:— проста ня мог стрымацца, каб не зайсьці да вас.

Мікіта яшчэ больш панура апусьціў вочы.

Тацяна занямела на месцы і толькі ўжо трохі апамятаўшыся сказала:

— Сядайце!

— Пастаю: я не надоўга.

Момент тупога маўчаньня.

— Ну, і што надумаўся арабіць чалапек!—голас Чыкілевіча быў по-веш жалю: мне так і паказалася ўчора, што ў чалавека нешта ёсьць на мыслях. Як роднага ўгаварваў яго ісьці ў калгас. Не! уперся, не хачу... І куды ён пашоў?

Тут Мікіта ня мог стрымацца. Закалаціўся ад злосьці, вочы іскрамі бліснулі. Але ўзяў сябе ў рукі.

— Пашоу па сьвеце пакадзіць, каб разьвесьць кулацкія уплывы, сказаў ён, як дарослы чалавек.

Чыкілевіч кінуў галавою, але ўжо загаварыў да Тацяны:

— І што вы думаеце рабіць?

Мікіта, хоць пытаньне ставілася не яму, пераняў матку і сам, як гаспадар у хаце, адказаў:

— Вось зараз іду ў прауленьне калгасу і падам заяву, каб нас прынялі ў калгас.

Гэта думка прышла Мікіце ў голаву раптоўна, цяпер.

Чыкілевіч шырока расчыніў вочы.

— І гэта будзе згодна з бацькаваю воляю?—і а усьмешлаю паглядзеў на Мікіту.

— Вон з хаты!

Мікіта ўвесь пачырванеў, усьхапіўся з месца, згарнуў кулакі.

— Пабойся ты, смаркач, бога пад абразамі сядзіш! улаваўся абразань Чыкілевіч.

Тады Мікіта схпіў са сьцяны „бога“, Мікалая Мірлікійскага, і шпурнуў ім у ненавіснага Чыкілевіча. Абраз з шумам гвазнуўся аб зямлю каля ног Чыкілевіча і навёў на яго настаящую паніку.

— Шалёны!—крыкнуў ён і кінуўся вон з хаты.

XXIII

Варочаючыся з хутара, Лапко і Пракоп падтрымлівалі адзін аднаго. Хоць дарога была і невялікая, але часу адабрала яна даволі многа. Па-першае, дужа сьпяшацца ім ня было куды, і яны ішлі павольна, па-другое, ногі іх трохі зьвязвала Бабурава гарэлка, па-трэцяе, у іх вялася самая жывая гутарка, хоць кожны з іх захапляўся пераважна сваімі мысьлямі і пачуцьцямі, па-чацьвертае, дарога была вузкая, а наабанал дарогі ляжала шмат сьнегу, прыцелі ж нашы ніяк не хацелі разлучацца, ішлі плячо ў плячо, хоць амаль не на кожным кроку то той, то другі правальваўся ў сьнег.

— Слаўныя людзі!—казаў Пракоп і затрубіў носам.

— Людзі! што такое людзі?—запытаў Лапко і сам адказаў.

— Гліна! З гліны добры майстар зробіць усё, што хочаш... усё!

Тут яны стукнуліся плячукамі, і іх ногі, у аднаго левая, у другога правая, праваліліся ў сьнег. Покі яны іх даставалі, Лапковы мыслі аблуталіся у галаве, але супзілі з агульнаю гатою, на якую ўзяўся ён разважаць, ня гублялі, а толькі пашлі па іншай лініі.

— Я калгасьнік і... муляр і яшчэ брыгадзір? Ды які я брыгадзір? раптам перабіў самога сябе Лапко:—які я брыгадзір, як, добра ты казаў, які ты дэлегат?

— Ну, брыгадзір з цябе першы сорт! А я дэлегат ліпавы.

— Ну, няхай так, згадзіўся Лапко:—але куды я хадзіў? Чаго хадзіў? Ось дзе яна самакрытыка!

— А я? чаго я цягаюся па сьвеце?—жаласьліва азваўся Пракоп: дома ёсьць гаспадарка: конь, карова цялушка-трацячка, ды якая ўдалая цялушачка! Ну, як родная дачка! Пыдаеш у хлеў, яна табе і шыйку выцягне, здаецца так і гаворыць: „Пачухай мяне!“ І кінуў усё, павалокся немаведама куды і чаго. Хто ж будзе даглядаць іх?

Пракоп разка мяняе тон, з журботнага пераходзіць на вясёлы.

— Мікіта мой... о, шальма! калгасьнік, якіх і сьвет не радзіў... Граматны хлопец!.. Ну, раз вы хочаце ў калгас—ідзеце сабе! Мая Тэцяна праўду казала: не замінаў жыць, хто хоча жыць па-новаму разумная

баба!.. І я на іх трос кіем! Ну, живеце сабе, як хочаце, а я пагляджу: Пракопа ты таксама ня возьмеш за тры капейкі. Ось якая мая самакрытыка!—скончыў ён перанятым ад Лапка дасканалым словам, сэнсу якога не разумеў.

Лапка церпіліва маўчаў, покі ня выгаварыўся Пракоп.

— Самакрытыка—штука пострая, — заўважыў ён, адгукваючыся больш на уласныя мыслі: запытаўся: а чаго ты хадзіў туды? Да каго ты хадзіў? Хто ты і хто ён? Ты чалавек, ён чалавек, ты хочаш жыць і ён хоча жыць. Але ты калгаснік, ты муляр ды яшчэ брыгадзір! Гэтага ня трэба забываць. А ён хоць і чалавек, але воук, бо ў свай хутар глядзіць. Можна ня поўны воук, але пронантаў пяцьдэсят ваучачыны ў ім ёсць. І ты да яго ходзіш? Хаджу! журбана прызнаўся Лапка.

— А чаму ты ходзіш? Ну? Прыцелі былі, дружны!—на свядзе ж уласныя пытанні адказваў Лапка, анаходзячы сабе апраўданне.

— Брэшаш, Лапка! рашуна накінуўся ён на сябе самога: ты сьлізьняк, натура твая.. сказаў-бы, Пракоп, ды шаную цябе!

Іныя аноу моцна стукнуліся плячукамі і на гэты раз абодва паналіліся ў сьнег. Пракоп на адзін бок дарогі, Лапка—на другі. Рухавейшы Лапка першым стаў на ногі і вылеў з сьнегу, а Пракоп яшчэ церабіўся.

— Ну, як ты там, таварыш дэлегат? — запытаў дабрадушна і жартліва Лапка.

Ось падымаюся і я. Але, ведасш, лёг-бы ды і ляжаў-бы ўжо так...

— Бачыш ты, як спадабаў калгас: на калгаснай зямлі хочаш ляжаць!

— Добры калгас! Эрабідзь-бы нам такі!.. Эх, Мікітка ты мой і Андрэйка і Тацяна мая і цялушачка-трацічка!.. лірычна выгукваў Пракоп, упёршыся локцем у сьнег, як-бы азбыўшыся, што трэба ўставаць.

— Ну, уставай, браце! пойдзем памалу.. — цягнуў яго за руку Лапка.

— Пойдзем!—цвёрда сказаў Пракоп і падняўся на ногі: —трэба ісьці, трэба! Дарога вялікая, нагамі маімі нямераная.. Дзе мой дом? дзе мой прыпынак?

— Кінь ты! махнуў рукою Лапка:—мой, мой! От у тым-та і беда, што ўсё мой ды мой! А мой дзе дом? Усюды, дзе ёсць людзі!.. Не-е-е! стой! стой! Злавіў, брат, я цябе, Лапка!—раптам схамянуўся муляр і тут-жа стаў выкрываць слаю памылку:—хутары твой дом? Кулакі твае людзі?.. Думаеш, што гаворыш, Лапка!—пастрашыў ён сябе самога.

— Дом твой—калгас, саўгас, фабрыка, завод, калі ты стаіш на правільнай лініі,—строга зазначыў Лапка і дадаў:

— Іначай сказаць—ваш дом там, дзе будучца соцыялізм.

— А вось ты скажы: Бабура кулак ці не? —пацікавіўся Пракоп.

Лапка пачухаў патыліцу.

— Як табе сказаць? Няма ў мяне на яго цвёрдага погляду. Адно гаворыць ва мне, што ён—кулак, а другое кажа як-бы і ня кулак.

— Выходзіць, што, ён кулак двух з палавінаю пальцаў,—пусціўся ў жарты Пракоп:—а няхай ты скісьні!

— Не жартуй і ня сьмейся, Пракоп, — азваўся Лапко: — адно я табе скажу: не хацеў бы я, каб нашы ведалі, што я да яго хадзіў, печ праўляю Калгасны брыгадзір — і кулаку печ правіць! Дык ты, брат, пра гату печ маўчы! Калі часамі што якое, дык ты кажы і я буду так гаварыць што ты прасіў мяне пранесці на пасалак. Чыта? Ну, ці мала там якая магла быць патрэба? Ты — дэлягат...

— А ты ўжо, калі ласка, пра маё дэлягацтва таксама маўчы, бо як-ж я дэлягат? Яно калі па справядлівасці расудзіць, то чаму-ж я не дэлягат? Сам ад сябе дэлягат! Ат і ўсё!

Верна! Агаднуся Лапко: — дэлягат, ну, і дэлягат! Так і запішам. Але пра печ — маўчок! Натура мая, ведаеш... сьціскае-бы, ды шчырую цябе.

— Ну, што ты ўсё натуру сваю ганіш? Скажы і я табе тое, што і Ачэтка казалі: каб такія людзі былі, як ты, то лёгка было жыць на сьвеце.

— Не, не! — запротэставаў Лапко: не кажы мне гэтага! Траба быць цвёрдым. А я кісэль. Хто ю папросіць — не магу адмовіць! Ну, але калі небудзь і я ўзалуюся! Талы, брат, сьцеражыся! — пагрозіў Лапко.

Надыходзілі да калгасу. Яны трохі працьянералі. Час быў даволі позны. Толькі ў вокнах Максіма Шахлевіча сьвяціўся агонь.

— От дае чалавек! галава! Цвёрды, справядлівы і ўсё па закону.. Адміністрацар! — хваліў Лапко свайго старшыню.

Вайшла ў двор. Лапко правёў Пракопа на яго станцыю.

Запыніліся на ганку.

— Дык пра печ маўчок! — ціха сказаў Лапко.

— І пра маё дэлягацтва ні-ні!

На гэтым яны і разышліся.

XXIV

У гэты дзень Максім Шахлевіч быў дужа заняты. Апроч звычайнай штодзённай работы ў калгасе, а работы заўсёды было, даволі асабліна для такога руплівага старшыні, як Максім, яму прышлося ўдзяліць шмат часу камісіі па абследаваньню быту ў калгасе. Хоць камісія прыйшла да найлепшых вывадаў аб становішчы калгаснікаў, і калгас „Хваля рэвалюцыі“ быў прызнаны, як узор для другіх калгасаў, тым ня меней старшыня быў моцна заклапочаны.

Я мушу зрабіць тут адну заўвагу.

Нядаўна я даведаўся з газэты, што ёсьць яшчэ адзін калгас з тым-жа імем, якое носіць і калгас, аб якім ідзе тут гутарка. Каб ня было ніякага непаразуменьня, лічу патрэбным заявіць, што мой калгас „Хваля рэвалюцыі“ ня той, што я вычытаў у газэце. Калі і той, гавяцны калгас, пастаўлен так-жа добра, як і гэты, то я буду дужа ўсьцешаны. А калі ён трохі пакульгвае, то я выклікаю яго на соцэпаборніцтва з маім калгасам. „Маім“, само сабою, разумець траба ўмоўна.

Выпадак, навеўшы на Максіма такую заклапочанасць, на першы погляд можа паказацца малазначным: старшыні стала вядома, што Лапко потайкам даваў сяды-гады сяму таму калгасны корм тым калгаснікам, што мелі свае каровы. У калгасе ж быў заведзены такі парадак, што калгаснік, меючы сваю карову, павінен сам прыстарацца і корму для яе. Вялікай бяды ў тым, што калгаснік прыкорміць калгасным кормам сваю карову, яшчэ ня было-б, калі-б усё гэта рабілася дазволу, адкрыта і законна. Пры такіх-жа абставінах паступак Лапко ёсць злачыннасць, заслугоўвае ганьбеньня і не павінен быць пакрытым. Але аб пакрыцці тут гаварыць ня прыходзіцца: па першае, замазванне розных недахопаў супярэчыла прынцыпам самакрыткі, бо самакрытка тая адаровая глеба, на якой гадуецца і выхоўваецца новы чалавек, і па-другое, гэты выпадак стаў вядомы ў калгасе. Аб ім, між іншым, і ў насыценізацы „Калгасная Праўда“, якую нядаўна выпусцілі і ўжо вывесілі для чытання, быў змешчаны артыкулычк пад загалоўкам „Добрачыннасць ці крадзеж?“ Калгасная грамадакасьць чутка сачыла за ўсімі праявамі непарадкаў у калгасным жыцці.

Старшыні было прыкра, што у калгасе маюць месца такія выпадкі, і самае важнае тое, што вінаватым аказаўся Лапко, відная ў калгасе фігура. Што тут Лапком кіравала не злачынства, а пакладзистасць і мяккасць яго натуры, для старшыні было ясна, але факт трэба браць такім, як ён ёсць.

У праўленні калгасу была ўжо гутарка аб Лапковым учынку. Ставілася пытанне, як адгукацца на праступак Лапка. Член праўлення, намеснік старшыні, т. Ваган, стаяў за тое, каб ня выносіць учынак Лапка на шырокую калгасную грамадакасьць, а зрабіць яму ад імя праўлення і партыйнай ячэйкі вымову, строгую вымову з папярэджаннем. За гэтую меру кары стаялі яшчэ тры члены праўлення: Марына Палеха, Мікола Гінох і камсамалец Гаруй. Але старшыня самым катэгарычным чынам выступіў супроць. — Вы, тапавышы, не дацэньваеце факту, — абурана заявіў ён: — такая мера спагнаньня ёсць ня што іншае, як замазванне праступку, зводзячы яго на мёртвае канцылярскае ўсчуждзе. Ня трэба забываць, што ў нас ёсць сотні калгаснікаў, а сярод іх ёсць такія, што сваімі карэннямі стаяць у мінулым, не пабыўшыся старых замашак. І справа тут ходзіць не аб адным Лапку, але і аб асобах, дачыненых да гэтай справы. Я цвёрда стаю і буду стаяць на тым, каб яе вырашаць не ў праўленні, а на агульным сходзе калгаснікаў.

У якасці аргументу быў прыведзены і Пракоп, чалавек пастароньні, які зьяўляецца сведкаю прыкрай падзеі ў іх калгасе. Дык ня інтарэсамі Лапка тут трэба кіравацца, а інтарэсамі калгаснага колектыву і ня толькі іхняга, а і наогул.

Продзіў доведаў старшыні трудна было што-небудзь сказаць, ня рызыкуючы зблыцца з правільнай лініі. З ім згадзіліся ўсе і па-

становілі склікаць сход калгаснікаў. Сход быў рэзачы на заўтрашні вечар.

І правёўшы Пракопа, Лапка памаленьку сунуся калгасным дваром, бяручы кірунак на свой знамячаты будынак. Яму проста было прыемна прайсцця каля яго лішні раз. Асабліва яго асамага бжу. Гушчэй заскрыпеу пад нагамі сыня, і павольней рухся. Лёгкае крок, калі праходзіў ён каля акон кухні, дзе мола кватэру Таклюся.

І гэты вымяна падкрэсланы скрып сыня над нізкім Ланка, і лямаруджын крок яго, і кашаль, што перабуся з груд. І, калі Лапка паравінаваўся з покіямі кухні, дзе гэта сядзела аб'ява, што не адно толькі жаданне лічы рэз паауба, што перам сёрых рук і галавы прыняло сюды майстра былі і іаіны і я і я прыткнуся тут і нават запаміна на кароткі час: Ланку задало, іаго у прорах і янага акна як-бы нешта м'ягнулася і чый-та няясны аб'яс прышоў да шыбы, на дзвюе трэціны заложанай маровім. Лёгкае стук у шыбу сыгналізавану Лапку, што ён апананы. Лапка адвинуўся па б'аках і падаўся бліжэй да давярэй. Трошкі пастаяў тут. Давяеры аддзела аддзельна, і Лапка ўвайшоў у кухню.

— Ня сьпіш яшчэ? —

— Не, ня спала... Нічога ня чуў?

Пытаньне было паставлена у такім тоне, што прымусіла Лапка здрыгануцца.

— Не, ня чуў. А што?

Таклюся момант памаўчала.

— Прыкрая справа, Пятрусь!

Два комплексы прадстаўленьняў у кароткі міг прайсццяся ў яго галаве: ці ня здарылася чаго з скацінаю? ці ня стала ўжо вядома, што ён быў на хутары?

— Ну? у Лапковым голасе была трыпота, і ён чакаў, што ўсплыве тут на верх: хлест ці хутар?

— У насценгазэце пра цябе напісалі, што ты — шкоднік: разбазарваеш калгасны корм.

У Лапка адлягло ад сэрца.

— Як разбазарваю?

— А даеш таму, каму ня маеш права даваць.

— Ну, гэта глупства, — стаў трохі храбрыцца Лапка.

— А хіба ты нікому не даваў?

Па голасу заметна было, што Таклюся хацела пачуць ад Лапка адно толькі — не!

Лапка-ж мусіу прызнацца, што корм ён даваў. Ну, але-ж які гэта праступак, што ён дасць калі-ні-калі мяшок сечкі ды прысыпле з прыгаршчы аўса?

— Ты, Пятрусь, як малое дзіця, — сказала ў засмучаньні Таклюся і нават удыхнула.

— Каб я карысьць меў якую-небудзь я гэтага, ну, то іншая справа,— стаяў на сваім Лапко.

— Ну, але-ж даваў жа ты потайкам?

— Да ня ўжо-ж тут бюрократызм разводзіць з-за жмені сечкі?— яшчэ храбрэй заўважыў ён.

— А хто ведае, што ты даваў і колькі даваў? Ты мяркуеш так, а людзі глядзіць пачай. Шахлевіч страшна абурўся (Лапка пачаў заіраць столах), хачаў абмежавацца вымоваю, а ён паставіў гэта на агульны сход калгаснікаў. Заўтра вечарам сход будзе.

Лапка раздумліва чухаў патыліцу.

Наўга, а мя пачынае Халі-б-и не даведаліся яшчэ, што на хугары бы, пач Дзюмоху прапу. Не, годзі: больш мяне ня упрасіш, хопі ра-эарвіся!—цвёўда заключыў Лапка.

XXV

І на гэты раз абудзіўся Пракоп рана. Ён прыпамінаў падзеі ўчарашняга вечара, пачастунак у Бабуры, разважальні яго аб калгасе. „Хітры бактоў, і нешта мае на ўме“, гадумаў сам сабе Пракоп: „Цьвярозы гаворыць за калгас, але калі-б ён веў тое, што думае пра калгас, то да гэтага не дажыў-бы! Выпушы, пачаў трэхі прагаворвацца Адна томкі праўда яго, што ў калгасе траціць кулак“. Нарэшце успомніў Пракоп і аб тым, што ён за лішняю чаркаю п'янаўся ў сваім фальшыным дэлегатстве. Ня вярта было гаворыць гэтага: карысьці нікому ня будзе, а сабе пашкодзіць можа. Пракопу стала сорамна. І яму прыкрд была гэта выдуманая роля дэлегата сярод сумленных і чэсных работнікаў. Але ён заспакоіў сябе на тым, што век тут некаваць ня будзе, і час падумаць яму, што рабіць далей. Ясна адно: трэба ісьці, але куды?

Гэта „куды“ ўстала цяпер перад Пракопам са ўсёй істотнасьцю і ў поўнай нелічцы. Як-бы загадзя вырашаючы адказ на балючае запытаньне, перад ім ясна-ясна ўстала яго вёска, сям'я, гаспадарка, пакінутая ім на раскрыжапаньні старых і новых дарог сялянскага жыцьця. Што-ж робіцца цяпер там? Коллектывізацыя не палохала яго ўжо так, як раней. Ён думаў аб тым, як-бы гэта было добра, калі-б і там завесьці такі-ж калгас, як і тут.

Ня спыніўшыся ні на якой цвёўдай мысьлі, Пракоп адзеўся і пасу-нуўся на двор. Надвор'е было ціхае. Хоць неба было яснае, але мароз адпаў. Адчувалася прадвесьне. Пракопа мацней пацягнула да дому. Ён стаў тварам у той бок, дзе, як здавалася яму, была яго вёска, і стаяў, аглядаючы прасторы. Перад ім паказалася постаць чалавека. Пракоп вірнуў і пазнаў Лапка. Рушыў яму насустрач.

— Здароў Лапка!—ветла паздароўкаўся ён.

— Здароў!.. Куды так углядаўся?

— А думаю ў дарогу рушыць.

— Што-ж так сьпятаешся? пажыві яшчэ ў нас.

Пракоп зірнуў на Лапка. І выгляд яго і голас, як паказалася Пракопу, былі не такія, як звычайна. У яго закралася падазрэнне, ці не давсёдаіся тут, што яны былі на хутары, чаго так баяўся Лапка.

— Ну, што чуваць?—запытаў Пракоп.

— Заўсёды на сьвеце што-небудзь чуваць, — крыху здалёку зайшоў Лапка і потым ужо бліжэй падступіў да справы.

— Нічога ня чуў?

— Не!

Пракоп у сваю чаргу з трывогай зірнуў на Лапка і са страхам чакаў навіны. Лапка, ня ўтойваючы нічога, увёў Пракопа ў курс справы. Для Пракопа цяпер зусім стала ясна, што ён не памыліўся, разважаючы аб постаці чалавека з мяшком. Але калі ўчора ён хацеў аняйсці якую-небудзь пляму ў жыцці калгасу, то цяпер ён шчыра хацеў, каб гэтых плям тут ня было. Перад ім разгортвалася новая старонка ў кнізе калгаснага жыцця, ставячы яго перад магчымасцямі шырэй і глыбей убачыць гэта жыццё. Яму толькі дужа было шкода, што гэтую старонку разгортвае сабою Лапка, якому ён спачуваў ад усяго сэрца. Хацелася дапамагчы яму выблутацца з гэтай прыкрай справы, параніць, як сябе трымаць на сходзе, што казаць. Але Пракопавы дарады засноўваліся на хітрасьцях зайца, што заблутвае свае сьляды — старая тактыка старой юстыцыі. Для Лапка яна не падыходзіла.

Сход пачаўся роўна а восьмай гадзіне ўвечары. Прасторны клуб радка калі бачыў такі поўны збор калгаснікау. Уся калгасная грамадзкасць была прадстаўлена багата: старыя, маладыя, людзі сярэдніх лет, жанчыны, падлеткі мужчынскага і жаночага роду запаўнялі і лаўкі і праходы.

Лапка, няпрыдатны герой сёняшняга дня, заняў месца бліжэй да сцэны. Сядзець у сярэдзіне ці азад і бачыць увесь час, як на цябе паглядаюць, было проста нязручна і няпрыемна. Яшчэ больш укрытае месца заняла Таклюся. Было замётна, што справу Лапка яна прыняла блізка да сэрца і хвалявалася ня менш за яго, бо Лапка быў спакойны, нічым ня выказваў свайго хвалявання, можа толькі бровы яго трохі ніжэй спусьціліся над вачамі. Пракоп сеў азад, непадалёку ад Лапка. Ён хацеў быць поруч з ім, але некаторыя меркаваньні не дазвалялі арабіць гэтага.

Над узвышкам, дзе зьмяшчалася сцэна, а цяпер стаяў стол для прэзыдыуму, гарэла вялікая лямпа, і там было даволі сьветла, унесь-жа клуб затапляўся ў слаба асьветленай цемнаце.

Лапка сядзеў нярухліва, павярнуўшы голаву ў бок сцэны, дзе вось-вось павінен зьявіцца старшыня і адкрыць сход. Лапковы вочы запаліліся на партрэце Леніна. Гэты партрэт выступаў цяпер у новым для Лапка асьвятленьні. Ён зьвярнуў увагу на гэты мудры, удумлівы, крыху прымураны погляд, трохі насмешлівых, але строгіх вачэй, пазіраўшых

паўвверх галоў многамільённых мас, правадыром якіх ён аъяўляецца, і азіраюшых тое, чаго ня ведаюць і можа яшчэ няясна прадастаўляюць яны.

Але на сцэне паказаўся старшыня. Шум галасоў, поўніўшых клібу, адразу стаў радзець і зараз жа сьціх, толькі некалькі хвілін глуха тухкалі ногі, покі не паселі ўсе ці не занялі найболей выгодных для сябе пазыцый.

Для парадку і ўжо па сходаўскай традыцыі старшыня пазваніў Заля замерла.

Агульны сход калгаснікаў абвяшчаю адкрытым, урачыста і гучна заўважэнні словы старшыні. Членаў праўлення прашу заняць месца ў прэзідыуме.

Непарушная цішыня стаяла ў залі клібу. Праўленне было ў поўным зборы.

— Таварышы! сёнешні наш сход — сход, так сказаць, непрадбачаны, вынудковы. Праўленне калгасу паставіла склімаць вас з поваду вядомага вам артыкулу ў нашай „Калгаснай праўдзе“... Ці трэба зачытваць яго? — запытаў старшыня.

— Ведаем, чытаааа! — загуў сход.

А калі хто ня ведае, дык даведасца з далейшага, — пачуўся адзінокі голас.

— Я каротка аформлю, таварышы, сэнс гэтага артыкулу, — казаў старшыня далей: у нашым калгасе, як пішацца ў артыкуле, выяўляецца нездаровая зьява, на якую мы не павінны і ня маем права заплюшчваць вочы. Дык вось мы і павінны абсудзіць гэтае пытаньне і зрабіць усё ад нас залежнае, каб такіх і ўсякіх іншых нездаровых зьяваў ня мелі больш месца ў калгасе.

— А хто пісаў гэты артыкул? — запытаў хтось з калгаснікаў.

— Калі выявіцца тут, што напісанае ў артыкуле — ня праўда, тады я скажу, хто пісаў, — быў адказ старшыні.

— Другіх пытаньняў ня будзе?

— Не!

— Дык хто, таварышы, хоча ўзяць слова па сутнасьці артыкулу?

Пастаноўка пытаньня была ня зусім ясная. Ні Лапко, ні яго хаўруснікі тут не упаміналіся. Проста як-бы трохі было няёмка называць імя ўсім вядомага Лапка. У гэтым быў грэшан і сам старшыня. Але так было толькі спачатку.

XXVI

Пасьля кароткай і няпрямнай у такіх разох замінкі і паўторнага запытаньня старшыні, хто хоча выказацца, падняўся Сымон Таркевіч.

Таркевіч рабіў ураджаньне сярэдэтага чалавека. Бровы яго пераважна былі нахмураны, меў звычай бубніць і прыгаварваць: „Ці гэта парадак?“ А калі ён зьбіраўся гаварыць больш-менш доўга, то шоркаў правым

пальцям на два рази на адным і на другім боку свайго носа, уцягваючы ў сабе паветра. Так зрабіў ён і цяпер, „намяццю нос“, як казалі пра яго людзі.

— Як тут выказвацца? — сярдзіта запытаў Таркенч: трэба наўперад ведаць, што гэта са сход: ці гэта чыстка, ці суд? А то ня ведаюць, як прыступіць... Ці гэта парадак?

— Мне здаецца, што пытаньне стаіць даволі ясна, — адказаў старшыня: сход павінен сказаць сваё слова і вынесці настанавленне аб учынку т. Лапка і тых таварышоў-калгаснікаў, што былі з ім у згаворы Мулейкі і Ступіка. Ці мелі яны права рабіць вогь так, як значыцца тут, старшыня паказаў насьцонгазэту, што ляжала тут-жа на сталі, — ці не?

Тады слова ўзяў калгаснік Мікіта Ганчар.

— Таварышы! мы добра ведаем т. Лапка. Гэта наш лепшы калгаснік, чалавек бел усялякіх хітрыкаў, сумленна прыдуе на калгас. Ён жэ, можна сказаць, сваімі рукамі пабудаваў склеп і кухню... Дзе вы зноў-дасце такога чалавека? Дык што аб ім казаць? Які праступак ён зрабіў? Што выдаў некалькі мяшкоў сечкі? І каму? сваім-жа калгаснікам. Але я запытаюся: калгасная, абагуленая скаціна, якую даглядае Лапка, пацярпела ад гэтага ці не? У якой меры гэтыя некалькі мяшкоў няшчаснай сечкі адбіліся на запасах калгаснага корму? Вось, т. т., што трэба ўлічваць, калі мы гаворым сёньня аб Лапку. Што-ж на чалавека накідавацца адразу...

— Тав. Ганчар! ніхто не накідваецца на т. Лапка, — заўважыў старшыня.

— Да мы і ня ведаем, колькі выдана гэтай сечкі: можа мяшок, можа два. Няхай сабе дзесяць, ну, дык што-ж! Прадаваў ён яе? грошы браў за гэта?.. Скажы, Лапка, дзе ты там сядзіш? многа ты наскладаў за гэтую сечку грошай?

Старшыня зноў зрабіў увагу прамоўцу.

— І ніякага тут згавору ня было, — адвакатаваў далей Ганчар: — прасіў чалавек сечкі карове, ну ён і даў. Мы павінны тут сказаць, каб такіх выдаць больш ня было, і іх ня будзе. Вот і ўсё!

З вялікім задавальненьнем, з асалодаю, можна сказаць, слухаў Пракоп гэту прамову. Калі прамоўца кончыў, ён быў ужо шырока разгарнуў рукі, каб адпаведна гэтай шырыні пляснуць далонямі. Але ў зале ня было надтрыманьня, і яго рукі, ня пляснуўшы, зноў зашмыліся ў рукавы кажуха. Зірнуўшы на прэзыдыум, Пракоп запыніўся на старшыні: ясна было відаць, што прамова Ганчара нядобрае зрабіла на яго ўражаньне.

— Хто яшчэ, т. т., хоча выказацца?..

— Няхай скажа сам Лапка, — пачуўся голас азад.

— Тады, т. т., дазвольце мне, — узяў слова сам старшыня.

— Гэта праўда, т. т., Лапка мае вялікія заслугі перад калгасам, як і шмат хто з іншых таварышоў-калгаснікаў, і ніхто гэтых заслуг ад яго не адбірае. Але, т. т., ня ў гэтым справа. Пытаньне трэба ставіць так: ёсць

парушэньне парадку ў калгасе ці не? Ёсцьці! — падкрэсьліў старшыня: — факт правэраны. Але гэтага мала: калгас, т. т. не багатадэльны і не скарбонка, адкуль дабратаю таго ці іншага таварыша, у даным выпадку т. Лапка, будуць браць калгаснае, аграмаджанае дабро для задавальненьня ўласьніцкіх патрэб. А гэта, т. т., чым пахне? Спрыяе гэта калгаснаму росту? Падымае яно аўторытэт калгасу? Служыць гэта на карысьць самай ідэі калектывізацыі, ажыццяўленьне якой наставала партыя і савецкая ўлада? Тва. Ганчар пытаў, ці многа насклад. ў т. Лапко грошай за сечку. Я лічу ганебным такое пытаньне ў вуснах калгасніка! Я ўпэўнены, як і большасьць з вас, калі ня ўсе вы, што не карысьць кіравала тут т. Лапком, — сход шумна далучыўся да думкі старшыні, — **але давайце разьбярэм і дабрату т. Лапка.**

Лапка заварушыўся за выступам сыяны: у гэты час ён, як можа ніколі, прахлінаў сваю дабрату.

А старшыня бля шалю аналізаваў яе.

Т. Мулейка і Ступік маюць па карове. Добра: калгасны парадак дазваляе гэта. У іх, аказалася, бракуе корму. Яны ідуць да т. Лапка, просяць. Лапка цішком дае ім, у Лапка добрае сэрца. Таварыш Лапко! звярнуся і я да цябе: ці думаў ты, даючы ім корм, над тым, чаму у іх корму раптам ня стала? Ці запытаўся ты ў іх аб гэтым? Можна-б яны табе казалі, што свой корм яны тайком прадавалі? Як-жа ты мяркуюш: чаму служыла твая дабрата, таварыш Лапко? Вось, т. т., у чым сэнс і значэньне гэтага факту, і мы павінны кваліфікаваць яго, як зьяву неадаровую і ня толькі гэтак расцэньваць, а і ў ніякім разе не дапускаць яго, бо гэта ёсць пачатак развалу калгасу, гэта ігра ў руку кулаку! **Гвалтам нікога мы ня трымаем у калгасе.**

Апошнія словы былі адрасаваны Мулейку і Ступіку. Лапка, Таклюся і Пракоп, Мулейка і Ступік і шмат хто з калгаснікаў слухалі гэту прамову з апушчанымі галовамі, а на гэта ў кожнага былі асабістыя прычыны.

Сваім выступленьнем старшыня даў моцную зарадку сходу. Чулася неперажоная праўда і сіла яго логікі. Яго прамова мела бясспрэчны ўплыў на выступленьне іншых прамовцаў, хоць усе яны імкнуліся знайсці нешта сярэдняе паміж двума першымі прамовамі.

Але самую горкую пілюлю паднёс Лапку, а разам з ім і Пракопу, той-жа сярдзіты Таркевіч.

Ён з асабліваю энэргіяй паторгаў пальцам свой нос, так што ўсе звярнулі на гэта ўвагу і з некаторым страхам за Лапка чакалі прамовы.

— Зусім правільна, т. т., — спакойна пачаў Таркевіч, а гэта азначала, што ў яго прыпасены нейкі моцны аргумант-даўбешка, — падышоў да пытаньня наш старшыня. Мы цяпер бачым, куды можа павесьці чалавека дабрата старшыня даў ёй гэта ясна. Ці-ж гэта парадак? І старшыня, т. т., не памыліўся... Па дабраце сваёй наш брыгадзір, прыкладны калгаснік з вялікімі заслугамі перад калгасам, таксама хадзіў і на хутар да кулака Бабуры, што нам некалі жніярку падараваў, ведаючы, што

яе ўсё роўна забяруць ад яго. І хадзіў наш т. Лапко ня далей, як учора. І што ж вы думаеце ён там рабіў? Правіў печ кулаку! Чарано, бачыце, правалілася. Хто-ж яму, беднаму, паможа? — а едкім сьмехам запытаў Таркевіч і сам адказаў: Ну, вядома: наш добры т. Лапко! Ці ж гэта парадак? Такую дабрату вытрываць трэба. Я пашоў-бы печ кулаку правіць? Да нятай яго шэсьць разоў халера задумыць! — сярдзіта кончыў Таркевіч.

Да пералічаных ужо апушчаных галоў далучылася цяпер і чубатая галава камсамольца Гаруя.

Страшныя мінуты перажываў у часе гэтай прамовы і наш „дэлегат“. З аднаго боку страшна было за сваё дэлегацтва, з другога — трэба было заступіцца за Лапка. Яму раптам як-бы нешта стрэліла ў галаву.

— Дазвольце мне слова!

У гэты момант Пракоп ня помніў нічога, у вачох завіўся туман, але ён узяў сябе ў рукі.

Таварышы! Як я тут ёсць чалавек пастаронні, то... можа мне і ня трэба ўмешвацца... Агледзіў я ваш калгас. Скажу — дай божа ўсім добрым людзям такі калгас...

Мысль і яго блугаліся, але ён уцяпіўся за слова „добрым“, успомніў, што за дабрату крыюць Лапка.

— Гэта мая віна, т. т., што т. Лапко хадзіў на хутар. Прызнаюся вам, т. т., што я хацеў пачуць, як людзі абоку гавораць пра наш калгас. Мне хацелася ведаць усё: і ваш мо бы бок, і слабы. І я павінен сказаць вам, што калі ў калгасе парадак, лад, такі, як у нас, што калі калгас моцна стаіць на нагах, як у нас ён стаіць, то ніякі кулак не зганьбіць яго. Дык гэта я, таварышы, папрастэ, падбіў Лапка схадаць са мною, бо я-ж тут дарог ня ведаю. Я паўду дамоу, буду раскаліваць пра ваш калгас, буду гаварыць усім, каб ішлі ў калгас. І нашы калгасьнікі прыдуць вучыцца ў вас і каб засталася добрая памяць аб нашым калгасе, я прашу вас, таварышы, ня стаіць у вину таварышу Лапку, што ён хадзіў на хутар. Няхай гэта віна ляжа на мяне.

Ніколі ў жыцці не гаварыў Пракоп такой доўгай прамовы. Ногі яго дрыжалі, у грудзях было гарача, і пот выступіў у яго на лбе. Загэ-ж яму папляскалі ці то, як чужому чалавеку, ці за добрыя словы аб калгасе, ці то за гарачую абарону Лапка, і Пракоп адчуў, як высока ўзняўся яго ўласны дух.

Апошнія слова сказаў сам Лапко, і яму прыйшлося выйсці з свайго кутка на трыбуну. Лапко быў зусім спакойны, і прамова яго была нядоўгая.

— Усё гэта, таварышы, праўда, у чым тут абвінавчвалі мяне, і я шчыра дзякую таварышам за праўдзівыя словы. Натура мая, — тут Лапкоў голас загучэў злосьцю: паршывая натура! Але я зламлю яе!.. Праўда і тое, што гаварыў наш госць, т. Пракоп, але ня ўсю сказаў ён праўду, я і без яго збіраўся на хутар. Толькі тут нашы дарогі супалі, і я нават меркаваў прыкрыцца т. Пракопам, бо я ведаў, што калгаснік не павінен вадзіць кампаніі з пасялкоўцамі. Дык я, таварышы, прызнаюся ў сваёй

віне, і мне будзе лягчэй на сэрцы, калі вы так ці іначай пакараеце мяне за гэта!

Іастанавілі — грабіць Лапко вымову, а Мулейку і Ступіку здаць сваіх кароў у калгас, калі самі яны хочучь астацца ў калгасе.

Вечарам, калі скончыўся сход, а Лапко і Таклюся асталіся ўдваіх, дык вось што сказала яму Таклюся, пагаварыўшы наперад аб сходзе:

— А чаму-б, Пятрусь, нам не запісацца?

Пытаньне гэта дужа кранула Лапка.

— Ты мяне шкадуеш Таклюся? Твае словы — дарагія для мяне словы запішамся.

XXVII

Мяккая, утульная і лагодная сінея смуга тонкаю покрывкаю засьцілала лясы, што цёмнымі рысамі значыліся на краях далёкага круга сьнежнага прастору. А над гэтым прасторам разгортвалася бяадоньне яснага прадвясеньняга неба. Адчуналася воля і радасьць, поўная і шырокая, як і гэтыя прасторы неба і зямлі, атуленыя цышынёю і сонцам.

Прыкоп ішоў памалу, разважліва аглядаў сюды туды дарогу перад сабою, а часамі прыпыняўся на кароткі час, паліраў напад, адкуль ён нядаўна рушыў у дарогу. Калгас „Хваля рэвалюцыі“ ўжо чуць-чуць значыўся на белым полі цёмнымі кропкамі сваіх будынкаў. Пастаці калгаснікаў, іх справа, якую робяць яны, інтарэсы, якімі яны жыюць, — усё гэта зьлівалася ў адзін суцэльны комплекс уражаньняў, пакінуўшых глыбокі адбітак у Пракопавай душы, і навявала на яго лёгкаю журботу з прычыны разьвітаньня з гэтым калгасам.

Прайшоўшы яшчэ з ярсту, Пракоп ізноў спыніўся. Дарога падышла да самага лесу, пралёгшы прыгожым завіткам па правым яго баку. Каля самае дарогі стляў густы зялёны хвойнік, а трохкі далей старыя стромкія хвой, уносячы над ім курчавыя верхавіны, так весела песьціліся на сонцы, і такі быў тут прывабны зацішак, што Пракоп ня мог не паддацца жаданьню прысесяці на гладка сьпілованым пні і трохкі пагрэцца на першым цяпле яшчэ ўсё-ж такі зімняга сонца. На ўграве каля шурпатых камлёў разложыстых хвоек і пад хвойкамі раставаў сьнег, і мясцамі сям там выбіваліся з-пад сьнегу жоўтыя плямы пясчанай зямлі, мёртвыя цыбуры пабітых морозам красак і засохлыя вусікі леташняй травы.

Даўно не адчуваў Пракоп такой лёгкасьці, такога спакою душы, як цяпер. Было так лёгка, як-бы з яго плеч зваліўся нейкі цяжар, і ён памаладзеў на цэлых дзесяць гадоў. Ці то гэты першы дзень цяпла, прадвесьнік вясны і абуджэньня жыцьця, ціш і шырыня вольных прастораў спрыялі такой лёгкасьці і спакою сэрца, ці яшчэ іншыя прычыны, Пракоп ня ведаў. Яму проста было лёгка і добра, і ён некалькі разоў казаву сабе: „Годзі цягацца, лавіць ветра ў полі, шукаць немаведама чаго“. Усе падзеі апошняга часу, увесь клопат і згрызоты яго, дабравольнае вырачэньне свайго дому, бадзеньне ў дарогах і гэты сьлізкі і няпоўны

шлях дробнага ашуцанства, на які стаў ён, і неакрэсленасьць яго ролі, — усё гэта ўставала перад ім, як прыкмы сон, як нейкая цяжкая хвароба, ад якой ён стаў ачуньваць. І калі у Пракопа і былі яшчэ хістаньні, то ўчарашні вечар, сход, дзе разбіралася справа Лапка, быў паваротным пунктам у Пракопавым жыцці, прымусіўшы паглядзець на яго другімі вачамі! Што асабліва ўразаўся ў памяць Пракопу, дык гэта Лапко і яго прудзівае прызначэнне, і той прысуд, які вынесен быў яму сходам калгаснікаў. Нда гэтым сходам Пракоп многа думаў. Спачатку ўсё гэта паказалася яму дзіўным, але калі ён узважаў усе аргументы за і проці і ўспомінуў пра гэтым, якую ролю адыграў у яго бадзянні Чыкілевіч, то ён мус у прызнанні праўды і глыбокі сэнс такіх сходаў у фармаванні новага чалавеча ў новых формах яго быту.

З іншымі мыслямі, з іншым настроем парочаўся Пракоп у Затоньне. Ён там расказаў, як жылі людзі у добрых калгасах. Ён растлумачыў і прычыну сцягнутага звыччэння, і нават пазначыў, што ён выдаваў сябе за дэлегата: сапраўды дэлегатства Пракоп ня судаў строга, бо яно вывела яго на правільную дарогу.

А што-ж рабілася далей у Затоньні?

Пасля таго, як Чыкілевіч выскачыў, як апараным з Пракопавай хаты, а калі парогі ляжаў разьвіты дорат, сьвяты Мікалай Міраікійскі, паміж Тацянаю і Мікітам была такая гутарка.

— Што ты нарабіў, сыноч?

Мікіта быў сур'ёзны, і вяселіе яго ашчэ не астыла, але ўсё-ж такі ён меў выгляд чалавеча, аддзяраўшага вадзікую перамогу.

А што-ж ён мне паказвае? Сягнем да яшчэ смаркачом называлі.. Бацьку зьнеў, а цяпер прыходзіць спачуваць і адгаварняць ад калгасу!.. Сьволач кулацкая!

Ну, як-жа ты абразом кідаешся? што людзі скажуць? страх і трывога чулася ў Тацяніным голасе, і яна нагнулася над абразом. Шкло пабілася на друзачкі. Абраз ляжаў тварам да зямлі.

— Чорт яго бяры! Калі ён падымецца сам, то я тады скажу, што ён сьвяты, — заўважыў Мікіта.

— Не даруе ён табе гэтага — помсьціцца будзе.

— Хто будзе помсьціцца?

— Чыкілевіч!

— А я думаў сьвяты Мікалай!.. Няхай помсьціцца. Пагледзім яшчэ, што з гэтага выйдзе, — задаёрыста адказаў Мікіта.

Ну, зусім ён быў мужчына!

Маці падабрала друзы шкла.

Куды-ж цяпер падзець сьвятога Мікалая? Вешаць яго ізноў на сьцяну бяз шкла і пасля таго, як ён быў здорава ашальмован, было нейк проста нязручна. Нават сьвятым, што яшчэ вісела на сьцяне, наўрад ці было-б цікава аставацца з ім у адной кампаніі.

Тацяне было трохі прыкра ад Мікітавага ўчынку. У глыбіне яе душы туліўся страх, што гэты ўчынак можа наклікаць якое-небудзь няшчасце, яшчэ горшэе за тое, што ўжо налучыла іх. І яна дала сабе абяцаньне, што калі вярнецца Пракоп, то яна няпрыменна зашкліць сьвятога Мікалая і панесіць яго на старое месца. Яна ціхенька вынесла абраз у камору і перш, чым схавань яго, у мыслях папрасіла прабачэньня ў сьвятога Мікалая і пацалавала яго ў хвадзчавы талар.

Мікіту ж мала цікавіў цяпер сьвяты Мікалай. Мысьлі яго былі заняты зусім іншым. А калі маці вярнулася з каморы, то ён сказаў:

— **Трэба вам падаць заяву аб уступленьні ў калгас.**

Тацяна паслыла ўсіх гэтых падлі і зусім здзіўлена прыняла гэтыя словы.

— Як сабе хочаш, — дамаці спакэйна адазвадалася яна і ўдыхнула.

Мікіта маўчаў, а маці дадала:

Можна-б трохі сьмякаць. Паглядзім, як і што будзе рабіць людзі.

Тады Мікіта самым катэгорычным чынам запырачыў мацеры:

— Чакаць тут я раз і ня можна. Покі мы будзем чакаць, гэты кулачачына будзе ісець сваю работу, выкарыстае бацьку на ўсе сто процантаў. А потым нас будзе піншаваць, што мы прычына развалу калгасу. Калі бацька зробіў памылку, то мы павінны яе выправіць. Ды бацька-ж і не нярэчыў нам уступаць у калгас.

Калі Мікіта ішоў у праўленьне калгасу, учора толькі абранае і яшчэ ня прыступаўшае да работы і таксама зьявітажанае, ён сустрэў на вуліцы Чыкілевіча, коць і загадаў вяд, што не зьдываў яго. Чыкілевіч прапэў Мікіту лосным тонам: „У, шчанюк!“ працадаў ён скрозь жубы.

Мікіта доўга блутаўся на затонскіх хатах, пекі не знайшоў старшыню праўленьня, Лукаша Гулака. Гулак чалавек сярэдніх лет, маламоцны сьрадняк. У яго хаце таўклося ўжо чалавек з дзесяць затонцаў і Марыніч у тым ліку. Гулак быў узрушаны і меў выгляд сьрдзітага чалавёка. Выхадзь, угнецілі яго. Усе са здзіўленьнем паглядзелі на Мікіту. А Мікіта адразу прыступіў да справы:

Запішаце мяне і маю матку ў калгас!

Гулак грозна зірнуў на мужчына, а потым на Мікіту, і тады яго твар праясьніўся. Ён зноў павярнуў сваю галаву ў бок мужчына і сказаў:

Ну? Яшчэ чарніла ня высахла, а вы ўжо прышлі выпісвацца. Вот вам прыклад, дуракі вы!

— **А чаго-ж яго бацька зьбег?**

А Мікіта сказаў:

— Бацька, выходзячы з дому, сказаў нам, каб мы запісваліся. А калі мы паслухалі Чыкілевіча, то гэта вярнула справа. Але чакайце — найдем мы ўправу на Чыкілевіча!

— **Малайчына, я-богу малайчына!**

І Гулак на-прыяцельску пахлопаў Мікіту па плячы.

26/IV 1931 г.

(Працяг будзе).

РАЗМОВА З НАРОДНЫМ ПОЭТАМ

Юрка Лявонны

Было цяжка бадзяцца па сьверсе,
сьпяваць вёсны
насустрэч зіме...
Не сьсячы ненавіснае вецьце
ўзьняў Купала поэзіі меч.

Гэта ў тых глухія пацёмкі,
калі крыўды цьвілі на зямлі,
грукацёў браняносец „Пацёмкін“
і натоўпы
да Зімяга йшлі.

У тых часах крываваю пожыў
з намазоленах катаргай скур
заліваў Мікалай Апошні
жаль Цусімы і Порт-Артур...

І тады, вось,
связаў і над гольлю,
не заўважыўшы выйсьця ніяк
пачалі вы сьпяваць пра нядолю,
як жыве беларускі бядак.

І жалейкай сваёй берасьцянай
над абшарам палёў і балот
вы будзілі няжытныя раны
і жывілі сухое быльлё.

Вам за гэта
ў краіне свабоднай,
дзе ня пырскае кроўцю раса,
даравалі высокую годнасьць,
між поэтаў вачасны пасада.

Шлях пяснярскі—
шырокі струмень:
там—каменьні, і мелі, і парогі...
Не адраау віталі вы дзень
гістарычнае перамогі.

Надта-ж моцым традыцый палон,
надта цяжкія новыя дэверы.
Я чытаў гэты пасквільны „Звон“
і ў імя ваша там—ня верыў.

Мусіць бачыў я гэта
ўва сьне,—
як паэта далонямі пляснуў
Тым, што ўзятай на штурме вясьне
рыхтавалі крывавую лавіню...

Цамантуем, узводаім, плям
(песьня—лепшае часу адзеньне);
У радкох агнявейных поэм
адгукацца сонечны дзень наш.

А наўкол точаць
адраднікі джала
ў нашы вёскі і гарады...
Хочу я вас паслухаць, Купала,
больш, як шмат каго з маладых!

Хачу я, каб адкінуўшы цяжар
і туман,
што ў балоце вадзіў,
найвялікшы поэта ўзважыў
непаўторнасьць нашых гадзін:

Каб вось там, за кардонам, дзе гола,
Дзе на крэсах—і дыянт, і боль,
з вашай песьняй
(на поўны голас)
Мільёны ішлі на бой!

Ні на хвілю
тузе не аддацца,
на будоўлі сьпяваць і жыць!

І зьмяце Дыктатура Працы
перашкоды і рубяжы!

КАДРЫ

I. Мікітєйко

Примсьячаю студэнцтву, што ў бурмі і націску
зруйнавала задушлівыя «храмы» буржуазнае навукі
і стварыла вогненныя кузні пролетарскае рэволю-
цыйнае думкі.

Аўтар

ДЗЕЮЧЫЯ АСОБЫ

Студэнты:

Цяронь Крыжань.
Алена Чарада.
Мося Шніндэр.
Тарас Рабацяга.
Мікола Прадка.
Смаля.
Антонію.
Коля Няронаў.

Кацярына Грыцэнка.
Грушкіна.
Мамаева.
Таня.
Варна.
Кіра Богалюбская.
Фідкі.
Рабашанка.

Професары:

Белы.
Богалюбскі.
Воранаў.
Качарга.
Салёжкі.

Кукушкін.
Асистэнтка.
Гармаш—старшыня прай-
мовае навісткі, пасья —
професар.

Коця—беспрытульцы.
Юля Булатовіч.
Андрыян—служачы істэ-
туту.
Кума.
Савроян.
Бокеша.
Попіх.
Гармонія.
Шыпала.
Паньчэла.

Поўная дама.
Пяскя.
Чырвокаармеец.
Політком.
Шпак—басяк (раваю).
Быя—яго супражык.
Манька—дэчка кумы.
Командаўт—тып в паса-
жыраў.
Пасажыр.

Пасажыры, студэнты, публіка на вокзале, група рабочае моладзі.

Дзея адбываецца ў Одэсе 1923—1927 г. г.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

1. Сьмела, таварышы, ў ногу!

1922 год Разьбегдзіся рэйкі на пукальвой станцыі. Поезд стаіць на трацій пуці. Пасярадзіна — чырвоная абшарпаная цяплайка гасьцінна рассянула спэс шырокія даверы нібы запрашае да сябе ў сярадзіну, хоць там павінюсенька рознага людз. Новыя пасажыры, тымчасам, паліць у вагон а клункамі, клунічкамі, машкамі, спатыкаюцца на рэйках, цпенуцца, чапляюцца на буфарты. Сярдцы тых людзей напоўнены голасам, росвагачу і даянкаю. Што паліць і кліноча в іх ратоў, сьмыкаецца на губах бульбочка ў несамаятай анархіі рухаў і штырханняў, якімі кожны намастаецца ядыбчы сабе месца пад сьпіцам і, асобна ў блакаванай цяплайцы. Ды іх ня пускюць туды тым, якія ўжо засталі там сабе месца. Над усім тым беспладным і сьцім пакуе ў воддалі сакавіты посьвист манёўровага паравоза.

Кума. Жанчына я, ці не жанчына?

Саквояж. Ваісціну, сьмешнае запытаньне ў эпоху рэволюцыі.

Кума. Прапусьці, каму, бо раздушу!

Пасажыр. Падважце яе каромыслам аздау.

Цяплайка (ірэж усім сваім чэрпам). Ха-ха! Паддай! Навальвай!

Пасажыр. Сып, кума! Скахай сюды!

Командант. Задзірай ножку. Толькі бабахі пакінь начальніку. З бабахамі ня пусьцім.

Цяплайка. Га-га-га!

Кума. Ды куды-ж я бяз бабахаў? Можэ ў бабахаў уся мая жыцьня цяпер, а ён „пакінь“.

Саквояж. Бабілён.

Командант. А што яа бабахі, кума? Можэ такія, што можна есьці?

Цяплайка (вараўла). Давай!

Кума. Зьелі ўжо цара і імператара, няхай нас чэрві зьядуць.

Командант. Ім я цябе, кумуся, больш наедку. Аднаго заду за год не зьядуць.

Цяплайка. Га-га!

Попік. Грамадзяне, дзядому вяртаюся...

Пасажыр. Цішэй! Чуеце, сьвяшчэньнік просіцца.

Командант. А скудава, айцец, вяртаецца?

Попік. З Афону, браціе. З Афону вяртаюся.

Командант. Няма месцаў. Сьмалі, айцец, зноў на Афон.

Цяплайка. З богам! З госпадам богам!

Кума. А ты што тут за начальнік? Якое маеш поўнае права?

Пусьці, каму! Уласьць наша!

Саквояж. Трагічная памылка. Самагінноз.

Пасажыр. Твая ўлада над бабахамі, у бабахах і пад бабахамі.

Цяплайка. Ха-ха!

Гармонік (чыркнуў). „Ох, і яблчка!“ (і змоўк).

Попік. Праваслаўныя...

Комэндант. Хто вам сказаў? Мы пяты ўжо год, як бязбожнікі, спекулянты, мяшочнікі, дзэартыры, сабатажнікі і мануфактурнікі. А вы кажаце.

Пасажыр. На Ахвон, сказава вам. Каўбасою, ды божаю расою.

Цяплушка. Ге-ге!

Пасажыры (ідуць на штурм). Напірай! Чаго слухаеш? Жарні яму.

■

Мося Шкіндэр з чырвоным сыгнальным сьцяжыкам, згорнутым вакол драўца, аўтарытэна падыходзіць да вагона. Аकोлышак сьве шапкі ён падняраваў чырвоною істужкаю і вось так выгладзе—прынаймі дзяжурным на стаяцы. А жвабасць ясклава сьляніскага хлапца з яго так і прэ.

Мося. Грамадзяне (супакоіліся). За чатыры гады рэволюцыі, як я бачу, вы не паспелі дысцыплінаваць сябе. Чаго вы крычыце?

Цяплушка. Лезуць... з Афону... бэбахі..

Пасажыры (якія ня ўлезлі). Дзе праўда на сьвеце?

Мося. Ша! Якія бэбахі? Які Афон? Хіба вы ня ведаеце, што рэволюцыя аддзяліла дзяржаву ад царквы, а таксама ад бэбахаў? Факт. І што дзяржава наша—гэта таксама факт. Гэта, нават першы факт. (Офіцыйна). Дык вось, на падставе другога факту, я настойваю на правозе служыцеля культу ў вагонах, даручаных мне шляхоў зносін УССР Але... (шум). Чаго вы крычыце? Я кажу „але“, значыць гэта будзе „але“. І калі вы яго ня выканаеце, дык поезда не адпраўлю. Зразумелі?

Цяплушка. Таварыш начальнік, нам ехаць трэба! Якое „але“? Круці, Гаўрыла!

Мося. Вы думаеце, што робіце рэволюцыю? А як-жа. Вы едаеце зайцамі, вось і ўсё. А рэволюцыю мы ўжо бяз вас арабілі. Вашы білеты, грамадзяне...

Цяплушка. Усё ў парадку. За што стррадалі?

Мося. Ну, дык вось што я вам скажу. Білетаў я правяраць ня буду, але зараз-жа пасуньцеся ў глыб, расьцярушцеся на кутках і аслабаеце месца каля дзвярэй, не для служыцеляў культу, а для герояў культуры. Прынаймі, на пяць чалавек.

Комэндант. Што такое? Якое такое культуры?

Саквож. Сьмешна. Культуры.

Мося. Дык вось што я вам, нарашце, скажу: у гэтай цяплушцы будуць ехаць студэнты. Тэрміновы загад. Дырэктыва з цэнтру. Тэлеграфам з Харківа. Вось. (Дастаў паперку, чытае). „Пасуньцеся і дайце месца зараз-жа“.

Пасажыр. Так-бы і казалі. Студэнты—гэта канечна, раз студэнты.

Комэндант. Пасунься, ня чуеш?

(У цяплушцы рух, метусяніна, лаянка).

— А-а! На жыот наступілі!

— Асьцярожна, чорт!

— Грамадзянін, сволач!

Мося (свіснуў). Студэнты! вас просяць у цяплушку.

3

Тры будучыя студэнты — шалцёр з данецкіх капальняў—Цяронь Крыжонь, буйны, як вядзьмак, аясковец-партызан Тарас Рабацкі і вельмі рухавы юнак Мікола Прадка, — нагруканыя кніжкам і клункамі, трушчом бягуць па шкідэрава запрашэньне. Але за некалькі крокаў да вагона змяняюць хаду і ідуць ужо вельмі павольна.

Тарас. Можна садзіцца?

Мося. Ня „можна“, а павінны садзіцца. Дырэктыва цэнтру. Тэлеграфам з Харківа. Ну? Барджэй. Зараз адпраўляю поезд.

Цяронь (усміхнуўшыся, уступчыва). Калі такі загад, лезьма, хлопцы.

Лезуць у цяплушку, займлюць месца наля дэвярэй, зьнешнюю ногі ўніз. Пасажыры спрабуюць выкарыстаць момант, каб таксама ўлезьці і самі.

Бякеша. Садзіцца, дык садзіцца. Прапусьцеце, кажу. Іскранна трэба.

Кума. Ірады! Парасьсядаліся...

Мося. Ша, не напірай! Дайце мне па службе ўлезьці ў цяплушку.

Цяронь. Прапусьцеце начальніка.

Тарас. Лезь пакуль ёсьць месца! Хапай за нагу!

Прадка. Мося! Кх. Чаго-ж ты? Кх (аж захлынуўся з радасьці).

Комэндант. Які Мося? Протэкцыя? Кумаўство? Які Мося?

Мося (ужо ўлез, сеў паміж сваіх). Ша, кажу! Які Мося? Бачыў? Будучы студэнт, будучы інжынер, доктар, пэдагог, а можа й Наркомшлях (зьдзірае з шапкі істужку, перадае „комэнданту“). На, таварыш, на ўспамін. А хустку захаваем, бо яшчэ прыдзецца ўціраць нос. (Рывортуе чырвоную хустачку, дрэўца выкідае, а хустачкай выцірае лоб). Ну, цяжкі шлях да Наркомшляху.

Цяронь. Ня Цярэф, Мося.

Цяплушка (разабраўшы ў чым справа). Гэ! Купіў.

Гармонік (рыпнуў). Ох, яблычка...

Бякеша. Сукіх сын.

Кума. А жаншчыні ня можна.

Цяронь. Цябе шпалы ня вытрымаюць.

Цяплушка. Ха-ха!

Кума. Цьфу на вас! Бацюшка, вунь другая цяплушка, бяжым!

Цяронь. Крыў, цётка!

Тарас. Займай удваіх са сьвяшчэннаслужыцелям і замыкайся.

Пасажыр. Уяві сабе, што ты Ахвон-гара. (Кума і поп пайшлі)

■

Бякеша. А яшчэ студэнты. Машэньнікі вы, а ня студэнты.

Мося. Тарас, дай яму адказ. Па сучі.

Тарас. Па сущ? Слухай, бякеша. Яшчэ мы пакуль што ня студэнты—гэта праўда. Але біць спекулянта і цяпер умеем, гэта таксама праўда. Як прыпачатаю, дык і усвухнеш. Асней за студэнта.

Цярэнь. Пакінь, не чапай барахла.

Кума і Попік зноў прыбеглі. За імі яшчэ некалькі пасажыраў.

Попік. Праваслаўныя, там поўна. Няма куды ўлезьці.

Мося. Па-першае, я яўрай і да таго не праваслаўны.

Тарас. А па другое бога няма, а рэлігія опіум для народу.

Саквояж. Опіум. І гэта студэнты! Опіум.

Кума. А-а! Вунь хто цяпер сьвядзіць. Вунь чыя ўласьць. Вось да чаго дайшся рускі народ. Беце яго, чаго вы глядзіце? Ен яўрай!

Мося. Благаслаўным будзь, госпадзі, што ты не стварыў мяне жанчынаю.

Кума. Што ён дурманам забівае? Беце яго!

Цярэнь. А ну, цішэй ты, баласт рэвалюцыі, цёмны парламент.

Прадка. Саюз рускага народу.

Тарас. Хочаш, дык я удару. Ну, я ўжо калі ўдару, то язык твой, ворган агітацыі, адразу сапсуецца.

Саквояж. І гэта студэнты! Ворган агітацыі...

Цяплушка. Факт!

Гармонік. ..Куда коцішся.

Мося. Тарас, прымі бот. Бі культураю.

Цярэнь. Ваэмі яе на іспыт.

Хлопцы. Правільна.

Тарас. Добра, толькі з якога боку заходзіць? Як яе, з політаканоміі, ці з гістарычнага матэрыялізму жарнуць?

Цярэнь. Яе наўрад ці заб'еш з гарматы.

Мося. А ўсё-такі пытай з вышэйшае матэматыкі.

Тарас. Добра. Вось скажэце, цёця, колькі разоў на тыдзень вы возіце ў горад на таўкучку мукі, калі рэвалюцыя галадае? І колькі папярковых мільёнаў у вас ужо мышы пагрызлі?

Кума. Мільён табе чартоў на ўспамін, калі ты такі разумны. (Паюнула, палезла на буфэры, адтуль на дах вагона. Цяплушка дрыжыць ад роішту).

16

Коця Вуркаган блыць, цокаючы ланкамі, заціснутымі палкімі пальцаў. Спыніўся каля вагона, сьпявае:

Один я юнош одинокий,
Один у бога сирота...
Пойду, пойду я на кладбище,
Где там зарыта мать моя.

Прости, прости моя старушка,
Зачем не слухался тебе...
До сих пор я думал шутка,
Но шуткой погубил себя...

Дзя, на Одэсу?

Цярэнь. А што? Мо' па дарозе?

Командант. Глядзеце, бо торбу ўкрадзе.

Коця. Алёша, па. Думаш па цібе пашол? *(Да хлопцоў)*. І на Одэс.
А барышню возьмеце? Ох, і барышня! Строгая, вумілая. Э ей! сюд-дою!

Хлопцы. Дзе? Давай сюды! Да нас таварышка! Го!

Коця. Дзя, а я тут у первым класі *(шусціць пад вагон, выткнуўся адтуль)*. На перасядцы пабачымся. Барышня-а! Топайце сюды, тут свае.
Дзя, а шамаць няма?

Мося. Як гэта няма? Ёсць! Па, ня губіся. пагаворым. Як завуць?

Коця. Коцька. Мне у гэць Одэс знае. Са мною не прападзе.

Цярэнь. Ды лезь сюды. Там заб'сся.

Коця. Хто, я? А ранша? *(вельмі пад вагонам)*.

7

Алена Чарада *(падыходзячы да шлюна)*. Таварышы, ці тут ня можна ўлезці?

Мося. Ох, і дзяўчына. Якія могуць быць размовы.

Цярэнь. А куды едзе, таварышка маладая?

Алена. Ды пад навуку напранлася, братва. У інстытут, ці як ён там.

Цярэнь. Ня можа быць.

Алена. Чаму-ж ня можа, калі ёсць.

Цярэнь. Наша выходзіць? Чэго ж стаіш? Лезь сюды.

Тарас. На маё месца.

Прадка. На маё.

Мося. Усё нашы месцы! Давайце лапу!

Алена. Хапайце *(Кідае Цярэню чэмадан. Хлопцы адзін перад адным старэйшы захапіць гэты чэмадан. Алена ўзлазіць, умошчваецца)*.
Ну, вось і добра. А вы куды хлопцы?

Цярэнь. Як гэта куды? Па навуку.

Алена. Разам, выходзіць?

Цярэнь. Выходзіць што так. А зваць вас як?

Алена. Алена Чарада.

Цярэнь. Алена Чарада. Падхадзяшча. Вось дык гісторыя. Цікава.
Значыцца, сапраўды разам?

Мося. Вельмі цікава. Толькі не забывай, што мы разам... А то ты, здаецца, забыўся.

Цярэнь Не, Мося, не забыўся. Вось гэта, значыць, Мося Шкіндэр, „начальнік станцыі“, хлапец падхадзяшчы, А гэта — Тарас Рабацяга, як ты й сама бачыш. А гэта — Мікола Прадка!

Прадка. Кх. Гэта я Мікола Прадка. А ён — Цярэнь Крыжэнь.

Цярэнь Правільна. Цяпер, выходзіць, яшчэ ты, Алена Чарада. Вось, значыцца нас чацьвёра і ты пятая. Разам хлопцы? *(Падаў да іх руку).*

Хлопцы. Разам *(і свае рукі моцна пакладлі на яго руку).*

Пасажыр. Відаць, дружныя хлопцы.

Коця *(выткнуўшыся з-пад вагона).* Спрашуеш Я адразу бачу свае ў дошку.

Саквояж. Студэнты. Гіронія. Парадокс.

Цярэнь Гэта каторы там закардоннымі словамі лаецца? Пакажыся.

Саквояж. Калі ласка, гэта сказаў я. Так, я сказаў і паўтараю: Гіро-ні-я! Па ра-докс! Што вы студыявалі? Зямлю, ды кулямёты? А вось клясаў клясычнай гімназіі ведаеце? А гімназцаў грацкіх асабліва сьціп ведаеце? Як-жа вы будаеце сьпяваць „гаудэамус“, калі вы ня ведаеце латынскае мовы? Гіронія.

Хлопцы. Цю!

Цярэнь А вы, мяшок са старою парахнёю, ня турбуюцеся Мы іншую засьпяваем.

Прадка. Зьёў, грацкая гімназія? Ну, цяпер закусі.

Алена. Вы пась латынскую мову ведаеце, а смаленага ваўка бачылі?

Цяплушка. Гі-гі! *(Схлюпаў у натоўпе вьнімае).*

Алена. Ну, дык вось. Хлопцы, там яшчэ адаін недае згубіўся. Хацеў усё мне памаччы сесці, ды і сам недае згубіўся. Вунь ён ідзе. Гукніце.

Хлопцы. Дзе? Вось гаты? А-гоў! Сюды!

8

Да цюлушкі пдытодыць Смала.

Смала. Вось і я А вы, бачу, спрытнейшая за мяне. Ужо сядзіце? Добра. Значыць едзе?

Алена. Едзе.

Мося. Адкуль будзеш? З якога гасударства?

Смала. З Бязродненскага раёну. А вы? Пачакай, я нібыта цябе дзесьці бачыў.

Цярэнь. Можэ землячок?

Мося. Не, я ў Бязродненскім раёне ня дыў.

Смала. Мо' сваяк які?

Мося. Сваёй таксама ня было там. У мяне, браце, сваякоў ня густа. Былі, ды загубілі.

Смала. Значыць, памыліўся. Ды як-жа тут улезьці?

Цярэнь. Камандыроўка ад каго?

Смала. Бязродненскі камбед.

Цярэнь. Выходзіць бядыяк?

Смала. Ён самы. (Да Мосі). Дай руку. Так ня ўскочу.

Мосі падзе руку, але Смале не ўлагодзіла схапіць яе. Вагоны раптам бранірулі буферамі, і пад неспадзяваным сьвіст паравоза, рушмлі.

Цяплаўшка. Пасхалі! Го-го!

Смала. Хапайце рэчы!

Хлопцы. Кідай!

Смала кідае свой хаўнак, але натоўп адбілае яго, ён падзе на аямлю. Смала бяжыць падымнае, пасля чапляецца на задні буфер, гукее:

Смала. Пакуль што тут, а на першай астаноўцы сяду.

(Гармонік зайграў „Тоску по родине“).

Цярэнь. Пачакай. Ня тую. Сьмела, таварышы, ў ногу. (І ўдармлі маладыя, дужыя галасы).

Сьмела, таварышы, ў ногу
Духам акрэпнем ў барбе.
У царства свабоды дарогу
Самі праложым сабе...

Мосі яшчэ і дустычкаю чырвонаю малас. А на заднім буферы вісіць Смала і так-сама падпывае

Калі поезд ужо зьнік, прыбывае Юлія Булатовіч, забітчанна.

Юлія. Поезд... пайшоў?..

Голас. Паехаў.

Юлія. Як-жа гэта? (Абводзіць усіх пачыма) Як-жа цяпер?

Злосны голас. А я ведаю? Усё роўна нам на гэты поезд няма мясцоў.

Саквож. Да-с.

Нечы голас (сьмяючыся). Пяшком, барышня. Ногі на плечы — даганяй ветра ў полі.

Юлія. Даганяць? (Задумалася). Нам няма месцаў... А ён паехаў. (Схістанулася, быццам пад ёю закалацілася зямля).

II. Першы бар'ер

Вялікая аўдыторыя амфітэатрам Унізе, каля стала, пакурваюць чэжы каміці. У аўдыторыі паўніотка рознастайнае публікі Гарадкі элемэнт на натах „дзёгавяшкі“ Інтэлігент паблёкнае тандэтным пэіснэ Поўная дама з акушарак. Нервовыя пвіенка Чубатыя запармлія вяскоўцы; некалькі бирадачоў і нусачоў Рабочыя постаці Чырвонаармейцы ў бавіных шынілах і падраных будзенаўках Шуміць аўдыторыя высокім нэрвам Хава

люеца. Перагулаеца Часамі і песьня ўсходзіла паймчыца. Зверху Сьмех расколюца, ды абылытаеца у гомане. Быццам перад наступам — трывожна, страшна, урачыста, весела. Так адбіваецца пастрой розна на розных абліччях. Хваляю коціца гоман.

— А ў якім годзе першы інтэрнацыянал?

— Ракуч, на якім зьездзе раскваліся бальшавікі? Ракун?

— Ды бальшавікі ніколі не расколваліся і не расколюцца, дзіпак.

Панначка. Правалюся. Госпаді! Прыпалюся. (*пегалысьвілася*)

Другая панначка (*гянула ў лютэрка*). А я ня сябе надаюся. (*Пудрыца*).

Поўная дама (*дз шыкэля*). Вам што? Вы соцыяльным возьмеце. Дайце-ж мне азбуку. Вы соцыяльным...

Шыналь. А што-ж? І вальму. А чаму-ж мне ня ўзяць. Абавязкова вазьму.

Пансіа. Божа! Чаму я ня сын ламавога возніка? (*узьялася песьня*).

Вышлі мы ўсе з народу,
дзеці сям'і тудавой...

(*А нехта прасіў, надрываючыся:*)

— Азбуку комуліаму!

Цярань. Прыпало некаму. А вы, хлопцы, ня драфце. Чаго ня ведаеш, бяры клясамым чуцьцём.

Алена. Ясная рэч.

Тарас. Я Урангеля не баяўся, а тут бальшавіка Гармаша спужаюся?

Мося. Сячы з пляча і ўсё. А дзе гэта Прадка падлеўся? (*І'укину*)
Прадка!

Гармаш (*пазнаніў*). Таварышы, будзем прадоўжваць (*Сьціклі*). Тут нехта падаў у камісію запісачку. Бяз подпісу. Запісачка цікавая, але чаму бяз подпісу? Між іншага, і напісана яна друкаванымі літарамі. (*У аўдыторыі сьмех*).

Голас. Каб не спазналі рукі.

Смала. А што ён піша?

Аўдыторыя. Прачытайце.

Гармаш. Зараз прачытаю. „Таварыш, старшыня, просім даць адказ на такія запытаньні. Першае: колькі яўраў у гэтым годзе будзе прынята? Ці зусім без процэнтнае нормы?“

Аўдыторыя. Ш-ш-ш-ш... Цішэй!

Гармаш. „Другое: колькі украінцаў? Трэцяе: колькі расійцаў? Чацьвертае: чаго вы так чапляецеся да сацыяльнага пахаджэньня? Хіба саўсёцкай уладзе лепей мець ва унівэрсытэце няпісьменных студэнтаў, дзікіх, някультурных, абы толькі яны былі з рабочых і мужыкоў? А хто будавацьме культуру? І пятае: Якое вы нацыянальнасьці? Яўраў?“

Аўдыторыя. Ганьба! Да сьценкі! (*Сьвіст*).

Мося. Словам, нашага брата прымаюць добра.

Цярэнь. Дурань ты, Мося. Гэта-ж фронт. Трымайся.

Мося. Я трымаюся.

Тарас. Дай нам узяць пазыцыі.

Смала. Дай нам умацавацца.

Алена. Гэта запіска пагромніка!

Аўдыторыя. Правярайце дакументы! Да костачак дабірайцеся!

Мося. Чаго вы крычыце? Вы-ж яго можаце спужаць. (Сьмех) Цішэй!

Аўдыторыя. Знайці хто напісаў! Ганьба, калі прапусьцім!

Гармаш. Таварышы, спакой і вытрымка. Вышэйшая школа—гэта новы Перакоп. Узяць яго будзе нялёгка. Вораг будзе люта барацьба свае астатнія цывільныя, форт вышэйшае школы. Ён з падыходам будзе браць брахнёю, ашуканствам. Ужо ён пачынае атаку. Але смела, таварышы, ўперад! Армія рабочых і сялян усіх нацый і рас: украінцаў, расійцаў, яўрэяў, латышоў і ўсіх, бяз усякае роўніцы, усіх, хто на сваіх грудзях вынес рэвалюцыю, хто разбурыў турму народу і збудоваў дыктатуру пролетарыату,—смела, ўперад!

Як хвіля ў моры пракацілася ў аўдыторыі бурлівыя доплескі. Перайшлі ў буру, у шторм.
Аўдыторыя ўстае.

Аўдыторыя (згукнула). Слава!

Чырвоная армія (падняўшы на лаўку, паправіў будзёнаўку, махнуў рукою). Таварышчы! Ат імені Бясысьмертнай. І непабядзімай. Перакопскай. Дывізіі. Ат імені Байцоў Каманднага. Політыческага Саставу! І ад імені. Усёй. Расійскай! Савецкай! Фэдаратіўной! Соцыялістычнай! Рэспублікі—да здаравствуе вышшая наука на пользу пролетарыату!

Аўдыторыя. Слава!

Чырвоная армія. Таварышчы! Прадаўжайце работаць. Красная армія стаіт на страж рэвалюцыі!

Аўдыторыя з грымем садзіцца, стукаючы партамі, тапачучы нагамі.

Гармаш. Цярэнь Крыжэнь.

Цярэнь. Ёсьць! (сходзіць уніз да стала, садзіцца)

Гармаш. Тарас Рабацяга.

Тарас. Ёсьць (сходзіць, садзіцца).

Гармаш. Рабацяга, значыць? Дзе ж вы працавалі, Рабацяга?

Тарас. Спачатку ў эканоміях. Пасьля—у кузьні. Далей—у партызанах. Пасьля—у Прыймака, у чырвоным казацтве.

Гармаш. Добрая работа. (Аўдыторыя задаволеная загаманіла).
Майсей Шкіндэр.

Мося. Ёсьць. (Сходзіць, садзіцца). З Кукусеўкі, Александраўскага павету.

Гармаш (усміхнуўшыся). Ну, добра, будзем ведаць, што з Кукусеўкі. Алена Чарада.

Алена. Ёсьць.

Гармаш. Чарада? Сялянскае, сцяповае прозвішча.

Алена. Дзед пастухом быў.

Гармаш. А бацька?

Алена. У капальнях працаваў. Там і задушыла.

Гармаш. А сама?

Алена. З заводу.

Гармаш. Так. Шлях нішто сабе. Член партыі?

Алена. Так.

Гармаш. Смала, Васіль Іванавіч.

Смала. Ёсць. (Сходзіць, садзіцца).

Мося. А гэты бядняк. На буфэры прыехаў. (Ротат).

Гармаш. На буфэры? Цікава. Ну, давайце далей. Мікола... Мікола...

Прадка (зверху). Мікола Прадка! Гэта я Мікола Прадка. (Бяжыць уніз, садзіцца).

Гармаш (да Шкіндэра). Ваша пахаджэнне?

Мося Шкіндэр. Асаблівых пахаджэнняў у мяне ня было. У партызанах быў, гэта праўда. Меў бацьку і брата. Бацька быў рымар, а брат у шаўца за падмайстра. У часе пагрому забілі. Сам я памочнік машыніста з паравіка кукуеўскага земадзела. Усё?

Гармаш (спачываючы). Пакуль што—усё. Пабачым, як вы будзеце адказваць нам на запытанні з праграмы.

Мося. Так буду і адказваць: што ведаю,—скажу, ня буду ўтайпаць. Чаго ня ведаю—не скажу. Прымеце—буду вучыцца, ня прымеце пайду назад у млын, за машыніста буду (да хлапцоў ціха). Чаго вы сьмеяцеся? Праўду кажу.

Алена. Забілі брата?

Мося. І бацьку... (Цішыня).

Гармаш (счыкаюшы да Цярэня). А ваша пахаджэнне?

Цярэнь. Шахцёр.

Гармаш. А бацька?

Цярэнь. Шахцёр.

Гармаш. А дзед?

Цярэнь. Шахцёр. (Сьмех, воплескі ва аўдыторыі).

Гармаш. Член партыі?

Цярэнь (сьцвёрдзіў галавою). Ясна.

Гармаш. Таварыш Смала.

Смала. Селянін. Бядняк. Працаваў у барацьбе з бандытызмам. Быў сакратаром у выканкоме і ў камбедзе працаваў.

Гармаш (да Прадкі). А вы?

Прадка. Я? Найміт. Значыць на заработках, уродзі, як батрак. Член камсамолу, канечна.

Гармаш. Што-ж, пачнем?

Член камісіі (да Смала). Ну, вось, скажэце вы, таварыш, Смала, хто-б мог напісаць такую запіску, якую вы тут чулі?

Смала. Хто? Я думаю, што такую запіску, якую мы тут чулі, мог напісаць толькі вораг, які ня хоча, каб усе нацы былі роўныя і мелі правы.

Гармаш. А для чаго гэта яму?

Смала. Для чаго? Яму трэба пасяць мелады сярод працоўных, каб у канцы канцоў, знішчыць рэвалюцыю і вярнуць сабе свае багацці, якія ў яго забрала рэвалюцыя.

Гармаш. Гэта правільна (да Шкіндэра). А што такое рэвалюцыя?

Мося. Рэвалюцыя? (Падумаў і ясна ўсміхнуўся). Дык гэта так і будзе: рэвалюцыя: рэ-во-лю-цыя. (У бок). Здаецца ў точку...

Член камісіі. Так, але навукова.

Мося. Навукова? Дык, няхай, калі я навучуся, тады я буду адказваць навукова. А пакуль што, я толькі рабіў рэвалюцыю, а не вывучаў. (У бок). Ух, і адбрыў. (У аўдыторыі рогат).

Гармаш (да Тараса). Вы, таварыш.

Тарас. Рэвалюцыя? Па сутці.. кг.. Значыць... рэвалюцыя... (Сьціснута кілакі, насцілі брові) значыць.. клас... от... ху... Разумею, а ня выкажу. Вось у нас у чырвоным казацтве, значыць... А ну, дайце другі попрос.

Гармаш (да Алека). Вы, таварышка...

Алена. Рэвалюцыя, значыць, насільна скінуць стары лад. Ну, вось буржуазію разбілі, стары лад скінулі, вось табе і рэвалюцыя.

Гармаш (да Смала). Згодны?

Смала. Правільна. Узброенае скідаанне старога ладу пролетарыятам разам з немажлівым сялянствам.

Гармаш. Таварыш Крыжэнь, згодны?

Цярэнь. Па сутці сказана правільна.

Тарас. Ну так, калі па сутці, дык яно...

Цярэнь. Але пролетарыят і сялянская бедната разам з ім гэта ўжо, калі пролетарская рэвалюцыя. А ёсць яшчэ буржуазная. Вялікая французская, наша лютаўская.

Мося (рантам). Правільна! Я ўспомніў. Экспропрыцыя экспропрыятару. Пролетарыят-магільчык буржуазіі. (У бок). А што? На табе навукова. (І горда павёў вачыма на аўдыторыю).

2-гі член камісіі. А скажэце нам такую реч...

У аўдыторыю, у вайсковым шынялі, увайшоў палітком інстытуту Славаў звеста Гармашу, а пасля да ўсіх.

Палітком. Таварышы! Організаваны пролетарыят нашага гораду зараз выйдзе на вуліцу дэманстраваць сваю салідарнасць з нямецкімі рэвалюцыйнымі шахцёрамі...

Аўдыторыя. На вуліцу!

Гармаш. Камісія абаяшчае перапынак. Таварышоў Крыжня, Рабацягу, Чараду, Шкіндэра, Прадку, і Смалу, якія вытрымалі папярэднія экзамены

і цяпер эдалі політмінімум, можна прывітаць з паступленьнем у інстытут. Для рэшты—працяг экзаменаў заўтра. А цяпер —на вуліцу, таварышы.

Аудыторыя. Пайшлі! На вуліцу.

Голас. Ракун, пачынай!

Політком. Організавана. Бярэце штандары.

У шуме, у выгукх у песнях патакуў політкому голас Шырока развільлася і палыме ўзбуджаная маса з аудыторыі. Толькі штандары гараць над галівамі.

Каля стала атрымаліся: Цярэнь, Алёна, Мося, Тарас і Прадка.

Цярэнь (абняў цую групу, радасна). Браточкі! Першы бар'ер узаялі. Цяпер ня драфце, хоць далей цяжэй будзе. Дай руку, Алёнка!

Алёна (пачырванела). Добра!

Прадка. А тая грацкая гімназія казалася, што мы ня будзем студэнтамі

Тарас. Я яму як сёкануў на конт класа...

Мося. Адно слова —гэроі. Пачакайце вазьму шапку. (Бяжыць да парты, знаходзіць пад нашымі картку). Таварышы! Мамзеля! (Надбывае да хлопцаў). Глядзецце.

Тарас. Жанчына, што й казаць. Хм...

Алёна. Абвясціць...

Цярэнь (глянуў з другога боку). Э, пачакайце. Гэта картка належыць таму, хто напісаў запіску. Вось сьляды выдушаныя алоўкам (чытае). „колькі лёгка будзе“...

Усе. Вось дык яно... (Прыбег у аудыторыю Смала).

Смала. Эгубіў аловак.

Цярэнь. А мы знайшлі.

Смала. Аловак?

Цярэнь. Не, картку.

Смала. Якую картку?

Прадка. Жанчына, браце, вочы так і граюць.

Цярэнь. Глядзі.

Смала (глянуў). Цікава.

Цярэнь. З другога боку яшчэ цікавей. (Паказвае).

Смала. ...„без працэнтнае нормы.“ Ідэя! Абвясціць, што знайшлі картку. Так можна будзе злавіць... Пойдзем-жа, а то прамаргаем мітынг.

Цярэнь. А аловак?

Смала. Праўда-ж. Забыўся. (Глядзіць пад стол). Вось ён.

Цярэнь. Знайшоў? Ну, пайшлі. Пасля мітынгу ўсім сабрацца на кватэры, калі нашу дзірку можна так назваць.

Усе. Ёсьць. (Вышлі).

5

Професар Бель увайшоў у аўдыторыю, гадзіна павёў посям.
Бель. Андрый!

■

Уваходзіць Андрый.

Андрый. Чаго вам?

Бель. Адчынеце вокны. Асьвяжце паветра.

Андрый. Дык мітынг-жа. Усё пайшлі, а я што? Мальчык? (Зьнік)

7

Бель (вадрыжэў). Андрый! С-скаціна!

■

Увайшла асыстэнтка.

Асыстэнтка (кінцлася да яго). Я ўсё зраблю. Ідзце. Вам ня трэба, ня можна хвалявацца. Ня трэба выходзіць. Ідзеце-ж, прашу вас... Іду...
■

А адказам толькі гук:

III. Няхай жыве агульнае памяшканьне!

Тротуар паслужыў ўніз - паўл мураваным будынкам. На гэтым будынку напалону сьцэрты, размыты дожджамі надпіс: „Іўфат“. Над ім яркаю дэрка ў сьцяне. Яна валожацца белымі каменнымі брускімі, толькі ўнізе застыла выбойна прая якую дэда можа ўлезці чалавек. А там, далей мора, скалы палж пустыні, асеньні. Зрэдка хто пройдзе тут палюбавацца асеньнім морам, якое ўвесь час няпрыветна і аднастайна шуміць.

1

З двіркі чуваць адзінкі сьпеў. Клавачка служыла ў Эпічка, Клавачка работала сьлегка, барышня савецкая, юначка на дэскай, картэчку імела літар „А“!..

■

З двіркі вытыкаецца чубатая галава Коц. Ён нейкі час слухае, як шуміць мора, пасьля філсафічна камстатуе:

— Шуміць, зараза...

Вылазіць на тротуар, выглядае, ці ня вяртаюцца на „аватэру“ студэнты

■

Зьніз па тротуары палачэцца дарослым басяк III п.к. Напісав:

Радаіла міне маты у ніволі,
І с тех пор я пошел в ніцету,
А прырода не знала прэступленьня
І дала мне жыганску красоту...

Шпак (падыходзіць да Коці, тупа глядзіць). Аслабані кватэру.

Коця. Не мая кватэра, студэнцкая.

Шпак. Коцька! Брось шуткі! Кімаць няма дзе. Кажу, аслабані без разгавору.

Коця. Уркан свайго не зачапіць. Плыві, Шпак, а то ўкушу (ляснуду зубамі),

Шпак пасунуў шапку, рукі—гамбока ў кішэні і моўчкі павалокся далей. Павярнуўся

Шпак. Буду йці навал, каб была вольная (зьнік за ротам).

Коця (усьлед яму). Танцуй далей! Ён яшчэ будзе мне ўказваць. Мис. Ён. Указваць. Хі! Во! Дзівачка з торбаю! Хапнуць! (Хутка, нібы сусьдзік зьнікае ў нары).

5

Дамачка са Шмэндрыкам ідзе да мора.

Дамачка (туліцца да Шмэндрыка). Куды вы мяне вядзеце? Тут страшна.

Шмэндрык. Са мною? Вам са мною страшна? Ды я... Ды вы ведаеце што я... Я нікога не баюся.

Дамачка. Тут зусім пустыня і нікога няма.

Шмэндрык. Гэ, як раз добра Мы і мора... адзіны сведка маіх найчысьцейшых намераў.

Праходзяць паўз дзірку Коця спрытна прасоўвае грубы дроцік і, захапіўшы ім за „торбу“ у момант уцягвае яго да сябе.

Дамачка. Ах!

Шмэндрык. Няўжо вы такая палкая?

Дамачка. Ды не! Рэдыкюль! Сумачка!

Шмэндрык. Што рэдыкюль, сумачка!

Дамачка. Дзе мой рэдыкюль? Сумачка?

Шмэндрык. Тут ёсьць катакомбы, бандыты і піраты. Я-ж казаў... уцякайце. (Хутка пайшоў. Дамачка залапатала за ім).

Коця (высунуўся, выйцу з „торбы“ грошы, а „торбу“ кідае ёй на ўдаю). Барышня, барахло згубілі.

Дамачка. Ах! (азіраецца, хапае рэдыкюль і яшчэ шпарчэй рванула з месца).

Коця. Барышня называецца. На мора ходзіць міцтаць, а ў торбе толькі два лімоны. Ну, нічога, хлеб і памідоры будуць. Каб толькі дзе Цярэнь не дазнаўся. Лаяць будзе. Вунь і кватэранты йдуць. Ух і народ студэнт! Гопкампанія. І цёця Чарада з імі. А то хто такі з гузікамі?

Згары ідуць, горача аб нечым спрачаюцца студэнты Цярэнь, Алепа, Моса, Антопію, Кацярына Грыцэнко, Смада, Варка, Грушкіна, Няроваў.

Цярэнь. Блытаеш ты, Антонію. Усё блытаеш. І сам ты блытаны.

Антонію. А трагедыя асобы? Разумееш асобнага чалавека?

Алена. Даволі там з трагедыямі. Цікава, што тут у вас за харомы?

Смала. Я таксама яшчэ ня бачыў.

Усё. Гэта тут? Стоп. Тарнуй машыну.

Антонію. Дзівосна! Ды вы ж тут як бурсакі. А мора! Якое мора!

Цярэнь (на Коцю). А вось і гаспадар. Ты чаго дрыжыш? Нібы холадна?

Коця (ляскаючы зубамі). Не. Жара. Цёце Чарадзе паважаныя.

Алена. Здароў, Коця. Не забыўся?

Коця. Не, толькі вы пачакайце, я зараз. (пабег).

6

Алена. Куды гэта ён?

Мося. Справы ў чалавека. Напэўна пабег у фінаддзел, заплаціць падаткі.

Антонію. Сябры мае! На мора!

Галдсы. Спачатку на мора. Кватэру паглядзім пасля.

Смала. Мося, хадзем пакажаш нам свае марскія ўладанні (абняў яго за плечы).

Усё накіраваліся на бэрыт, адтуль пасля дэляталі сьмех і гоман разам з шумам мора.

7

Каля будынку васталіся Цярэнь і Алена.

Цярэнь. Вось што я хацеў сказаць табе, Чарада. Паслязаўтра будзе пасяджэнне партыяйкі. Ты, значыць, павінна быць. Цяпер ужо ясна, што мы не знайшлі аўтара тае запіскі. Хоць у мяне сёе-тое намотваецца. Пакуль што не скажу. Але партыячка стаіць шырай. Каб правясяці ўсё з масаю.

Алена. І правільна. Цяжка нам будзе, Цярэнь. Камуністаў у нас ой як мала. А народу рознага тысяча чалавек на нашым курсе. І што за народ?

Цярэнь. Адсеюцца. Адразу ня можна.

Алена. Цярэша, гэта ж праўда, што ты будзеш сакратаром партыяйкі?

Цярэнь. Так хочучь. На маю думку - глупства робяць. Які з мяно сакратар?

Алена. Не, Цярэша. Правільна робяць! Ты... ды ну цябе.

Цярэнь. Ну? Чаму ж не дасказваеш? Га? Камы, што хацела сказаць.

Алена. Я хацела сказаць, што з цябе будзе... добры сакратар.

Цярэнь. Угу. А вось што Алена. Што я хачу табе сказаць...

Алена. Ня трэба. Хадзем туды. Ня трэба казаць...

Цярэнь. Не, я скажу. Па часнаму, па-шахцёрскі, як бальшавік, скажу. А не спадабаецца,—скажаш: к чорту.

Алена. Я так не скажу. Бо я, Цярэша... усёй сілаю... вось ты ж бачыш... усёй сілаю... Ды ну цябе! Бачыш—дурная, і скаваць толкам ня ўмею. Толькі скажу адно: хочацца мне вывучыцца. Так хочацца, што аж зубы часамі сьцісьнеш. У людзі—у добрыя, разумныя, у такія, што ўмеюць штосьці вялікае зрабіць для рэволюцыі. Чуеш, Цярэша? А тады... (Узяла яю за рукі, сьціснула іх). Толькі тады. Так мы павінны рашыць. Інакш ты не шахцёр.

Цярэнь. Не, я шахцёр, Алсика. Я толькі хацеў, каб ты ведала...

А з мора, навінны на нечую рапалу, даліцелі вопаскі і выгукі: «Правіальні! Цудоўна!»

Цярэнь. Хадзем.

Але з берага ўжо ідзе навад уся кампанія.

Варка. Ды як, як, Антонію?

Антонію. Вось так. (Прыкладвае правы кулак да грудзей—на сэрца і робіць такія рухі: уніз, пасля пад простым кутом хоратка ў правы бок). Вось так.

Грушкіна. Сымпатычна. Мне падабаецца Гэта-ж так романтична.

Няронаў (направіў дроцік сваіх акулараў). Ё-да. Дзіўныя ў вас ўпадабаньні, таварышка Грушкіна.

Цярэнь. Хто гэта так?

Антонію. А гэта ў нас на мяшчанскай слабадзе так робіць—нажом. Дзірку ў грудзях.

Цярэнь. Каму?

Антонію. А на каго закінь сэрца. За здраду больш.

Няронаў. Нічога сабе, метод.

Усе. Та ак.

Антонію. Арыстакратычны. Але, сябры мае! У вас-жа тут цудоўна. Хоць у романае апісвай.

Мося. Што ў романае, ты спрабуй пачыць.

Антонію (вазірнуў у дзірку). Толькі паветра там... педаецца...

Мося. Нішто сабе паветра. Мабыць Коця спаў. Шмат, кракадыл, забірае кіслароду.

Кацярына (голосам ад зямлі). Няхай яго чорт, як жа тут пучыцца ў такім гнязьдзе? Папрямьджалі дурні, а тут таксама ня вельмі навучыцца. Што, гэта жыццё?

Алена. Ну, даволі, Каця. Ты зноў сваё. (Да Антонію) А ты-б па-стараўся для хлопцаў памяшканьне якое, пакуль дадуць агульнае. Ты-ж стары судэнт, усе ўваходы і выходы тут ведаш. І тужурка ў цябе з гузікамі.

Цярэнь Агульнае памяшканьне ня сёньня, заўтра будзе. Ня драфце, таварышы.

Смала. Хто сільны, хто ня пужаецца цяжкасьцей, хто ведае, чаго ён хоча, той ніколі ня здэяфіць. Так што памяшканьне...

Антонію (*загарэўся*). Што такое памяшканьне? глупства! А вось я бачыў на вуліцы Тэодора адну дзяўчыну. Ведаеце? Гэта не дзяўчына! Гэта -вось такое неўлавімае, цудоўнае, што стаіць над будаёншчынаю, над галітыкаю, над барацьбою, над усім Гэта — жанчына. Не, жанчына гучыць вульгарна. Абстракцыя жанчыны. Не, і не абстракцыя.

Мося. Можэ экстракцыя?

Антонію. Глупа. Ідэал жанчыны! Вось так-бы йшоў за ёю, куды ява, туды і я...

Алена. І далёка-б зайшоў?

Мося. Зусім недалёка: яна-б паклікала міліцыянера і наш Антанію зайшоў-бы ў раён (*рогат*).

Тарас і Прадка бегуць » гары. Тарас яшчэ эдалек размахвае рукамі й гукіае.

■

Тарас. Зьбірайцеся! Чаго стаіце? Складайце гардэробы! Вярэце кнігі! Зьнімеце з ганка мае зямнія штаны.

Прадка. У паход!

Усе. Тарас! Прадка!

Цярэнь. Што эдарылася?

Алена. Памяшканьне?

Тарас (*урачыста*). А! гулы! на! е! па! мяш! каньне!

Усе. Кватэра!?

Мося. Тарас! Ты-ж гэніяльны!

Прадка. А я?

Мося. Ну, ты... Ты-ж член комсамолу, вядома.

Тарас. Вось! (*Пераможна трасе папяркаю*). Вось! На машыны на-друкована. Хэмічным алоукам падпісана. Здароў, Нярон! Сам старшыня Кубуча папляваў і на мокрым расьпісаўся. Здарова Варка. У новае агульнае памяшканьне пролетарскага студэнцтва ордэр нумар 134! Вось ён нумар 134-ты! Здарова, таварышка Алена! Вось ён! Зараз-жа зьбірайце багаж.. Ого! Каця тут!.. бо расхапаюць жылплошчу па ўсіх куткох...

Цярэнь. Ды няўжо ордэр? Дай сюды. Сапраўды ордэр. Браточкі Перамога. Цяпер пажывем. Цяпер ня страшна. Тэхнолёгія, мінералёгія, геолёгія...

Алена. Зоолёгія...

Мося. Біолёгія.

Тарас. І эмбрыолёгія!

Цярэнь. Усё пераможам. Нават супраціўленьне матэрыялаў! Няхай жыве агульнае памяшканьне!

Усе. Няхай жыве агульнае памяшканьне!

Цярэнь. Антонію, табе спадабалася гэта нара: лезь, цягні барахло!
 Мося. Куды? Ён без працівагазу. Я ў адзін момант. (*Улазіць у нору і выкідае адтуль рэчы*). Хапайце: раз!

Усе. Раз! Два!

Мося. Тарасавы штаны—тры!

Хлопцы. Штаны квартэрмейстэра—даёш!

10

Шпак вяртаецца з гары. Падыйшоў, спыніўся.

Шпак. Аслабаныш? Замяці пасыля сябе, каб было чыста. Я люблю чыстату.

Мося. Праходзь, юнак Тут табе няма чаго рабіць. У нас сакрэты.

Шпак. Глядзі, бо я дам табе сакрэты. Замяці пасыля сябе, кажу табе раз. (*Пайшоў, насунуўшы шапку*). Сакрэты..

11

Цярэнь. Бачылі тыпа?

Усе. Та-ак.

Алена. Такого, лепш не чапаць. Мося, давай далей.

Мося. Неарганічная хемія—чатыры!

Усе. Даёш.

Мося. Партизанскі чайнік—пяць!

Тарас. Мой верны таварыш! Даёш!

12

З гары ідзе Коця. Яшчэ аддалёк прыкмеціў, што тут нешта незвычайнае робіцца. Падыходзіць і моўчкі глядзіць. У руках — выйдоры і хапалы чорнага хлеба. Рукі яго надрыжвалі, голас быццам аламаўся.

Моця. Чаго вы кідаеце?

Усе спыніліся. Перад усімі раптам паўстала пытаньне. «А я-жа Коця?»

Алена. Коця.

Коця. Я Коця, а вы — цёця! Кудою ж гэта вы маіх кватэрантаў?

Алена. У агульнае памяшканьне, Коця. Разумееш?

Коця. У натуре. Значыць, заставайся, Коця, з вуркаганамі?

Алена. А ведаеш што?

Коця (*ня слухае*). Тож кватэранты... коці рвуць. А я вам шамоўкі прыніс. Думаў... (*Ня вытрымаў, адварнуўся і заплакаў*). Ах вы... «сволачы»... (*Усе стаяць нахмурыўшыся*).

Цярэнь. Алена, бярэ справу на сябе.

Алена. Добра. Хочаш, Коця, жыць?

Коця. Гэта... у прыюці кукаць? Не хачу.

Алена. Зусім не пра гэта.

Коця. Заманьваецца. Не пайду.

Алена. Нікуды я цябе не заманьваю. Заставайся, пакуль што тут, а праэ колькі дзён топай да мяне. Пагаворым.

Коця. Пагаварыць можна. Шё мне жалка! Наце шямоўку. Рубайце.

Тарас. Хлопцы, ня ведаю, як у вас, а ў мяне ўжо чамусьці апэтыт зьявіўся. І што гэта за знак такі, кожнага дня хочацца есьці? Клімат такі, ці што?

Усе. Ды давай, не прастарэкуй! (У момант зьелі харчы).

Алена. А цяпер, бывай, Коця. Надумася прыходзь. Дай лапу.

Коця. Яна брудная.

Алена. Нічога. Вось так. Значыцца, прыходзь.

Цярэнь. Помні, мы—таварышы (цісьне руку).

Тарас. Выручыў, брацішка. Мож і мы калі-небудзь выручым цябе.

Антоніо. Бывай, незалежны ні ад якіх умоўнасьцяў, вольны, як птушка, Коця!

Коця. Яна брудная...

Няронаў. Жыцьцё. Вось у чым суць. Н-да (цісьне руку).

Цярэнь. Правільна, Нярон, жыцьцё.. Яно будзе для нас, калі мы яго заважым і пераробім на свой кшталт. І пераробім. Значыць, ня драф, браточкі, падцягвай жыват і слухай каманду.

Хтосьці печэў і ўсе падтанілі:

На сьвеце няма веселейшай пары,

Як нашы студэнцкія рокі.

Плыві, карабель наш, да яснай зары,

Да ясных прастораў шырокіх.

Карабель наш бель,

Прыстань—гуртамыцьце!

Жыцьце, жыцьце

Наш пражытак—

За капейку ў дзень!

Мы сьмерць пераможам у бойцы-віхры,

Філёзофу з намі—марока.

Плыві, карабель наш, да яснай зары,

Да ясных прастораў шырокіх!

Карабель наш бель і г. д.

Тарас (камандуе). Рыхтуйся! (Узялі рэчы, падрыхтаваліся). На-а позыцыі пралетарскае навукі.. бі-івуак у агульным памяшканьні (гуртамыцьце)... ша-а-агам! Марш!!! (Пайшлі).

Коця доўга ўглядаецца ім услед На вачох сьлёзы Выцер рукавом вочы, закусіў губу Міжвоальна, ціха рушыў за імі...

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

IV. Мільёны

Сурова яма ў агульным памяшканні Халодная зіма. Студэнты не разьдзяляюцца, так і жыюць, так і рытуруюць да лекцый, так і сьпяць адначасна ўсе, што маюць нават у рукавіцах.

1

Смала (не адрываючыся ад газэты). Курс сьведзкага рубля падас і далей.

Другі. Але затое тэмпература стаіць на месцы.

Трэці. Сёньня колькі градусаў?

Другі. Па Рэомюру — 15. Па Цэльсію — 19. На Фарэнгейту — 35 ніжэй нуля.

Рабашанка. Цётка мая заўсёды мне казалася: трымай чаравы ў холадзе, галаву — у холадзе, а ногі — у цяпле, пражывеш на зямлі сто гадоў. Дык вось, скидай башлык з галавы, ды ўкручвай ногі.

Другі. Наваг такі абываталь, як ты, часамі можэ параіць што не будзе пучевае. (Робіць так, як яму караіў Рабашанка).

Смала (з газэты). Пуд дроу каштуе 1 мільён дзевяцьсот тысяч рублёў.

Тарас. К чортавай матары! Я больш не магу. Я замярзаю!

Няронаў. Рабі гімнастыку.

Смала. Фунт бульбы сто пяцьдзесят тысяч рублёў.

Няронаў. Н-да. Суць ня ў рублёх, а ў таварным індэксе. А вынік-ненне ідэі таварнага індэксу забігае ў далёкае мінулае, аж да XVIII стагоддзя, калі зрабілі першую спробу вымераць вартасць грошай праз параўнаньне таварных цэн у розныя перыяды. Дык вось, нельга браць фунт бульбы ізолявана ад гістарычнага мінулага, ад нашага сёньняшняга жыцця.

Смала. Яйкі сто тысяч рублёў штука. Дзесятак адзін мільён рублёў.

Тарас (усхапіўся). Даволі! не магу. Што хочае рабіце, а я не магу.

Смала. Слабадух. А яшчэ партызан. Ты павінен іншым даваць прыклад, а ты замест таго падрываеш энтузіязм пралетарскага студэнцтва.

Тарас. А ты ня вучы мяне, шавецкая смала! Ты, мо' пад мамінаю спадніцаю сядзеў, калі я ўладу заваёўваў. Вучыць мяне...

Смала. Пачым ведаць? можа й не сядзеў. Можа ня менш за цябе актыўна біўся. І цяпер духам ня падаю, а ты... (З газэты) Цікава! Фунт цыбулі дзевяць тысяч. Фунт цыбулі! Вось гэта я разумею. Ну мне трэба на пасяджэньне. Раскісаць няма калі (выйшаў).

2

Рабашанка. Цётка мне казала: Хомка калі будзе дрэнна, прыляджай лепей дадому. Вось я і ня ведаю. Трымаўся, трымаўся, а далей ня вытрымаю. Мушці так і пакіну. Бо няма рацыі Вось так тут і прападзеш.

Тарас. Цётка? Цофу, чорт. Цётка...

■

Прыбгае Прадка.

Прадка. Таварышы! Ёсць навіна. Больш таго: ёсць закурыць!

Галасы. Закурыць? Дзе? Прадка!

Прадка (паказвае сабе на галаву). Тут у шапцы.

Галасы. У шапцы? Давай!

Прадка. Пачакайце. Папяроскі канфіскавалі у Пеці Юржанкі Канфіскаваны за неатычны спосаб, якім ён настраляў іх. Разумеце? Ідзе Пеця Юржанка на рынак. Падыходаць Пеця Юржанка да смякулянта. Табачок? пытае Пеця Табачок, адказвае смякулянт — А па чом? — Па столькі то. Ага. І круціць Пеця Юржанка папяроску. Пробуе. Скруціў закурыў. Не, кажа, вельмі моцны. І пайшоў Пеця далей. А папяроску у кішэню. Падыходаць да другога, зноў пробуе. Не, вельмі лёгкі. І далей, а папяроску зноў у кішэню. У трэцім кісла, у чацвёртага — горкі, у пятага дарагі. І вось бачыце. (Скінуў шапку, паказвае). Трынаццаць папяросак настраляў, шпана беспартыйная.

Хлопцы. Давай! Няхай жыве Пеця Юржанка і Мікола Прадка! Давай!

Прадка. „Няхай жыве“ не паможа. Закурыць дам таму, хто пойдзе зараз са мною, куды я скажу, хоць на край сьвету.

Хлопцы. Чорт яго бары, давай!

Прадка. Слухайце ж. Вы сядзіце тут, мерзвяце і нічога ня ведаеце, што робіцца на сьвеце...

Хлопцы. А што такое? Што здарылася?

Другі. Лёйд Джорж павесіўся?

Прадка. Лепей! Дровы прывезлі!

Хлопцы. Дровы? Ня можа быць!

Прадка. Факт! Зараз-жа ўсе на двор — скідаць.

Хлопцы. Дровы! Цеплавая энэргія! Няхай жывуць дровы! Няхай жыве фунт цыбулі за дзевяць тысяч. (Усе выбягаюць).

4

Насустрэч — Кацярына Грыцэнка. Затрымала Тараса.

Кацярына. Пачкай, Тарас. Маю табе нешта сказаць.

Тарас. Катруся! Дровы!

Кацярына. Дзе дровы? Ніякіх дроў. Слухаць больш не хачу. Самі скоро як дровы станем. Як сабе знаеш, я я еду ў вёску.

Тарас. Ты здурэла!!!

Кацярына. Здурэеш тут. Профэсар такое гаворыць, што ў галаве круціцца, нічога не разумею, сядзіш, як доўбня. А ён яшчэ энарок закручвае. От закручвае, закручвае, каб найбольш незразумела было. Прыдзеш дадому—замяраеш. Сядзеш пісаць а рукі дранцьеюць. Каб кніжку пачытаць няма кніжкі! торбу грошай трэба на кніжку. Дык гэта такая навука? Няхай яно спаветрае. Ня сьведзіць нам вучыцца, вось і ўсё. Цярэнь ужо застудзіўся, пляўрыт схпіў. Дык гэта, каб і табе так было?

Тарас. Дык Цярэнь-жа ўстаў ужо. Дурная ты!

Кацярына. Вось і дурная. Вось і я так кажу: профэсар лекцыю чытае, а я не разумею. (*Іраха ня плача*). Шкада... вядома шкада... але паеду. Ты заставайся... Значыць нам ня суджана... Пасду.. А ты заставайся... Бывай. (*каб не зайсьціся перад Тарасам з плачу, Кацярына выбегла з пакою*).

5

Тарас (*уздыхнуў*). Эх і справы. (*Сеў за стол, разгарнуў кніжку, вноў загарнуў яе, ляпнуў пераплётам*). Не шанцуе на культурным фронце... (*Пачынае складаць свае рэчы*). Справы...

Уваходзіць Мося.

Мося. Справы, Тарас! Ды яшчэ якія справы. Цярэня няма?

Тарас. Няма.

Мося. Ты разумееш якая штука? Паехалі мы ў чыгуначныя майстэрні: Алена Чарада, я і яшчэ некалькі таварышоў. Там у нас гурткі. А тут пасяджэньне стыпэндкому разам з курскомам. Прыехалі адтуль, а пасяджэньне стыпэндкому толькі што адбылося. І што ты думаеш? Адмовілі Бондару і Кацярыне Грыцэнка, а далі Ціхаплюеву. Ты разумееш? Наймітам адмовілі, а Ціхаплюеву далі! Стыпэндныя добрая! Пяць фунтаў мукі з высеўкамі, пляшка сьвірэпага алею і талёны ў АРА.

Тарас. Што? Кацярыне? і Бондару? Значыць нашых заціраюць?

Мося. Факт. І ведаеш хто гэта зрабіў? Смала зрабіў. Трэба неадкладна склікаць пасяджэньне выканбюро, я даю адвод яго кандыдатуры!

Тарас. Ну й справы! Гэта ж кулацкая лілія! А я хацеў ехаць дадому, у вёску.

Мося. Што? У вёску? Чаго?

Тарас. Жыць. Працаваць. Паглыбляць рэвалюцыю!

Мося (*памацаў яю лоб*). У цябе тэмпература?

Тарас. Па Рэомюру 19 градусаў віжэй нуля.

Мося. Значыць нормальныя. Што-ж ты мяне купляеш?

Тарас. Не купляю, а праўду кажу. Кацярына едзе і я хацеў. Вось і збірацца пачаў быў.

Мося (так і сёў). Факт, што тэмпература.

■

Увайшоў Рабашапка.

Мося (да яго). Слухай, Рабашапка. З ім можа размаўляць толькі ідыёт. Пагавары, калі ласка, ты з ім... Я зараз... (пабеі).

8

1

Рабашапка. У чым справа? Чаго ён на цябе назаў?

Тарас. Адчапіся ты... цётка!

Рабашапка. Вось ты кажаш—цётка. А ты ведаеш, што ніякіх дроў няма?

Тарас. Няма? Як няма?

Рабашапка. А так што няма. Прадка проста справакаваў нас на суботнік. У майстэрнях, разам з рабочымі, прыбіраць жалеза. Адкідаць сьнег, ачышчаць двор. І ўсе, як тыя дурні, хапаюць лапаты. Рыхтуюцца іш. А дроў ніякіх няма. Вось табе й цётка. Я еду дадому.

Тарас. Ну і чорт з табою і з тваёю цёткаю Я йду на суботнік.

Рабашапка. Туды да д'ябла. Дагаварыліся...

9

Уваходзіць пляць студэнтаў.

Рабашапка. Вось і яны едуць. Збірайцеся. Чаго марнавацца? Ідзем і кончана. Даволі...

Пляць студ. К чорту. Мы хацелі пучыцца, а тут у сьнезе прападай, у холадзе. Жалеза насі... (Складаюць рэчы). Фунт цыбулі дзевяць тысяч...

Тарас. Ды вы што? Павар'яцелі ўсе, ці што? Ну, няхай я быў адурнеў. А вы чаго? Гэта-ж... Зрыў! А ну вас к чорту! (вымае свае рэчы).

10

Уваходзіць Цярэнь.

Цярэнь. Здаровы хлопцы. (Маучанка). Здаровы кажу! (Маўчанка). Што гэта з вамі? Навошта пакуеце рэчы?

Рабашапка. Едзем!

Цярэнь. Куды едзеце?

Тарас. Ты, Цярэнь, ня злуйся, але... тут і я вінаваты... Цяжка браць гэты Перакоп. Захісталіся хлопцы.

Цярэнь (наблізіўся да яго, доўга нічога ня мог сказаць, ціта кашлянуў). Цяжка? А ты як думаў? Нехта за нас возьме яго? (Лёжа

адсунуў карвінку). Закрый барахлішка. (Да усіх). Выкладай каторы-у чым справа? Чаго лыпаеце?

Голас. Фунт бульбы паўтараста тысяч...

Другі. Навука цяжкая.

Цярэнь. Так. Значыць, бульба—раз, навука—два. Прычыны сур'ёзныя, што й казаць. Так што падмазвай, хлопцы, пяткі і у кусты.

Голас. Парадку няма. Дроў няма. Рэспубліка ня спраўная. Фунт цыбулі дзевяцьдзе тысяч.

Рабашапка. І холадна.

Цярэнь. Правільна. І цыбулі няма, і фабрыкі ня спраўныя, і машыны барахольныя, і шахты затоплены вадою. Транспарт ні к чорту. Адным словам, дрэнную спадчыну дасталі ад генэралаў і Пятлюр.

Голас. Значыць, няхай дзяржава падрамантуе, а тады й.. Маўчы, сабатажнік! Колькі інтэлігенцыі здрадзіла, не пайшла за намі. Ты ведаеш? Свая патрэбна. Зразумеў ты? З кім будзем рамантаваць? З кім будзем будаваць, падымаць дзяржаву, калі свае інтэлігенцыі, сных спецаў няма? А вы ўцякаеце? Мы заваёўвалі, а вы прадаваеце за бульбу? Выходзь, хто ўцякае!

11

Мося. Прадкі і ўсе студэнты, якія накіраваліся на суботнік,—у снігозе і лапатамі—сталі ў дзвярох, у такой пасунуліся.

Мося. Вось лям. Гордасць, гэроі культуры!

Цярэнь. Ну? Выходзь, каму! (Усе стаяць моўчкі).

Тарас (падыходзіць да Цярэня). Ну, даволі... Заскок зайшоў быў у галаву... Вінаваты... Чаго там... калі па суці, дык яно...

Цярэнь. Не перада мною вінаваты,—перад рабочай клясай. Яму й дасі адказ. (Больш мякка). Зьбірайся на пасяджэньне факультэцкае камісіі.

Тарас. Ёсьць, Цярэша.

Цярэнь Шкіндэр, зьбірайся! Скажы Чарадае і ўсім студэнтаўніком. (Зусім па-сяброўску). Эх, вы... гэроі. (Засьмяяўся. І ўсе засьмяліся, і палёкаю, амаль весела).

12

Алена прымае Кацярыну Грыцэнка.

Алена. Ну, ідзі, ідзі. Сьмялей. Кажы пры ўсіх. Кайся, бо я цябе і ведаць не хачу.

Усе. Што? Таксама?

Алена. Кажы.

Кацярына. Ну, што?.. Ну, чаго? Ну, я, Тарас. Нікуды не паеду... І табе ня раю...

Тарас (радасна). А я хіба еду? Ды я й ня думаў. (Хлопцы засьмяліся, а лапатамі лягнулі).

Царень. А вы?

П'ять студ. А мы таксама пікуды... памылка...

Цярэнь. Эх, вы, даўвакі... Хто гэта вас настроіў так?

Галасы. Ды Смала.. Мільённі даёк. Дровы—мільён. Яякі—мільён.
Цыбуля—дзевяць тысяч.

Ця рани. Смаа? Зноу Смаа? Так і там Смаа і тут Смаа. Раз-
справся. Пайшли на факультат. А ви, хлопці—марш на суботнік

Прадка. Запявалыя наперад.

Галасіа. Брате, якую пачынаць? (Найшла толькі італю у калі-
форы).

13

Мося (до Чирчии и сдыходзе) Мюю сграву пра стынндком

М о с я. Давай. Я крыху ведаю. (Пайшлі).

14

У меня нет такой задачи. Решения, что в этом случае, я не знаю.

Рябашинка Ну, мяе на абышто не возьмеш! Детье мне казала
калі будзе дрэнна—прыяжджай, Хомка, да дому. А сё заканчае...

V. Абыйдымсы бая белых

Суровая зима вела к тому, что на работу факультетский автобус приходил в Стройна стоянка.

1

У нас уважают: профессор Белый и его ассистентка Яны издавна были добрыми друзьями
участками, подкреплены всеобщими.

Белы. Мы рана прыйшлі. Члены факультэцкае камісіі напэўна недзе латаюць боты, дзе-то сядзіць д-р. Нам давянецца чакаць, пакуль яны скончаць сваю, дзяржаўную работу.

Асистентка. Можа лепей вярнуцца ў лябораторыю і прыці
важней.

Белы. Але як гэта арыгінальна, *(Папярэдняю па красле)*. Невдамага пайдасьвета, прызначылі са тарам імператарскага ўніверсытэту, і ён дбайліваю бачышаві тако рукою парэстаўляю краслы для профэсараў і іюбач для учараных бандытаў, сеньяцных дыктатараў, тупых, як той дуб, а якога зроблены гэтыя краслы. Удзельныя навукі й працы. *(Папярэдняю па красле)*. Я задыхаюся.

Асистантка Ми зменілася на традичі спакую. Перамагчы можна толькі тады, калі верыш у перамогу.

3

Асыстэнтка. Верыць... ! змагацца

Белым. Так Мы дранна стрэлілі ім у 1906, калі яны ішлі ў нашую армію. У другі раз мы ня будзем лятучымікамі і баягуэамі. Але калі надыйдзе той дзень аталады? Мне здаецца часам, што мы жывем не на дасей, а някванісю. І гэтая някванісьць робіцца дурэўшанькай маёй і тады задушыць мяне.

Ас жетейгва. Не! (Чалар тыйа и сиптап яго за руки, кылаа-чело
яму ч домы і прынімаа тыйа да яго руки). Чурер? Мы. жадущым ту.

25

[illegible]

Аббиде сирег.

Мася! Не мажы, а контр-заходзіныя! А добры дзень, таварыш
професар! Значыць, пасяджэнне рэзюмэ? Ой, адмава! Сняжог,
падаеце. Сьвожае павестра. Нашы зараз прыдуць

Белы. Хто гэта вышы?

Моей Ассамблеи: Ахмедов, Кожанов, Тарас Раваляга, Кэя
рына Грицанка.—Кругасъветны пролетарыят.

Белы (мстят, не Шхаджа) Вельмі прычына, што яны таксама
а "наших" Вельмі дзяліліся пачынаю "таварыш" юрай. (Амаль чыя
прытомныя выходзяць з гэлі Ажыстэнтка са ім).

3

Моя пачина відбулася влітку. А з дівчорою Гадо С'ма в Іллімпітський професорат, де працював науково-інженерним до Шкіндар і Іллімпіт на жистро, привітання з ювівією.

Смала. Чаму ён вышаў бледны, як сьмерць?

Мося. Пайдаі запытай. Можа ён табе скажа.

Смала Гна тм так занасунаси выш-йшуку школу?

Моя Як умею, так і завасуваю Цябе ня буду пытаць

Смала. Нуны як Ты вельмі храбры Але ты не хваляйся Я ня
збіраюся біць цябе, будзь спакойны.

Мос.я. Няужо? Ну, гады я шалкам сякойны.

Смала Вось і добра. *(Ціха)* Ты што? Закапаш мяне хочаш? Ня
удасца. Я бідняк Чуу? Трыста гадоу пакутаваў. *(Гостра у вочы яму)*
Кроу нашу пілі. А цяпер я тут і ты мяне не зьясі. Палкі мне ўстаўляеш?
З курскоу адводзіш? Загубіць хочаш? Нічога ня выйдзе Усё роўна
буду асчэтантам. На меншым не пагаджуся Так і ведай.

Мося, Скончыў?

Смала. Скончыў.

Мося. Ну, дык ты такі сволач. Трыста гадоў сволач. А я яшчэ меў сумненне...

Смала (з кулаком). Ты!

Мося. Ну *(Пачынае крэча і, ціха па тавіц яе перад Смалам)*. Сядайце, калі ласка.

Смала *(агульваю кудакі, засомняўся)*. Ну, і дурань-жа я. Мы-ж таварышы. Прабач.

Мося. Не таварышы мы. Хто здрадзіў? Клясавай лініі, таму я не таварыш.

Смала. А я здрадзіў? Дзе я здрадзіў? Калі? Хто дакажа?

Мося. Кулаку Ціханюеву, хто даў стыпендыю? Бандару і Грыцэнку як пасьмелі адмовіць?

Смала. А гэта? Гэта ня я. Ты проста маеш супроць мяне зуб Ты проста.. нервовы.

Мося. Устадай. Маю зуб і нервы. *(Сіць за стол, размярнуў кніжку)*

■

Цярэнь, Алёна, Кацярына Грыцэнка і Тарас—усе ў сьнезе—увайшлі ў залю, гукнулі.

— Ну й холад! *(Абціраючыся, трясучыся, барукаючыся, буюць рукавіцамі)*.

Мося. Не перашкаджайце. Толькі спакойна заняўся акадэмізмам, а вы перашкаджаеце.

Цярэнь. Нічога, Мося, мы цябе ў факультэцкую камітэю там табе будзе акадэмізм.

Мося. Што? У мяне й так дванаццаць нагузак.

Цярэнь. Выходзіць, што гэта будзе трынаццатая. *(Да Тараса)*. А табе, рэбятка, прыдзецца іці ў стыпэндком. Смала, стударганізацыя любіць ся стыпэндком у адмянонь. Яшчэ адзін такі учынак і мы адымем цябе з усіх нагузак, і з камбеду і чэртавай матары.

Смала. Што гэта такое? Я павінен...

Алёна. Што ты павінен? скажаш пасья, а мы павінны заразпачынаць. Час дарагі. Пачынай, Цярэнь.

Усе. Пачынай.

Цярэнь. Што тут пачынаць? Гармаша прызначылі рэктарам.

Усе. Наша бяра!

Цярэнь. Бяра, ды яшчэ не узіяла. Гармаш—гэта той чалавек, які паставіць інстытут на ногі. Але...

Кацярына *(Салідна, па-наспадарску)*. Дужа сярдзіты.

Тарас. Цы! Мы ўжо сёння выявілі сябе...

Цярэнь. Гармаш павінен на нейкага абAPERціся. Вы ведаеце, што сярод профэсараў...

5

Увайшлі профэсары Богвяжудзскі, Качарга Сьлёжкін, Воранаў, Кукушкін, Крытычна галінулі адны на адным—студэнты на профэсараў і наадварот.

Богаяўленскі Гаспада студэнт? *(Алопіс так і пырснуті)*

Тарас. Не.

Богаяўленскі. А хто-жа?

Алена. Проста пролетарскія студэнты.

Богаяўленскі. А-а. Ізвініце, гаспада. Вінават, пролетарскія студэнты.

Тарас. Калі ласка.

Качарына. Хіба мы піліняем, калі нас гаспадамі назывуць? *(Пырснуті)*.

Цярэнц. Просім сядзець. Таварыш Гармаш затрымаўся у субпартыі. Зара прыдзе *(Да студэнтаў)*. Таварышы, на хвілінку у той парой. *(Вышлі)*.

6

Проф. іх афіцыйна перадаюць. А дэканам да прэсы поўны, едзяцца Ніжняя Паўла.

Богаяўленскі. Н-да... *(Паўла парушана роўтам)*.

Богаяўленскі. Цікава. Паўла Міхалавіч? Нічога, прыпыніце. Я, вы ведаеце, доўга сядзець не магу, практыкуюся. Не ад актрисамось так стану і паўла. А гэта... *(Алопіс так і пырснуті)*. А ты гаспада. Хіба ж можна?

Сьлэзкін. Я ж не брыць, як трывае да а тымі галубчыкамі. Як гэта сам падаваешся? Таварыш Гармаш у субпартыі. Гэта рэктар універсітэту. У таварышкі? Рэктар. Вы што нбудзь раўмессе? У субпартыі? А чытаеце ў субпартыі? *(Алопіс так і пырснуті)*.

Богаяўленскі. Гаспада вельмі-вельмі баяліся гэтых ужасных названій, а чалавек стары і нервыі.

Кукушкін. О, тэмпора, р морэс!

Качарына. А вы зьявілі увагу на тое, як гэта студэнт сказаў „просім сядзець“?

Сьлэзкін. Да, да. Гэта-ж...

Кукушкін. Нех плюс ультра.

Сьлэзкін. Нахабасць. Просім сядзець.

Качарына. Шкада. Вы усё такі не зьявілі увагу на тое. Так можа сказаць толькі гаспадар.

Воранаў. Цікава. Імяна—гаспадар. Нуціс, далей.

Богаяўленскі. Чэпуха? Е-рун-дас. Іван Паўлавіч Ерундас чэпуха-с.

Сьлэзкін. Ультра чэпуха.

Качарына. Ну, як сабе хочаце, а я адчуваю сябе вельмі добра. Праўда, майго месячнага акадэмічнага панка хапае толькі на 17 дзён, але я адчуваю, што на нашай плянэце запахла аэонам.

Богаяўленскі. Н-да-с...

Сьлэзкін. Значыць вы так? Вы за іх? Так-с.. Ага. Вы, значыць за іх... Так, так... у партыю ня думаеце паступаць?

Качарга. Ну, ведаеце дрэннае вы маеце ўяўленьне аб партыі, халі думаеце што у яе так легка уступіць. Але магу вас заспакоіць працую і буду працаваць з бальшавікмі Слаўны народ.

Сьлэзкін. Вы чуеце? Усе чулі! Так-с. Значыць, чэкіст. (Рух)

7

У дзьверы высунулася кудлатая галава Коця.

Коця. Дзя і тэбляжысь. Тут пеці Чарада і дзяды Мосі няма? (Профэсары павярнуліся на крэслах, вастылі.

Богаяўленскі. Что за ерунда?

Коця. Зусім ня ерунда, а сур'ёзная справа. (Сьвістоу носам).

Качарга. Ты хто такі?

Коця. Я? Натуральна хто Коця з іхняе арміі. Есьць падрадскыя дроны і паракход грузіць, а іх не знайду. (Профэсары перагаворваліся)

Качарга. Яны ў тым пакоі, зааду ў цябе.

Коця і яшчэ адна дэчка, стукэцеце галавою ў прэфэктра Бела а мін іхны дзе у ялію

3

Белы. Пардон.

Коця. Што? Шкада, што мне няма часу... (Пабеі).

Белы. Цёпаз басякоу скоры ня можна будзе ўвайсці на ўласны кабінэт.

Воранаў. Вы памыліліся. Гэта падрадчык, а не басяк...

Асыстэнтка. Гэта проста пляма на нашай чэсьці.

Белы. Чэсьць... Дзе яна? За морам наша чэсьць.

Воранаў. Нічога, Уладзімер Міхайлавіч, арганізуем ячсоды, раформем унівэрсытэт, уіядзем новыя матоды навучаньня, новыя праграмы, словам, збудуем новы сьвет, дзе ня будзе басякоу. Я ужо, ведаеце, прывык... Стану перад люстрам...

9

Увайшоў Гармаш і з ім студэнты

Гармаш. Добры дзень. (Профэсары зьдэка кланяюцца) Я спазьніўся на пяць хвілін, на незалежных ад мяне прывыках. (Да студэнтаў) Таварышы, сьдайце, будзем пачынаць. На нашых пасяджэньнях старшынёю мае быць рэктар. Дык вось я бьсу на сябе гэты абавязак. Трэба таксама мець аднаго сталага сакратара.

Смала. Спраўнага чалавека..

Гармаш. А хіба ў факультэцкай камісіі можа быць які-небудзь сарванец, ці гультый? Вядома спрыўнага чалавека.

Цярэнь. Прішу слова. Студэнцкая фракцыя рэкомэндус таварыша Шкіндэра?

Мося. Я ня ведаю чаму як раз Шкіндэра? Калі ў яго і так дваццаць нагузак?

Смала. Я таксама ня ведаю ці ўправіцца таварыш...

Цярэнь. Раз вылучаем, значыць управіцца. Мы разгрузім яго ад іншай работы.

Гармаш. Хто за гэта кандыдатуру? (Студэнты і профэсар Кішарга падымалюць рукі). Хто супраць? (Няма). Хто устрымаецца? (Профэсары апрача Бялы і асістэнтка падымалюць рукі). А вы, профэсар, Бялы?

Бялы падняўся, залажыў руку за край сядзеньця. Грамляўнін Гармаш. Я прыйшоў сюды, каб заявіць вам, браць у дзел у гэтай каманды і не магу і ня буду. (Рух сярод прысутных).

Сьлэзкі (служанка). Што ён меле? Што ён меле?

Богаяўленскі. Чэпуха-с і ерунда-с.

Бялы. Наша „улада“ хоча выкарыстаць нас як спецыялістаў. Гэта ганьбнае слова „выкарыстань“... Хоць некаторыя, як я бачу мірацца з гэтым. Але. (Піпраццям каўнярох, хрыпала кажа далей) засядаць на факультэце, поруч з вашымі, сэкратарамі, гэта ўжо выбачайце.. Ёсць межы людзкому цяпсьню. Ёсць таксама межы бязтактнасьці, і калі іх пераходзіць, то выбачайце. Мне, прадстаўніку навукі, няма чаго рабіць сярод „політыкаў“ бляшанаму. Я гэтага не разумею, а ведаю толькі, што вы руінуеце асьвячоныя традыцыямі праграмы унівэрсытэту і ўсталяеце ў іх нейкі гістарычны матэрыялізм, марксызм, дыялектыкі. Якіясьці практычныя, маркантыльныя доктрыны.. Якіясьці ўтопічныя тэорыікі.. Вы хочаце падначаліць профэсара Шкіндэра ды Гольдмана! Мы для гэтага ня здатны. Нам не застаецца і месца сярод вас і таму мы роўн лёзіны для сябе вывад. Мы ідзем. (Выходзіць з-за стала).

Асістэнтка. Так, мы ідзем. (Падтрымоўвае яго). І спадзяюся, што ідзем ня самі. За імі пойдучь тыя, у каго яшчэ ня умерла навікі качуцьце ўласнае годнасьці, каго пача тауро ганьбы. А вы.. вы можаце засядаць... Можаце будаваць ваш... „Новы сьвет“... можаце!.. (Вышлі).

10

Паўза. Студэнты пераглядваюць. Профэсары адчуваюць сябе нікава.

Цярэнь. Які парадак дню?

Гармаш. Таварыш Шкіндэр, калі ласка, займеце месца.

(Шкіндэр наўчкі садзіцца на сэкратарскае месца).

Гармаш. Таварышы, на лэзых вачох здарыўся выпадак, які не па-трабуе асаблівых коментарыяў. Профэсар Бялы нарэшце выявіў сапраўдны свой твар. Заклікаю вас спакойна весьці работу далей.

Богаяуленскі. Чэпуха-с Вы, мілы чалавек, успакойце яго дажны былі, а ня так... срунда-с, і чэпуха-с.

Гармаш. Ну, профэсар Богаяуленскі, заспакойце Беларусь ня можам.

Алена. Даше слова Таварышы, панці за профэсарам, пагаварыць ім, заспакойце, калі ён нават абразіў сабранных, можна і гэта ня сорам. Але за якім профэсарам?

Студэнт. Правільна.

Алена. За тым, што можа панці і мамі, а не за тым, які можа дзі толькі супроць нас. А гэты, відаць, прапашчы.

Тарас. Нейк-жа вытрымаем бля белых.

Качарга. Што-ж, профэсар Беларусі, чаму час дзімаць пра свае наводзіны... Клапаціцца аб ім ня прыдзецца. Аб ім паклапаціцца хто-небудзь іншы... (Профэсары пераглынуліся).

Гармаш. Абавязчаю парадак дню: Першае пра дзейнасць ячэек спрыяння, так званых, „Ячэодаў“. Другое—парадак некаторых наўчальных праграм і ўнясенне ў плян гістарычнага матэрыялізму. Трэцяе—падрыхтоўка да залікавае сесі. Чацьвертае—пра рэгулярнае наведванне лекцый. І пятае—парадак практычнага наўчання. Хто мае дадаткі?

Богаяуленскі. Ізноўне відзець, парадак ня здымаецца з аўдыторыі гаспада студ.. вынае (маю руку) і не маю (паказваючы на студэнта).

Гармаш. Зробім гэта адміністрацыя і іншым чынам. Вы, урэшце, профэсар, усе будуць скідаць шапкі.

Богаяуленскі (падбірае рыўся). Няуж-то? Харашо, очнь харашо. Ёсць пры савецкай власці будуць усё-жа сыймаць шапкі, то это уж не такая плахая власць. І уж касацельна адвежды... не раздзяваюцца ведаць...

Тарас. Дык жа холадны профэсар. У аўдыторыях веда замярае.

Воранаў Пасьля.. некаторыя прыходзілі да мяне на аднат, а з кішэні рэвольвэр тырчыць. Ё звычайна не баяся. Але не зразумела: для чаго ж рэвольвэр? Зачо я й так састаўлю, калі чалавек што-нібудзь ведае. А то, ведаецца, рэвольвэр... Чалавек глядзіць табе ў вочы і так, ведаецца, многазначна кажа: „Вы, профэсар, яшчэ не адмецілі мне ў кніжцы зачоцік“... хе-хе.

Цярэнь (суха). Таго студэнта ўжо выключылі з інстытуту. Выключылі кажу.

Воранаў. Ужо? Ну, тады я ніякіх дадаткаў ня маю.

Гармаш. Хто за такі парадак дня? (Усё падмаюць рукі).

Коця (у дзверы). Ёсць секчы дровы. Скажэце дзядзю Мосю, і параход грузіць. На два месяцы работы.

Алена (паднішла). Пасьля. Зараз тут парадак дню грузілі. Работу затрымай. Каціся.

Коця. Кацюся.

VI. Спосаб лімпрыхтаў і спосаб снаам

Порт Студэнцкая прадэль нагрукс паравод пакаяю на падабу в пакунам, а а падабм а кійжаю. Стане каторы, зачытаеца, лішым перашкаджас. Сходы-ж нункія, размыпучца исдыа. А то яшча й сыытае дастане, на-не рэбцы гонспакт. Надыводыць вяспа, гр оа подогрнць аалкі. Аднак і работа ідзе. Толькі выгукваюць „Сыгеражыся“ „Упраам бок“, „Канчаем, хлопцы“, падцягніся!... Тарас і Мося сустрэліся на сходах.

І

Тарас Чорт яго ведае, забыўся спосаб лімпрыхта даставіць альдагіды...

Мося (адарсац вочы ад кніжкі). А спосаб лімпрыхта гэта-ж... Ну да... Спосаб лімпрыхта даставіць альдагіды... Дык я яго таксама забыўся. Студэнты (з пахвухамі). Дарогі! Чаго закупорылі?

— Не затрымлівай студэнцкага руху.

— Сядай, пакурым.

Цярэнь (спускаюцца з падабы). Чаго затрайкаралі?

Антонію. Ды ну яго, нарэшце, к сыніям сабачым! Хіба гэта жыццё?

Цярэнь. Вось табе й на. А што ж гэта, Антонію? Ня падый духам, скоро канчаем.

Коня Цярэнь дывідуецца засталася і па рашчот. Так што ня журэцця, даядзя Антон.

Тарас. Забыўся спосаб лімпрыхта.

Галтсы. Таўшчавая кіслата... сухая прагонка... кальцыева соль...

Мося. Ды ня ўсе адразу.

Цярэнь. Сухую прагонкаю кальцыевае солі, мураўінае кіслаты з такою самаю сілаю таўшчовае кіслаты атрымоунаем альдагіды. Коль табе і спосаб лімпрыхта. Значыць маем: 2 ца аш тры, ца о аш, плюс 2 ца о тры ца а.

Тарас. Як, як? Пакажы формулу.

Студэнты. На вось крэйду. Пішы на дошках.

Тарас (пішы). Цікава, вадарод замяшчаеца металем... Цэ-о аш!

Антонію. Цэ-о аш, цэ-о аш... ды ад гэтага здурнець можна. Церайду на вобразачнае кіслата. У трох інстытутах быу, паспрабую чаць верты. Прынамсі ня грэ' будзе марнаваць дні й ночы на гэтыя правятыя формулы. Эх, Цярэнь! Калі-б ты ведаў, якую я даяўчыну баюу.

Тарас. Ды іды ты са сваёю жанчынаю к чортаваму бацьку. Цэ-аш-тры, аш-це-о.

Антонію. Не, ня ўжее вы, сябры мае, любіць жыццё.

Цярэнь. Эх ты, пакса. Ты-а сам нічорта у жыцці не разумеш.

Няровау. Н-да... І ў гэтым уся суць.

Антонію. Я? Але я затое адчуваю. І гэта ня горь, а ласей. Не радю, а вмоціс кіруе мною. Душа!

Цярэнь. Дрэны ў цябе кіраўнік. Глядзі, каб ён не зацягнуў цябе ў яму.

Антонію. Ніколі! Душа не сьлязга. Яна ведае, чаго пражне Мая мета трагічная, але цудоўная жанчына, і я дасягну яе. Мая трывожная любов да яе, невідомая, мае бунтарскае чаканне—не абдураць мне Я знайду!

Мося. Каго?

Антонію. Тую, якую я шукаю.

Мося. Хваробы ты шукаеш. (Хлопцы засьмяліся)

Тарас. Романтик няшчасны! Запарту зубы, а я чыю збоўся Ця-аш-тры, а далей што, Цярэнь?

Цярэнь. А далей яшчэ раз пачаштры. Ніню галоў засаб пачу галодных галоў браточки а голыкі наша возьме і рх. Гэта нават цю фэсар Белы зразумеў і ўцёк за кардов.

Коця. От калі-б я быў галоўны камісар, я-б яго, гадзі, ня пусьціў

Цярэнь. Ды ён уцёк, Коця.

Коця. А, вусек Ну, уцякаць натуральна можна Шкода, што я яго тагды ня стукнуў галавою у пуза так, каб ужо і ня ўцёк.

Цярэнь. Чусіш Антонію? А гэтая філосфія не падыходзіла пад нас. Мы у паю. Раслублика гучае, крычыць, даеці сьмачыліста! Нашага, пралетарскага. Так што, нагрозім гэтае бярэханька, ды ніхай плыне, куды яму трэба плыць, а мы стукнем апошнія залкі, пераўдзем на наступны курс, а там ужо лягчай нам будзе, а далей яшчэ лягчай... А пакуль што—паедзем я.. лета на рызоту, надхарчаванца, надртмантаванца, набрацца сіл. Ці так я кажу, браточки, ці так?

Студэнты (з захаваннем). Так. Стп, Цярэшка, далей!

Мося. Ша! Я супраць Цярэнь сказаў галодныя гады Чаю ж яны галодныя? Хіба вы ня ведаеце, што на Грэнкай вуліцы, у краме Джуліяне Марыяні, да васьміх паслуг—вясняная шынка балонская каубаса, міланская каубаса, мортадэла—проста з Італі! Нідзвызізныя гастрономічныя вырабы. У, я вам кажу, можна есьці. У яго-ж і сапраўдныя італьянскія макароны, хто любіць, і сырэдзіскія сушаныя каштаны, і міланскае каровінае масла, смачнейшага за якое няма на італьянскім сьвеце, і марынованы тон, і тлустыя аншоўскі, лепшыя за усякую тлустую кіслату. І сыр такі, што сам у рот лезе, пармезан называецца. І зрэх такі, разумеце, пераліўны... як перлямутравы.

Хлопцы. Даволі. Ня мучі! Дзе-ж гэта ўсё? Дзе яно?

Мося. Дзе? (Усьміхнуўся). У публічнай бібліятэцы, у кнізе дэ-Рыбака пад назваю „Старая Адэса“. Учора чытаў. Страшэнна цікава..

Хлопцы. Начытаўся, інквізытар, каб ты прапаў.

Цярэнь. Дзякуем, Мося. папаеці трохі. Цяпер давайце канчаць Раз, два.

Хлопцы. Пайшлі. Кончым і возьмем раздалік (і энор набеглі з пачулкамі).

II

Під сідлом скочив, бачу, мита Шпак мовався. Підняв голову, похвистав очі, алаз
Яго суправник Бик, які лежав поруч з ім, нарішце, звалянувся до яго.

Бик. Чого харкаеш? Кімаць (спав) хочацца, а ты харкаеш.

Шпак. Грудю, гадь, а ты прападає, хрысціянская душа! Ня яким-
ку самагонкі ня вырвеш. Гата парадкі.

Бик. Раскалупаць ім картачкі, каб ведалі.

3

З-за сцені выскочыў Смала. Падшоў да іх і так, наўважне замітаў

Смала. Грэешся?

Шпак. Да, нагрэешся тут...

Смала. А чаму-ж не працуеш?

Шпак. А можа я дэля здарова ляжу, дыхаю свежым ваядухам.
Можа я з дэтранската саслоўя. Можа ў мяне нявеста з голубымі глаза-
мі і ў каракленим чорку белую грудзь саграваіць, а на пачке цвіяты
дзелваюць запах. Ты знаіш?

Бик. А можа студэнты захапілі работу? Ня бачыш?

Смала. Ды бачу. Я вась сам без работы. Стары грузчык Не-
дуюць. Прападаць нашаму брату хрысціянину. А ён, глядзі вась, журай-
чык, іхні камісар, бегач, сволач, зарабляе.

Бик. Іч, сволач!

Шпак. Скінуць, заразу, у мора...

Смала. Ты-ж пабаішся, ракло.

Шпак. Хто? Я пабаюся? Сенька, нас аскарбляюць.

Смала. Ды чого ты. Я-а пажартаваў. А калі хочаш гаварыць стар-
ёва, хадзеш сюды. (Усе ўтраіх знікаюць).

4

Па сходах ісцуюць апошнія пакуны

Мося. Адаін застаўся Хлопцы, наметай на кантору. Я гараж

Студэнты. Пайшлі?

Цярэнь. Можа ўдваіх...

Мося. Адаін аднясу. Мушу аглядзець усё як след.

Студэнты. Кантора, рыхтуй грошы! Заробікі ідуць! (Засьпявалі)

Сьвядзец нам зоры, сьвяці нам месяц,

І яснае сонца, ясьней нам сьвяці!

А мы ўпярод, ўпярод за волю,

Шляхам навукі будзем іці... (Пайшлі).

5

Шляк і Бмк выходзяць 2-м селену

Шляк. Сенька! Бач... ад бога, га? Паша... га? (Паша...)

Бмк. Дай на зуб. Душа ноіць. (Іге).

Моя сходзіць з палубы, нешта занатоўвае ў спытак. Абудва баякі зноў адыхаюць на яго

VII. Першыя ландышы.

У расчыненае венецыянскае вакно агульнага памяшкання ўбачаюцца сонечныя зайчыкі, скочуць па сценках па кніжках, пераціпаюць наускокнымі праменнямі пакой калодуца залатым палымі на твары студэнтак, якія групамі апытаюцца вучацца, гутараць, дурэюць, уваходзяць і выходзяць, гудуць нібы пчолы ў вульлі.

1

1 група. Значыць так. Дэтармінізмам называецца абумоўленасць паводкам усіх з'явішчаў... не.. З'явішч у грамадстве, абумоўленасць. Не. З'явішч абумоўленасць.. усіх.. зацэпі дэтармінізмам.

Мамаева. Ды не тарахцеце. Гэта-ж не сыстэма.

Грыцэнка. І нічога ня чуваць. Як сарокі нячабечуць

Таня. Аж замарылася, няхай яго паралюш.

Грыцэнка Паўтары яшчэ пра дыялектыку: не разумею

Мамаева. Толькі па сыстэме. Без сыстэмы нічога не выйдзе. А вось халі сыстэма, тады зусім іншае. выходзіць сыстэматычна. думкі лажэцца ў пэўную сыстэму. Наогул павінна быць сыстэма.

2 група. Ха-ха. Ня можа быць.

Варка. Факт Чарцяка, кажу. Ты, кажу, будзеш наводзіць мне антымонію? Ды раз па мордае, раз! Аж эха пайшло.

1 група. Ха-ха. Правільна. Раскажы пра гэта Алёне.

Варка. Дзяўчы, можа й няправільна. Дэ-факто набіла морду, а там як хоча... (Дзяўчаты аж пакаціліся ад сьмеху).

2

Увайшла Алёна. У руках кніжкі і пучок ландышаў

Алёна Цудоўна Гэта вы так працуеце? Добра працуеце, дзяўчаты.

Дзяўчаты Чарада! (Кінуліся да яе, закруцілі жартуюць) Алёнка, Мы ўжо скончылі разьдзел. А конспект прынесла?

Алёна. Ёсць. Ды годзе вам! Пусьцеце. Каго гэта ты, Варка, так прыпчатала?

Варка. Адзін, фініш з Інарпасу. Я, кажу, чалавек без заблбонаў. Цалая тэорыя, разумееш. Мы, кажу, новыя людзі. Перш на-перш справа.

Грыцэнка. А на траве спаць добра...

Таня. Калі сонца зойдзе за лясок... Эх, дзяўчата... памятаеце?

Зайшло сонца за лясок
Прыдзі мілы, чарнабрывы,
Хоць да мяне на часок...

Дзяўчаты падхапілі:

Прыдзі мілы, чарнабрывы,
Мы пастаім, пагаворым,
Хоць апошні вечарок.
Мы пастаім і пагаварым,
Сон пра цябе, сон пра мяне
Сон пра нашу любіў...

Алена. Было, ці не было—прайшло. А можа і не да ўсіх і прыходзіў
(Паставіла кветкі). Няма, стаяць. А мы, дзяўчаты, за работу. Я трохі
адстава. У ячэйцы многа работы. Давай, Таня, ошэ. На чым мы спыніліся?

Таня. Мы спыняліся на тым, што мыат... (успомніла) Ах, яна тэ...
вынаде... (успомніла) на рынку, такім дача... (успомніла) бо... (успомніла) з...
выпадковага ня бывае. Такім чынам, твае ландышы... (успомніла) дыялектч...
не зьявіліся і з гэтым мы паче... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды...
лоўчым і сапраўды... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды...
сьмех).

Грушкіна. Ландышы. Ха-ха! (Засьмяялася).

Ой был шахцёр, прастой рабочы,
Служыл в данецкіх рудніках...

Алена (Моя, памыла рота на ітару, грывіну сп... (успомніла)
Моя, (успомніла) не... (успомніла) Ты, не... (успомніла) на... (успомніла)
кантай... (успомніла) чытай. Бо ведаеш, як гэта я магу ня так...
лужь...

Варка. От іменна.

Грушкіна. Я кажу аст толькі не... (успомніла) а... (успомніла) не... (успомніла) размаўляць
з імі. Думалі, адстаю для чаго... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды...
Калі... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды...
гатым, пакуль што аўфідэрэйн. (Узяла кніжкі, вышля).

Алена (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды...
кніжкі, ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды... (успомніла) ды...
кожная нібы замкнулася, пасля выхадкі Грушкінай).

Грыцэнка. Рольжа на алясьце гайду, пачыну Гарысану сарочку,
зашыю. Ён мне ўсе, оуна, адналькова, ці ён ёсьць цяго няма. Ава...
ж і зашчыю. Бо хлопцы абдаваў, ходзіць, як ад галенкі адарваны.

Дзяўчаты. Сапраўды. Хлопцы ўсе паабдзіраліся.

Алена. Маладзец, Кадарына. (Горача абчыла яе). Хадзем. І Мося
ходзіць драмы, і... І ўсе хлопцы...

Тавя. І Коля Няронаў. (Засаромілася).

Мамаева Системына уса манаыады. (ууэмятти кистригм
выходзяць).

1

Имя Халы, которой имя Нарона, берет на себя, рожа Увайшова, и
дней близкажоры, и чыма, и чыя акуляр, прачёр, и чыя погладяе

Пяромач Пяма, Засмищся. Підійшоу ди підары і брыжжы (адной сталноу) П-да. Заук гата хітаннне павестра Хм. О! ч ол
бо.. Проктя штука, а Хмідраў пязь разоу пасадаіу мяне... (Азе ди
дзьясн).

5

Смелая зачихавшаяся прыбег, спынаўся). А, Нярон! Няк не след-
ваец. Чта ты робіш тут самогны у атаканыні жаночых туалетаў?

Няона, Я? Так, идаеш Эйшоу.. хацеу кніжку пазчыць.
(Ландышы схавалі за спіну).

Смала. Якую?

Няропаў. Ды.. бяда!.. Рахуны пачытаць Вясяна, ведаеш, павестра такое, чорт яго.. А заўтра залік.

Смела Бюлетін. Калі ласка. У мяне вольная. (Дас сваю кніжку)
 Бярэ, ды ідзі на сьвяскас гавестра, бо дрэнна выглядаеш. Вучыся, Няраці
 вучыся. Навука ўзьнімае душу.

Пяронаў. І да. Звук сям'і хілісаньне паветра (Вэйшань)

Смала. Ды хто-ж? Шкіндэр, Гарас, уся гэта ладочая к міншій. Сядзеў, сядзеў, як дурань, чакаў іх. Няма. Ігнаруюць.

Алена. Трапач! На ведаеш, што яны нагрукваюць параход? Ці мо, думаеш, што яны гэта робяць для гімнастыкі?

Смала. Мясце гэта ня тычыцца. Грамадская работа вышэйшая за шкурныя інтарэсы! А ты на мяне крычыш. Я не халуй.

Алена. Ты...

8

Задамырша гоман „Аспэражы“: „Адны ж дзверы“. Хлопцы ўсёсці на руках Мосю Палавхмі на ложак.

Алена (*нарэшце ўцяміла*). Што гэта значыць?

Цярэнь. Мосю. павілі. Ды чыстае вяды, трэба яго да вяржы.

Смала (*Шкіндэр сабе*). Своячы! Мосю Шкіндэр?

Алена. Хто?

Цярэнь. Мы яшчэ ня ведаем.

Хлопцы (*глуха*). Уведаем...

Смала. Гэта неімаверна. У нас яшчэ няма ніякіх падомы! Трэба іць камісію, якая возьмецца і адшукае злачынцаў...

Коця. Я баію, як адзіны ўцякаў ад склепу. А хто — не пазнаў.

Смала. Не пазнаў! Дурань ты. Коця, пасьля гэтага,

Коця. Сам ведаю, што дурань.

9

Прыбеглі дзінчаты

Таня. Алечка, даставай ніткі! У Мосю... (*і спынілася*). Што гэта ў іх?

Алена. Цярэнь, ён сапраўды. Яго павілі. (*Прымакнута Мосю да іх ба ручнік*).

Мосю (*чуць прыкметна зварухнуўся*). Вяды... Кроплю...

Смала. Ух... своячы! Я йду!

Цярэнь (*рэзка павярнуўся*). Куды?

Смала. У міліцыю. Трэба ўсю маючыю на ногі! (*Выйшаў. Усё паглядзеў яму ўсьлед*).

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ТРЭЦЯЯ

1925-1926 г.г.

VIII. Бактэрыі пашыраюць тэрыторыю.

Гоман зы дзінч рэктара. Гармаш. Зялены масы! стала цёмнае заходзіць поле квіт на паліцах.

Качарга (*стоячы наворыць Гармашу*). Альбо яны нас, альбо мы іх. Гэта ясна, як дзень.

Гармаш. А ўсё такі—яны нас, ці мы іх, як вы гадаеце?

Качарга. Я не гадаю, а ўпэўнены, што мы іх.

Гармаш. Верыце?

Качарга. Калі-б ня верыў—не змагаўся-б.

Гармаш. Добра. *(Сьціснулі адзін аднаму рукі).*

Качарга. Сумневаньня няма і ня можа быць. Асабліва дзярж, уалі нашата імагу прыбіра. Гэта добра, гэта больш чым добра, што мы сталі профасарам. Ну? Яшчэ раз вітаю. Да вечара.

Гармаш. Да вечара. *(Качарга выйшаў).*

2

Гармаш. Прашу, хто там!

3

Увайшоў Юля Будавовіч

Гармаш *(паказваў на крэсла).* Слухаю вас.

Юля. Я ў мяне адно запытаньне. У вас вучыцца студэнт Галашчук?

Гармаш. Галашчук? Не. Такого прозьвішча я ня помню.

Юля. Мне трэба яго знаці. Ён вучыцца. Трэба знаці

Гармаш. Аднак і нічым не магу вам памяць. Такого студэнта ў нас няма.

Юля. Не, ён напэўна быць! Вы... вы забыліся, памыляецеся, ня ведаеце. Я прашу праверыць сьпіскі, расшукаць.

Гармаш. Адна. Я магу запытаць канцэлярыю, каб заспакойць пас Праз паўгадзіны пазванецца па тэлефону.

Юля. Дзякую... Добра... Я пазваню... *(Раздзьблена абводзіць вачыма кабінэт і хутка выходзіць).*

ІІ

Стукнула і ўляцела ў кабінэт Кіра Богаяўленская.

Кіра. Можна? Студэнтка Богаяўленская.

Гармаш. Пажар, ці што?

Кіра. Гадату наладжылі. Гэта ж як выходзіць? Чаму не мяне наладжылі? Таму што я профасарав дачка? Выходзіць, што профасар Богаяўленскі надумаў сабе нарадзіць дачку, а я адказвай? *(Стук у дзьверы)* Няхай бы ён не нараджаў, які мае інтарэс? Я нарадзілася-б ад капіла альбо ад сьлесара *(У дзьверы слухаюць маўней)*. Пачакайце, хто там стукне.

Гармаш. Прашу.

5

Увайшоў профасар Богаяўленскі.

Кіра. Чаму ён не запытаў, ці хачу я, каб ён мяне нараджаў?

Богаяўленскі. Кіра, што ты кажаш? Ты разумеш, што ты кажаш?

Цярэнь. Навшта вы біялёгічны закон падтасоўваеце пад соцыяльны?

Мося. Гэта лапершае. І падругое — прабачайце, профэсар, нам цікава ведаць, што б хацелі вы? Каб мы захаплялі, ці каб нас захапілі „культурныя“ нацыі?

Богаяўленскі. Ерунда-с. Ні вам, маладыя людзі, вучыць мяне Я пасівеў на бактэрыях.

Цярэнь. Мы вельмі цікавым сівешу, але нам нажадана, каб профэсар ня толькі сівеў, а пачырванеў на савецкай катэдры.

Кіра. Чулі профэсар? А я вам што казала?

Богаяўленскі. (шчыра) Я... (да мяне...) (мяняе тон) Я падумаю пра тое, аб чым вы мне так далёка намякнулі. Студэнты пачынаюць вучыць профэсара. (Выйшаў).

Кіра. Цяпер без кампрэса не абыйдзецца... (Выйшла).

7

Кацярына. Вы нас, а мы вас вучым.

Мося. Гэта называецца сымбіёз.

Гармаш. Не, гэта называецца „хто кім“. Але змагайцеся ж, мела Ня кідаецеся на людзей, як мяч гідэа. Вы ж перапужалі яго.

Цярэнь. Нічога. Трохі каструбіравата вышла, затое здорава (кашляе) Стары залучае, со сям рэагуюць свёе памылкі. Хвіту абаверніся на малодшых перадаччыку, але тыя з намі. А са Сьлёзкіным у яго таксама коштам. Ну, вось і перадачка каштоўнасьці. Прабачыце, сё яшчэ пачне вывучаць марксызм.

Гармаш. Дык жа будзеце мудры і уважлівы. Трэба адокрыжыць яго сьвагляю, каб чалавек адчуў гэта. Вось глядзец, Воранау канчаткова парваў са Сьлёзкіным.

Тарас. А праўда. Мы гэта адчуваем.

Гармаш. Цяпер яшчэ трэба адваяваць профэсара Кукушкіна. Тады Сьлёзкінін дастанецца бяз арміі Качарга зараз спэцыяльна ўзяўся за гэту справу. А вы яго падтрымайце.

Кацярына. Качарга, гэты наш. Ён зробіць. Ён такі. Ня спужаецца Сьлёзкіна.

Алёна. Ух, Сьлёзкінін. Я ўпэўнена, што Белы піша яму з-за кардону дырэктыўныя лісты. А найгорш тое, што за Сьлёзкіным ідзе ўвесь штат яго асыстэнтаў і частка студэнцтва.

Цярэнь. А гэтую частку студэнцтва аядзе Смала. Ужо прысмактаўся да катэдры. Гнаць трэба. (Кашляе) Чакаю яшчэ адказу на адгін мой ліст. Калі адна рэч будзе падверджана, тады крышка.

Гармаш. Пара ўжо. Далей.

Алёна. Сустрэча з рабочымі. Ваш даклад.

Гармаш (зачісаву). Даклад. А воць што, таварышы. Даклады не
така добра, але ліквідуйце свае хаасты. У некагорых па два па тры
хвасты. Буду націскаць не шкадуючы.

Цярэнь. Ну, добра, добра. Без націскання ліквідуем. Вось
Пакажу вам). Сябе з Дзюбасу пашуць Новую пах у адвары, каб
людзі перабілі, ды я ся людзі! Так што ліквідую, ня хурбуйся. А ты
ліч і ў ішоце памешканьне дай для гурткова. Няха дзе працуюць
Студэнты адстаюць ад політычнага жыцця.

Гармаш. Для прафгурткова аліжы наверх пры рабфаку.

Студэнты. Вельмі добра.

Моця. А то насі на сабе ўсю канцелярыю, як вар'ялюд у ішоце
араніевай. А тут яшчэ і транспірат. аднаго боку пансаваны. (Пачынае
кіляў па габінэце).

Гармаш. Усё? (Звоніць тэлефон. Узяў трубку). Так. Слухайце
Зараз (Да студэнтаў). Я на хвілінку. (Выходзіць у другі пакой).

9

Тарас. Значыцца, справа гатова? Ну, вы тут, таварышы, канчайце,
а мне трэба пайці. Пойдзем, Кацярына. Маю табе нешта сказаць (Дзянь
не пад ручку).

Кацярына. Ага? Глядай, павывучваліся пад ручку.. (Смяе. Тарас
і Грыцунка выйшлі).

10

Моця бачыць, што Цярэнь таксама хоча нешта сказаць. Але не
Няронова.

Моця. Пойдзем, філосаф, я таксама маю нешта сказаць табе.. Гэка
наша доля. Не забудзься толькі, Алена, што нам скоро трэба іці на
тэсцэджэньне прадметнае камісіі. (Выйшлі з Няроновымі).

11

Застаўшыся ўдвоіх, Цярэнь і Алена нейкі час не знаходзяць слоў.

Цярэнь (кашлянуў).

Алена. Зноў? Цярэнь, я, нарэшце, пастаўлю пытаньне на абодва
ты тавары пакінуць работу. Пасхаць у відпуск. Адначынь.

Цярэнь. Макінь, Алена. Някуды я не педу. Ня так мільз адсталася
часу да заканчэньня, і яго невягга скарыстоўваць на адначынак. Адрэч
гэтага, я ня кіну стэжы на Смалю. Некуль не дзяду не да канца.

Алена. Не. Ты павінен паехаць.

Цярэнь. Дзволь. Алена.. Дзволь лепш пра што іншае. мч з табою
так рэдка гутарылі аб чым нібудзь іншым, апрача студэнцкіх спраў.
Зусім рэдка. Я баюся, каб мы ня сталі зусім чужымі.

Алена (горача). Цярэнь! Ты нікога ня ведаеш, таму й кажа. та.

Цярэнь. Праўда, Алёнка? Ну.. ну.. Я-ж хачу толькі сказаць, што
жыццё добрае. А ты кажаш—ехаць. Разам, Алена, педзем. На Дзюбас

паедзем Вось (паказвае лст). Шалты новыя адкрываць. Завод новы
зачае будавань. Ад ліста агнем вее. А людзей сваіх мала. Крычаць
хлопцы. Ну? Дзе-ж тут адпачываць?

12

Нечакана ўвайшоў Антоніо.

Антоніо. Цудоўна. Бачу сяброў перад разлукаю.

Цярэнь. Перад якою разлукаю, чорт бы цябе ўзяў?

Антоніо. Ні дзе там. Дыма! Не заходжу на вобразатворчае
мастацтва. Рэктара няма? А я прышоў па дазвол.

Алена. Антоніо, не раб. адстава. Застады пруні, інакш прападаеш,
Чого ўцякаеш?

Антоніо. Эх. Алена! Не давай мне така караць, але скажу.
Ад вас пачаю, ад вас вяс. Ні хіба не так? Не маю. Вось
якім чынам. Цяперашні дзень ужо не так, як было на прадзедна
іныя рэчы і нейкія тэорыі. Не да, нічо. Вы сёння змаглі
засідаеце, бегаеце, прыходзіце, партыяка, акадэмадзас, сходзі, спрэчкі.
А якая рацыя? Усё роўна во ўсе смерць і канец. Усяму канец. Вы ду-
малі пра гэта? Прыдзе смерць і нічога вам тады ня трэба. Ні політыкі,
ні барацьбы. Вы толькі аразаумеіце: н чо-га! Бязьдоньне. Цёмная ноч.
Алена і та "дзень". А Антоніо, дзе? Дзе? Дзе? Дзе? Дзе?

Цярэнь. У гэтым дзень сённяшнім днём. А Антоніо, дзе? Дзе? Дзе? Дзе? Дзе?
што дробяць. Цяперашні дзень ужо не так, як было на прадзедна
іныя рэчы і нейкія тэорыі. Не да, нічо. Вы сёння змаглі
засідаеце, бегаеце, прыходзіце, партыяка, акадэмадзас, сходзі, спрэчкі.
А якая рацыя? Усё роўна во ўсе смерць і канец. Усяму канец. Вы ду-
малі пра гэта? Прыдзе смерць і нічога вам тады ня трэба. Ні політыкі,
ні барацьбы. Вы толькі аразаумеіце: н чо-га! Бязьдоньне. Цёмная ноч.
Алена і та "дзень". А Антоніо, дзе? Дзе? Дзе? Дзе? Дзе?

Антоніо. А вядома, мой сябро, ты дзіва встандзі. Тры адна-
вы. Значыць, пачаў, а не т. ч. (у. ч. ч.). Усё гэта. (У. ч. ч.). (У. ч. ч.).
Алена. Ой, Антоніо! Не давай мне така караць, але скажу.
Ад вас пачаю, ад вас вяс. Ні хіба не так? Не маю. Вось
якім чынам. Цяперашні дзень ужо не так, як было на прадзедна
іныя рэчы і нейкія тэорыі. Не да, нічо. Вы сёння змаглі
засідаеце, бегаеце, прыходзіце, партыяка, акадэмадзас, сходзі, спрэчкі.
А якая рацыя? Усё роўна во ўсе смерць і канец. Усяму канец. Вы ду-
малі пра гэта? Прыдзе смерць і нічога вам тады ня трэба. Ні політыкі,
ні барацьбы. Вы толькі аразаумеіце: н чо-га! Бязьдоньне. Цёмная ноч.
Алена і та "дзень". А Антоніо, дзе? Дзе? Дзе? Дзе? Дзе?

Цярэнь. Ты бачыў?

Алена. Дзе?

13

Увайшоў Гармаш.

Антоніо. Таварыш рэктар, я пакідаю вам інстытут.

Гармаш. Вітаю.

Антоніо. Прашу дазволу перайсці ў інстытут вобразатворчага
мастацтва.

Гармаш. Не супярчу. Вы выпадкова паграпілі да нас. Падайце заяву.

Антоніо (асекся). Значыць клянец? Добра, напішу заяву. (Выйшаў)

14

Увайшоў насустрэчу Мося.

Мося. Куды гэта ён?

Гармаш. На вытрымаў.

Мося. Шкада. Але нам трэба іці на п'яважэнне ірідметнай каміі. Чакаюць.

15

Антоніо вярнуўся да Гармаша

Антоніо. Тут тычалі, пытаіся студэнта Галашчука, я сказаў, што такога ў Інстытуце няма.

Гармаш. Так. Я звытваў канцэлярыю, няма. (Антоніо выйшаў).

16

Цярэнь. Студэнт Галашчук? Антоніо! (Выбег).

Мося. Галашчук? Чакайце... (таксама выбег).

17

Гармаш да Алены. Як ведаюць яго? Дзе ж ён? На яком курсе?

Алена. Ня ведаю.

Гармаш. Ёсць назва (Дзе ён папсеў). Як чині вам да ішо?

Алена (прачытала). Вы—профэсар? Далі катэдру?

Гармаш. Не сацыя. На конкурсе я перамог першым.

Алена. Вось гэта я разумею. Чаму ж вы пры ўсіх не сказалі? (я схватывае яму руку). Вітаю. На нашай вуліцы святя

Гармаш. Дзякую.

Алена. Вы чытальны. І мы да вас, профэсар Гармаш, спадзявання рады. І на-ж такая перамога. Спраўдняя перамога. Памяту да тапа-рмшоу. Сяджу ім гатово радасную ішо. А як Цярэнь, студэнт. Ён вас любіць чойк асабліва. глыбока. Ён кажа, і гэта, бясспрэчна, праўда, што вы ўсіх нас узнеслі на вялікую рышчыну. З руш, а кажу ўздыхалі інстытут, арганізавалі яго і нас. Успаміне, які мы былі, калі прыйшлі сюды. (Глянула на яго і спамінаеся). Хіба гэта ня праўда?

Гармаш. Махліва, што праўда. Вам відней.

Алена. Так. Нам відней. Ну, вітаю яшчэ раз. (Цалюне яму руку). Я йду (Выйшла).

Гармаш. Куды-ж вы?

У дзварах зьяўляецца **Смала**.

Смала. З китот и мяче е, мааде? Бедняка? За што играш со?

Гармаш. Хто вам дазволіў увайці?

Смала. Як гэта? Мяне з катэдры зрываюць!

Гармаш (авазайшы). Прэч адсюль к чорту!!!

См. 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887,

Гарматисапанна, притока на река Панама, се протега до брегот на река Панама, каде се наоѓаат многу градови. Делот на река Панама е познат и со својата плодна почва, која е многу плодна.

IX. Замыкайце кола

Ноті забор на сьпіну латкі, чытаю.

Копя А, гадіа ба, скоба, на плюс д, скоба, (ухаїтсья) Гад
Ух, гадіа. Не скер мы гадіа змажам. (Зноу дїт, ясно відзначаючи
слова, зноу пачаї). А плюс ба, скоба, гадіа!

Шпарна падышла А. д. н. о.

Алевд. Коця. Што робиш?

Коця (усміючись). Га? (тир розплуся цимешкю) Навуждо!
Якраз загамбіўся быў у навуку.

Алена. Що читаєш?

Книга 3. Охота на одиночного Охотничья. Скобка задает **Ma'** быть не пабалу.

Алена гід дрэр, Коця Набаравы Будзеш на рабфаку, рэчаюся
Але аб гэтым пасля. А цяпер кажы: даведаўся? Ну?

Кодя Усе вёдае. Шык пакінуў вольную жыццё, усе сказаў на
праўдзе Смала бачыў, пад лям. Калі-б мя тады не насколым, яны б Моею
насьмерць укачалі.

Алена Яковлевна Будучинская Князь Милославский граде
Две Царьны?

Колія. Там, у тих квітах. Там багато народу. Нещита їм дорозає
А у світа проки, то бачива стануть, то як, понь. Ну, куды їти га
дзвоні! Калі б мая боля, я б яно вы дучу з сроду тау місяцк на туд.
Які быў гвардыён, а цяпер вунь які стаў.

Алена Шкада, Коця, ня слухае ён нас (нэрвова закусіла губы).
Ня слухае.

Коця. І вас ня слухае? А вы з ім так.. па-хорошаму.. каб паслухаў.
От я, дык паслухаў бы вас, што-б ні сказаці — усе зрабіў-бы. Ну от...
узлез-бы на высокі будынак, скокнуў-бы на брук, каб толькі вам было
добра і каб таварыш Цярэнь паслухаў.

Алена. Рыцар мой галадраны! Дзелей не скачы Смалу выкроем,
зробім у інстытуце чыстку — тады прымусім Цярэня легчы у бальніцу
(Раніцца, амаль з пагрозаю). Прымусім. Хадзем туды.

Коця. Не, я тут — сачу. За Смалою.

Алена. Добра. (Пайшла).

3

Коця. Ну, гад смаліны! (злосна разгарнуў кніжку і зачыніў)
Складанне адначасна называецца, бэздымт падмочаны, аш у галаву
ня лезе. Плюс. Плюс. Плюс.

II

Прайшла Мэчлева. Яна пераца, чэс ад часу адыхае, кніжку Крыху сціскаючы
да Нироной глыбокадына перастушыла пласці да іхба. Паддала яшчэ некалькі студэнтаў
Коця ні на каго не звяртае ўвагі.

5

Прыйшоў з кніжкаю Смала. Сеў на лаўку. Буркнуў на Коцю.

Смала. Ану мне! Ня бубні тут. Ракліня!

Коця (яшчэ мацней). Плюс! Плюс! минус. Гадзіна! Скобка!

Смала. Ты скобка. Каму сказана?

Коця. Уйди, а то міліцыянера паклічу. Таварыш міліцыянер!
Да мяне прыстаюць.

Смала. Маучы, вуркаган! Ракло. (Павярнуўся да яго сьпіном).

Коця. Ад такога чую (Таксама павярнуўся сьпіном). Быў вуркаган,
ды няма, увесь выйшаў. А ты, як быў гад смаліны, такім і астаўся,
пача й пабольшаў. Так што ня дайся вульгарнымі словамі.

Смала. Цьфу Зараза. (Устаў, перайшоў на другую лаўку, што
наступроць).

Коця. Што, слаба стала? Пачакай, мы скоро пабачым, хто зараза,
а хто чэсны памочнік качагара пры студэнцкім агульным памяшканьні
Усе пабачаць...

III

На гэтым ідзе Юля, а за ёю інааркам Антоніа Коця ўзяў кніжку ўвесь вы-
ступіўся, выцягнуў шыю, раскрыў рот ад здзіўлення калі Юля стомлена й пераціўча
падыйшла да Смала.

Коця Цяпер каюк. (устаўшы, пабег да студэнтаў).

Юля (не глядзя на Смала, пытае). Студэнт? Скушна? Можа пойдзем?..

Смала Праходзіце прыпачка Ня маю грошай Студэнту недаступна гэтая раскоша.

Юля (страшэнна здзіўлена). Гляньце на мяне.

Смала *міжвольна падняў шапку. Ад жаху вытарапшчы вочы* Кніга выпала з рук). О...

Юля (ціха, влоўчэсна васьмяялася). Нарэшце...

Смала. Ты?..

Юля Так Я. Ты стаў сапраўдным конспіратарам Цібе ня легка было знайці.

Смала. Я бідзяк незможнік. Чую? Я ня ведаю нібе

Юля Сап... Там? Тады я пачынаю (З вялікаю нямалесцю). Дачка дачка Булатова Імятае сабе нажа Паповіча Юрку Галашчука. І та ж мы разам раставалі Ты навучыў мяне страляць з кулямёту Ты казеш тады, што да кінца будзеш біць за мяне за бацьку жуче, што у нас было чэло цыпер няма Такады-ж, на якім пкавім «за няцці» я цыпер. А ты—з імі. Давай паквітаемся.

Смала Расункі? (Аглядаючы ня прыкметным Антонію, хоча ўчарпліва папугаваць яе тюрла).

Антонію (кідаючы да іх) Прабачайце, калята. Але мне здарыла, што вы былі недалёка ад таго, каб абразіць гэтую жанчыну Эі, сярод нас, сюды!

■

На кіліч Антонію прыбігае група студэнтаў на чале з Цірэкам

— Што тут?

— А-а... Галашчук!

— Пра воўка разоўка... а ён тут.

Тарас. Яна жанчына, што на портраце!

Антонію Гэты валакалак замакнуўся на гэтую трагічную жанчыну. (Напраўляе ў яе на плячах шарф).

Цірэку Гомо гомоні дзюпс сест.. Вырзз Плаута, развінуты Гомега, ~~сёння~~ акіяры, хукчы на іх, працёр і дадзі Чалагек чала-веку—воўк. А гэты воўк... Галашчук. І ня проста воўк, а класны

Юля. Ну... вось... і канец...

Антонію *арганізаваў да яе, вастыц, з вынядам спачування* Я бачыў ваш портрэт...

Цірэку *абледы, суды, хваціта блізкае пачымае*. Таварышы! Акружайце Галашчука. Замыкайце кола. Цірэку плячо к плячу, каб ня ня працісе праз нашы рады, ня шуснуу на другі канец рэспублікі Цірэку, будзь мужным, лінь яму ў твар. Запытай яго, дзе твой бацька і саат. вядзіяк? Сын сын! (Закацілася, прылажыў хвосту да рота)

Алена (адняла хустачку, я жатам глянула на яе) Цярэнька? Што гэта? Ты зараз павінесі іці адсюль.

Цярэнь. Маўчы, Алена. Кажы, Мося.

Мося (ледзя пачынае гаварыць, дадайце ёй больш уважання, нарэшце, даходзіць да роспачы) Я хачу сказаць, ісць што.. Ты забіў старога рымара Есся Штіндара Ты забіў таксама маладога шаўца Лёбрама і ня ведаю яшчэ каго... Але гэта.. гэта так.. гэта — зразумела, бо ты быў камандзірам пагромнацкага атраду. Але, як ты пасыла гэтага прабыў з намі доўгія чатыры гады? Як? Я — дыхаў адным з табою па тэтрах! І толькі цяпер... ах цяпер мы звыклі цябе. Чуюш? Мёртвае яўрэўскае галота.. раздраная.. з вырванымі языкамі.. Гаварышы.. я.. не магу.. гаварыць..

Алена. Мося... (абняла яго).

Прадка. Мося, сябра... Заспакойся... Будзь гэрой...

Цярэнь. Бярэце.

Смааа. Брыдзіце! Ня знішчыце! Аднаго знішчыце — дэсіры застанецца! Сто! Тысяча народзіцца!

Цярэнь. А нас мільёны.

Студэнты (натпырыліся, ашчэрлі). А-а-а! (адзін момант і яны разаворуць яго).

Смааа (рантам сьціснуўся і ўтраціў гэтую сваю упэўненасць) Ня беце... Усё... усё прайшла... Усё... ня беце... Я-ж абясцёілены... ня беце.

Кацярына. Бі, Тарас!

Тарас. Б'ю клясавага ворага.

Цярэнь. Толькі не кулаком. (Пісьмуць Галішчукі, ён ступае, адступае).

Юля. А-а... (пахіснулася).

Антонію. Вам дражна? Дазвольце я прывяду вас дадому. Я магу даць вам свой пакой. Я доўга шукаў вас і я вас знайшоў...

Цярэнь. Замыкайце круг.

IX. Мінчанская слабада

Чуецца шэпэтанне, аднастайнае, як шпран Імхале дымтанінае балалайка на 2- 3-х тонах і голас, які паднявае таксама нудна й аднастайна.

„Ой, барыня, цім-да-ра-да,
ой, барыня, цім-да-ра-да...
Ой, барыня, цім-да-ра-да,
ой, барыня, цім-да-ра-да“.

Пяпелі з сучэнямі вадзіла пачу вымадабляюцца глухіх пароты са языком на дрэце. Далеі брудныя, пакрыўленыя, абвешаныя латным „панэтаром“ стоды на „антрэсол“, дэ разбітыя й залатанае шыкл больш, чым цэлага Расшысеныя дзверы кухні, пакой нязручэсці з бруднымі вокнамі пад „антрэсольмі“. Чэрала глухора мінчанскага будымачка выглядае з вакон з кухні, з кожнае шыклішчы — сваімі сіткамі самаварамі.

гезанамі бутлямі з настойкамі. Ня, „антрасоля!“ Бякеша, здзіты цяпер у цэрабко-пачэкі п’ятак, пярэе на баладзцы „спакушас“ дачку кумі. На столах сьмя кума загрымала. Сьледная расп’яната Антоію, які ў распачы парываецца вырвацца і бегчы куды побудзь. Кума, чырвоная, адскажытых трышкі і неугаюная ў сваіх дымалішніх гульнях і шырокім пладыем жадае на столах і трышкі Антоію на крыю студэнцкае тужуркі, усеўладна заўважэ.

— Ня пойдзеш!

Антоію. Гэта вар’яцтва. Гэта вар’яцтва Агафія Гаўрылаўна. Я мушу яе знайці...

Кума. Ня пойдзеш! *(дзіўлячы)*. Антошачка, сукі ты сын. Мерзавец ты. Як-жа ты пойдзеш, калі ты чысьць маю лабрау.. удовіну.. я-ж табе, міланхоўнаму, і гуль, сурож, дзе трыма, прышывала. І палаты ня брала. А ты, як аддзякляваў? *(Здаўна)*. Як, пытайся дыбе? Лампаду сьвяціла мёртві сьвету чудатворцу махалася яму за нашы супружаскія шчасьце. А ты омагродзіў омагнесу? Трагі ты гэты. Каб яна табе павесілася на п’ятой галі. *(Ой-ой)*. няшчасная я удава. Ня пойдзеш калі!

Антоію. Пайду. Будзьце вы проклятыя ўсе. Будзьце ты прокляты мяшчэцкі сьвабод, што трымала мяне й ня выпусьціла дзе гэтага часу Агафія Гаўрылаўна. Я праклінаю тыя гулькі, якія вы мне прышывалі. Пайду таю мёртвіцкаю чудатворца з лампадкаю... *(Вывіваецца)*

Бякеша. Ой, барыня, цім-да-ра да ой, барыня, цім-да-ра.

Кума. Антошка! Антошачка... сволач ты маланхоўная..

Антоію. Дзе яна? Дзе тая чыстая, трагічная жанчына, што яра ляцела перада мною, быццам той мэтэр? і зьнікла..

Зацяляпаўся званочак над варотамі нібы ў ліманцы

Бякеша. Ой, барыня, цім-да-ры-да.

Манька. Ой, барыня, зьво-няць, зьво-няць...

Бякеша. Ой, барыня, цім-да-ра...

Антоію. Яна! *(Бяжыць да варот)*.

Кума. Антошка-а! *(Грызна падымасца, бяжыць у кухню)*. Дайце мне жалызка. Я раскавляю ей галаву. Жалызка мне.

2

Антоію адчыніў калітку. Увайшла Юля.

Антоію. Гэта вар’яцтва... Ты зьнікла.. Ты... здаецца, п’яная? Юля! Юля *(бледная, як сьмерць, кістаючыся йдзе да дэвірэй)*. Не.. Я проста нанюхалася рокану *(раптам павярнулася)*. Ты рыцар мой.. Я прыйшла скаваць табе адну рэч.. За твае добрас сэрца, за тваю любоў.. за твае словы, такія добрыя, такія салодзенькія, як сахарыня.. за ўсе, што ты мне хацеў даць і ня даў толькі таму, што сам ты, апрача салодзенькіх слоў, нічога ня маеш.. я табе зрабіла адзін невялічкі падарунак.. Ты яшчэ ня ведаеш пра яго, але скоро будзеш ведаць.. Так

і треба. Ты ж квоам і бласіаы, як і я, джк і аднаэквяду долю са мною годым ты... хіба гэта ня радуе цябе. Мы згінем разам...

Антонію. Пра што ты гаворыш?.. Што ты хочаш сказаць?

Юля. Ты кемаш, мой выцэр. Ты ўжо угатаў. Я даў табе ў пада рунак рэч, што складаецца з літар, якія сьвішчаць пачы вымаўленьні гэтага сымпатычнага слова... кожная літара сьвішча... Вые і сьвішча... Адкрыта я нахабна ў твар воўчому сьвету. А ты... ты не вінаваты... і я не вінавата.. Тося мой.. Тосік...

Антонію. Што ты зрабіла? (Ціха). Ты убіла маю веру.. мой сьветлаглад. Усё, чым я жыў... Ты разумеш? Усё!

Юля. Разумею, студэнткі мой. Я-ж некалі вучылася ў Смольнім Разумею Ты часна служыў нам. Служыў за шчарбатыую капейку. І жыў пріямы мінутага.. а я толькі данимагла табе разнаць мя рэвалюцыю. Але мне ўжо страшэнна круціцца галава.. Я вынохала тры порцыі кокаіну...

Антонію. Рэвалюцыя? А сьмерць ты бачыла? (Бяжыць у сутарэньне).

Юля. Тосік!!! (Бяжыць за ім. З сутарэньня чуваць энк).

■

Кума выбігвае з жалезкам. За ёю Бякеша з білаважыкаю і дочка Манька з павяровымі кветкамі.

Кума. Дзе яна? Дзе трагічэцкая?..

Бякеша. Агафія Гаўрылаўна! Плёньце на ста дзела. Ой, барыня, дым-да-ры-да.

Манька. Мамінька. Вспакойце нервы.

Кума. Раскажыце жалезкам сьтэрву!

Бяжыць уніз да сутарэньня Бякеша й Манька за ёю Кума у сутарэньні зьбігла.

Бякеша (усьлед ей). Агафія Гаўрылаўна! Яшчэ раз кажу: плёньце Ой, барыня, дым-да-ры-да... (і замір на гэтай моме)

4

Кума выбігла з сутарэньня глядаць на ўсіх страшнымі п'янымі вачыма. За ёю Юлія.

Кума (упусьціла жалезку). Антошка...

Бякеша. Ну?

Кума. Зрабіў... вось так... (Паказвае на грудзях: уніз і пад простым кутом—у правы бок).

Юля (бездапаможна ўзмахнула рукамі). Паіновэ лёгічна... (хацела падняцца на лару. Пахіснулася і упала на сходах).

ЗАСЛОНА.

ДЗЕЯ ЧАЦЬВЕРТАЯ

XI. Генэральны бой

Большая адыторка па жытлі мала студэнтамі. Паміж сьвятрав і сярочка і косямі кавнірамі, вадаць і сьмяя каўнэры, вадаць і галашчук. Мясц прыкармывалася, хоць і спядае ня зусім парадна, але неспрэчна і мясам паступленьня у інстытут больш выдатна. Чытаюць даслуховаюць выступленьня Алены Чарады. На не звыклыя словы вырываюцца воплескі і энэргічныя выгукі.

1

Алена. *А хітадрэ!* Я пытаю: Што такое Галашчук? Хто ён? Ці сь адзін? *(шум).*

Гола с *(выгукнуў)*. Галашчук—гэта сыгнал! Цішэй!

Алена. Сыгнал! Цішэй! Кулацкая сіла прабуе надняць галаву Таварышы! нас хочучь сханіць за горла...

Выгук. Ніштож сьціпае. Дам рэклямаваньня класовае барацьбы!

Алена. Засуджанія гісторыяй мала эканамістаграду на сьмерць намагаюцца чыпер узяць нас гурорам. А дам крычаць, што гэта не шпарок расьнілак і клясавы бараніла. Хто крычыць? Ты! Чаго стуліўся? Хочаш памірыцца з ворагам? Але мы гэтага ня хочам. Мы не памірымся. Час праверыць нашы рады. Таварышы!

Выгукі. Правільна Чарада! Прач Галашчукоу з вышэйшае школы!

Алена. Таварышы! Прач Галашчукоу з вышэйшае школы! Прач пластуну буржуа, паноўца, кулацка, ворагу пралетарскае навукі!

Грушкіна. Цішэй на паваротах!

Алена. А ты, Грушкіна, а памятай, што на гэтым павярце, за на ірэмькам Галашчуком выляняць з інстытуту ўсе яго аднадумцы й таварышы. Вышэйшая школа заважана нашаю кроўю, і яна будзе для нас і для тых, што прывуць за намі, для тых, якія не ададуць нашых рэвалюцыйных традыцый, і нясуць іх далей, як несьлі мы ад фронту, ад халоднага вора ад голаду да тых дзён, калі мы расьцем, як полымя на ветры! *(Ралтам грамавыя воплескі, шум).*

Выгукі. Так, Чарада! Правільна, Чарада!

Сьлэзкіна. Я даўно прашу слова! Я прасіў слова.

Тарас. Даю слова профэсару Сьлэзкіну.

Галасы. Цікава. Даўно ня чулі.

Сьлэзкіна. Шаноўная грамада! Энтузіазм—вельмі добрая рэч

Тарас. Ня дрэнная.

Сьлэзкіна. Дарагая рэч, каштоўная. Ультрэдарагая рэч. Эм, да

Воранаў. Нуці-с далей. Хе-хе.

Сьлэзкіна. Але адным энтузіазмам нічога ня зробіш...

Выгукі. Правільна! Цішэй! Не перашкаджайце! Куды ён хіліць?

Тарас. Таварышы, паважайце прамоўцу.

Прадка. Цяжкае заданьне...

Аудиторыя Гу-гу! Цішэй! А! Не перашкаджайце! Гу! Га! Прості!
Сьлэзкія. Нічога ня зробіш. Апрача антузэму, патрабны яшчэ
гуды, пірэвія кульсура, бадэй у мікроскопных дозах.

Выгукі. Амэрыка!.. У Колюмба хлеб адбіваеце?

Сьлэзкія. Дас іст айяе альта гэшыхта, але што-ж зробіш, калі
гэтая ісьціна адсёды гора, як скажу ноль дох бляйбт зі шіг кай.

Тарас Профсар. ня пужайце але Гаірыхам Гаіна бо мы ужо так
сама пасьпелі прачытаць яго.

Аўдыторыя (зашумела воплескамі). От! Так! Ха.

Сьлэзкія. Вядома, можна ня даць профэсару выказаць сваю думку.
Можна прымусіць яго маўчаць, затуліць яму рот. Гэта ўсё вы лёгка
можнае зрабіць, нават вельмі лёгка, але што вы гэтым дакажаце? Улас-
ную някультурынасьць. Толькі някультурынасьць.

Выгукі. Даволі! Зразумелі! Дзякагоія!

Алена Профсар. ~~ня пужайце але Гаірыхам Гаіна бо мы ужо так~~
гэтай аўдыторыі трымаць пры сабе

Сьлэзкія. Дарэ. Я гэта маю, іх пры сабе. Я адвёсды трымаю
іх пры сабе (смяецца). Але я хачу сказаць, што нам і трэба свядомы
добра адукананні людз. культурнай дэмакратыі. Усё табе іншае
Ультрынасьці. Як улада скажу адзін дэмакратыі да адзін
А тут і чую, яшчэ пачаў штурховаць у вухах каліхаву інакшэсць. Каго ж
ны абіраецца выгнаць? Тых, што патрабны нам, значыць дзяржаве-
хаву і скажы, патрабны да парэу. Гім рэкадаецца? Вось, што ўка-
нны нас, профэсару. Кім рэкадаецца? А пужайце, вядома, рэч добрай.
Ультра добрая.

Выгукі. Зразумелі! Дзякуем. Будзьце здаровы!

Воранаў. Вось тэмы дарэмна вы атрымалі профэсару гаварыць

Богаяўленскі Чануха-с. срунда-с тог, што вы казалі. Я пасіду
на бактарных і мала разумеюся на політыцы. Аднак, магу сказаць ча-
пуха-с, срунда-с.

Фіцкі (фальшэтам). Слова! Чаму, цкаць мне не даюць...

Тарас. Слова мае студэнт Фіцкі.

Фіцкі. Я, цкаць, узая сабе, цкаць, слова, цкаць, каб каратка сказаць,
цкаць, сьм думку. Таварышы, цкаць, можна крычаць і цюкаць, але,
цкаць варта было б і падумаць. Профэсар, цкаць, Сьлэзкія, па сутнасьці
сказаў глыбокую ісьціну. Страшэнна глыбокую, цкаць, ён, цкаць, што
сказаў? Ён, цкаць...

Выгукі. Чулі! Не абараняй! Прач з трыбуны!

Фіцкі (фальшэтам). Ён цкаць мае ранаю! Мяс, цкаць, апрача
агно, цкаць, нічога, цкаць. Мы, цкаць, ня маем. Цкаць, убогія, цкаць.

Аўдыторыя. Даволі, цкаць! Брахія, цкаць!

Фіцкі (крычыць). Убогія людзі, цкаць! Ня культурныя!

Выгукі. Прач! Згодніцтва. Буажуваны падлабузык! (стукі і шум).

Тарас (выйшаў наперад). Таварышы! (Загіхлі).

Кацярына. Тарас, дай яму адказ.

Тарас. Не суні! *(дэмагогічна)* Ды гэты таварыш на судзі. Каб не, час ударыць і гэтак жа не так, каб не, ужо і школы ўста, таль судоды нас, як зброю, чысодуюць абвінавачаньне ў накультурысцы і адна часна і ў кады кады і тым нашым перадаў. Старая гісторыя. Толькі мы засталіся, шчыновны профэсар Сьлэзкін, пра адну вельмі ці хату р.ч. Мэнштэ: што праймае і адны і мы ўжо ні тыя, якімі прыйшлі суды. Замянюцца ў вышэйшую школу ад рэволюцыі, мы не магл, як сьлед вытлумачыць, што такое рэволюцыя.

Сьлэзкін. А цяпер?

Тарас. А цяпер мы ня зможаце суціраць, што мы заўсёды прыкмячам, калі вы на лекцыях беспардонна пачынаеце блытаць... *(сьмех, воплескі)*. Выходзіць, што мы досыць узброіліся для таго, каб нават не па-гноі біюклі абвінавачаньне адкуль вораг падіць на нас з цяжкае аргументы старога ідэалізму, папоўшчыны і містыкі. А другая хвацра-калігані для нас рэч, як вы кажаце, гэта той самы энтузіазм, які мы прыйшлі суды з фэніс, і ня ўтрацілі яго тут, не разбааарылі яго а паддавалі нівукаю, тэорыяй Маркса і Леніна, так, што ён стаў у нас мэтафізічнае сьлёз. Ця пер і напрааўце ўзяць нас голымі рукамі. *(Бурныя воплескі)*.

Выгукі. Бравал Тарас! Правільна, Тарас!

Тарас. А вы хочаце, каб мы ня прыкмецілі порага, хочаце запыць яго дзяржаваю, якая грабе кадры! Моцыны аргумент, але ен суцірае, нас, шчыновны профэсар. Кадры пазрэбны, але якія? Сьвас, а не парожня! Пазрэбны такія кадры, для якіх сьцьбілізм - справа іхняга жыцьця. Ведаеце, што ўсім, што нам ваража, перагародзім шлях калючым дротам, мы выпусцім яго з гэтых сьцен і мандатам чырвонага спэцыяліста, **Вось і ўсё, што я хацеў сказаць.**

Выгукі. Правільна, Тарас! Правільна, Рабацяга! Правільна!

— Дэмагогія!

— Прэч падлабузьнікаў!

Качарга. Таварышка Чарада!

Алена. Слова мае профэсар Качарга. (Воплескі).

Качарга. „Кім раскідасцеся, вось што цікавіць нас, профэсуру“. Так сказаў профэсар Сьлэзкін. Формула абсалютна правільная нас вельмі цікавіць, хто застанецца нашым слухачом, а хто наваўсёды пакіне сьцены вышэйшае школы. Толькі цікавіць нас гэта зусім ня так, як цікавіць профэсара Сьлэзкіна. *(Шум, воплескі)*.

Сьлэзкін. Я пратэстую! Гэта інсынуацыя..

Качарга. Інсынуацыя? Вы кажаце, што я маю?

Аўдыторыя. Гэта подла.

Качарга *(грамавым голасам)*. А ліст ад Белага з Парыжу? Ліст Белага, які ходзіць па руках профэсуры? Гэта што, пытаю вас? Ліст,

я і пачынала галашчукоўская кампанія Інсинуацыя? (Вяняў іст чытае) „Шы паданне духам, верне і майце надзею. Час вызвалення набліжаецца. Мы к вам новы будат, вы-ж рыхтуйце на месцы кадры, вы-коўвайце дух праслававанага народу, каб ён гатовы быў прыняць багаданую нагароду за ўсе свае пакуты, у якіх ён столькі гадоў жыў пад чырвоным ботам барбара“..

Аудыторыя. Ідэяшчыя! Наступ (Узняўся на першы пераможны крык).

Выгукі. Таварыш Гармаш! Рэктара! Слова профэсару Гармашу Тарас Сімакойна! Апошняе слова мае рэктар інстытуту, профэсар Гармаш. (Аваўця).

Гармаш. Усе ўжо сказана. Усе гаворкі я зразумела. Змягаюцца два сьмекты Імпэрыялісты антагонізм тут сваіх асентаў. Мабілізуюць сьмек супроць раволюцыі, супроць новага сьмекту, супроць вялікага будаваньня соцыялізму.

2

Прыбег Мося Шкіндэр. Ён устывае, але не перапынае аравом Гармаша

.. дзеля якога пролетарскі студэнт аддае свае жыцьцё. Жыцьцё, якое ён надарваў у барацьбе з такімі сукінымі сынамі, як Галашчук..

Алена. Мося! Яму дражна?

Мося. Яму дусім дражна. З горла крык. Ён выкрывае гомні. (У аддач торыі цішыня).

Алена. Што-ж рабіць?

Гармаш. Зараз жа ідзеце туды Таварышы, адзіны з найлепшых студэнтаў... лепшы з нашага пролетарскага колектыву..

Аудыторыя (ціха). Цярэш?

Алена (стаіць, нібы скамянела). Цярэш..

Гармаш. Ідзеце-ж. Я зараз прыду. (Алена, Мося, Тарас цітка выходзяць).

3

Гармаш. Таварышы, на фронце, як заўсёды, не абыходзіцца без ахвяр. За сваю клясавую навуку пролетарыяты плаціць жыцьцём лепшых сваіх прадстаўнікоў. Але гэтыя ахвяры могуць спужаць, альбо сьмекіць толькі боягузаў. Думаю, што мы з вамі ня спынімся. Ворагу няма чаго радавацца. Разгорнутым фронтам на яго! З поўнаю пераю у свае сьмек становіцца на баявыя пасты далейшага будаваньня соцыялізму. Улівайцеся ў рады героічнага пролетарыяту. Вышэй штандарты камунізму! Няхай жывуць новыя кадры чырвоных спецыялістаў. Няхай жыве авангард рабочай клясы ленынская камуністычная партыя! (Гуд вольскац, нібы гуд мора).

[illegible]

Итак, наш проектир. А. врата, гостень Алены. Яна ча чарою я чамалізім у аўта.
Сядзе яна сядзе, не м ніс к я баг ітуні рабавалючы ітуні пачынае пачынае
УССР. А. Ф. Р. А. С. С. С. А. Хэрк. На Сіадіна. На Мадры. На Кры
варыжжа. На Ленінград. На Запарыжжа. Алена стігзе задуманісма.

[illegible]

Алена. А вось.. пра дарогу.

Няровау. Гук сьць хіа гач не п Петра тамга я ніколі не чуўдуся

Алена. Што ты хочаш сказаць, Мося?

Кацярына. Ці ня думіеш ты зрабіць сабе такую флэггу?

Тарас. Не перабівай, Каця. Ну, што-ж далей?

Мося. Каця угадала. Ёй хапсу бы мець нятер вось тую залатую
флейту. Я зыграу-бы. Зыграу бы так, што Агет, забылася-б пра тое,
што яна, як і мы, няк ня можам забыцца! А йграу бы доўга, играў бы
даўга, пакуль б'ецца ў маіх грудзях сэрца, пакуль гарэць нашы нявы-
чайныя, непашторныя дні, пакуль... ты не сказала-б...

Алена Даводі...

Мося. Так. Але, виходячи з конк. етич. задання суспільства будауництва, я кажу своїму сарцу: „ша“. Я адекватно у бок часоуну флейту : кажу тебе: Алена Чарада, ведаеш што? Рактер Гармаш кліча

цябе на катэдру. Ідзі. Ты патрэбна ў штабе Будзеш працаваць і будзеш шчасліва, і ўсе таварышы, і... я таксама буду шчаслівы, бо ведацьму, што табе добра, што ты ня падаеш духам,— што ў табе палымісе тая сіла, а якою ты прышла сюды. І на гэтым дазвольце мне закончыць.

Алена. Мося, ах, ты ж, Мося!.. любы сябра! Якое-ж у цябе цудоўнае сэрца.

Мося. Сэрца ў мяне, Аленка, дурное. Што такое сэрца? Гэта вузкая месца, на чкое ня прыходзіцца арыентавацца, памятаючы заданыя сацыялістычнага будаўніцтва, заданыя дагнаць і перагнаць Амэрыку а усімі яе Дайтонамі і залатымі флейтамі... Так што, Аленка, мая табе парада: **заставайся на катэдры.**

Усё. Ну? Алена. Як-жа?

Алена. Як?

Коця. Заставайцеся, цёця Чарада, бо як-жа яно будзе: скобку я перамог, на рабфак прынялі і адчуваю, што буду за профасара. А змены няма.

4

Пачуўся гудок паравоза. Запумеў алякі вакзал Эдлэк бліспул агні самафораў і прышлі на перон профасар Гармаш, профасар Качарга, Богаяўленскі, Воранаў.

Кіра. Таварышы! Акадэмія на сонца вылезла. Татуля, а на жылот свае прылады не забыўся надзець? Глядзі, застудзіў пячонку... *(раскаціўся дружны рогат).*

Богаяўленскі. Кіра... Кіра...

Кіра. Тата, тата! Едзе на будаўніцтва—факт бясспрэчны Ня тужы, ні плач. Гэта ж а таго часу, калі ты пачаў вывучаць марксызм, менш баліць пячонка...

Богаяўленскі. Кіра, не жартуй. Марксызм—вялікая рэч. *(Сьмех).*

Качарга. А мы баяліся спазніцца. Добрага здароўя, таварышы!

Галасы. Вельмі добра. Якраз у пару прышлі.

Гармаш. Добрага здароўя, таварышка Чарада.

Алена. Добрага здароўя, таварыш Гармаш.

Гармаш. Мож перадумаецца, хоць у апошнюю хвіліну? Вы-ж ведаеце, што Галоўнавука не супярэчыць. Ведаеце, што нам патрэбны асыпіранты. Праз тры гады вы будзеце асыстэнткаю, а там...

Кацярына. А там і профасарам. Звай нашых. Чаго раздумнаеш, Алена? Заставайся і ўсё. Будзеш нам пісаць, а мы будзем табе ісваць, а ты нам будзеш адказваць, а праз пяць гадоў сустрэнемся. У мяне будзе тры сыны. Тарас, так? Рыхтуем кадры?

Тарас. Пяцігадоўны плян выканаем.

Кацярына. Тры сыны, як сокалы, тры булучыя будаўнікі сацыялізму, чорт вазьмі. Га? Няронаў застаецца, а ты ня можаш? Ты-ж яго за пояс ваткнеш.

Няронаў. Мянё? Гм Сьцьвяржэньне, якое ня мае пад сабою ніякага марксысцкага грунту.

Качарга. Я чагу толькі ўпаўнена сказаць, што з таварышкі Чарады выйзе надзвычайна добры навуковы работнік. Я ведаю яе працы і абедзвюма рукамі галасую за тое, каб яна засталася на катэдры.

Воранаў. Ведаеце, я калісьці меў сумненні. Стану, бывала, перад люстрам...

Профэсары. Ха-ха ха. Памятаем: „Таварышы, студэнты“...

Воранаў. А цяпер... мне ўжо ня трэба станавіцца перад люстрам. Сапраўднісць жыцця даўно перамагла мяне. Яна дужэйшая за мяне. Скажу проста: ідзеце нам на зьмену.

Гармаш. Як бачыце: голас навуковай грамадзкасці.

Мося. І голас залатое флейты. Яшчэ раз паўтараю. Нашы дарогі розна бядуць нас, але да адной мэты. Вы тут, а мы... ну, а мы там недзе...

Алена. Мося, ты памыліся.

Мося. Ня можа быць.

Алена. Я еду з вамі, еду туды, адкуль прыйшла. Не кажу наўвекі. Можа й вярнуся, праз год, праз два — на катэдру. Ведаю, што людзі патрэбны й тут, яшчэ й як патрэбны. Але цяпер не магу. Цяпер — туды. Пораху набрацца. Спрыбляць сілы на жывой рабоце, сярод сваіх. Спрабаваць на што мы здатны. Даёш, Мося, Данбас?

Мося (падумаў, прамовіў ціха). Даю.

Усе хлопцы. Дасм!

Коця. Эх... Баць, што прыдзецца мне такі адпусьціць вас. Толькі-ж не забывайце, што есць на сьвеце Коця нуркаган, якога вы... (захапляюся, засіроміцца, вадомжаю голас) як са вы ў людзі вывелі...

Алена (абняла яго, пацалавала). Не забуду, Коця! Вучыся.

Гармаш. Ну так... у дарогу. Дайце руку. Бывайце, таварышы. Разам ішлі на штурм...

Няронаў. Унд драг.

Гармаш. Што?

Няронаў. Кажу штурм унд драг.

Гармаш. А так, так. Штурм унд драг. Бывайце. Слаўныя вы былі хлопцы. Штурм унд драг.

■

З убівае глыбін, даносіцца шум паравоза. Усе паніроўваюцца, глядзяць туды. І вось на іх абхутаны параю, задымлены... дае паравоз. Блізкае сьветлі круглымі ліхтарамі. Усе рушыліся на сустрэчу яму. Праз некаторы момант, калі спыніўся поспад зьявіўся бліскучымі, яскрава асвятленымі вугнамі, калі ашумелі перш рознымі людзьмі, выйшла з вагона група рабочых моладзі, якой прыехала ў гэты горад. І вось яны сустрэліся: тыя, што прыехалі і тыя, што ўжо едуць на работу. Радзівалі, неспадзяваная сустрэча, разрадылася толькі кароткамі выгукамі...

І з тых, што прыехалі. Тараці Ня можа быць!

Другі. Хлопцы!

Траці. Зямляк!

Чацьверты. Куды? Здаровы, таварышчкі!

З ЛІРЫЧНАЙ НІЗАНКІ

Сьдзяпан Ліхадзівеўскі

1. БЕРАСЬЦЯНКА ЖЫВЫХ ТУРБОТ

Ля маіх нестамлёных ног
берасьцянка маіх трывог,
берасьцянка жывых турбот,
берасьцянка ліхіх клопот.
Яе поўную я назьбіраў
не на моры і не як пірат,
а ў разгары рухавых дасей,
што прынёс будаўнічы дзень.

Нявычэрпнай ля юных ног
берасьцянка маіх трывог,
берасьцянка жывых турбот,
берасьцянка ліхіх клопот.
З ёю вышаў на шызы майдан,
з ёю крэпне мая хада.
Не плятуе наш строгі час
асабліваю гнутнасьць пляча!

Ля сваіх непакістых ног
заўжды май берасьцянку трывог,
берасьцянку жывых турбот,
берасьцянку ліхіх клопот.
Яна вольныя думы твае
асьвяжае, дранцёвец не дае.
Да яе калі востра прывык,
Не загубіш свае галавы.

Ты ня раз і ня два перамог
з берасьцянкай сваіх трывог,
з берасьцянкай жывых турбот,
з берасьцянкай ліхіх клопот.
З ёй ня зложыш ніколі рук,
што да ўвішняй работы ільнуць.
З ёю знойдзеш і месца сабе
ў нашай клясавай барацьбе!

12-1-31 г.

2. ЗАВЕІ У ТЫСЯЧУ АЛЬТОЎ

Завеі ў тысяччу альтоў
ускраіну ўскалыхнулі.
Маё асенняе пальто
кастры пачуцьцяў туліць.

У горадзе трамвайны зван
імчыць з перасьцярогай.
І песьню звонкую узвёў
фальшывы хтосьці рогат.

А мне нішто. Ці ня было,
што надзялялі стыльнію?
І пагаданак рос галёп
павевамі густымі.

Мне ў тым палоне ня бываць:
прышло—пашло з вятрамі.
Ня ўскружыцца і голена
ад тых сумсжаў раньніх.

Я знаю ўпэўненасьць хады
і кручы парываньяў.
Мае зімовыя сады
агнём зары крываваць.

Райбою дум спавіты дом
надорыць сілай гарту.
Шумі-ж, турацкае рондо
вялікага Моцарта!

Згубіў мо' што, разьвееў што—
няхай ня будзе болем!
Бо з-за нямых балявых штор
нахлыне буры болей.

А гэтупкі яшчэ зарніц,
і шчырасьці бясмоўнай!
Мая харошая, зірні,
прастору колькі зноў нам!

А гэтупкі яшчэ жыцьця,
а гэтупкі парываў!
Мая харошая, імчаць
ня сьдзежкамі крышымі!

У гліцах вострых зложым сьпеў
на ростанях далёкіх.
Звязаць свой крок пара пасьпець
Э штодзённым чоткім крокам.

Паводкаю суровых дум
хай нам шляхі крывавіць.
Угоднім нашую хаду
з агульнай нашай справай!

Завесі ў тысячу альтоў
ускраіну ўскалыхнулі.
Мае асеньняе пальто
кастры пачучьцлў туляць.

14-ІІ-31 г.

3. ПРАДВЕСЬНЕ

Калі дзень свае шаты адымс,
значыць, ночы прыйсьці чарод.
Сумуюць настаўніцы маладыя
ў адзіночную сутонь вечагоў.

Мы ж тады,
наглытаўшыся ветру,
у сумёце будзённых клопот,
і закінуўшы за плечы кілёметры
уціраем з твару пот.

Наша дарога—скончана,
нашай хадзе—віцца істужкай.
Нас падхопляць і ветры гончыя
і ашалелыя сьцюжы.

І што завідна прыкрочылі—рады,
і варушыцца непакойны кашаль.
У школе надрываецца радыё,
надзяляючы музычнай кашкай.

А ля хат калгасных
з лёгкім пашыбам
цень блукае ў шэрую гадаіну.
На сход кліча,
звоніць у шыбы
і ўтлумачвае,
што прыехалі брыгадаіры.

22-ІІІ-31 г.

ГЕРОІКА ДЗЁН

Паўлюк Ананьнеў

КРЫХУ АБ САБЕ

Я пэўна радзіўся
З душой не поэта.
Мяне гартавалі
Ня буйныя ветры.
Дзе ў стэпах шырокіх
Разросься палыні,
Я там не губляў
Сваіх песень цяплынь...
На поўдзень далёкі
З палёў Беларусі
З другімі хвапцамі
Паехаць я мусіў.
Ў змаганьні за вугаль,
Ў змаганьні за кокс
Аддаў сінь вачэй я,
Аддаў чырвань шчок.
Адчуў, зразумеў я
Пульс рудніка сора,
І выгляд удумны
На тварах шахцераў.
Разьбітая шахта
„Уладзімер Ільліч“
Нібы мне казалі:
— Юнацтва пазыч!
Нібы мне казалі:
— У класавых бойках
Засыпаны штрэкі,
Павалены стойкі.
Ў закопчанай блюзе
З шахцёркай кайлом,
Я рынуўся з першых
Старому на злом...

Праходзілі творчыя
Будні з запалам —
Разьбітая шахта
Здаровай паўстала.
Яшчэ... І яшчэ...
І дзесятак такіх
Адбудаваў
Вакол гарнякі.
А вуглю... А коксу...
І ў творчым прадзесьні
Складаліся ў думках
Неясныя песьні.
Я чуў як сьпявала
Гудкамі зямля,
А там ня было,
Апрача — прамфінплян...
Часы праліталі
Ў нястрыманым русе...
Ізноў я працую
На Беларусі.
І нішуцца думкі
Цяпер на пяро
Пра вугаль, жалеза,
Пра сьпеў шасьцярох.

ПАД МЕСТАЧКОВЫМ МЕСЯЦАМ

В. Сташэўскі

(Працяг)

Завьвінела дыркулярка

Летні час у вёсцы гэта не зіма. Многі гаворыць няма калі. Здавалася, што ўсё прыйшла. Менш скупбі калгасніккѳу, бо бачылі, што тыя старанна працуюць. Разгарнулася работа і на балоце. Цяжкаята было з рабочай сілай, а пад канец сяўбы пачала зьяўляцца.

Найбольш цікавымі работамі былі: выпраменьне ў адным месцы, насупроць комбіната, рэчкі і новая дарога праз балота з новым мостам.

Па вуліцах мястэчка пачалі ўконваць слупы, а па іх праводзіць дрот.

Электрычнасьць!

Электрычнасьць!

Электрычнасьць!—гаманілі ў мястэчку. Зрабілі праводку ў школы, клуб, будынак РВК, аццелі коопэратыў. Вісяць лампачкі тыдзень, другі.

От так павісяць год, ды мѳ кагорая і загарыцца, кажаў стораж РВК старшыні.

— Заўтра, альбо пасля заўтра загарыцца, — адказвае той.

На балоце цёплая ваданна наступала па сьнежных сьлядах грабароў. Прысёлі мужчыны пад аленшый на полдзень. Чуюць: чмых, чмых, чмыкі. і пашло. А праз некаторы час: дны-ы-мззз! зняёмы голас дыркулярккі. Слухаюць, углядаюцца. А крышку з боку, нявысока ад вямлі вырмсоўваецца чырвоны мур паравіка.

— Гэта ім з фундаментам было тугавата, а цяпер як паставяць рыштаванне, дык за два тыдні сьцены і выядуць.

— Уга, хаця каб выялі за два ці тры месяцы.

— Тры месяцы? Каму ты гаворыш, што гэта тут такі ўжо гмах. Яны-ж ня ўсё адразу робяць. Вось і тут на балоце: спачатку канаем канаву, выпростваем у гэтым месцы рэчку, а пасля пойдзе грэбля і мост. А там, вось чуеш: далі пільню, цяпер па парадку павінны пусьціць, паравік, а ўжо далей крухмальню, ці што там. Я не кажу, што зараз пойдзе паравік, я кажу пра сьцены, а паравік, ня ведаю на колькі паставаў, павінны пусьціць увосень.

Аднаго разу Піня з Віктарам зайшлі ў тую „пустельную“ хату Піту палі, паглядзелі, адчынілі вакно, селі за столік. Віктар глядзеў, глядзеў і, **столь, а пасья і кажа:**

Худая хата. Але пастарэшыся, можна з яе кватэрку абцяпаць.

Калі ўлажыць трыста рублёў, дык мо' і змяніўся-о крыху выгляд.

А каб гэта за трыццаць дзямінняў? кажа Віктар. (Піня мзнуу рукою). Ты не махай. Я на дваім месцы зварох адрамантаваў-бы яе. Няхай бы паслядзеў твой блудка. Паставіць новыя вокны, дзвярцы, падлажыць падлогу і залуэрыць электрыку, га?

— Кажы ўжо і радыё.

— Правільна! І радыё. Раз будзе электрыка, дык радыё паставіць самая пусыяковіна.

— Наадвячорак добры, можна заняцца фантазіяй.

— Кажаш фантазія? Сьвятлогу забраць і арганізаваць арцелі не фантазія, будаваць комбінат не фантазія, колагас не фантазія. А выкінуць старыя вокны, паставіць новыя альбо падлажыць падлогу — фантазія? Пойдзем да Нічыпарука.

— Чаго?

— Пойдзем кажу.

Нічыпарук раскідаў старою хату. А вокны яшчэ моцныя. Яны яму непатрэбны. У новай хане зусім гэныя і удвойчы большыя.

Праз некалькі хвілін Віктар і Піня неслі чатыры акны з шалёўкамі.

— Мы іх паставім тады, калі падложым падлогу, і зраблю новыя дзвярцы, выраўняю вушакі, кажа Віктар, замацоўваючы свае словы гёстам сталярскае рукі.

Вечарамі, калі канчалася работа на пабудове комбіната, у арцелі Віктар і Піня рамантавалі „кватэру“.

„Дружба“ непакоіць Майзельсону

Майзельсон некаторы час быў у сьцішаным. Заняўся дамашняю гаспадаркай. Квартуць, гаюць у адным маляшчыне. Адкарміў і на пательню. Прысгудзіў-бы дзяцей, тады можна спакойна пражыць якіх гадоў трыццаць, а г. зн. да дзевяноста дзевяці. Гэты можа падараваць часу.

А коопэрацыя шырыцца. Не хапае складаў.

Адчынецце, грамадзянін Майзельсон, ваша памяшканьне, паглядзім, як яно выглядае.

Майзельсон адразу адчуў, што да дзевяноста дзевяці не дацяне гадоў 3-5. Адамкнуў.

— І бра-а-а! Дык тут жа птушынае завядзеньне. Прыдзецца вам перанесці яго ў другое памяшканьне. Два дні на гэта хопіць.

На другі дзень пры гайку над зяленымі жалезнымі дзвярыма вісела шыльда. „Склад Бузучанскага Спажывецкага Г-ва „Дружба“.

Здаецца добрае слова дружба, а убачыць каторы на доме Майзельсона і нехаця засьмяецца Майзельсон праз вакно заўважае гэта. А Сайка,

дык той ускочыў у хату і вітае з „Дружбаю“. Майзельсон стрымаўся, а Майзельсони́ха:

— Ідзі ты, паскуднік, з хаты разам з гэтай „дружбаю“. Ты мусіць будзеш выскаляцца, калі забяруць і ўвесь дом?

— У вас, паче, Эстра, растройства валасоў. Трэба прычасацца, спакайней будзеце выглядаць, — адказу Сэйка і хутка выкаціўся з хаты.

Майзельсон сёння доўга тупаў па двара, выбраў месца ў хляне для „птушынага звяздзеньня“. Птушкі будуць уладкаваны добра. А вось, як упарадкаваць дачок, Майзельсон нічога ня мог прыдумаць. Ён жа папярэджваў некалі жонку: „Не радзі дачок, бо гэта будзе твой клопат, а ня мой. Я прымаю на сябе сыноў“, і такі Эстра клапацілася больш за бацьку. Яна сёння, кладучыся спаць, назвала да сябе Розу:

— Розачка, табе трэба выйці замуж.

Мамачка, я-ж даўно хачела, але-ж ты мяне шэкавала і не хачела са мною разлучацца.

— Мне і цяпер ня хочацца разлучацца, але пакуль ты яшчэ красівая і, пакуль у нас што-нбудзь у запасе ляжыць, дык мусіць трэба выйці, каб было спакайней і табе і мам.

Доўга гаварыла маці з дачкою. Нерабіралі вядомых Роза адкідала старых і „некрасівых“. Эстра ад ідала не яўраў Роза не зношыва супярэчыла, але аб адным тоі выхавалася прыхільна Майзельсон адразу спыніў.

Я яўраў і хачу, каб мае ўнукі былі яўрамі і ведалі, хто такі іх дзед Майзельсон.

Роза часта ездзіла ў горад з такім сяроднім чэмаданам, а цяпер яна спакавала той чэмадан і яшчэ добрую катану — магазын шоўкавых строюў, і Сэйка Благал адвез на станцыю. Што Роза пыхляла шукань жайіха, гэта было вядома не адной сям'і Майзельсона. Некаторыя яе таварышкі таксама ездзілі. Адна з іх — Рыгі, якая вышла замуж „па слуцінаму знаёмству“, разказвала, як гэта з ёй здарылася.

І вось тры тыдні жыўе Роза ў дзядзькі ў горадзе. Піша мамачы, што вельмі весела забавляе час. Новыя знаёмствы кожны дзень, ілюзіі...

„Ну, няхай бог памагае“.

А Майзельсону „Дружба“ не дае спакою. І што цікава: думае пра кнолку, думае пра тую сыцяну, якая адзяляе кватэру ад склада „Дружбы“, Сыцяна мураваная. Закаганець, бывала, ўранку гусі глуха чуваць, але чуваць, што яны вітаюць гаспадара (а можа прыкаіваюць..).

І вось раптам — ціха.

Прыслухоўваецца Майзельсон і яму здаецца, што за сыцяною нешта шавеліцца. Доўга глядзіць на сыцяну. Ёму здаецца, што нейдзе ў нейкім месцы вываліцца частка цаслін, праз дзірку выснецца галава з „Дружбы“ і запытае: „Як вам сьпіцца славути комерсант“?

— Ой, дрэнна сьпіцца.

Майзельсон перацягвае ложак у другі пакой, да другога сыцяны.

У хаце Лейбы чыста, на вокнах белыя фіранкі...

У адзін летні сонечны дзень у мястэчку бліснула электрычнае святло. „О-о-о-о!“ такі быў першы гук у таго, хто заўважыў электрычнасць. Бліснула яшчэ некалькі разоў і пагасла. Гэта была спроба.

Пазьнім надвечоркам групаваліся людзі ў тых месцах, дзе была зроблена праводка. Амаль усе ведалі, што хутка дадуць электрычнасць.

Заблішчэла.

І выбухнула ў мястэчку магутнае: „О-о-о!“

Пасыпаліся заявы на лампачкі.

Але, што сталася з хатаю старога Лейбы? Новыя дзверы, вялікія вокны... Паглядаюць суседзі і нешта сабе думаюць.

О, яны хітра думаюць. Для некаторых было ясна, што Піня ажыццяўляе Сядзяць хлопцы ў хаце за столікам, гарыць электрыка, на стала газеты, часопісі. Праходзяўшыя людзі, заглядаюць у вокны. Прайшла некалькі разоў і Цэйта з таварышкаю. Цікуюць суседзі за ёю.

Хлопцы сядзелі позна, і Віктар астаўся начаць, разьдзяваюцца, гугараць, а нейкая асоба ўстанілася ў шыбу з мыцельнага вакна.

— Ну,—гукнуў Піня.

Асоба знікла.

— А ты завесь вокны газетаю,—каза Віктар.

Піня дастаў два экзэмпляры „Правды“ і пазавешаў вокны. Праз некалькі дзён папера ад сонца пажоўкла, але Піня не заважаў.

Цэйта кожны вечар прагульвалася па гэтай вуліцы. Часта ў хаце Піні яна ня бачыла агню. А то нейк заўважыла на плошчы Піню з Віктарам, ідзе назіркам ялімі. Хлопцы пашлі у хату, запалілі святло, весела гамоняць. Стук у дзверы.

— Заходзьце.

У хату ўскочыла Цэйта з таварышкаю Піня крыху сканфузіўся, ды і Цэйта відаць адчувала сябе ня зусім добра.

— А-а! Заходзьце, заходзьце!—запрашае Віктар.

— Мы на хвілінку, нам цікава паглядзець як вы тут...

— Проша, проша!—падстаўляе Віктар тубурэтку.

Дзяўчата абводзяць вачыма сьцены, столь, печ.

Як змянілася хата. Новыя абы...—такім ласкавым галаском сказала Цэйта. Глядзела на газетныя фіранкі, на стары столік. А таварышка Цэйты ўтаропілася на невялічкі партрэт Леніна. Быццам першы раз бачыць.

— Добра, добра ў нас тут... Ну, пойдзем,—сказала Цэйта да таварышкі.

— Гуляйце!—запрашаюць Віктар і Піня.

— Не, можа другім разам.

Пашлі.

Цяпер Цэйтэ думала аб тым, як ёй адной прыці ў гэту хату і каб нікога ня было дома — ні Піні, ні Віктара. Даведалася, што у іх адзін ключык, і каб кожны мог увайці ў хату ў любы час, яны хавалі яго ў шчыліне верхняга вушака і вось аднаго разу, калі хлопцы былі ў кліюбе, Цэйтэ пабывала ў хаце Піні.

Прыходзяць хлопцы, запальваюць электрычнасць...

— Ого! — глядзіць Віктар на Піню. — Адкуль гэта?

На вокнах простыя, але беленькія паркалёвыя фіранкі. На сталі — белая сурвэтка.

Піня абвёў вачыма ўсё гэта. Паціснуў плячымі.

— Калі ты пашыў іх? — пытае Віктар.

— Ды я нічога ня шыў.

— Адкуль жа ўзялося?

— Нічога ня ведаю.

— Ня хочаш казаць, як сабе хочаш.

— Даю табе слова, Віктар, што нічога ня ведаю.

— Калі праўду кажаш, — дык яно выходзіць: загадка.

Думаюць хлопцы. Піня глядзіць, як-ж дзеліся газеты. Бачыць — ляжаць яны на прымурку. Падышоў, разгарнуў скрутак. Глянуў на „Правду“. І раптам ступіў да аднаго вакна, абарваў фіранку.

— Што ты робіш?

Я ня буду мяняць „Правду“ нашу большааіцкую на нейкія мяшчанскія фіранкі!..

Стой, стой! — спыняе яго Віктар. Фіранкі яны добрыя, няма чаго бузіць. А гэта — парывалая папера.

— Гэта „Правда“!

— Ну дык што, што „Правда“? Шануй у сабе тое, што напісана ў „Правде“, а не парывалую паперу. Кінь!

Піня адышоўся. А ў думках: „шанаваць тое, што напісана ў „Правде“?.. значыць — ідэю. Правільна Віктар кажа“.

А фіранкі з сурвэткаю надаюць лепшы выгляд і яно практычна, — зазначаў Віктар.

Хлопцы пачалі дагадваць адкуль гэта ўсё зьявілася, але ня былі спэцыяльны „А ўсё-такі я іх здыму“, думаў Піня. — „Няхай крыўдзіцца. А што яна драннага зробіць?“ Глянуў на фіранкі, сурвэтку і нейкая лёгенькая злосьць і поўсьмяць разам ушчэпнулі за сэрца.

Падзеі вакол фіранак.

Ня ведае Піня, што суседзі нешта сабе думаюць, хітрае думаюць пра аднаўленьне хаты і пра фіраначкі стала вядома Лейбу. Маці хоча паехаць, Лейба ня пускае. А самому таксама хочацца праведзець. Знаяшоўся чалавек.

Мотале, какі А іхадзічу дабраму значаму схадзі ты у маё мястэчка Ты-ж ведаеш, дзе мая хата. Крыху ведаеш? — добра. Паглядзі, паслухай і скажаш мне.

Мотале пачоу і гэты самы Мотале гандзеў ня толькі хагу старага Лейбм, ён гандзеў на гэтым мястэчка Прайшоўся нават туды, дзе будавалі комбінат, дзе пракладвалася новая дарога праз балота.

І вось вярнуўся аглядатай.

— Вы ведаеце? Праз год ніхто з вас мястэчка не пазнае.

— Ну, ну?

На двірках у Майзельсона „Дружба“. А пілыя, як дзень, так ноч: дзям-ззз і дзям-ззз!

— А што з нашай хатай?—перабіў Лейба.

А хагу хату — абстаноўка. Вялікія воіны. Новыя дзверы. Новая падлога, абеліскі, ватоны, мяккія крэсла, камоды. Адным словам, я ў хаце ня быў, але гэта відаць праз электрычнасць?!

— Электрычнасць?!

— Што за ватон? На гэтым мястэчку А у нашай хаце — люмінацыя. У нашым падранай хаце? — здагаўся запытаў Лейбіха.

— Падраная хата — гэта старая казка.

— А ты выдумаў новую, — кажа Лейба.

Ну гадзі мне ніякі чаго казачы Падрае, дык убачыце.

Трава Лейба, пачаў. Чаго мы тут сядзімо? — пытае Лейбіха.

— Я не пасду! — рэзка адказаў Лейба.

Што у мястэчку гавораць суседзі пра фіранкі гэта глупства, Піня аб гэтым нічога ня ведае.

Аднаго вестара да Піні з каюба накраліся: Віктар, яшчэ адзін комсамалец і Дуся. Дуся была два тыдні у адпачынку. Выяжджала недае. Прыходзіла такою разваго, загараю. Укалоць бы дае небудзь і цвыркнула-б фонтанам маладая чыстая, гарачая кроў.

— Эх, Дуся! — ушчыпнуў Віктар. — Сонцам налітая!

А ідуць стром, на дзямпадаю? — выкруцілася з рук Дуся.

— Што, няграбна ўзяў?

— Абцугамі нейкімі.

— Абцугамі можна ўзяць, — жартуе Віктар.

Дуся бы а вясёлаю, святаю, напывала нейкую песеньку, паглядала на фіранкі, сьветку. Ах пачы (ма) ў добрым настроі і незіуважлі, што у гэтым з, дзе-та звынік сьмеху, ёсць нейкі надлом.

А Дуся, як пачала, дык у тую-ж гадзіну дачулася пра таемныя фіранкі. Прада, я, і дзівалася убачыць там нейкія фрызі-брындзі, а тут прысцелілі блыта, паркідзеныя фіранкі. Але хто іх прынес? Цайта. Значыць ты выбраў яе?

Дуся ня дала адказа выпадку пасадзіць з Пінем, пагаварыць. Пачала з гасо, як нічыйка тае прайшлі: разам з тым доуга цягнуліся яе два тыдні адпачынку. Пярыкметна таму, што кожны дзень купалася, хадзіла

у чэрніны, а вечарам на рэпатыцыю іграла галоўныя ролі. Ды ня толькі ў п'есах, а наогул хлопцы наперабой сталіся прайсці яе дадому. Іну, і яна катэгорычна адхіляла іх прапановы; ішла дадому адна. А думка прынуся час таму, што хутчэй хацелася пабачыць спячых рабыт г. зн. Піню, Віктара і іншых. „А як вы тут, успаміналі мяне“ Піня сказаў, што аднаго разу успаміналі. Што гэта значыць успомніць адзін раз і то яшчэ, як чалавек успомніць. Далей Дуся пыталася, як ішла работа ў ячэйцы, на кам'янце, як гэта яны адрамантавалі кватэру. Піня адказаў, што работа ячэйкі звычайна за лета аслабывае, ну і вядома увесенні будзе ўвяснята і дамы і захвапленнем расказвау пра той дзень, калі зьявілася электрычнасць. Да каханьня падыйшлі ў даволі познім часе. Гэта яшчэ і дзёнь. Ніхто ні шчытаўца, можна будзе гаварыць. Апрочам сказаць. І вось яна прышыве: „Давай, Піня, сядзем“. „Дзіў, Дуся, іро дзём пару рэч, ды спяць, бо заўтра трэба рама устаць“. Піня, што ж, сілаю не пасадзіла чалавек. Трэба стаць пытанне рубак. „Скажы, Піня, ты любіш каго неводзі?“ „Што значыць каго-неводзі?“ „Іну, ясна дзявчыну“. „Я а гтым, Дуся, і ня думаю. Проста ня было калі. А тут яшчэ і з бавіткам вышывае. Адным словам і гэта я немога ня ведаю“. Дуся яшчэ паставіла два пытанні. Адрознівае. Але з гэтым гумане Дуся выразна бачыла вачко, фіранку, а за фіранкай і яны і не адзіны. Там Цейта засьцілае стол сурвэткаю.

Разышліся далікатна.

Віктар сядзе, у хаце Піні чакае яго. Сесміну пра Дусю. Разышліся яшчэ і гтым і лёгчы спаць. Зачынаў такно, змываю за шчыток рэжок фіранкі і значыць ажыгу, а шчыток адчынуўся адчынуўся фіранка. Віктар у момант раздысеўся, усё піня з сябе. Ухаце в сенцах ядро халоднае падзны, выкачы на двор, агарнуў і пусціў на сьне.

Піня падыйшлі да хаты. Пачыць пра іхно: вядома з сяноу тоды можа Віктар ханіа рэччю і пачынае вадзіраць плечы. Да поўна жоты, агаралы, а пачэй бяз сонца. Усміхнуўся Піня і дзюбнуў пальцамі ў бакі Віктара, адразу прысеў і пачаў да дожджа. Піня пачынае дзверы в хату, сам ня уваходзіць, а ўсё пачаў і пачаў і пачаў „заходзіце, заходзіце“.

„Гуды заходзіце“ крывіць Віктар, на акаліце пачакайце!

Адвеза каля печы, дабегчы няма як, бо адчынены дзверы.

Зачыняй дзверы, я зараз!

Піня ўвайшоў, прычэпіў і, калі ня прычэпіў да гэтага дык нап'яна пакаціўся ад сьмеху.

Ах ты, жулябія! сказаў Віктар і таксама пачаў расказаць Падзею адвезьніну на „нясонечную“ частку цела і пачаў рабіць гімнастычныя практыкаваньні.

— Дзе гуляў?

— Так, прайшоўся з Дусю.

— І тут любоў круціш?

— Нікае.

— А ты па сур'ёзнаму, як таварышу?

— Даю табе слова.

— Раз-два! Раз-два! падымае Віктар мускуламі рук з падлогі сваё цела.—А Дуся мне падышла-б.

— Я думаю,—усміхаючыся адказвае Піня.

— Чаго ты смяешся? Я сур'ёзна. І зарагатаў сам. З заўтрашняга дня пачынаю наступленне.

Каалі у цябе ёсць што-небудзь да тае ўнутранае, тады чаму-ж.

— Ёсць, брат, вось тут сядзіць,—стукнуў Віктар кулаком у свае шырокія грудзі.—Характар яе крыху дэёрзкі, але нічога.

На ком ачольскім сходзе стаяла адно пытанне: дапамога калгасу ва ўборцы ўраджая. Ухвалілі. Кожны комсамалец працуе ў калгасе дні дні, з іх кожны адзін дзень аддае свой дзень адпачынку.

Ратыходзіліся. Віктар падышоў да Дусі Піня боку глядзіць. Храбры хлапец у хале, а тут нешта дрэйфіць. Ён уласна кажучы, ня дрэйфіць, а толькі крыху няскладна пачынае Піня ўсміхнуўся. Дуся гэта прыкмеціла. Бровы на момант сьвісла. Вышла разам з Віктарам, а гуляць не захачела. Віктара гэта ўзяло. А Дуся запамінала ўсмішку Піні. Некалькі вечараў яна нічога не паказвалася. Бацьку не Віктар у паклі комсамольскай ячэйкі. Вечмі і гораха аб вечым таварыла з сакратаром, а пры Віктару змоўкла.

А то, праз нейкі час, саткалася Віктар з ёю. Пахадзілі, пагаварылі. А разамны такі сур'ёзны, што пра каханне ня лоўка загнуцца. Так прывандраваў Віктар вечар, і толькі на развітанне, моцна падіснуў руку. Пачеў дадоў і думаў: „Дзеўка што трэба: і та ковая, і разумная жанчына“.

Праішоў невялікі час і на бюро комсамольскай ячэйкі разбіралася пытанне мяшчанства і змечка з напхамі комсамольца Піні. Вышлікалі Піню, задалі пытанне:

— Чаму прагнаў бацьку?

— Я не прагнаў.

— Фіранкі вісяць.

— Вісяць.

— Хто павесіў?

— Цейта.

— Будзеш жаніцца з ёю?

— Не.

Задалі яшчэ некалькі пытанняў, абмеркавалі і ўхвалілі: выключыць Піню Краўчыка з рады АКСМБ і паставіць на шырокае абмеркаванне агульнага сходу.

На агульным сходзе гаварылі: „мяшчанства пралазіць у наша комсамольскае асяроддзе ў выглядзе фіранчак, сурвэтчак, зывівае сабе гыздо, каб пасля разлажыць нашы рады. Піня лічыцца актыўным комсамольцам, але гэта актыўнасць ёсць маска ворага. Далоў маскі!“.

Слухає Піня. Клюб виглядає нейкім караблём, якого бура кідає убакі.

Уаяу слова Віктарі:—

Так. Фіранкі вісяць. Яна, значить, п'євісіла. Але якія гэта фіранкі? Звычайны белы паркаль, каб завесіць і чалавек мог спакойна разьдзецца, кладучыся спаць. Але гэта няважна. Яна прынесла без яго ведама і ён хіць іх зніць. Я не дазволю. Так што абвінавчвайце мяне.

— А табе вядома чыя гэта фіранкі?—пытае Дуся.

— А мне усёроўна чыя. Ясна, што прынесла Цэйта.

— А Цэйта дачка Майзельсона?

— А можа Майзельсон нічога пра гэта і ня ведае.

— А чаму Піня так старанна адрамантаваў хату?

— А што вы хочаце, каб ён у бруднай палляўся. Вам вядома, што бацька павесіў замок і Піня некаторы час жыў у мяне, а што, скажэце, ён ня мае права мець сабе чыстага някой? Я сам палажу яму падлогу і ўсё ішло. Калі мы за гэта будзем выключаць з комсамолу, дык з нашай ячайкі трэба ўсіх выключаць.

— Замадта сьмела сказана,—падала голас Дуся.

— Закрыйся, Дуся!—адказаў Віктар і сеў.

Прышоў сакратар Райкому партый, паслухаў прамовцаў:

Вysłухавшы два бакі, я прыпаную з выключаньнем Піні Краўчыка ўстрымацца.

— Прымірэнцтва!—выгукнуў адзін.

Прымірэнцтва? Сакратар усміхнуўся. Ну што-ж, няхай на сёння я буду у вас прымірэнцам. Не прымірэнцам да мяшчанства, не прымірэнцам да наёмна-скага атачання. За гэта я ўдару не слабей за цябе (сакратар ко самольскай ячайкі павесіўся). Комсамалец Піня, скажу па прудзе, лічыцца найбольш актыўным, лепшым комсамольцам і тым болей, трэба найбольш уважна разабраць яго справу. Калі ён носіць маску, сарваць і паказаць сапраўды твар.

Пытаньне засталася адкрытым.

Віктар і Піня ішлі дадому. Піня адразу пачаў зрываць фіранкі.

— Што ты? Кінь!

— К чорту! Не хачу, непаграбна! Нічым запешваць ня буду!

— Як гэта нічым? Мне гімнастыку трэба рабіць?

— Як сабе хочаш.

— Звар'яцеў хлапец. Ну дык давай газеты.

— Пія трэба нічым запешваць. Няхай усю ноч гарыць электрычнасьць.

Няхай глядзяць, як я сплю.

Віктар маучыць і глядзіць на Піню. А той скамяціў фіранкі, кінуў на печ:

— Як у чалавека паварочваецца язык сказаць, што я вашу маску? Чую, Віця! Выходзіць, што я вашу маску! Скажы, Віця, гэта правільна, ці не?

Книж ты галавца. Ніякае ў цябе маскі няма. А каб была якая дык я даўно замазу бы па гэтай масцы.

— За што мяне выключаюць з комсамолу?

Дык-жа ня выключылі і ня выключаць. А за плёткі некаму нага-рыць. Яшчэ я назьму на цыгундаэр Дусю.

— Ти казати плітки, фіранки павесіла, як я щепер буду даказувати, што я з пэпманамі ніякай сувязі ня маю.

Пачака, Я чуў, што яна ў бацькі ня живе. Гэтымі днямі пера-
шла да Сайкі Балагола.

Пер йыл? Ну дык цяпер тым больш будуць казаць, што яна знаходзіцца пад моім уплывам.

Друга яшча гімназіі хлопцы пра выкрутасы чаа зчага жыўця.
Віктар устакі завісў гаваткзю вокны ад вуліцы, зрэсу гімнаст чнае
практыкаваньне.

Цей виступ не вела аб'єктивна Піні. Сидячи на новій сцені, квітири аджунала сесте невеликі добрі і слабківа у той дзень, калі з рыдла даю у ту дзень дзят насынала з кар'єра пилух на фурмаки, а тая зоді на гронах Шасець дзят пратапіла яга там. Піня дачууся аб'єктивна на друг дзень я праны. Ен нічґа не кажу ектану, але той гедз аго Іня хідру бы пабачыць. Проста глядзюць, але у чы пр...

— И где заредем же тыням на работу? — пытается Нина Виктара.

Там гробъ, дають чатыры рэшткіцы, а іх заганілася должкі дзесяць, адзінаццатая Цайта.

Між таварышамі вадзены на сабе скурда. Як-жа гэта не таварышчы, а даччы, і яны не так, як гэта яна не пакінаюцца да дому. Прышла адным раз у хату Сяіа. Калі-філія сьцені хаты, галавіна вуліцы зьбеглася пад вокны.

І тут шапталі люди: „Пілева работа“.

Нарешті ласкав чутки, що Інно зваз Цайтм виключилі з комса
моу Цайта даждалася, що яго ня виклучилі, а напрымнасьць вісіць.
Хацела пагаварыць з ім, той ухіляецца ад спаткання.

11: 11 дому „рабочая“! закрывала раз на вулицы марі Цэйт.

— Не чапайце мяне, — спакойна адказала Цэйта.

— Сукаю хочаш туляцца па чужых дварах,—дадала маці.

Ціла, стримана, не сльоза, пошла из кватэру Сяйкі і там доўга плакала.

І ось надумала: пібега одного дні ў пільню да Вістара і перадала яму для Піні лист. А праз гадзину з Са-кам Балагодам ехала на станцыю.

Увечары хлопцы чыталі ліст.

Піня!

Я хазела пабачыцца з табою, каб перапрасіць цябе за ўсе няпры-
емнасці, якія ты меў па маёй віне, але кры, ды табе не хазела.
А што прыдумляцца мне бацькі, мне ўсё роўна. Жыць у іх я не магу.

бо жыць там мне—значыць живою ляжаць у дамавіне. Выяжджаю ў горад. А што буду там рабіць—невядома, толькі да бацькі я не вярнуся. Я табе гэта кажу, як любімаму чалавеку, каторага я такка утажаю а: усяго сэрца. Шчасьліва жыў. А калі будзеш у горадзе і пачуеш позьнім вечарам на вуліцы маю песню, я судзі мяне. Фіранкі і сурэтку ўкінь у печку.

Цэйта.

— Што азначае: „пачуеш на вуліцы маю песню?“ пытае здзіўлена Піня.

Ну гэта... калі чулякае нашага брата, дык некаторая падміргне, а... а некаторая запяе.

— Простытутка?

— Выходзіць так.

Піня пабялеў. Зашавяліліся губы:

Цэйта простытутка?!. Я не хачу гэтага, Віктар! Чуеш, Віктар?!

— А я хіба хачу.

Я баюся, мне страшна, Віктар! закрычаў Піня і кінуўся локцямі на стол.

Яго, вядома, нікому гэта не пажадана, разважае Віктар. Ды мо' лют так і ня будзе. Усё такі яна не такая, каб...

Назаўтра Піня зніў гэты ліст і прачытаў сакратару комсамольскай ячэйкі.

Перагартоўка Івана.

Пасля здарэння з Цэйтаю ў Майзельсона ад дзеяльнаста дзеячці вызначаных ім гадоў свайго жыцця адкінулася некалькі, а што ён перажываў, дык гэта-ж нават Цейце ўсе роўна. Кажуць, сышліся два месцічковыя слупы: Майзельсон і Ясіноўскі.

А мне дык пр ніскалі відзіласяе (індывідуальны падатак).

— А худы вы цяпер адсылаеце грошы, пане Ясіноўскі? пытае Майзельсон.

— А туды, адкуль ён прышоў.

— Ну, вось бачыце, я адразу туды яго пасылаў.

— Цяпер, пане Майзельсон, звышліся і вашы і нашы, ды як підаць разам капанюць матэру і вам і мне. Давайце разам думаць і разам рабіць.

— Ня ведаю, толькі адчуваю, што в кожным днём слабеюць мае сілы. Цяпер клапачуся, каб як дачку Рову прыстроіць.

— Вы кажаце дачку, дачку ніхто ня возьме...

— Як ня возьме?

Я ня то, што пра замужства, а значыць, дзяржава ня возьме і ніякім падаткам не абложыць. А вось коні мае, дык ужо аблажылі. Бачыце: „фабрыку будзем, дык трэба грошы“... Ну паглядзім, як яно будзе...

Іван даўно не заходзіў да Ясіноўскага, а то нейк пазнавата ішоў там, бачыць, гарыць агонь, заншоў. Не праз калітку, яна была зачыненна, а абышоў кругом з агарода. Уваходзіць, а там іх пяць гаспадароў, пяць відаляных, альбо як Іван кажа—надувальных. Аб нечым горача спрачаліся. Як толькі ўвайшоў Іван—змоўклі. Але далікатна:

— Заходзь, браце, адкуль так позна?

— А хіба так позна?

— Ды ўжо.

— Пойдзем, няхай людзі спачываюць, кажа адаін, і выходзяць усе.

— Ну дык хіба і я пайду,—кажа Іван.

— Ты мо' што хацеў?

— Не, нічога, так.

— Ага, зайдзі заўтра, ці калі.

Усе вышлі.

У хаце Івана сядзеў Сымон. Іван расказаў, як ён заходзіў да Ясіноўскага, каго там убачыў.

— Хмурыны нешта

— Не пачаставаў?—пытася Сымон.

— Не. Ды я што... я думася дзеля гэтага заходзіў?

— Ня ведаю чаго ты заходзіў, а назву табе „прыхлябцель Ясіноўскага“ далі.

— Хто даў?

— А што ты ня чуў?

Пашлі яны ўсе к ліхой долі. Што я не магу да чалавека зайсьці?

— Я тады, як пашоу, дык цяпер азалалі мяне не пайду і табе ня раю.

— Чаму?

— А таму, што гад ён.

— А што ён мне зробіць?

— Зробіць. Мне зрабіў.

— Што?

А тое, што праз тое я пакінуў калгас. Яго жонка я Цімашковаю нагаварылі майй дурніцы, дык тая і ўсьсела на мяне. Выпісаўся, а цяпер брыдка паказаліся людзям на вочы. Цяпер яны, хваліць бога, і нажалі і накасілі, і жывуць, як траба. А я што буду рабіць? Тое, што зарабляў, дык-жа ўсьлед яно і йшло.

— А ў мяне ня так?

— У цябе? Ты на сталай рабоце, а мне пыкайся.

Міглізы Сымон здаецца уяршыню загаварыў так цвёрда. Іван, які лічыў сябе храбравейшым, разьбітнейшым, цяпер змоўк.

На пабудове комбіната ішла падрыхтоўка да пуску млына, алёйні, ваўначоскі. Да раённага аьезду Савстаў павінні закруціцца камяні трох паставаў. А работы яшчэ нямала, але соцыялістычнае спаборніцтва

рабочых паміж сабою за апошнія два тыдні паказала, што пара-турбіна закруціць камяні. За тыдзень да з'езду Савета Райвыканком атрымаў рапарт-папедамленне „Млын, алейня, ваўначоска к пуску гатовы. Заўтра а дванаццатай гадзіне дня пробны пуск“.

Калгаснікі прывезлі абажыну.

Ясіноўскі ведаў, што будзе проба. „Няхай напрабуюць“, трэба толькі падыйсці паглядаць, і Іван-жа вечарком запрашаў: „падыйдзеце дзядзька, будзем малоць“.

Шчэ не сабралася камісія, а Ясіноўскі ту ідзе каля паравіка. Зайшоў у пільную. Стаў каля станка, глядаць, як пілы ўядацца ў калоду, і вырванаць доўгія палосы, перацінаючы сукі. „А калі-б затнаць аконны цвік на паўцалі таўшчыні“ мысленула ў думках Ясіноўскага. Станкавы рабочы Віктар у гэты момант глядае на Ясіноўскага. Той адчуў гэты погляд, апынуў, замаргаў і пашоў далей. „Што ж гэта нешта ня відаць Івана“. А з боку цыркулярка. „Дзвы-мыззз!“, падышоў туды. А вось і Іван.

Гэта ты механікам над гэтаю піскавяною машынаю? — звярчаецца Ясіноўскі.

— Я.

— Калі-ж гэта ты?

— З учарашняга дня. „Дзвы-мыззз!“

— Але-ж і ўсёлівае яе дзіва.

— Добра бярэ, задаполена адказаў Іван. Ён-жа фактычна і здаў дзеля таго, каб Ясіноўскі паглядае, як Іван шлегае дошчачкі машынаю пілою.

— Можна закурым?

— Яно тут і ня можна, але так, асыярожня...

Э, што тут будзе гарачэ... адказаў Ясіноўскі і палез у кішэню, каб дастаць папатак. Раптам выхпаў руку. Іван глянуў на кішэню. Э яе тырчэла некалькі іржавых цвікоў.

— Укалолі?

А чорт іх... выцягнуў са старых скрытак і забыўся паклажыць дома. А як паравік, скоро будуць прабаваць?

— Павінны зараз — Іван глянуў праз дзверку ў сыяне, якая падрыхтавана была для вакна; — камісія ідзе там.

— Пайду хіба і я.

Пашоў кругом. Глянуў у дзверы. Правільна, камісія тут і Ніхон тут. Палезлі на другі паверх. Ясіноўскі та-сама пачаў падымца па лесках. Адзін з членаў камісіі заўважыў яго.

Гані ты гэтага дзядзьку з млына, кажа ён загадчыку комбіната. Загадчык вярнуўся, падышоў да Ясіноўскага.

— Вы па якой справе?

А... чуў, што будуць малоць, хацелася паглядаць, ды... можа заўтра паднёс-бы змалоць які мяшок.

— Малоць яшчэ ня будзем. У свой час аб'явім, а цяпер ідзеце сабе дадому.

— Хацелася-б глянуць...

— Як будзеце малоць, тады будзеце глядзець, а цяпер ідзеце. Я павінен зачыніць дзверы.

Вышаў Ясіноўскі. З сярэдзіны бразнула зашчапка. „Не ўдалося папрабаваць санедзкіх камянеў і падсыпаць у кош жалезнае зерне ў жытніе калгасу. Ня пусьцілі сволачы“. З такімі думкамі прышоў Ясіноўскі да дому і пачаў выгружаць з кішэні: іржавыя цывікі, жалезныя стружкі, абломкі шруб, некалькі мутэрак.

Дэнызгала цыркулярка, бадзёрыла Івана, загартоўвала яго энэргію, волю і радзіла з тэй сям'ёй, якая працуе тут на гэтым камбінаце. А хто гэтая сям'я была яму чужой раней? Ніколі. А толькі ён, абвіты ніткамі пугамі Ясіноўскіх, доўгі час блытаўся па старых сьцежках Віктар і другія рабочыя заўважалі, што Іван надавычайна рад свайму прызначэнню на цыркулярку. І вось аднаго разу жартуюць:

— Каго-б гэта паставіць на цыркулярку?

— Ну, а Іван?—пытае другі.

— Іван? Я думаю, што Іван ня справіцца.

Іван слухае. Вяняў з губ папярэску, цыцкнуў, прыжмуркуе вока на таго, што кажа „ня справіцца“:

— Я ня спраўляюся? А хіта я ня спраўляюся? А хто гэта знойдаецца такі, што будзе рабіць лепей?

А Віктар:

— Ён то спраўляецца, але... каб Ясіноўскі даў яму ў месяц на рублёў дзядзюць дзіржаў. дык ён-бы махнуў рукою на цыркулярку і пашоў-бы рукамі цягаць пілу.

Івана гэта страшэнна давякло.

— Я кіну цыркулярку? Каму гэта ты гаворыш?

— Табе, братка, Іван.

Табе? Дык і я скажу табе: можа ты пойдзеш падстаўляць сталюгі, а я брат нахадзіўся. Даволі!

— Правілі на Іван? Рука машыніста і цыркулярчыка Івана сяброўскі сьціснулі адна другую. Іван задаволены.

А Віктар не дае спакою:

— Іван! Іван, то правілі ід, але куды няпер Іван пойдзе ў госьці?

„Прыхадзі ісьдем“ аб'явіў ён мадэлюючы ў думцы Івана. Захваляваўся і ма'быць вылазяў-б, але машыніст вырчыў.

— Да мяне.

Вось, прайду кажа, да яго, адказаў Іван, а ён да мяне. А ты мусіць да сваё Дуські.

Усе зарагаталі. Іван задаволены тым, што ўкалоў Дуськай. Усьміхаўся і Віктар, апошнім часам ён дагаварыўся з ёю адаецца па ўсіх „пунктах“.

Акорды новай музыкі і перамог

Надышоў час расійскага зьезду Саветаў Рыхтавіліся саўгасы, сельгасарцелі, новыя калгасы „Комунар“. На тым зьездзе ўдзяліна так шырока было пастаноўлена пытаньне аб сьвязаным зь сьветам сельскае гаспадаркі. Нават наладжана была невялікая выстаўка, якая дэманстравала дасягненьні. Саўгас часта дэманстравала на расійных сельскагаспадарчых выстаўках, і гэта было ня так нова, а вось, калі выступілі арцелі і маляды „Комунар“ і паказалі прыгожую сьвяс работы зьезд вынес пастанову.

„Практыку арганізаванай арцеляй і калгасаў лічыць самай удачнай і правільнай. Яны ствараюць сапраўдную сацыялістычную гаспадарку існуючыя ў расіі паселі гэта тыя саўгасы, крыху на меншыя вёскі, дзьве хутары і не сьвяжыць разам сельскае гаспадаркі і не будзь прапоўнае сьвязнаства да новых сацыялістычных формаў жыцця. На усіх сельскагаспадарчых шырока разгорнуць работу на сьвяс зьвязнаства каб сьвяжыць вясну і вясну ў поле на вясну і засьвіць шырокімі каласамі аднаго саўгаса і аднаго вясня і сьвяснаства. Адначасна з разгорнутым колектывізмам панесьці рашучы наступ на кулацтва, ліквідуючы яго, як клас“.

У каюб упайнула дэлегат і рабочых камбінату і запраціла зьезд на адчыненне камбінату Гудок падмацаў запраціланне. Некаторыя дэлегаты ўбачылі будымак такое камбінатае фабрыкі ўвясняно. Чатырохспасна, ховая зьвязнаства сьвяснаства кунца мураванне сьвяснаства.

Рабочыя сьвяснаства, загодчы камбінату адрапартаваў зьезд і падаў каманду: „Таварышні рабочыя, станце на сьвяс месца!“ Рабочыя ў момант разьбегліся і сталі на работу. Машыніст даў гудок.

І загарнаў камбінат сьвяснаства сьвяснаства, акордамі бала рай музыкі вітаў свайго гаспадара—Расійны зьезд Саветаў.

А вечарам мясцовы драматург іх даў у каюбе концерт сьвяснаства. На сьвяс струнный оркестр Мясцова часта чула яго музыку, але сьвяснаства Міхеля ў ім пачула упайнула. Гэты „класычны“ музык і стану побач з прыма балетасьвяснаствам і натхнена, з „ударам“ выконваў „Інтэрнацыянал“. Міхель ніколі так шпурдаў на трымалі сьвяснаства і ніколі, як сьвяснаства, ня блішчалі ў яго вочы іскрамі жыцця.

Зварот Лейбы з „Амерыкі“

За час „эміграцыі“ Лейбы, маці Ініі наведвала сына адзін раз і расшыла вярнуць эмігранта. Яна пілавала Лейбу кожны дзень Той маўчаў, а то нейк ня стрымаўся:

Што ты мне пілуеш? Што ты мне даказваеш, калі я бачу, што увесь сьвет расьпілаваны на дзьве часткі, а я дык мо' на дваццаць частак.

— Ой, Лейба, не грашы богу. Цябе яшча ніхто не пілаваў.
Не грашы богу?—задаў Лейба пытаньне і махнуў рукою.

— Калі ты не паедзеш, я цябе пакіну і жыві сабе адзін. Ня толькі ў Бузукох, але і тут пачынаюць сьмяяцца і кажуць, што Лейба выехаў у Амэрыку і зарабляе дваццаць даляраў у дзень. Амэрыканец знашоўся...

— Пашла ты к ліхой долі са сваёй Амэрыкай. Яны там сьмяюцца, а я цяпер павінен туды ехаць?

Паедзем туды, дык пасьмяюцца і перастануць, а тут і памрыш „амэрыканцам“

Лейба ня мог саухаць пілаваньня яго на дваццаць першую частку. Вышай з хаты і доўга хадаў па вуліцах „Амэрыкі“. А у мястэчку Лошні тыя-ж самыя парідкі, як і у Бузукох. Забралі сынагогу і туг. Праўда, не пад арцелі, а пад чытальню Лоцель у другім памяшканьні. Таксама ваююць з непманамі, хоць іх тут крыху меней. Таксама юрэйскі народ раскідаты на дзьве часткі. Ра-там спыніўся пасярод местачковай плошчы. „А дзе мае таварышы, якія жыві таксама, як і я з драгваю і чаретным каналкам хлеба? У арцелях. Дзе мой Піня?—у арцелі. Але на што яны зьмісьлілі гэту арцель у сынагогу? А што сказаў Майзельсон? Майзельсон сказаў: „сынагогу можна раскідваць, спаліць... гэты будынак плёвае дэла“. Так, так... табе павінае дэла, а я павінен аднурацца свайго сына за тое, што ён паноў у сынагогу і шые там людзям боты? Я павінен пачаць мінуўцу „амэрыкаец“? К чорту матары з такою „Амэрыкай“, паче Майзельсон! адказаў Лейба ў думках і шпаркімі рашучымі крокамі накіраваўся на кватэру лошніцкага балагола.

Балагол прынёс Лейбу з жонкай у мястэчка Бузукі. Падлёс да хаты Лейба хутка зьлез і хуткі хадзею увайці ў хату, каб суседзі не паглядалі надта. А тут вісіць новы замочак.

Пайды да Піні ў арцель, прынясі ключык, — кажа Лейбіха.

— Схадай ты,—адказаў Лейба. Лейбіха пашла.

Арцельшчыкі гукнулі Піню. Той падчымоў, прынітаўся.

— А тата?

— Прыехаў.

Прыехаў амэрыканец? паднялі галовы арцельшчыкі,—давай, Лёва, яго сюды, давай сюды!

— Ціха вы! Пачакайце!—супакойвае Піня.

— Дай ключ.

— Ключ там, зверху, над вушаком.

А Лейба ўжо абмацваў ключ і ўлез у хату. Глядзіць, не пазнае. Новая падлога, абоі. Увайшла Лейбіха.

— Ты бачыш, Лейба, як выглядае хата? Якая інтэлегэнтная печ? Я зараз буду паліць у ёй. Трэба прыгатаваць Піню вячэру.

— А мне?—пытае Лейба.

— І табе няшчаснаму „амэрыканцу“.

— Ша! Каб гэтага я больш ня чуў.

— А, ня хочаш слухаць? Дык не рабі болей глупства. Пакруці тую кнопку. — паказала Лейбіха на электрычны ўключацель.

Лейба падышоў, стаў, глядзіць:

— А што будзе?

— Што будзе? Лейбіха падышла, пакруціла праваю рукою, а леваю паказала на лямпачку:

— Бачыш?

Лейба падняў бародку, глядзіць і сстрымлівае сібe, каб не расплысціся ўсьмешкаю.

— Комбінатнае?

— Агуль, адказала Лейбіха і пачала ўходжацца каля печы.

Лейба падышоў, пакруціў некалькі разоў уключацель, падышоў да лямпачкі, асцярожна памацаў, ці гарачая і далей вочы яго павлі па проваду. Дайшоў да таго месца, дзе шсеў портрэт Леніна, спыніўся, доўга ўглядаўся.

Увечары сям'я Лейбы ў поўным складзе вячэрала гарачую бульбу з агурочным расолам.

Увайшоў Віктар.

— Памажы божа, — шартуе Віктар.

Лейба адказвае:

— Божа, ня божа, а вось ты садзіся і памагай.

— Дзякую, толькі што павячэраў. Ну, як там у Амэрыцы? — неасцярожна выпаліў Віктар. Піня маргнуў, Віктар пераключыўся:

— Э, э, комбінат наш бачылі?

— Не, яшчэ ня бачыў.

— Прыходзьце, пакажу.

Кладучыся спаць, Лейба расказаў сыну, чаму ён выехаў, як Майзельсон і рабін хацелі зламаць упартасць Піні. „Паедзеш — кажуць, — яму, стане брыдка, яго будзе непакоіць сумленне, ён можа перастане нападаць на нас“. Доўгі час расказаў бацька сыну. О, гэта была цікавая „споведзь“ бацькі старога „законнага“ яўрэя свайму маладому сыну комсамольцу. Бурліла ў сэрцы маладога Піні яшчэ большая нянавісьць да ворагаў рабочае клясы.

Нязвычайныя заручыны

У доме Майзельсона рыхтуюцца заручыны Розы. Звайшоўся жаніх і зусім „случайна“. Праўда, у параўнанні з тым, якога Роза аблюбавала ў клубе „Совторг“ гэтага сапраўднага жаніха, Яшу Давыдавіча Грумашта паслаў сам лёс. Хадаіла ў „Совторг“ на ўсе свансы. Сядзела з першым любоўнікам у зацішным кутку вялікай залі. Немалады ён, але душа і сэрца стукаюцца ў душу і сэрца Розы ласкаю і дышае любоўнік у каханні, быццам сьвежанькая рыбка на сухім пясочку ў летнюю сьпякоту. А на экране: унучка фармера з букетам кветак вышла

на слатканьне маладога студэнта Томсона. А тут яе чакае ненавісны Бутс. „Ау“ і сета на лаўку Бутс адхіляе галінкі кустоў з пышнымі кветкамі, нахіляецца над міс і цалуе. „Фі, какое безобразь!“—вырываецца з грудз Я Розы, але тут жа выяўляецца Томсон, падымасе хударлявала Бутса і кідае ў кусты, а сам садзіцца на лаўку да міс. Яна схіляе да яго галаву і Роза таксама схіляе галаву да спас „рыбы“ і тады яе душа і сэрца стукаюцца ў душу і сэрца любоўніка і сама ўздыхае рыбкай на сухім пясоčku. „Але-ж хіба чалавек ведае, дзе яго шчасьце?“—пыталася Роза у маці і расказвала: „Пашла я з Феней пагуляць в гарадакой сад на трэке. Пагулялі і нікаво інцідэнта там не вострапілі. Ідзем абратна, а за намі іду два маладых чалавекі і разгаварываюць. Я чувствую, што яны хотят пазнакоміцца. Феня пасматрала і гаворыць: адзі, да. Прашліся мы да маста і павярнуліся абратна. Я ўвідзела, што адзін да ідзем себе дальша, а он тагда спрашывае: „Келі вам не будет очынь неприятна, мы не изображаем сопутствоваць вашай прагулке“. Тагда я ему атвечаю: можат быць нам нада якіх нібудь другіх барышань. Так он, знаеш што: „нам нужна не другіх, а то, что нам индэсна“. Тагда я гавару. А какой вы находите индэс. Можат быць совсем ошыбаетесь? Так он паравнялся с намі і гаворыць: „Я веру своим глазам“. Пасматрала я на яго гліза і я вынуждзена была пазнакоміцца. Патам я начала з нім встрычацца. Ты знаеш? Он даже нямнога іграет на роялі. „Ен играе, ты іграеш, а рояль забралі“,—ўздыхнула Эстра. Роза заспакоіла. Нічыво, мамачка, он такой, што для меня купіт дэше роялі. Ну, патам я зайшла к нему в гасьцініду. У него такой шикарны номер. „Ты хадзіла ў номер?“—спужана пытае Эстра. Ты не падумаі, мама, што ў нас вышла што-нібудзь такое, он такой слаўный, что я только лелеялася і з нім, как і з рыб'ёнкам. Расказвала Роза бацьку, што Яша служыць у Хлебсаюзе, разьяжджае па ўсім Саюзе, а ўсё лета праводзіць у Адэсе, там ён мае шикарную кватэру на дачы быўшага купца Кубліка, мае свае матарыя лодкі і загадвае караблямі, якія ездзяць у Турцыю. Ныгаецца Майзельсон: „А чого ен пры-хаў сюды, у наш бок?“ Роза тлумічыць, што ён кантроль над усімі Хлебсаюзамі. „Партэйны“?

— Ён беспартэйны, але вялікі спецыяліст.

Майзельсон любіць „камерчаскіх спецыялістаў“ Больш пытаньняў не задаваў і ў той жа дзень паслаў Розу і Эстру ў горад на канчатковае зацьвярджэньне жаніха. Праз два дні была тэлеграма: „едзем утраіх утраіх цалуем Роза, Яша, Эстра“. Праўда, выехалі яны ня разам Эст, а выехала з горада на тры гадзіны раней.

Над вочер у Майзель она пачалі збірацца госьці Сядзіць, чакаюць маладых Майзельсон у нямале шым сьвеці сурдуце пахаджае па пакой.

Я бачу, што вы адрэчылі сур'ёзна думаеце. Давайце сягоньня праводзіць час без паціткі. У мяне сямейнае сьвята, а можа і перамена майго жыцьця Ён можа думае, што я хачу сесці на шыю спайго зяця

і спакойна сядзець? Я стары, але маю даволі практыкі, каб памагчы майму зяцю ў савецкай камэрцыйнай справе.

— А якая гэта савецкая камэрцыя вас возьме, каб вы ей памагалі?— пытае Нохім.

Майзельсон спыніўся:

— Ня возьме яна нас, дык мы павінны ўзяць яе.

Для многіх было зразумела, а Нохім, як звычайна, скептычна паціснуў плячыма. Майзельсон хацеў далей разьвізаць сваю думку, але заўважыў, што на вуліцы спыніўся балагол і сказаў: „Прыехалі“ Госьці паправілі (у каго была) манішкі. Першым увайшоў з чэмодалам Сайка балагол. Маладыя прайшлі ў спальню, каб там падхарашыцца і быццям вый і да гасцей. Роза дала згяд паклікаць Міхеля: „скажеш паказнае мне. Роза на сваіх заручынах хоча бачыць друка і талент Міхеля“.

Сайка ў момант шыпраг каран, пададзеў вышчэрым мамісавы інжычок і ў нозу зьявіўся Зяню браверку, выткнуўся у даверы сталовый, якраз, калі госьці пачалі сядзіцца, вычыстыў з ногі на падлогу і тады хустачкай абцер аўсы. На яго шчасьце Эсэра была ў кухні і не заўважыла.

Міхель не хацеў іці. „Пайдзі“ угаварвала маці. „Яны будуць прасіць, каб і іграў, а я не магу та іграць. Мне малады не для іх. Я не пайду“. „А ты ідзі бяз скрыпкі, але сядзі, сыноч, няхай людзі ня крыўдзяцца“ Міхель слухае маці, ідзе.

Гутаркі ад сталом паступова пачалі ажыўляцца. Міхеля знаёміць з Яшам сама Роза.

— Мой друг, каторы імеет художественную душу.

— І ні кавейкі грошай,—дадаў Сайка.

Майзельсон паступова пераходзіць на „непалітычную тэму“.

— У Адэсе некалі быў ізвесны кантар Грумант.

Вы яго зналі ў ліцо?—пытае Яша.

Не, я ніколі яго ня бачыў, я та і ня быў у Адэсе, а доўжкі памятаю, што гэта быў тады на ўсю Расію кантар.

Яша прысьмя усьмхнуўся і да Розы ціха, але каб усе чулі:

— Слухай, Роза, мне няаручна казаць, што гэты ізвесны кантар — мой родны дзядзя.

А Роза:

— Пачыму?

— Ну, пакуль што няхай будзе так, а пасля я сам раскажу, — шапнуў Яша. Майзельсон усё гэта чуе і цяпер сімвала пераходзіць да знаёмства Яшы са сваімі лепшымі сябрамі, якія прысутнічаюць тут.

— Я скажу не па цяперашняму, а так, як іно было раней. Вось Хайм Гімельштайн — вядомы ў нашым баку дернавы купец.

— А цяпер нэпман, пусты гук,—дадае Сайка.

Што значыць нэпман? Няхай бы нас сто раз назвалі нэпманамі і далі-б пяцьдзесят гадоў спакойна пажыць. Мне адасіцца, што на гэта

згодаіцца кожны напман і ў Маскве, і у Саратаве, і ў Растове. (Нохім кіўнуў галавою—значыць згодзен).

А вось, Нохім—спэцыяліст па галытарэйнаму дзелу. Меу у мяс-
тэчку прылічны магазін гатовага адзеяння.

— А цяпер застібся з рапатусам у правай назі і левай руці, — дадаў Сайка.

— А ў цябе раматус на языку, — агрызнуўся Нохім.

Ша! спыніў Маўзэльсон і да Яды: вы не зварачайце увагі, яны здусёды, як галганскія пачы, але здаецца скоро разьвяжучца. Гэты (паказу на Сайку) скоро падасца ў калгас. У нас некалькі чадавак ужо там. Ты ня ведаеш, Сайка, як жывецца яўрэям на зямлі?

А вы не ведаете, як жыццё та курэй на небе? адказнае пытаў-
нем Сайка.

— Спящий, Сайга, у калгасы, профсоюз. Профсоюзным даюць па два мэтры паркаю...

— І па хунту селядцоў,—дадаў Нохім.

— І хвігу табе ў носі—адказаў Сайка.

Роза ссынала спрэчкі і прананавала выпіць за маладых. Яша ныніў
! пад канец вячэры трымаў прамову:

— Я щасчасливий, што знаходжуся у сям'ї таких бліжніх мне симпатичних людей. Виношувало м'їго щассяця ягауляюча Розачка. Мне трудна было уявити, што ў такім глухім мястэчку могуць расквітаць такія розы, я буду лемаяць гэтую кветку да магілы. А вас усіх я таксама не забуду. На развітанні Яша абяцае ўсіх, хто пажадае, прыстроіць на санітарную камарцыю. А „эсэіаіау“ купішу сказау ў сэрца „Зіб, айся, праз тыдзень па тэлеграме выяжджай“. Асабіная гутарка была з сям'ёй Майсэльсена, калі гэсый пішм. Было вырашана: да вясны Майсэльсен живе ў шымарнай кватэры ў Маскве, а на лета ўся сям'я правядзе час на дачы ў Адэсе.

І знімався Майзельсону: Чорне море, дача, «турецькія» караблі... Яша
рискаву на секрету, што у Ма кие можна будзе заняцца харошымі аба
ротамі, і калі крыху гадзе наць злата, дык Майзельсон будзе міль вы
гаданае камэрцыйнае знаёмства з інастраницамі.

Перад ад'ездам у Маскву, сшыніліся малодзья ў горадзе месьцы свайго першага андэмета. Родзіца ішла да выхадку па тэравіцы стрыжку. Сядзіць, лывушына сабою ў лютаржы, а аравікі вышлі даўчына ў б'лым халаце Гэта была Дзятка Гэта мусіць быў першы этап яе самастойнага жыцця. У горадзе атрычы час і ід'м у цэраўдына ня бачымі

Гібель „түрэнкага“ карабля і надзей Майзельсана

Ехалі маладыя ў Мінск. Трэба ж чакаць Розе вясельны падарунак, а таёсам маладзёц прасілі „камандны абарот“. У чамадане Розы чырвоныя, залатыя пера і адзінаццаць злотых. На выхадзе Япа назіраў

з'яўляўся Хрыстафор, той што быў пры першым знаёстве. Такі імчыць у гасьцініцу. І вось увечары, з'яўляюцца ў нумары гасьцініцы самыя смачныя віны, розныя закускі. Хрыстафор надзвычайна старанна ўслужвае і ўсё кажа: „Слушаю-с, пажааце-с!“. Роза выпіла нямала. Было весела... сядзела ў Яшм на каленях... цалавалася... Памятае, як Хрыстафор падліў нейкага новага віна, выпіла крыху, і... далей не памятае.

Ачынулася. Гарыць электрычнасьць. Нікога няма. Усхапілася. На ёй адна бэльзіна. Ні чамадана, ні паліта, ні капсюльна, нічога няма. Крыкнула Роза на ўсю гасьцініцу і кинулася на падлогу. Іначуў адзін чалавек з суседняга нумару. Сказаў служачым гасьцініцы. Праз некаторы час Роза чытала запіску:

Не надо стесняться Розочка, телеграфируй папаше, он вышлет тебе четыреста рублей и ты благополучно доедешь до своего местечка. Меня можешь поздравить с четвертой такой свадьбой. Это, пока что, моя специальность. А Хлебсою или вернее Союзхлеб идешь не при чем. Передай привет папаше и мамаше и тем симпатичным ослам, которые присутствовали на нашей помойке. Обещанные Сайке тридцать рублей за доставку нас на вокзал и за его ревность, я немедленно высылаю. Яша.

Перад Яшм прыгадылася Яна зрабіла якрая так. Майзельсон адчуў трывожу Грошы паслаў. Але у яго была свая ояда. Камунідад пел забраў ланіш пакой у доме Майзельсона. Замкнуў яго і пакінуў плячэтку Майзельсон імчыцца ў другое мястэчка на парадку да аднаго сябра. На дарозе яму кажуць, што таго чалавека і след прапасту. Вярнуўся німад.

Что так непакойна славуць комерсант? Інужо так шкада таго пакоя? О, не! Ён бы аддаў двадцаць такіх цалых дамоў, каб толькі увайсці ў той пакой на невялікі час.

Пазнаўчы Майзельсон раніш, падобраным ключыкам адмакнуў замочак, абярваў шытацік, увайшоў. Яго дрыжачыя рукі пачалі шарыць па сцяне. Празраў кусок шпалераў. А бляск з другога пакоя таго праз расчыненыя дзверы ў гэты пакой.

Шукаў склад „Дзужбы“ приходзіў стоажа. Зауважыў у гэтым пакоі бляск і пачаў наватно і міліцыянара. Майзельсон дастаў дзве цаганіны, а з пячоркі, што за гэтымі цаганінамі скураны мішчак. Всклачыў у другі пакой, вярнуўся і хутка пачаў заклясваць новым кавалкам шпалераў.

Стук у дзверы.

Другі стукалі. Майзельсон патушыў агонь. Праз тадзіну адчыніў. Увайшло тры міліцыянера і начальнік міліцыі. Глядзіць: пячатка абярвана.

Пашоў Майзельсон у раённы вучастак разам з залатой скураю горабачкай.

На небе тысяча залатых зорак, а між іх тырчала галава старога знаёмага ўсяму мястэчку месяца.

„Сустрэчны“ калгас Ясіноўскага і канец кулацкай „культуры“

Прачытаў Ясіноўскі ў газэце пра Бузучанскі калгас „Комунар“, прачытаў і аб сабе. Пішацца там, што кулак Ясіноўскі насяптае, каб як разбурыць яго і той, што піча, заклікае даць Ясіноўскаму належны адпор, як ворагу і шкодніку. Падпісана: Д. Л. Ясна Дзяніс Лебядка. Чытае Ясіноўскі, скрабе галаву: „ціскаць-бы гада, каб не пазваў жыццям, але тут яго няма. Шкоднікам абзывае. Але пра ліхтуну з палымі трасцу ведае. Гэта ж было толькі ўчора“.

Учора, калі раздала пільны адну з тых пяці калод, якія ляжалі ў лавуку, каля саду Ясіноўскага, прыблізна на сярэдзіне калоды, раптам схапіла станок, брызнілі іскры, пасыпаліся зусы. Спынілі станок, збегліся рабочыя пільны. У калодзе два вялікіх амаля па шворну таўшчыні, аконныя пільны. Відэючы шкодніцкая ўка, а чыя-небудзь м. Іван успоміў гішэню Ясіноўскага, з якое тырчалі пржавыя цвікі, але тут ня тое, тыя цвічкі пільны пасыпалі як перца (пёрышка). „А ўсё такі Ясіноўскага гэта работа—успоміна думаў Іван—ён гад нарабіў“.

Ведаеце што, зварачаецца ён да свіх саброу зігальнікаў, трэба нешта рабіць. Бацька, які артыкул запісаў. Трасну яны дакажучь што, але і так сядзець няма чаго. Трэба падавацца ў калгас.

— Ня прыме Ціхон,—адказаў адзін.

— А які чорт да яго пойдзе? Мы арганізуем свой. Гаспадароу дзесяць набярэцца і даволі. Раз улада аітуе за калгас, значыць, мы вось і сагласны. Павінны арганізацца. І ведаеце, няма чаго надоўга адцягваць, бо як я чуў, дык пачынаюцца гэтыя калгасы па ўсіх вёсках. У мястэчку ўжо два дні ходзіць нейкі рабочы удаўнік з гораду. Заўтра ж раненька трэба падаць заяву. Пільны, браце, Лявон, у цябе спрытнейшы почарк. Пішы:

„У Бузучанскі Раёны Выканаўчы Суд“.

— Які суд?—загаманілі ўсе.

— Фу-ты, ня суд, на чорта нам той суд. Камітэт. Пішы.

„1930 год, Люты месяц, ня ведаю якое сёння чысло—мы, каторыя, ніжэйпадпісваемся, сядзім, мястэчка Бузукі аяўляем, што каб была карысьць і нам і дзяржаве, мы арганізуем калгас...“ як мы яго будзем называць?

— Гэта пасья.

— Ну добра.

„... арганізуем калгас, як пра гэта кажа савецкая ўлада і камуністычная партыя“. О, пра партыю абязцельна напішы, бо яна ж гэтым усім запраўляе. „Прасім нам вызначыць столькі зямлі, колькі ёсьць у нас падпісчыкаў у адным кавалку, усю яе выдзеліць, каб

можна было культурна падыйці да сацыялізму". Пра сацыялізм таксама трэба напісаць, бо яны-ж усе туды накіроўваюцца. Ну, а мы там паглядзім. Ну вось адвяду ўсё. А як-жа назавём?

— Можа „Соцыялізм“—нясмела прапановаў адзін.

— Яно то можа і добра было-б уваткнуць і вывесіць гэтае славечка, але-ж, браткі мае, ино проста, нейк, заразае мяне. Давайце лепей назавём „Культура“—спакойнае, хорошае слова.

На другі дзень у Райвыканкоме чыталі гэту заяву. Сказалі, што вырашаць праз пару дзён.

У памяшканні сельсавету збіралася батрацтва і бядняцтва мястэчка. Прышло сюды некалькі калгаснікаў, рабочых комбіната. Прышоў сюды прыехаўшы з горада, а завода „Комунар“ рабочы. Абгаварвалася адно пытаньне, якое запісана было ў пратаколе трыма словамі: „Колектывізацыя і раскулачванне“. Выступалі: Ціхон, рабочы з „Комунара“, шмат іншых. Разбіралі попыт працы калгасу „Комунар“, і той „Комунар“, які павінен вырасці больш, як у дзесяць разоў. Каму было ясна, каму не ясна, а некаторыя проста не адважваліся. Выступіў Сымон:

Мне, таварышы, брыдка, што я пабыў у калгасе, ды вышыву. А за тым я вышаў, што збілі і з толку і па слабасці свайго характэру. Але я скажу праду: збілі мяне кулакі і першы Ясіноўскі. Вось тут Іван і ён можа падвердзіць, што мы разам як-бы вам скажам, пілі ў Ясіноўскага і ў яго, у Івана. А цяпер я буду прасіць Ціхона, каб мяне зноў прынялі і таксама ўсім трэба так зрабіць. А Ясіноўскага гэтую скулу—трэба выразаць, тады нам адаравей будзе.

— А што скажаш ты, Іван?—пытае старшыня сходу.

А я скажу, як красьцянін рабочы, цыркулярчык: Ясіноўскі аспластар, таму ён і частаваў мяне, каб я цягнуў яго руку. А я не такі дурны, ого!

— А ўсё такі ён твой сябра?—заўважыў адзін.

— Ён мой сябра?—выступіў наперад Іван. Спачатку я думаў, што ён парадачны чалавек, а калі вышаў ад мяне, дык не пашоў адразу да дому, а стаў пад ваком і слухае. Я яго хітрыку раскусю і цяпер давай мне яго пад цыркулярку, шасну, як паўтарачку. Яй-богу! І яшчэ скажу, а піламі таксама яго работа.

З гэтага сходу калгас „Комунар“ значна павялічыўся. Вылучана была камісія для раскулачвання. Сымон вызнаўся дабраахвотна наглядзець почку, каб Ясіноўскі і яшчэ некаторыя ня зьвезлі чаго. Раніцаю камісія апісала ўсю маёмасць Ясіноўскага і яшчэ значнай часткі з „сустрэчнага калгасу“ Ясіноўскага. У гэты-ж дзень пацвердзілася думка Івана пра цывікі ў калодзе.

Увечары месяц праводзіў іх на вакзал у далёкі пуч.

КАХАНЬНЕ

Змітро Віталі

Ну чого ты такая спокійная?

Ну чого такая задумная?..

Ты ня ведасш—

я утойваю,—

Што ад гэтага горна і сумна мне...

Але можа быць гэта і ня сум,

Што ў зачок маіх—

воч тваіх полымя.

Што я сьню залатую касу,—

Можа гэта бунтуецца моладасьць?..

Кожны дзень ля заводзкае брамы,

Ты задумана ўсьміхаешся мне...

Мы з табою—

даўно сябрамі.

Па дзясяткай сябруем вясьні.

Помніш—нам, „пацанам“ фабзавуч

Даў зубілы і малаткі,

Помніш, помніш—

мы кроў лізалі

За няпэўнасьць сваёй рукі...

Ды гадзі прарабілі сваё,

І, як сьцяг,

мы праносім сталасьць.

Мы выпільваем зараз жыцьцё

З гаманлівае цвёрдае сталі.

Твой варштат насупроць майго,

Але вочы сьвідруюць дэталі...

Вочы, вочы...

Ах, ваш агонь

Паглынае таксама й метал...

Гата ты, як і я, у бяссоньні
Над палямі
 смаглай паперы,
Дзе вырастае схэмны сасоньнік,
Дзе вырастае моцная вера—
У здаровыя і кемныя рукі,
У жыццё тваіх думак узьнеслых,—
Дзе раджаюцца
 дзіўныя гукі
Урачыстай,
 жалезнае песьні..

Мо' я таму ты такая спакойная,
І такая,
 такая задумная.
Як гадзіньнік у тваім-жа пакоіку,
Як партрэты ў пакоіку сумныя...

Але, любая, слухай—
 мы раз жывём,
А вясной расьцьвітае жыццё...
Паглядай:
 з-за напілкаў і рошпілесў
Выглядае і сэрца маё ..

Паглядай...
 І калі пацабашым,
Ты лазьмі яго ў рукі й нясі
На палі—па-за горад—на пашы,
Дзе зіе крышталёвая сінь...

І ніколі сьлязёлівая ростань
Паміж намі ня стане, ня стане!..
Дык выростаў-жа ты,
 выростаў,
Наша радаснае каханьне!

г. Менск, 1931 г.

НОВАЯ ПЕСЬНЯ БРАТКІ ЦЮКАДЗІ

Анатоль Гідаш

Быў ты харобрым, братка Цюкадзі,
Ня такім ты быў, як Балаж Куцуг.
Жніво пле, сьпее віно, зацвітае луг.
Графам, папом—рай на зямлі,—братка, паглядзі!

У Вэнгрыі краіне ўраджаі ня скупы.
Агляніся наўкола: рай, куды ня ступі.
Што ж ты надзеў гэту торбу, гэты парняны лахман?
Жах на судзе, голад у хаце, бізун падымас пан.

Сьпіну гні бяднякі! Пот і кроў пральлеш,
Пот і кроў пральлеш за карапы грош
Слова скажы—сьвісьне кулак: бо жандар ня сьпіць.
Зубы сашчэміць бядняк: у сэрцы гнеў кіпіць.

Гора мы пазналі, браток Цюкадзі,
Болей, як Балаж Куцуг, на сто раз.
Але сьветапісь літараў вогненны ланцуг,
На сьцягу агонь зары: бурм ў падзем'і гараць.

Пажывем яшчэ і мы, браток Цюкадзі,
Ня здрадзілі сябром, як Балаж Куцуг.
Сьпее хлеб, бродзіць віно, зацвітае луг.
Ліўся ж кроў паноў! Барацьба наперадзе—йдзі!

Пераклаў Мікола Хведаровіч.

120 МІЛЬОНАЎ 120 MILLION

Майкл Голд

Michael Gold

Яны казалі мне любіць Амэрыку, маю радзіму.
Але дзе яна? дзе Амэрыка?
Вандруючы між двух акіянаў
Я ня бачыў ніякай нацыі.
Бачыў 120 мільёнаў
І яны ненавідзелі адзін аднаго
І яны душылі адзін аднаго,
Змагаючыся за грошы.

Амэрыкі адзінай няма—
Їх многа.
Белыя людзі паляць жывых нэграў,
Фабрыкант лупцуе малых дзяцей.
Салдаты растрэльваюць рудакопаў.
Салдаты растрэльваюць ткачоў.
Гэта краіна ворагаў.

Я бачыў, як сонца блукала ў Скалістых Гарах.
Бачыў віхаценне пшанічных палёў на раўніне,
Бачыў мільёны амэрыканскіх кветак
І чуў песьні птушак Амэрыкі.
Гэта прыгожая і моцная краіна.
І я, рабочы, любіў яе,
Але як я магу любіць тых, хто забівае рабочых?

Амэрыка, я не магу захапляцца тваім ідэалам грошай
Гэтаму монстру, сэрца якога—фордаў аўто,
Чые мазгі—тандэтным холівудскі фільм,
Чые гаралы—шалёныя механічныя адані,
Чые жаданьне—футры і шаўковыя пачохі,
Чые паслядоўцы паміраюць з нервовага абжорства,
Чые ахвяры паміраюць з голаду.

Хто забіў Сакко і Ванцетці?
Ня ты, рака Місісіпі,
Хто пасьцягаў золата з усяго сьвету?
О, ня вы, Алеганскія горы.
Хто забіваў нямецкую дзеля прыбытку?
О, ня вы, амэрыканскія палі і лясы.

Гэта прыгожая і моцная краіна,
Але ўвесь сьвет ненавідзіць свайго новага тырана.
Эўропа і Азія рыхтуюць вайну,
Яна прыдзе—паражэньне, зьнішчэньне і згуба
Для цябе, сытая Амэрыка.
І Ленін хадзіць паміж тваіх 120 мільёнаў.

Раней ці пазьней, Ленін.
Але няўхільна, Ленін,
Ленін, Ленін.

Ленін.
Бачу крывавае нараджэньне, якое ты прынясеш.
Бачу агонь і попел,
І мая радзіма ўздымаецца з попелу,
Бачу згоду 120 мільёнаў.
Бачу як Сонца Молата ўдзень
І Месяц Сярпа ўночы
Зьяюць у новай Амэрыцы,
Амэрыцы рабочых і сялян.

Пераклад з ангельскае

А. Мардынікі.

ШЛЯХІ ПРОЛЕТАРСКАГА ПІСЬМЕНЬНІКА

. Ярославскі

„Не бойтесь ничего. Нет муки горше той, ко-
торой вы всю жизнь дышите“...

Морями крови не угасить правды”

М. Горький, „Мать“.

„Иди вперед, как шел

С поднятой головой,

Ряды врагов

Сметая в беспорядке”

Лажути „Максиму Горькому“.

У тых дні, калі рабочы рух маленькімі раўчкамі вьліваўся ў адзін магутны струмень, у рабочай класе нашай краіны мала было сваіх поэтаў, спіх мастакоў, пісьменьнікаў. Спадарожнікі з буржуазнага лягеру часта пакідалі не ў цяжкія хвіліны, большасць іх пакінула яе ў перыяд між дзьвюма рэволюцыямі. Буйных мастакоў, пісьменьнікаў, вышаўшых з самай рабочай масы, жыўшых інтарэсамі гэтай масы, вмагаючыся разам з ёю, выкаваўшых разам з усёй рабочай класай сваю класавую праўду, — такіх пісьменьнікаў можна было-б на пальцах пералічыць. І самым яркім з іх быў і застаецца да сённяшняга дня Аляксей Максімавіч Горкі.

Жыццё рабочага чалавека рана стыкнула Аляксея Максімавіча з такімі выдатнымі марксыстамі, як Федасееў. Пазней у „Моих университетах“ М. Горкі яскрава адбіў спрачку ў рабочых гуртках, дзе рэволюцыйнае вывучэнне Маркса пракладала сабе шлях, апракідваючы аўтарытэты утопічнага народніцтва, прабіваючыся да перадавікоў-рабочых, а праз іх да рабочай масы. Горкі разам з гэтымі перадавікамі-рабочымі і разам з усёй рабочай масай выпакутаваў рэволюцыйнае сьветаразуменьне, пра-йшоў шлях класовай барацьбы ад першых, раскіданых гурткоў да масавага рабочага руху, ад першых вузкіх па сваім складзе партыйных гурткоў да масавай пролетарскай партыі бальшавікоў-куністаў, ад першых дэманстрацый і стачак да вялізарнейшых класавых баёў за сацыялізм. Гісторык рэволюцыйнага руху нашай краіны павінен будзе адзначыць вялізарны ўплыў твораў Горкага на рэволюцыйную рабочую і студэнцкую моладзь у першай рэволюцыі. Некагорыя з іх былі свайго роду рэволюцыйнымі маніфэстамі, як, напрыклад, „Песнь о соколе“.

М. Горкі звязаў свой лёс, свае жыццё са справай рабочае класы моцна, стала, на ўсё жыццё, да канца. У яго былі свае сумненні, свае хістаньні, як у многіх рабочых людзей, на працягу дзесяткаў год; але

світ, світ нових людей. Їм бачить результати тільки першого року п'яти-години, але геть такі результати його здивували. Дієвостан енергії робочих класів нашої країни, творчі сили, пробудження революційної і організованої нашої партії для найважливішої справи соціалістичної перестройки, за короткий термін зробили те, чого не могли б зробити десятиліттями будничної барацьби. Перед їм відкрилася нова земля, нові люди, нові відносини між людьми. На всіх галузях життя розгортаються чудові адрости новизни, пробиваються свіжі паростки соціалістичної праці, соціалістичних відносин. Скільки таємної кари минуло, скільки ця перешкода нашої відсталості, некультурності, галечки, перешкоди страшенною силою звички мігнати дрібних господарчиків індивідуаліста, пробиває собі дорогу соціалізм і ось, дивлячись на гатаї нової землі, Горкі набиває нову силу, нову яркість. Але їм не тільки захоплюються досягнутими результатами, не, йому хочеться, щоб гатаї його захоплення передалися усім, хто йшов сумніваючись у поспіху нашої справи, їм хоча переконати у нашої великої правді міліони тих, хто не йшов не зрозумів. Йому належить ширше видання часопису „Наши достижения“, історичного часопису „На строїке СССР“ і плани видання „Истории гражданской войны“. Горкі веде, що у нас сапрадісно є найважливіші досягнення, дії, як любить їм гатаї. Але Горкі хоче, щоб гатаї досягнення переконували інших, усялякі упевненість у перемозі, будівлі жадання досягнути лише більшого, більш великого, ніж більш розквітати рамах творчих сил, ніж більш паска-
рали темпи нашої соціалістичної будови.

Горкі веде, хто наш ворог. Їм вивчить його на праці десятилітть год свайго життя, свай барацьби за справу робочих класів. Їм веде уроки, хитрости гатаї ворога. Горкі насупившись викриває його, бачує багатоликаго абижаталя, мещанина, індивідуаліста, які бачує заутрачання дня, які трусяться аглядаючи назад, у дихаючи аб минулим, аб мещанської утудності. Горкі великим ворог гатаї багатоликаго мещанина, абижаталя, індивідуаліста, дрібнобуржуазної стійкості. Бо гатаї багатоликаго мещанина, філістера, які більш усяго бачує пролетарської революції, зводячи аносний аносний буржуїзм. Гатаї мещанина організує міжнародний соціаль демократизм, за його змагаючись буржуазною партією. Гатаї мещанин прикриває своєю убогістю, своєю ідеєю галечку і своєю байдужістю мизерної вопіяткості пачерзливості і гучанізму, чапляється за релігію, за містичним, у той час, як сапрадісно господар капіталістичного світу — бачує, будиць уласник промислових підприємств і великих масштків, робітласник і драпежник рихтує да нових зовнішніх війн.

Горкі бачує, як насупившись гатаї, гатаї, старі світ розбурхують. Але їм веде, що старі світ, ясна, не ади іде бачує бою, їм йшла паспрабує смородними атрутними гатаї задумиць працююче чалавечество, їм паспрабує зотилерийськими апаратом розбурхує працю робочих і ся-

лян, якія будуць краіну соцыялізму. „Мы ўсе павінны аразумець сябе, як Чырвоную армію пролетарыату усяго сьвету, — гаворыць М. Горкі, — усе, работнікі на палех і на фабрыках, работнікі ўзброеныя вінтоўкай і ўзброеныя пяром. Мы жывем ужо 13 год у баі, гэта ваш вялікі буднічны, але вялікавы бой з бласформеным мэталем, з якога вы ствараеце разумныя машыны, з зямлёй, якую вы прымушаеце даваць вялікія ураджай, бой пад зямлёй, дзе вамі адабываецца вугаль, бой на транспорце ў зімнія ночы супроць сьнежных мяцелі, усюды вы вядзеце бой словам і справаю.

І калі вам прыдзецца выйсьці на поле змагання супроць старога сьвету са зброяй у руках, — на гэты апошні бой выйдзе першая ў сьвеце армія, кожны баец якой будзе зусім дакладна і ясна ведаць, за што ён змагаецца, хто яго сапраўдны вораг, будзе ведаць, што вораг гэты асуджаны гісторыяй на пагібель і што пагібель яго пачатак шчасьця працоўных усёй зямлі“ („Правда“, № 51).

У тым, што кожны баец будзе зусім дакладна і ясна ведаць, за што ён змагаецца, хто яго сапраўдны вораг, — у гэтым значная заслуга і самога Аляксея Максімавіча; ён многа зраб у, асабліва ў апошнія гады для таго, каб кожны працоўны ясна бачыў гэтага ворага. Горкі бачыць, як „сум і роспач адаляваюць мяшчан, сьвядомасьць бяссьліва прыгнечвае іх, і усё больш разрастаецца ў іх асяроддзі колькасьць людзей, якія жывуць на лезунгу: „хоць дзень, да наш“. Ён бачыць, як самая бесправасветная рэчыва ахапляе капіталістычны сьвет. У пошуках выйсьці з глыбачэйшага эканамічнага уарушэньня, з найвялікшага крызісу буржуазна хапаецца за самыя рэакцыйныя сродкі. Шалёная падрыхтоўка да вайны адбываецца побач з рэзвыцтвам упадніцкай філёзфіі, упадніцкіх настрою сярод буржуазнай інтэлігенцыі, сярод заходня-эўрапейскага мяшчанства. Горкі бачыць „яўныя адзнакі адзічэньня буржуазіі — адзічэньне ад страху перад пагібельлю... Панічныя старыя царкоўныя думкі ўваскрасаюць, распаўсюджваюцца, як цывіль, і, зразумела, ня могуць ня ўплываць на масы мяшчанства, дапамагаючы працэсу яго „загніваньня з галавы“ і пискорваючы гэты працэс“ (Ліст М. Горкага сярухоўскім рабфакаўцам).

У гэтых абставінах голас Горкага гучыць бадзёра і ўпэўнена. Ён кліча рабочых, працоўных ня толькі нашай краіны да падтрыманьня пролетарскай рэвалюцыі. Да голасу шасьцідэсяцітрохгадовага М. Горкага прыслухоўваюцца мільёны працоўных ва ўсім сьвеце. Пацы ўсіх колераў спрабуюць ашукаць працоўных казкамі аб агульначалавечай праудзе, замазаць клясавую праўду. Горкі ўскрывае дзьве прауды. Ён гаворыць працоўным аб гэтых дзьвюх, якія ўступілі ў люты бой.

„Адна з іх ваша — старонькая, трухлявая, сьляпая на левае вока, бяззубая, і харчуетца тэй гнільлю, якую сама-ж яна і стварыла.

Другая маладая, задорная, нясьсякна энэргічная; яна імкнецца наперад, да сваёй высокай мэты, не аглядаючыся, і часамі трапляе ў ямы,

ворожа і помста вириття на яє тяжкім шляху нявольніками старої праўды“.

Адна з праўд — у Саюзе Саветаў людзі працы пад кіраўніцтвам партыі большыцкай і рабоча-сялянскай улады, працуючы ў цяжкіх умовах, няспыхова будуць сваю новую дзяржаву роўных і гэта вялізарная, мужняя работа зьяўляецца пачаткам адраджэння пролетарыату ўсяго сьвету, пачаткам сусьветнага рэнаісансу.

Другая — дурненская, дробная, злая праўда, якую любяць дэкадэнты, што жывуць унутры і па-за Саюзу Саветаў. Яна помешча паказвае на тое, што 162 мільёны насельніцтва Саюзу Саветаў усё яшчэ не апракуты ў шук і аксаміт, што за 13 год дыктатуры рабочае клясы яна яшчэ не зрабіла 25 мільёнаў дробных уласнікаў-індывідуалістаў соцыялістамі“.

Нам і іншым, да голасу гэтых дэкадэнтаў, што знаходзяцца па-за Саюзам Саветаў, далучыў свой голас і Л. Троцкі, у адным са сваіх „бюлетэняў“, напісваючы Горкага за тое, што ён абараняе безагаворачна Савецкі Саюз, і выпукляючы на першы плян былыя хістаньні Л. М.

Шасцідзесіцітрохгадовы М. Горкі з усім пылам юнацтва змагаецца за гату нашу пролетарскую прауду, якая вызваляе прапоўнае чалавечтва, знішчае стары сьвет няроўнасьці, клясавога прыгнечаньня.

Вукае і цеснае было кола пролетарскай літаратуры, калі партыя наша выступіла ў паход супроць клясавога ворага. Але Горкі цяпер ужо не адаіў у асяродзьдзі пісьменьнікаў. Вакол яго вырасла новае, маладое, шумнае племя пролетарскіх і сялянскіх пісьменьнікаў, працуючых цяжкую працоўную школу школы клясавай барацьбы, клясавога пыхаваньня. Яны пучацца у М. Горкага, як трэба б'ць ворага востра адточаным піром. Яны любяць Аляксея Максімавіча, як любіць яго ўся наша краіна.

Горкага цюе буржуазія, фашыскі, сонная фашыскі друк, яна ненавідзіць яго, іменна таму, што Горкі таленавіта ірка абараняе нашу клясавую прауду камунізму, выпакутавіваю намі на працягу 30 год расійскай рэволюцыі, прауду, за якую загінулі ў астрагах, на шыбеніцах, у выгнаньні тысячы і тысячы лепшых людзей. Але чым большая нянавісьць нашых ворагаў, тым з большай сілай будзем мы разам з Аляксеем Максімавічам змагацца словам і справай за ўрачыстасьць, за перамогу нашай справы, за перамогу пролетарскай рэволюцыі.

Мы чакаем прыезду Аляксея Максімавіча, як нашага баявога тэарэтыка. Разам з ім мы ня толькі закончым першую нашу пачіночку: мы разгорнем нябачны яшчэ энтузіязм, організуем неабуджаныя яшчэ сілы для пераможнага заканчэння вялікага пляну соцыялістычнай перабудовы надыходзячай новай пачіночкі.

Мы упэўнены, што Горкі з кожным днём будзе станаўцца ўсё бліжэй да рабочых, да працоўных Эўропы і ўсяго сьвету, як усё бліжэй, усё радзей станаўцца для іх Савецкі Саюз.

Ніхто ня скажа, што гэта?

Ніхто, я ўпэўнены.

І мая жонка выйдзе ў сад, у аўтанцы пасядзець, і хлопцы і дзяўчаты
спакойна газэткі чытаюць, і музыку паслухаюць на манер „грыбного
вальсу“ і жывём мы сытна і добра.

Хто скажа, што ня так, той паклёп навядзе на нас.

Гэта так, таварышы.

Наша комуна акурат.

ФІЛЁЗОФІЯ ДОБРАСТАННАСЬЦІ ЦІ НЯДОБРАСТАННАСЬЦЬ ФІЛЁЗОФІІ

П. Панкєвіч

Самкрытыка на філэзофскім фронце БССР разгорнута надзвычайна слаба. Ушча дагатуль ня выкрыты поўнасьцю памылкі асноўных прадстаўнікоў гэтага філэзофскага фронту. Праца таварыства вайнічных матэрыялістаў-дыялектыкаў пачынае разгортваньне толькі ў апошнія месяцы. Прыблізна да сьнежня 1930 г. гэтае таварыства амаль зусім не прымавала, паседжаньні рабіліся надзвычайна рэдка, і абмяркоўваліся даклады на такія тэмы, якія сталі далёка ад сучасных задач соцыялістычнага будаўніцтва і класовай барацьбы пролетарыяту. Нашыя матэрыялісты-дыялектыкі ня адмоўлялі праявіць сваю няпрямую навуначасьць у адносінах да цэлага ряду ідэалістычных ськазаньняў і буржуазных тэорыяў, якія ўзьніклі, між іншым, і ў нас, на Беларусі, і карысталіся популярыяцыйна на прынягу другіх год. Ня была зьвернута належная ўвага на барацьбу з махавымізмам і ідэалізмам у прадэзанавучых і грамадзкіх пытаньнях, не заважраліся барацьба з філэзофіяй ідэалізаўжэўнага шовінізму як галоўнай небясьпечкай на даным этапе і з тэорыямі беларускага нацыянальна-дэмакратызму і ітэліянізму розных напрамкаў, не крытыкаваліся ў прэсе мэтадэталі прайшлага часу і трапкія, не распаўсюджваліся і не папулярнаваліся творы Леніна. Прада, у апошні час таварыства вайнічных матэрыялістаў-дыялектыкаў пачынае праяўляць прынакі жыцьця: прыведзена дыскусія аб становішчы на філэзофскім фронце, заслуханы даклады аб ідэалёгіі беларускіх нацыянальна-дэмакратэў і аб мэтадэталі традыцый, разьбіраецца праблема „Ленін і Пляханав“ і т. д. Аднак, і цяпер яшчэ самакрытыка сярод філэзофаў ня ўзьнята на істотную вышыню. Дыскусія аб становішчы на філэзофскім фронце прайшла пры слабым удзеле масы, актынасьць праяўлялі толькі тым асобам якія належалі да старога кіраваньня, даклады пачыналі абстрактны характар, а дакладчыкі асцярожна абыходзілі вострыя моманты разьвіцця філэзофскай думкі на Беларусі. На працягу агню самакрытыкі быў даны ня ў той бок, які зьмяшчае галоўным на ўказаным фронце. Мы яшчэ дагатуль не раскрытыкавалі махавізм тэорыяў найбольш небясьпечных на даным этапе, мы не адмоўлялі як належнае выкрыцьцём ідэалістычных напрамкаў і плычэй у розных галінах навукі.

Адзін час даволі выразна выступала сярод нашых філэзофаў тэндэцыя ліквідаваць тэста вайнічных матэрыялістаў дыялектыкаў, скон-

цэнтравашы ўсю работу катэдра марксызму пры БАН. Ліквідацыя ўказанага т-ва і консолідацыя невялікай групы марксыстаў вакол катэдры БАН (цяпер Інстытут філэзофіі) пры адначасовым распыленьні астатніх ваяўнічых матэрыялістаў дыялектыкаў на розных арганізацыях і ўстановах няўхільна павялі-б да разбурэньня адзінства філэзофскага фронту і маглі б стварыць умовы для наша а ідэяля разбросьня перад націскам буржуазнай і дробнабуржуазнай ідэалёгіі. Наша важнейшая задача—не ліквідацыя т-ва ваяўнічых матэрыялістаў-дыялектыкаў, а, наадварот, умацаваньне яго, пашырэньне і паглыбленьне яго работы, ператварэньне яго ў масавую арганізацыю, вакол якой можна было б мобілізаваць пролетарскую грамадзкасьць на барацьбу за дыялектычны матэрыялізм у розных галінах навукі. Прыўдзі, зарэз ужо не адчуваецца якіх-небудзь імкненьняў да ліквідацыі ўказанага т-ва. Аднак, справа з самакрытыкай сярод філэзофаў і цяпер яшчэ знаходзіцца ня зусім у добрым стане.

Калі у канцы 1930 году катэдра марксызму БАН вылучала брыгады для вывучэньня ідэалёгічнага становішча ў розных галінах навукі, была ўнесена прапанова вылучыць брыгаду для вывучэньня становішча і на філэзофскім фронце БССР. Гэтая прапанова была рашуча адхілена нашымі філэзофамі на той падставе, што ў сучасны момант найбольш актуальнай задачай зьяўляецца барацьба з буржуазнай ідэалёгіяй і што самы факт вылучэньня брыгады для вывучэньня філэзофскага фронту ў БССР мог-бы падарваць аўтарытэт нашых філэзофаў. Мы глыбока пераконаны, што паказаная катэдра, адхіліўшы прапанову аб вылучэньні брыгады на філэзофіі, зрабіла *вялікую політычную памылку, якая заклячаецца ў адмаўленьні неабходнасьці самакрытыкі на філэзофскім фронце*. На жаль, політычны сэнс гэтай памылкі яшчэ ня выкрыты да апошняга часу.

Другім фактам ігнораваньня самакрытыкі сярод філэзофаў зьяўляецца выступленьне т. т. Выдры і Вольфсона на нарадзе марксыцкіх т-ваў Менску пры культпроце ЦК КП(б)Б, якая адбылася 13 кастрычніка 1930 г. Тады т. Выдра даводзіў, быццам сярод нашых філэзофаў усё добра, няма ніякіх ідэалёгічных скажэньняў, што тут з боку марксыстаў праяўляецца належная актыўнасьць і праводзіцца правільная політычная лінія. Калі ж ёсьць у нас якіх-небудзь ідэалёгічныя скажэньні, дык яны назіраюцца па-за катэдрай марксызму і т-вам ваяўнічых матэрыялістаў-дыялектыкаў, яны назіраюцца сярод іншых галін навукі. Адсюль і рабіўся вывад, што самакрытыка сярод філэзофаў не патрэбна. Таа. Выдра зусім выразна выказаў думку, што трэба разгортваць крытыку не ў адносінах філэзофіі, а ў адносінах да іншых дысцыплін. Тут на сутнасьці мы маем у наяўнасьці тую самую пазыцыю, на якой стаяла і катэдра марксызму, калі апошняя адхіляла прапанову аб вылучэньні брыгады на філэзофіі. Трэба не забываць тае, што т. Выдра выказаў свае думкі ў той час, калі на філэзофскім фронце адсутнічала ўсякая жывая работа. **Ён у сваёй прамове казаў:**

„Калі тав. Сянкевіч тут пералічваў тыя прарывы, якія мелі месца ў нас у галіне эканоміі, у галіне нашай аграрнай думкі, у галіне нашай гістарычнай думкі, у галіне прыродазнаўчай ці краязнаўчай думкі, дык ён ня меў магчымасці сказаць аб тым, што ў нас тут мелі месца прарывы на філэзофскім фронце“.

Такім чынам т. Выдра пераконаны ў тым, што ніякіх прарываў на філэзофскім фронце ня было.

На рапаліку т. Сэрбанты, што на філэзофскім фронце ёсць судальныя прарывы, т. Выдра прадоўжаў гаварыць наступнае:

„Выбачайце, тав. Сэрбанта. Справа ў тым, што гэта ня значыць, што ў нас не разгортваюцца ідэалістычныя думкі з якіх-небудзь катэдр наогул, але ж гэта ня значыць, што гэтыя думкі выказваюцца ў нас з філэзофскай катэдры, таму, што гэтая справа азначаецца аднай з заваёў Кастрычніцкай рэвалюцыі, згодна якой філэзофская думка знаходзіцца зараз у нашых руках“. Вось такая філэзофія добрастаннасьці сьведчыць аб нядобрастаннасьці філэзофіі некаторых нашых „вядучых“ матэрыялістаў-дыялектыкаў. Тав. Выдра зусім абстрактна звязаў Кастрычніцкую рэвалюцыю з дзейнасьцю акадэмічных катэдраў і зрабіў неадпаведна для марксыста вывад, што быўнам выкладаньне дыялектычнага матэрыялізму знаходзіцца заўсёды ў нашых руках пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі. Тав. Выдра зьявівае, што пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі класавая барацьба ў СССР ня спыняецца, што яна зараз, у перыяд сацыялістычнай рэканструкцыі і ліквідацыі кулацтва як класы, набывае абвостраны характар, што скінутая буржуазія аказвае шалёнае супраціўленьне дыктатуры пролетарыяту і імкнецца пад рознымі формамі і рознымі сродкамі ўтрымаць у сваіх руках акадэмічныя катэдры з тым, каб рабіць уплыў на масы.

Ня глядзячы на тое, што мы бязьлітасна пад кіраўніцтвам партыі змагаемся з буржуазнай профасурай, мы ўсё ж наліжам і дагэтуль рэчымывы антымарксыцкага выкладаньня нават з тых катэдр, якія намі лічыліся марксыцкімі. З грыву ў унівэрсытэтаў і іншых вышэйшых устаноў часта пад выклікам марксызму абгрунтоўваліся тэорыі эмпірыо-крытыцызму, фрэйдызму, мэханістычнага матэрыялізму і г. д. Затуючыць гэты факт, значыць складаць зброю марксыцка-ленінскай крытыкі перад класавым ворагам, які часта няпрыкметна падкопваецца пад асновы навуковага камунізму з тым, каб разбурыць нашу сілу на ідэалёгічным фронце. Вось некалькі прыкладаў.

У 1923 г. выйшла кніга Уладзімера Міхайлавіча Іваноўскага: „Методологическое введение в науку и философию“, выданная выдавецтвам „Беларэспечать“. Гэтая кніга потым была гавал прэзямавана Экспэртнай Камісіяй Цжубу і ЦБСНР і такім чынам разамідалася, як дадатная зьява ў флэзофскай літаратуры. Аўтар пша, што ў аснову кнігі быў пзкладзены курс, які неаднокраць чытаўся ім ва унівэрсытэтах Маскоўскім, Казанскім, Самарскім і на працягу двух год у Беларускам.

Значыць, ідэі, якія развіваліся проф. Іваноўскім з трыбун розных універсітэтаў, мелі даволі шырокае распаўсюджанне. Як-ж гэта ідэі? Іваноўскі зьяўляецца прыхільнікам філосафіі позытывізму. У сваіх разважаннях па агульнай методолёгіі і соцыялогіі ён часта спасылалася на О. Канта і Спенсера, а ў галіне гісторыі прытрымліваецца поглядаў Рыкэрта. За кантыянствам ён прызнае вялікія заслугі па распрацоўцы навуковай методолёгіі, а да марксызму адносіцца адмоўна. Аб кантыянстве Іваноўскі піша наступнае: „З іншых напрамкаў, найбольш у нас распаўсюджаных і маючых крэдыт, кантыянства мае вельмі вялікія заслугі якраз у галіне навуковай методолёгіі. Прызнаючы цэннасць гэтага элементу, мы адмоўна адносіліся да усякіх онталогічных спроб прававернага кантыянства, у выглядзе „царства свабоды і магу“, „разума, постигаемого характера“ і г. д.

Такім чынам Іваноўскі лічыць методолёгію Канта навуковай, тады як яна сапраўды зьяўляецца *экслектычнай*.

У адносінах да марксызму гэты профасар даводзіць, што ён разыходзіцца „з большасцю пратэстаўнікоў матэрыялістычнага напрамку“, гэта значыць, сінтэты, якія з ортодоксальнымі марксыстамі з той прычыны, нібыта марксысты лічыць другароднай рэччу такія праблемы як методолёгія і гісёалёгія, тады як ён высувае гэтыя праблемы і на першы паян і шло, паводле яго думак, шматга бачыць неабходнай суадзі „паміж матэрыялізмам грамадскім і ўласна філосафскім“. Іваноўскі тут сьведома складае рэшэнсеньне Ортодоксальнага марксысты ніколі нідзе ня лічылі праблему методолёгіі і у тым ліку гісёалёгіі другароднай. Наадварот, яны надавалі ёй вялікае значэнне і вырашвалі яе не на падставе філосафіі Канта, Конта і Спенсера, як гэта робіць Іваноўскі, а на аснове ўчэння Маркса, Энгельса і Леніна „Вал асновам асноўным пытаньнем усякага, а асабліва наваейшай філосафіі зьяўляецца пытаньне аб адносінах мысленьня да быцця“. І далей ён заўважае наступнае: „Ужо у сьвядзеньняколай сьхваленым мела вялікую ролю пытаньне аб тым, як адносіцца мысленьне да быцця, што чаму папярэдзічае, дух прыродзе ці пачае духу, гэтае пытаньне, на зло царкве, набыло больш рэзкі выгляд пытаньня аб тым, ці створаны сьвет богам, ці ён існуе спрадвечу. Філосафы падзяліліся на два вялікія лягеры адносна таго, як адказвалі яны на гэтае пытаньне. Тыя, якія сьцьвярджалі, што дух існаваў раней прыроды і якія, значыць, так ці інакш, прызнавалі стварэньне сьвету — а ў філосафаў, напр., у Гэгеля, стварэньне сьвету прымае яшчэ больш недарачны і забытаны выгляд, чым у прававерных хрысьціян, саставілі ідэалістычны лягер. Тыя ж, якія асноўным пачаткам лічылі прыроду, далучыліся да розных школ матэрыялізму“. Такім чынам марксысты надавалі гісёалёгіі настолькі важнае значэнне, што нават яны клалі ў аснову падзелу філосафаў на

1) Фр. Энгельс: „Людвіг Фейербах“, 1919 г. Петербург, стар. 10.

ідеалістау і матеріялістау тое, як гэтня філэзофы вырашалі праблему аб адносінах мыслення да быцця, г. эл. гносеалёгічную праблему.

Сапраўды навуковага мэтадлення, у якую уваходзіць і гносеалёгія, была распрацавана толькі марксыстамі у выглядзе матэрыялістычнай дыялектыкі, якая зьяўляецца навукай аб найбольш агульных законах усякага руху матэрыі і якая кладзецца ў аснову кожнай асобнай навукі.

Іваноўскі даводзіць, што няма неабходнай сувязі „паміж матэрыялізмам грамадзкім і сучасна-філэзофскім“.

Перафразоўваючы думку Іваноўскага, трэба было-б сказаць, што няма неабходнай сувязі паміж дыялектычным матэрыялізмам і гістарычным матэрыялізмам. А гэта зьяўляецца поўным абсурдам. Зараз пядома нават кожнаму школьніку, што сутнасьць гістарычнага матэрыялізму заключаецца ва ўжывінні матэрыялістычнай дыялектыкі пры аналізе законаў разьвіцьця чалавечага грамадства.

Іваноўскі марыць аб стварэньні сапраўды незалежнай „навуковай“ філэзофіі ў СССР. „Зіраць філэзофія перакрывае ў нас новы крыніц, кажаш. — Хацелася-б думаць, што гэта выйдзе з яго пераўтвораў і адроджанай; хацелася-б бачыць, нарэшце, перамогу не прыкладной (да рэлігійных ці палітычных настрою), а сапраўды незалежнай тэарэтычнай філэзофіі“¹⁾. Тое, што філэзофія не павінна быць прыкладной да рэлігійных настрою — гэта для нас зразумела. Але-ж зусім для нас не зразумела тое, якім чынам філэзофія не павінна быць прыкладной да „палітычных настрою“. Відаць, тут Іваноўскі хоча стварыць якуюсьці бясхлэбную філэзофію, што па сутнасьці азначае імкненьне стварыць філэзофію, незалежную ад пролетарыяту, г. эл. стварыць філэзофію буржуазную, якая-б была прысвечаная да новых форм класавай барацьбы ва ўмовах СССР. Іваноўскі памылкова думае, што ў нас, у Сьвецкім Саюзе, ёсьць магчымасьць свабодна распаўсюджваць розныя буржуазныя тэорыі і што быццам гэта прапаганда буржуазных ідэй дазваляецца нашымі законамі.

Гіі піша „многае з таго, што ўведзена рэволюцый, пачынае ўжо рабіцца прывычным, пачынае уваходзіць у натуру, у грамадзкую свядомасьць, і перш за ўсё, прынята агуна разнапрагнасьць у ідэйных і грамадзкіх адносінах усіх гмахатан без разрозньнення класавога становішча“²⁾. Зразумела, Іваноўскі глыбока памыляецца ў тым, быццам у нас існуе „прынятая агуна разнапрагнасьць у ідэйных і грамадзкіх адносінах усіх гмахатан без разрозньнення класавога становішча“. Мы нялі і будзем ісьці разумную барацьбу супраць буржуазных і дробнабуржуазных ідэй. Ніякай прынятай агуна разнапрагнасьці за нашым класавым ворагам мы не прызнавалі, не прызнаем і ня будзем прызнаваць. Адсутнасьць жорсткай марксыцкай крытыкі на некаторых участках флэзофскага фронту і зусім адкрытыя прыміранчыя адносіны некаторых камуністаў да бур-

¹⁾ Методол. введение ... ст. ХІІІ

²⁾ Там-жа, стар. VII

жуазнай профэсуры далі повад Іваноўскаму прысці да вынікаў, быццам у аснове дыктатуры пролетарыяту заложаны прадпасылкі для сабоднага разьвіцьця буржуазных тэорый і быццам дыктатура пролетарыяту можа „праз пальцы“ глядзець на шкодніцкія дзеянні буржуазнай профэсуры. Трэба мімаходам адзначыць, што нашы ваяунічыя матэрыялісты-дыялектыкі не напісалі антагонага артыкулу супроць „прэміяваных“ думак Іваноўскага.

У аснову мэтодологіі розных навук Іваноўскі кладзе тэорыю эвалюцыі Спэнсэра. Замест таго, каб разглядаць разьвіцьцё, як адзіства процілегласьцяў, ён сьцвярджае ўсьлед за Спэнсэрам, што ўсякае разьвіцьцё заключаецца ў пераходзе ад бясьсвязнай аднолькавасьці да звязанай роўнасьцінасьці, — інакш кажучы, у пастаянным паралельным функцынаваньні прынцыпаў з аднаго боку, дыфэрэнцыяў і спэцыфікацый, а з другога — інтэграцый і коардынацый. Узасмапраніканьне і барацьба процілегласьцяў і пераход аднай процілегласьці ў другую — гэты закон самаруху матэрыі зьяўляецца для Іваноўскага незразумелым. Аналізуючы філэзофію Гэгеля, Іваноўскі не знайшоў нічога лепшага сказаць як толькі тое, што Гегель робіць прынцып „дыялектычнай трыяды“ асновай агульнай схэмы сусьветнай эвалюцыі і што „дыялектычны мэтад Гэгеля быў у рэалістычнай яго перапрацоўцы ўсвоены Карлам Марксам“... У чым імянна заключаецца сутнасьць гэтага „дыялектычнага мэтаду“, — Іваноўскі ня кажа ні слова. Гэгелю і Марксу ён аднодзіць у сваёй вылізарнай кніжцы толькі некалькі радкоў, тады як іншыя філэзофскія сыстэмы, якія не займаліся распрацоўкай дыялектычнага мэтаду, у яго карыстаюцца асаблівай увагай.

У сувязі з тым, што ў нашых умовах дыктатуры пролетарыяту дыялектычны мэтад карыстаецца выключнай папулярнасьцю ў асяродзьдзі пролетарскай грамадзкасьці і што адмаўляцца ад гэтага мэтаду, значыць адразу адштурхнуць ад сябе масу працоўных, буржуазная профэсура, каб утрымаць сваю уплыў на масы, часамі прымае гэты мэтад, але прызнае яго знадворня і сьвядома скажэ сутнасьць дыялектыкі, не адмаўляючыся фактычна ад сваіх буржуазных тэорый.

Матэрыялістычная дыялектыка, дзякуючы гэтаму, надзвычайна заблытаная ідэалістычнымі разьвіжаннямі камэнтатараў і тым самым пьконіецца сацыяльнымі задаз буржуазіі атручваць масгі працоўных мас усякім алектычным сьмешьцем. Іваноўскі піша: „Філёфія Спэнсэра зьяўляецца тэорыяй паралельнай гэгельянству. Спэнсэр зьяўляецца рэалістычным тлумачом прынцыпу эвалюцыі, раней разьвітага на ідэалістычнай аснове Гэгеля“. Такім чынам Іваноўскі пераконаны, што Спэнсэр даў рэалістычнае тлумачэньне дыялектычнага мэтаду Гэгеля і што „дыялектычны мэтад Гэгеля быў у рэалістычнай яго перапрацоўцы ўсвоены Карлам Марксам“. Выходзіць, што і Маркс і Спэнсэр перапрацавалі мэтад

1) „Методологическое введение“, стар. 131.

Гетеля ў рэалістычным напрамку і што, значыцца, паміж імі прынцыповай розніцы няма. Ва ўсякім выпадку Іваноўскі не гаворыць ні слова аб гэтай прынцыповай розніцы паміж Марксам і Спенсэрам і адначасова спыняючыся больш на аналізе думак Спенсэра ў напрамку дадатных аднонак, зусім пыразна падкрэсьлівае выдуманую пераважнасьць філэзофіі атошнэга ў параўнаньні з Марксам. Іваноўскі павінен быў сказаць вучачыне Маркса дзеля таго, каб узняць на п'едэстал навуку эклектычных разважаньні Спенсэра і тым самым выклікаць у чытача сымпаты да буржуазнай тэорыі эвалюцыі.

Закладваючы пытаньне аб законах разьвіцьця чалавечага грамадства, Іваноўскі формулюе свае думкі ў духу соцыялёгіі Огюста Конта „Асноўным элемэнтам соцыялёгічнага вывучэньня, — піша аўтар зьвяўляецца прасьведаваньне тып сямю, прасьведаваньне сувязі паміж чалавечымі індывідуумами, якія уваходзяць у больш-менш вызначаныя аб'ектныя адносіны да выкананьня якой-небудзь вызначанай жыццёва-неабходнай функцыі“¹⁾ У гэтай соцыялёгіі няма аніводнага слова аб ролі прадукцыйных і адтворчых адносін, аб класнай барацьбе, няма соцыяльна-эканамічнага абгрунтаваньня ідэалёгіі. Тут пануе дух буржуазнага індывідуалізму.

Кажучы аб гісторыі, Іваноўскі пераходзіць на шлях эклектычнага вучэньня Рыкэрта. Ён даводзіць наступнае: „Побач з навукамі сыстэматычнымі, навукамі аб агульным стаяць навукі істэрыйныя, навукі аб індывідуальным. Задача навукі сыстэматычных складаецца ва ўстапаўленьні закону“, ці агульных палажэньняў, якія маюць „значымасьць“ (ці сілу) у той ці іншай галіне рэчаіснасьці ці размоных разважаньняў. У навуках гістарычных выкладаецца пільна адлічэньне, непэаратаральных індывідуальных падзей, іхныя і разьвіцьці пэаратаральных рэчаў“²⁾. Значыцца, гісторыя вывучае адлічэньныя, непэаратаральныя, індывідуальныя падзеі. Каб паказаць, наколькі гэта гістарычная тэорыя рэакцыйна, дастаткова прывесці толькі адзін прыклад. Згодна гэтай тэорыі, соцыяльная рэвалюцыя, пачаўшыся ў нас у Кастрычніку, павінна разглядацца як адлічэньная, індывідуальная і непэаратаральная зьява. Гэта азначае, Кастрычніцкая рэвалюцыя ня можа паўтарацца нават у сваіх агульных істотных рысах у дрыгкіх краінах.

Ня трэба забываць, што кніга Іваноўскага прэміявана і што такім чынам яна разглядаецца некаторымі гора-тэарэтыкамі, як асаблівая кніга, у якой выкладаецца якась нязвычайна філэзофская прамудрасьць. Сапраўды ж мы бачым тут абгрунтаваньне самых разькцыйных брыдкіх бульварных буржуазных тэорыяў Цікава было-б высьветліць, што ўяўляюць сабой тыя асобы з экспэртнай камісіяй, якія не знайшлі у нас нічога лепшага прэміяваць, як толькі кнігу Іваноўскага. І даўгое

1) „Метэдалягічнае вьведзеньне“ стар. 207.

2) Тамсама, ст. 221.

пытаньне: што зрабілі нашы ваяунічыя матэрыялісты дыялектыкі, каб сваячасова раскритыкавалі філёзофскія погляды Іваноўскага.

Гав. Выдра, выступаючы на нарадзе марксыцкіх т-в, самаздаволенна кажаў, што ў нас Івануцкі адсутнічае з 1928 году. Няўжо тав. Выдра думае, што літаратура, якая выйшла з 1928 г., страціла сваё значэнне, нікім яна ня чытаецца, і таму ня трэба яе крытыкаваць. А між тым сярод некаторых нашых марксыстаў ёсць тэндэнцыя рэкламаваць позытыўным у якімсьці марксызму Падкрэсліваем *ёсць тэндэнцыя, а не напрамак, які ўжо знайшоў сваё афармленьне.*

У сваім абрыску: „За марксызм“, які вышаў у 1928 г., т. Вольфсон называе курс педагогікі Блонскага марксыцкім¹⁾, тады, як сапраўды Блонскі ў гэтым курсе неаднокраль выказаў позытыўскія погляды, разглядаючы, напрыклад, выхаваньне не як сацыяльную катэгорыю, а як соцыя-біялагічную. Наогул у Блонскага мы знаходзім даволі выражаныя спробы біялёгізіраваць сацыяльныя адносіны.

Апроч Іваноўскага, актыўным гашатаем рыкартызму выступаў у нас на працягу некалькіх год да апошняга часу проф. Вазьнясенскі.

Гэты профэсар, распраноўваючы гісторыю і матэолёгію літаратуры, разьвіваў у сваіх навучальных працах і лекцыях ідэалістычныя погляды. Рэчам я гэтым, ён зьявіўся вялікадзяржаўным шовіністам, які ўдзельнічаў у ангельскім, беларускім і францускім часопісах „Славянское обозрение“, у якім зьявіліся і ягоныя артыкулы Мілюкоў, Керанскі і іншыя „белыя людзі“ і якая выдзіралася над леанігам „адзінай непадзяльнай Расіі“. Яшчэ ў 1927-28 годзе ставілася пытаньне аб зьвязках Вазьнясенскага з работай на унівэрсытэце. Але тады знайшліся людзі, якія упарты абаранялі яго, даказваючы, што гэты профэсар нямае зьяўляецца марксыстам ці блізка да марксызму. У гэты час і нашыя нашы ваяунічыя матэрыялісты дыялектыкі павінны былі рашуча выступаць супраць псеўда-марксызму Вазьнясенскага. Іх паслядоўная крытыка дапамагла б разабрацца ў сапраўдных думках гэтага профэсара. Аднак, ніякай крытыкі і няма было выступаваньня з некаторымі выключэньнямі гэта мы ня бачылі. І вось, пасля гэтага нешчы студэнты яшчэ некалькі год павінны былі слухаць анты марксыцкія лекцыі псеўда-марксыста. У пазьнейшых колах студэнтаў шмат падтрымлівалася ілюзія аб марксыцкай позыцыі Вазьнясенскага.

На дапамогу Вазьнясенскаму прыходзілі яшчэ і маскоўскія аўтарытэты, як А. М. Лебедзеў і проф. В. Ф. Перавераў, які давалі яму дадатныя рэцэнзіі на яго артыкулы.

Вось што, напрыклад, пісаў Лебедзеў у пісьме ад 15 чэрвеня 1926 г. па адрасе Вазьнясенскага. „Ваш артыкул „Проблема апісаньня“ і „тлу-

¹⁾ С. Я. Вольфсон: „За марксызм“, стар. 89.

²⁾ Нам вядома толькі адзіночнае выступленьне т. Бухарціна супраць Вазьнясенскага з артыкулам: „Літаратуразнаўца БДУ“ у „Маладняку“, № 11—12, 1929 г.

мачэвіна" ў навуцы аб літаратуры" і мне, і В. Ф. Пераверзеву падабляцца і мы яго змяшчам у II зборніку „Родной язык в школе“.

Гэты вынідак, а такісамі факты прымірэнчых адносін некаторых марксыстаў да ідэалогіі Вазьнясенскага давалі яму повад рэкламаваць публічна свой „марксызм“.

Нашы філзафам павінны былі спячасова раскрытыкаваць погляды Вазьнясенскага, каб ня даць магчымасці буржуазнаму прафасару ні на адну мінуту скарыставаць катэдру універсітэта у мэтах прапаганды сваіх ідэалогічных тэорыяў. Толькі новыя таварышы, прыехаўшыя з Масквы, дэмаганічна выкрыць Вазьнясенскага. І вось у выніку таго выкрыцця Вазьнясенскі пачаў на імя камісія, якая вывучала яго справу, заяву: „Аднай з асноўных маіх пачынак у артыкулах тэарэтычнага характару зьмяшчаецца тое, што я недастаткова выдзіра і рэзка адмежваюся ад пункту погляду посядаду у літаратуразнаўстве, надзых марксызму і таму, што час працы настал да гэтага часу ў эклектычным характар. Пастым да ліку асноўных памылак у маіх артыкулах адносіцца і тое, што я не падкрэпляю у іх а ўсё рашучае і пэўнае і пераінтэрапрэтуюць неабходна і ці прысвячэння у маіх творах творчасці класавай барацьбы. У сувязі з гэтым я ў сваіх працах па беларускай літаратуры не выкрываў а усёй выразнасцю і яскравасцю класавай асновы пісьменнічаў. Гэта таксама выяўляецца памылкай у маёй навуковай дэмаганіі. У сваіх працах на гэтых жа мэтах я прытрымліваюся у моральна-этычнага, так звананага, аб'ектыўна і пункту погляду і, выкладваючы даныя па напрамку ў сучасным рэжыме літаратуразнаўства, не адна з гэтых з'яваў ідэалогічнае да гэтага часу, якія зьмяшчаюць варожыя марксызму (роўналізм, фрэйдзізм і інш.), не выкрываючы іх класавы суглас і не паказваючы, што барацьба паміж гэтымі пачынамі з'яўляецца адлюстраваннем класавай барацьбы, якая адбываецца ў СССР. Я не маю і трох свайго увагі і спячасова не адмежваюся ад рэвалюцыйна, якасці выніска на акадэмічнай канферэнцыі у 1926 г. паводле дакладаў аб беларускай літаратуры, прачытанай там“.

Нам ж вышам рэзалюцыя на акадэмічнай канферэнцыі, аб якой гаворыць Вазьнясенскі, гаворыць марксысцкі мэтэд, паказваючы выдуманую недастатковасць яго для аналізу мастацкіх твораў.

Вазьнясенскі, прыстаў сваё памышлі (і то змяшчаючы іх) толькі тым, каб і камісія ўжо дакучыла сваю работу і вынесла рашэнне аб німагчымае скарыстаць Вазьнясенскага ў якасці прафасара у сувязі з яго дэмаганічнымі ўстаноўкамі і ідэалогічнымі шовінізмам. Такое прызнанне памышлі і сёньні толькі м.н.ўр буржуазнага прафасара выкруціцца і гэтага выпрыскава становішча. Таму надобным „прызнаннем“—грош цана.

Мы падалі факт з Вазьнясенскім для таго, каб паказаць, наколькі нашым марксыстам літаратурна-праціпілі вельмі падыходзіць выпадак для рашучай марксысцкай крытыкі. А гэта санлівае і міралюбівае сярод „ваяунічага“ лагера нашых філзафаў, здавалася б, павінны былі пры-

мусіць т. Выдру сур'ёзна прызадумца, — ці ўсё добра на філэзофскім фронце.

Трэба яшчэ ў дадатак да вышэйпаданых фактаў напаміньць аб эклектычных поглядах проф. Сіроціна, які хоча пабудаваць сучасную фізыку на аснове сыстэмы Ньютана і якога некаторыя таварышы памылкова лічылі амаль марксыстам. Потым трэба не забываць і тое, што нават т. Быхаўскі, будучы адным з актыўных марксистаў, у свой час захапляўся фрэйдызмам, ад якога ён потым адмовіўся. Але крытыка яго фрэйдзкіх ідэй ня была намі сваячасона разгортнута, дзякуючы таму, што адсутнічала самакрытыка. Ці трэба зараз перагледзець яго працы? Мы лічым, што трэба, бо яго працы ідуць на катэгорыі марксыцкіх і памылкі аўтара могуць падваіць скажонае уяўленьне аб марксызме ў чытачоў.

Тут я навінен сьпірацца і на сваіх памылках. У 1926 г. вышла ў сьвет мая брошура „Мысли Плеханова о воспитании и образовании“. У гэтай брошурцы я ня ставіў перад сабой задачу вывучэньня філэзофскіх поглядаў Плеханова, а займаўся выкладаьнем яго думак адносна пэдагагічнага і адукацыйнага. Тым ня менш я, закранаючы праблему працоўнага, моральнага і інш. відэў выхаваньня, навінен быў бы даць, хаця б у агульных рысах крытыку няправільных філэзофскіх установак Плеханова. А я гэтага не зрабіў, дзякуючы чаму брошура атрымала кране аб'ектыўна-навуковы характар. Напрыклад, я аб'ектыўна выкладаю тэорыю іерархіі пагодле Плеханова, не крытыкую яе кантыянскай поглядаў Плеханова адносна моралі, не выкрываю опартуністычных думак Плеханова паводле кнігі: „История русской общественной мысли“. Усё гэта, зразумела, зьяўляецца *майні сур'ёзнымі памылкамі*. Але гэта не дае ніякіх падстаў рабіць памянёную брошуру *іадоцным аб'ектам* агульна-самакрытыкі на філэзофскім фронце (хаця аб'ектам самакрытыкі яна і павінна быць), істоталькі, паколькі на гэтым фронце выступае я яшчэ больш блізкімі *політычнымі памылкамі* само філэзофскае кіравніцтва Тав. Выдры ў сваім дакладзе аб становішчы на філэзофскім фронце БССР, напэўна ня менш паловы часу патрапіў на крытыку вышэйпаданай маёй брошурцы, тады як крытыка прані т. Вольфсон: у дакладчыка былі адсунуты на задні плян. Такі напрамак агульна-самакрытыкі ўсё сьведчыць аб тым, наколькі яшчэ недастаткова разгортнута самакрытыка сярод нашых філэзофаў. Што-ж датычыць мяне, дык я ў школе Плеханова ня ставіў вышэй Ляніна, як гэта ізабіраецца ў Вольфсон, і пачаў крытыкаваць Плеханова ўжо ў 1927 года (паміж іншым, у артыкуле: „Некаторыя праблемы псыхолёгіі ў асьвятленьні Маркса і Энгельса“), затым у 1928 годзе выступаў з двума дакладамі на тэму: „Лянін і Плехану“ з рашучай крытыкай опартуністычных установак Плеханова, і ў 1929 годзе ў артыкуле: „Філэзофскія караньні правага ўхілу“ я, паміж іншым, пісаў „Лянін адначасу, што важнейшым прынцыпам дыялектычнага матэрыялізму зьяўляецца адзінства процілеглых“.

і самарух, у процесі якого адна процілегласьць ператвараецца ў другую. Ня глядзячы на тое, што П'яханаву шмат працаваў над праблемай дыялектычнага матэрыялізму, ён, як сьцьвярджае Ленін, не заўважыў сьвязі галоўнага—раднасьняга адзнака. Дзякуючы гэтаму, П'яханаву на пэўным этапе гістарычнага разьвіцьця зрабіўся опартуністам..“ („Зьвязда“, 12 лістапада 1929 г.) Такім чынам філэзофскія караньні опартунізму П'яханавыя я выкрыў у прэсе яшчэ ў 1929 г., тады як Вольфсон выступіў з прызнаньнем сваіх „п'яханавскіх“ памылак у канцы 1930 г. А якія гэта „п'яханавскія“ памылкі т. Вольфсона і ці можна іх параўнаць з малімі—мы зараз убачым.

Сярод нашых філэзофіў, як мы казалі, няма самакрытыкі. Ці абміркоувалася ў тое вялікіх матэрыялістаў-дыялектыкаў БССР пытаньне шмат аб „кансьпекце“ Леніна па „Навуцы логікі“ Гегеля? Гэта пытаньне п'ягані і ня было пастаўлена ў парадак работы тава-рыства. Ні адзін марксыст не належаў ні аднаго артыкулу па нядаўна надрукаваных філэзофскіх матэрыялах Леніна дзеля папулярнасьці іх сярод працоўных мас. А паміж тым пака зны матэрыял неабходна ня толькі папулярнаваць, але і самім марксыстам як належны ўсёбакова вывучыць, і пільна прапандаваць. Зусім не выпадкова тое, што т. Шапа-валаву які вылучаў нацыянальнае пытаньне і аналізаваў думкі розных аўтараў у гэтай галіне забыў „маленькае“—даць аналіз поглядаў Леніна. Тав. Вольфсон, напісавшы вялікую працу пра П'яханаву, быў зусім ня ўважлівы да Леніна і больш таго, ён даволі выраана пераацэньвае ролю П'яханаву, як кіруючка рэволюцыйным рухам пролетарыяту і як творч-тыка, у сувязі з чым заглушваецца роля Уладзімера Ільіча.

Нягуд у Вольфсона сьцьвярджаць памылкі, якія маюць і таоратычнае і політычнае значэньне. У свой час сам т. Выдра зусім правільна кры-тыкаваў кнігу Вольфсона: „Дыялектычны матэрыялізм“, знаходзячы тут аклектычныя думкі. А зараз т. Выдра прыкрывае Вольфсона глухім маў-чаньнем і пераменаў напрамку агня крытыкі на другі прадмет.

А паміж іншым т. Вольфсон яшчэ і дагэтуль не адмовіўся (нідаць для аспірантаў-вэйскалата мастацтваў) пазнасьцю і да канца ад сваіх асвоўчых памылак. Ён яшчэ ня прызнаў з бальшавіцкай рашучасьцю свае памылкі па кнізе: „Дыялектычны матэрыялізм“ і толькі часткова прызнаў памылкі па кнізе: „П'яханав“. Апроч гэтага, ёсьць цэлы рад грубых памылак у зборніку: „За марксызм“, ня глядзячы на тое, што гэты зборнік вышў ў 1928 г. і такім чынам аьяўляецца адным з апош-ніх літаратурных істудыяў т. Вольфсона. Яшчэ 13 кастрычніка 1930 г. на нарадзе тав. марксыстаў т. Вольфсон падтрымаў т. Выдру ў тым, бачаючы на філэзофскім фронце усё добра, ні слова ня кажучы аб сваіх памылках і аднабока вышчырачы свае посьпехі ў барацьбе з нацыянал-дэмакратамі і буржуазнай профэсурай. Тое, што т. Вольфсон праявіў за апошні час нядомую актывнасьць у барацьбе на ідэалёгічным

фронце, выяўляюцца бяспрачным. Але адначасова з гэтым ён лічыў патрэбным маўчаць аб сваіх памылках, частку якіх ён ужо ўспяў аміу. І вось толькі праз два тыдні пасля марксысцкай нарады ён выступіў з прызнаннем некаторых асноўных памылак, звязаных з праблемай аб узаемаадносіннях паміж Плаханавым і Леніным, падкрэсліваючы ў „Звязь-дзе“ (ад 29 кастрычніка № 24) артыкул: „На філосафскім фронце“. Гэта добрае пачынанне ў справе самакрытыкі. Трэба толькі разгарнуць самакрытыку так, каб цалкам выкрыць тыя памылкі, якія зроблены т. Вольфсонам за мінулы час яго літаратурнай дзейнасці. На гэты раз мы падмаю толькі некалькі прыкладаў у агульных рысах і пачнем зноў з агляду усёй тэжы самай праблемы аб ролі Плаханава, ня глядзячы на тое, што з прызнаннем сваіх памылак т. Вольфсон ужо тым самым адмааа з абаварэння цэлы рад сустрэчных пытанняў.

У 1924 г. Вольфсон пісаў, што Плаханау даеу „матэрыялістычную дыялектыку да вышэйшага ўдасканалення“¹⁾, „што Плаханау уладау **матэрыялістычнай дыялектыкай, як ніхто**“²⁾.

Далей Вольфсон яшчэ некалькі разоў падкрэсьлівае гэтую думку. Напрыклад ён кажа наступнае: „Аб усёх амаль тэарэтыках, якія вачеу пілі у пачатку 90-х гадоў **гаштаўмі** дыялектычнага матэрыялізму, праз якіх і будзь дзесятак год можна было сказаць, што „нішніх ужо няма, а толькі даска““. І толькі адзін Плаханау, у адрозненне ад свіх мінутных і рыхлівніцаў, быўшы ідэалам пролетарыату, да канца жыцця **аставаўся беззаганна-паслядоўным матэрыялістам**“³⁾.

Што гэта за зацвержэнне? У 90-х гадох выступіў гаштаўскі дыялектычнага матэрыялізму, паміж іншым, і Ленін. Што ж гэта значыла для Вольфсона? І калі тав. Вольфсон лусім выразаі дапоўняе, **што толькі Плаханау да канца дзён застаўся беззаганна-паслядоўным матэрыялістам**, дык значыць Ленін такім паслядоўным матэрыялістам да канца дзён ня быў.

Другога вываду са слоў Вольфсона і даднх няма.

Але ж такое сцвярджэнне ідэалам опартыістычным. Што тут не апаўтка, а пярэдня паслядоўная думка аўтара аб рэальнай ролі Плаханава у гаштаўскай маарысцкай філосафіі у параўнанні з Леніным, відаць таксама і з наступнага месца: „У той час, калі Плаханау пачаў свае выступленні ў абарону дыялектычнага матэрыялізму, яго супрацьнікі ўпэкалі Г. В. у тым, што філосафская сыстэма, якую абараняў ён, не стварыла такой кнігі, якая давала б гэтай сыстэме апудальне. Плаханау у адказ даказваў, што такая „кніга“ можа быць створана толькі шляхам доўгага раду прыватных даследаў, якія апрацоўваюць адпаведныя галіны навукі з дапамогай Марксава мэтаду“. Камі так, дык трэба прызнаць, што **нішто** не арау для стварэння кнігі столькі, колькі

¹⁾ С. Я. Вольфсон „Плаханаў“ Беларускае выданне 1924 г. Мінск, стар. 180.

²⁾ Тамсама стар. 15. Курсівы нашы.

³⁾ Тамсама стар. 190.

сам Плеханау У яго філзофскіх памфлетах, літаратура-крытычных і гіст-рычных роботах мы маем сапрадую анігу „дыалектычнага матэрыялізму“¹ Такім чынам Вольфсон перакладае, што Плеханау пачаў матэрыялістычнай дыялектыкай, як ніхто, што ён ствараў сапраўдную кнігу дыалектычнага матэрыялізму, як ніхто, і што у, ніш Плеханау астаўся без панна паслядоўным матэрыялістам да канца жыцця, энюу як ніхто.

А што-ж Ленін? Выяд ня цяжка зрабіць.

Ленін ня быў такім паслядоўным матэрыялістам, як Плеханау, бо Плеханау, ш думцы Вольфсона, быў такім паслядоўным матэрыялістам, як ніхто.

Як назваць такую філзофію? Паслядоўны бабшанік няшчэ-бы яе філзофскі опартунізму. А тав. Выдра, будучы ахоплены філзофіяй добрастаннасьці не заўважыў надобнасьці нашай філзофіі. Калі мы рашуча выкідаем супроць укааных думак тав. Вольфсона, гэта ня азначае, што мы кідаем выкінуць Плеханава „за борт“ Не, мы далёкі ад гэтай пазыцыі.

Дзеля таго, каб зрабіць сапраўднымі марксыстамі, мы павінны вывучаць творы Плеханава.

Але ж, вывучаючы гэтыя творы, мы не павінны забываць і тых памылак і скажонаў марксызму, якія сустракаецца у іх Напамнім ашуваі Леніна аб памылках Плеханава адносна разуменьня атыкі паняцця „супыт“, адносна тэорыі іерогліфаў і г. д Ужо гэта павінна было-б прымусіць тав. Вольфсона ня здрэ, а значна раней, некалькі павярхоўней сьвязаць дыяфрамы Плеханава. Самай важнай памылкай мэтэадэгічнага парадку ў Плеханава зьяўляецца недастатковая ўвага закону „рэаднаваньня аднаага“—ці закону „аднаства процілегласьці“. Рэаднаваньне аднаага і паняаньне супрачальных частак яго кажа Ленін сьць сьць (адна з сьць і, адна з асноўных, калі не асноўная, асаблівасьць іі мьст) дыялектыкі. Прайльнасьць гэтага боку зьместу дыялектыкі павінна быць правярана гісторыяй навукі. На гэты бок дыялектыкі шьчайна (напр у Плеханава) зьяўляецца недастатковая ўваа“...”) Тав. Вольфсон меў магчымасьць азнаёміцца з гэтымі думкамі Леніна яшчэ у 1925 г., бо яны былі формуляваны у артыкуле „да пытаньня аб дыялекцыі“, які быў зьмешчан у часопісе „Балшавік“ у тым жа годзе. Пры аб'ектыўным выпучаньні пытаньня наш аутар тады не дапусьну такіх сьцьвяджэньняў, бышам Плеханау пачаў матэрыялістычнай дыялектыкай, якіхто Тады-б аутар няўхільна прышоў да выаду, што іе Плеханау давеў матэрыялістычную дыялектыку да вышэйшага ўдасканаленьня, а Ленін.

¹ С. Я. Вольфсон: „Плеханау“, Белтрасьтвечь, Мінск, стар. 191.

² Ленін „Сочинения“, т. XIII—2 нд., стар. 301.

Праула, потым Ленін не пакідаў спробу прыцягнуць Плеханава да партыі кожны раз, паколькі апошні пачынаў прапушчаць тэндэнцыю адыходу ад пазыцыі меншавізму. Але Ленін ніколі ня ставіў пытаньне аб прынцыповых уступках Плеханаву, аб гнілым кампромісе. Наадварот, ён заўсёды быў няпрымірным да ўсякага опартунізму, і ў тым ліку опартунізму Плеханаву. Вось гэтыя аслаблівасці політычнай лініі Леніна не падкрэсліваліся ў працах таго Вольфсона. Наадварот, у сваім артыкуле „Ленін і Плеханаў“¹⁾ таго Вольфсон затушоўвае пасьялоўную пазыцыю Леніна з тым, каб наўмысна выпучыць рэволюцыйную дзейнасць Плеханаву і тым самым аслабіць уяўленьне аб яго опартунізьме. Ва „уступе“ да кнігі „Гісторыя расійскай грамадзкай думкі“ Плеханаву, як вядома, формуляваў тэзіс аб тым, што фактарам грамадзкага працэсу зьяўляецца класавая барацьба і класнае супрацоўніцтва. У гэтым тэзісе выражала квінт эсэнцыя меншавізму. А таго Вольфсон лічыць, што ўказаная думка зьяўляецца выпадковым ляпсусам, які гучыць рэзкім дысонансам у адносінах да ўсяго таго, што пісаў Плеханаў аб класавай барацьбе.

Мы думаем другое. Гэты ляпсус Плеханаву не выпадковы, а абумоўлены згодна з практыкай меншавікоў. Думка аб супрацоўніцтве класаў была пакладзена Плеханавым у аснову абгрунтаваньня „абароніцтва“ ў час імперыялістычнай вайны. Абароніцтва, па думцы т. Вольфсона, зьяўлялася толькі ракавой памылкай Плеханаву, тады як мы добра ведаем, што сапраўды гэтае абароніцтва было звязана з усёй сыстэмай меншавіцкіх поглядаў апошняга. Наогул т. Вольфсон у адносінах да Плеханаву ня любіць ужываць такія тэрміны, як опартуніст, здраднік, меншавік і г. д. Яму здаецца, што Плеханаву ад пачатку да канца быў ідэолягам рэволюцыйнага пролетарыяту. Ня тое мы бачым у Леніна. Крытыкуючы абароніцтва Плеханаву ў час імперыялістычнай вайны, Ленін пісаў наступнае: „Г. Плеханаў забывае, што для марксыстаў вайна ёсць *прадоўжаньне політыкі*, якую вялі вядомыя ўрады, зьяўляючыся прадстаўнікамі вядомых клас“²⁾. І далей: „Г. Плеханаў апусьціўся,—зусім таксама, як нямецкія Плеханавы, Шэйдаманы і К“, да ўзроўню самага пугарнага, самага звычайнага буржуазнага шовініста, які не жадае ведаць (ці ніколі ня ведаў) аб тым, што вайна ёсць *прадоўжаньне політыкі*, што вайна і політыка звязаны з інтарэсамі вядомых клас, што трэба разабрацца ў тым, якія класы і завошта ваююць“.

Паводле Леніна, Плеханаву ў час вайны быў буржуазным шовіністам, а па Вольфсону ён быў пасьялоўным рэволюцыянерам, які толькі памыляўся. Ленін сьцьвярджае, што Плеханаў ня ведаў сувязі вайны і політыкі з інтарэсамі вядомых класаў, а Вольфсон даказвае, што Плеханаў ніколі не адмаўляўся прызнаць класавую барацьбу, нават і тады, калі

1) „Політыка“ № 3, за 1926 г.

2) Ленін „Сочинения“ т. XX, стар. 152.

ён быў абаронцам Што тав. Вольфсон тут разыходзіцца з вучаньнем **Леніна, гэта зьяўляецца зусім відавочным.**

У артыкуле: „Г. В. Плеханаў і навука“, надрукаваным у марксыцкім зборніку „ВССР, № 1, за 1928 г.“ тав. Вольфсон не адмаўляецца ад той ацэнкі ролі Плеханава, якая дана ім на працягу 1922—26 г. І тут мы бачым надмерныя дыфірамбы па адрасе Плеханава. Напрыклад, у гэтым артыкуле мы знаходзім наступныя думкі: „Той бадзёры оптымізм, якім Плеханаў быў прасякнуты на працягу дзесяцігоддзяў сваёй барацьбы за дабрабыт рабочай класы, тая няверушная упэўненасць у няухільнай перамоце пролетарскай справы, якой прасякнуты кожны радок плеханаўскіх пісанняў, усё гэта было вынікам глыбокага навуковага пераканання“. Калі падкрэсліваецца, што Плеханаў быў прасякнуты бадзёрым оптымізмам на працягу дзесяцігоддзяў сваёй барацьбы за дабрабыт рабочай класы, дык трэба дакладна ўказаць, на якім этапе свайго развіцця ён быў барацьбітом за дабрабыт рабочае класы. Нельга-ж называць яго барацьбітом за дабрабыт рабочае класы на працягу таго часу, калі ён быў меншавіком і соцыял-шавіністам.

У гэтыя часы ён служыў інтарэсам буржуазіі, а не інтарэсам рэвалюцыйнага пролетарыяту. У сваіх апошніх выступленнях Ленін, кажучы аб Плеханаве, лічыў ацэньвае яго дадатна за той перыяд дзейнасці, калі ён „быў марксыстам і рэвалюцыянерам“, а не за ўвесь перыяд яго жыцця. У Вольфсона такой дыферэнцыяцыі па перыодах мы не знаходзім.

Мы вітаем тое, што т. Вольфсон зараз стаў на шлях самакрытыкі і, хоць са спаважненнем, адмовіўся ад некаторых сваіх памылак, сутнасць якіх ён характарызуе ў апошнім артыкуле так:

„Таму я хачу бы скарыстаць гэты артыкул таксама і для таго, каб адначынь навунасець у мяне ўласных, напрыклад, работах аб Плеханаве раду неадназначальных і няверных месц, асабліва ў сьмислае вынай акрэсленых задач. Гэтыя месцы неабходна ахарактарызаваць, як месцы, што яшчэ ўважваюць савае і опартуністычнае, што было ў дзейнасці Плеханава. Вось чаму, калі, паводле прынятога аднаго маскоўскага выданства, мне давялося ў пачатку гэтай года напісаць работу пра Плеханава, я лічыў неабходным каранным чынам змяніць рад палажэнняў, якія высуваліся ў маіх панярэдніх работах, і высунуць рад новых, якія ў іх адсутнічалі. Так, напрыклад, я спрабаваў устанавіць, што зарадак няправільнай ацэнкі Плеханавым асноўных рухавых сіл рускай рэвалюцыі ацэнка якіх прывяла Плеханава да опартуністычнай пазыцыі ў 1905 г. і контррэвалюцыйнай у кастрычніку 1917 г. трэба шукаць у недадатку дробічкі буржуазіі, якая адірывала пад кіраўніцтвам пролетарыяту рэвалюцыйную ролю неадзінаго іна, якая праглядае яшчэ ў ранніх супроцьнародніках работах Плеханава. Я падкрэсліваў, што „Г. В. прыкладваў тую ролю кіравальнага пролетарыятам саюзу рабочае класы з савінізмам, якую лічыў неабходна ў сваіх інтына, адзіных ра-

ботах Ленін“ Я ўказу ў тэй жа рабоце, якая значная памылка была да ўшчана Пяханавым у яго так званай перагліфічнай тэорыі, якая адсудзіла ад ангельскага разумення „копіравання“, „фотграфавання“ нішым, адчуваным існуючым незалежна ад іх матэрыі і абтрупіла наш уяўленні знешняга свету ад ўмоўных сымбальных значэнняў і крокіфі. Памылка, сурэзасіца, якой была ў свой час выкрыта Леніным. Таі характарыстыка пяханавскай канцэпцыі рускага і таварычнага пралетарату, якую я даваў у папярэдніх работах была мною дадана пера Леніна і заменена новай, якая азначае, як Пяханав са сабой к нязначнай апыўся ў пачоне ў некаторых карыфах (у, жданый гістарычны пачуцц, і як тэорыя на акадэмавага паходжанья дзяржым была скарыта ім у мэтах апрауданья опартуністычнай тактыкі у рэволюцыю 1905 году“.

(Звязда, № 254, за 1930 г.).

Гэтых буйных памылак аб Пяханаве, якія назіраюцца ў тав Вольфсона, у мяе ніколі ня было. Таму сама спроба прыняць памылкі Вольфсона да ўзроўню маіх памылак сведчыць аб тэндэнцы „замаліць“ самакрытыку сярод філэзофаў.

Мы стыміся нішэ на некаторых другіх памылках т Вольфсона, аб якіх ён пакуль што ня кажа ні слова самакрытыкі.

У сваім артыкуле: „Аб пралетарскіх культур“ т. Вольфон аусім прывілаа супраць сурэзасіца тэорыі Тэафіла, які свідчырадава, быццам пралетарыят не мае свая дыктатуры ня ядзее старынь пралетарскую культуру на той прычыне, што атоха дыктатуры пралетарыяту ёсць чыох рэволюцыйных багу і што руская класа ня будзе мець часу для творчай атобы. Тут выкладзеніа ў сваясвабай аме няверэ Троцкіа у маічымасць пасуджэння соцыялізму у нашым краіце.

Слушны выстпавочы суд над поглядау Троцкіа, т Вольфсона, аднак, грэту тую памылку, што на гэтым пытанні еста напаліваю Бухарына і Луначарскага. Тав Вольфон лічыць, што перыод дыктатуры пралетарыяту судзе надта доўгі, што „панаванне“ соцыялізму амынявацца толькі у ХХІ стагоддзі і што, азначыцца, пралетарыят будзе мець да савонна часу і сілы для таго каб паадаваць асаблівую культуру пераходнага перыяду, якая на сваім характары і навінна быць пралетарскай. Пры пааходзе да соцыялізму гэта пралетарская культура павінна знішчы і ўстаць естае месца новай соцыялістычнай культуры. Вольфон нішэ „Можна гадзіцца а т. Маіскім, які азначыў (у левінградскай „Звезде“), што поўнае панаванне соцыялізму убачыць толькі ХХІ стагоддзе, і лічыць, што, такім чынам, нашаму стагоддзю трэба звяпіцца тым самым пераходным перыядам, на усім працягу якога пралетарыят будзе панавачай класай, гет мочам і арганізатарам грамадства“. Калі так, дык трэа лічыцца з досадаў другім перыядам часу, які пралетарыят судзе мець маічымасць скарыстаць для стварэння такой

культуры, якая мае на сабе яго класавую пячатку, адлюстроўвае яго інтэрасы, яго волю, яго настроі, яго надзеі.. Якія ў нас падставы, каб сьцьвярджаць, што гэты перыод будзе занадта кароткі для таго, каб пролетарыят паспеў разгарнуць сваю культуру? Няхай гутарка ідзе скажам, аб 50 -70 -90 гадох, няўжо-ж гэта мала для таго, каб рабочая класа паспела на працягу такога часу разгарнуць сваю, новую па характэры і вялікай цэннасці, культуру?"¹⁾ Вольфсон пераконаны, што сацыялізм наступіць праз 50 -70 -90 год і што поўнае панаванне сацыялізму можна будзе ўбачыць толькі ў XXI стагоддзі. Гэтыя разважанні т. Вольфсона разыходзяцца з думкамі Леніна, і ўжо абвергнуты нашай рэчаіснасцю. Выступаючы на III Усерасійскім з'ездзе комсамолу, Ленін, паміж іншым, казаў: „Таму пакаленьню, прадстаўнікам якога зараз каля 50 год, нельга разьлічваць, што яно ўбачыць камуністычнае грамадства. Да таго часу гэта пакаленьне перамрэ. А тое пакаленьне, якому зараз 15 год, яно і ўбачыць камуністычнае грамадства і само будзе будаваць гэта грамадства“²⁾.

Гэтыя словы былі сказаны 2 кастрычніка 1920 года. У другім месцы Ленін заўважыў, што „10 -20 год правільных суадносін з сялянствам,— і забяспечана перамога ў сусьветным маштабе“. Тав. Сталін, растлумачваючы гэтыя думкі Леніна, даводзіць, што „пры правільнай політыцы ў адносінах да сялянства мы зусім можам дабіцца „перамогі ў сусьветным маштабе“ ў сэнсе пабудовы поўнага сацыялізму“³⁾. Вольфсон згодны з Майскім, што поўны сацыялізм можна пабудаваць толькі ў XXI стагоддзі, а Ленін і Сталін сьцьвярджаюць, што пры правільнай політыцы ў адносінах да сялянства праз 10 -20 год можна пабудаваць сацыялізм, і што сучаснае маладое пакаленьне ўжо ўбачыць камуністычнае грамадства. Наша рэчаіснасць паказвае, што прагноз Леніна спраўдзіўся. Мы зараз ужо маем раёны суцэльнай калектывізацыі і ліквідуем кулака як класу, мы ўжо ўвайшлі ў першы перыод сацыялізму.

І ня так далёк той час, калі мы пройдзем у бяскласовае грамадства. Тав. Вольфсон ня мог ня ведаць думак Леніна, калі пісаў свой артыкул.

Што-ж датычыць пролетарскай культуры, дык сур'ёзнай памылкай т. Вольфсона зьяўляецца тое, што ён усюды за Бухарыным і Луначарскім процістаўляе пролетарскую культуру сацыялістычнай. „Пролетарская культура,— кажа т. Вольфсон, ствараецца ў самым працэсе жыцця, росту і разьвіцця дзяржавы на чале з рабочай класай. Пролетарская культура зараджаецца яшчэ пад уціскам вагожае пролетарыяту класы, яна распускаецца і разьвіваецца ў атмасфэры дзяржавы пераходнае ад капіталізму да сацыялізму, разам з гэтай дзяржавой яна і выжыве“⁴⁾.

¹⁾ С. Я. Вольфсон „Эп марксызм“ Бел. Дзярж. Выдавецтва, Менск, 1928 г., стар. 18-19

²⁾ Ленін „Сочинения“, 2 выд. т. XXV, стар. 397.

³⁾ И. Сталин: „Вопросы ленинизма“. Госиздат. М. А. 1926 г., стар. 228.

⁴⁾ Курсів наш, П. П.

загіне, каб уступіць сваё месца новай прыгожай, па-ааклясавай, агульна-людскай культуры, вызваленага ад пут капіталізму грамадства. Але да гэтае чароунае культуры будучыні прыздем толькі праз культуру клясы, якая, вызваляючы сябе, вызваляе чалавецтва“...¹⁾. Такім чынам, т. Вольфсон думае, што пролетарская культура загіне ў будучыне разам з дзіржанай, уступіўшы сваё месца новай соцыялістычнай культуры. *Тут пролетарская культура разледжваецца як нешта такое, што адрозніваецца ад соцыялістычнай культуры і, значыцца, паводле думак т. Вольфсона, не з'яўляецца соцыялістычнай.* А гэта глыбока няверна. У Леніна мы нідзе не знаходзім проціаставлення пролетарскай культуры соцыялістычнай. На XVI з'ездзе партыі т. Сталін казаў наступнае: „Што такое нацыянальная культура пры дыктатуры пролетарыяту? *Соцыялістычная па сваім змесце і нацыянальная па форме культура, якая мае сваёй мэтай выхаваньне масы ў духу інтэрнацыяналізму і ўмацаваньне дыктатуры пролетарыяту*“. І далей: „Росквіт нацыянальных па форме і соцыялістычных па змесце культур ва ўмовах дыктатуры пролетарыяту ў аднай краіне для зьлічэння іх у адну агульную соцыялістычную (і па форме і па змесце) культуру з аднай агульнай мовай, калі пролетарыят пераможа ва ўсім сьвеце і соцыялізм увойдзе ў дабрабыт, у гэтым імёна і ёсьць дыялектычнасьць ленінскай пастаноўкі пытаньня аб нацыянальнай культуры“. Адсюль мы бачым, што т. Сталін называе пролетарскую культуру соцыялістычнай. Па гэтым пытаньні т. Вольфсон *равышоўся з вучэньнем Леніна.*

Растлумачваючы паняцьце „суб'ект, аб'ект“ на канкрэтным прыкладзе дзейнасьці лектара ў школе, т. Вольфсон прышоў да няправільных вынікаў. Ён кажа, што лектар, з пункту погляду марксызму, зьяўляецца ня толькі суб'ектам педагогічнага працэсу, але і аб'ектам у тым сэнсе, што на яго робіць уплыў аўдыторыя. „Між тым кожны лектар, кожны педагог ведае, растлумачвае т. Вольфсон, — што ў аўдыторыі, у клясе ён ня толькі суб'ект, але і аб'ект. Калі лектар не грамафон, калі настаўнік ня двуногі падручнік, то аўдыторыя або кляса захапляюць яго, робяць на яго шматбаковы ўплыў, прад'яўляюць да яго патрабаваньні, змушаюць яго данасоўвацца да сябе. Калі мы ужываем старэатыпныя фразы, „лектар не аўладаў аўдыторыяй“, „настаўнік не аўладаў клясай“, то мы па сутнасьці кажам, што педагог з суб'екта педагогічнага акту ператварыўся ў аб'ект уплыву з боку аўдыторыі“²⁾. Гэты прыклад для нас важны таму, што тут мы бачым акт. Вольфсон няправільна ўжывае дыялектыку ў дачыненні да канкрэтных фактаў. Правільна тое, што лектар зьяўляецца суб'ектам педагогічнага працэсу, паколькі ён арганізуе выхаваньне канкрэтнага аб'екту (скажам дзяцей). Але няправільна тое, што ён ператвараецца ў аб'ект таму, што аўдыторыя з свайго

¹⁾ За „марксызм“, стар. 26.

²⁾ Тамсама, стар. 104.

„У цих адносинах кожні сучасні природознавці єдиного дилектика, бо у нас і час і дажді ці можна зустріти з ученим, які мислять так, услід за Аристотелем, відомі раз називаються створеними, а то, наприклад школи йдуть, які уявляють їх нізменні існуючими і незмінними“).

І виводить думку Вольфсона, усе природознавство єдиного дилектика таму, що вони уявляють природу, як визначені проміжки постійної являються і зміни адних форм у інших. Таким чином тут і механісти і вивчають дилектиками. Замість випрощувати барабанні і механістами т. Вольфсон і заліває їх на категорії дилектика і тим самим спробує їх випрощувати.

Зразок ми не відважимося затаїти проаналізувати усе творчі т. Вольфсона. У аднім артыкулі гэта згадується незначно. Наша задача заключається тільки у тому, щоб на некальких конкретних прикладах показати, що на філософському фронті у нас неспокій. Тав. Вольфсон шмат працює на розв'язуванні різних філософських проблем. Але ж гэта не дає нам ніяких підстав заступувати і тим паче, які єм дають у своїх роботах, і, маючи, допускаючи кожним з нас на тих ці інших питаннях. Розв'язування у сутності гетьких паче ми можемо тільки шматом розв'язування самостійно. А ось невідомість гетай самостійно, а паче невідомість групування і організації колективної роботи наших марксистів зразок не адчають тих асов, які стають на чолі і з важливих матеріалів дилектика.

Тав. Выдра на зразок т. марксистів викидає наступну думку: „Як відомо, адній з перааживаючих побудовання соціалізму у нашій країні з'являється яє (нашай країні II. II.) адсталася, таму што будувати на місці, де нічого ні було побудовано, значно більш легка, чим будувати там, де треба раніш збудувати“. І тут-ж т. Выдра дає таку нізку гэта сказана у постанові XIV з'їзду партії.

Справа-ж у постанові XIV з'їзду партії не зустрічається гэта промислова філософія, прихильникам якої аказується тав. Выдра. Усякую адставку неможливо приписувати нашай партії, бо гэта ужо єдиного сказаніє партійної лінії.

У постанові XIV з'їзду партії сказано аб тим, што у нашай країні, на гадячи на яє технічна економічна адсталася, можна і необхідно побудувати соціалізм, не чакаючи того часу, пакуль падасьне суспільство пролетарська революція. Гэта зусім друге, чим тое, што каже т. Выдра. Калі розв'язування у філософії Выдри, дик паки не сур'єзна клопотання за становлення нашого філософського фронту. Згодна з твердженням т. Выдри виходить, што будувати соціалізм на пустім місці більш легка, чим там, де мається централізована індустрія і централізовані пролетаріати, як продукти розвитку капіталізму. Це не напаміне гэта народницьку теорію сиротини XIX століття аб ма-

чымаеьці непасраднага пераходу ад вясковага грамадства да соцыялізму без разьвіцьця капіталізму ў Расіі, ці не напамінае гэта ў тым сэнсе, што т. Выдра, як і народнікі, узводзіць нашу адсталасьць у „добрачынасьць“?

Няужо больш лёгка будаваць соцыялізм у якой небудзь пустыні Сахары, чым скажам, у Германіі ці ў Амерыцы, у якіх разьвіта буйная прамысловасьць, у тым выпадку, калі-б там адбылася соцыяльная рэволюцыя. Вось, што кажа Ленін на пытаньні, якое паставіў так няудалатав. Выдра: „Няма сумненьня, што соцыялістычную рэволюцыю ў краіне, дзе аграмадная большасьць насельніцтва належыць да дробных землеўробаў вытворцаў, магчыма ажыццявіць толькі шляхам цэлага ряду асаблівых пераходных мер, якія былі б зусім непатрабны ў краінах разьвітага капіталізму, дзе наёмныя рабочыя ў прамысловасьці і земляробстве састаўляюць аграмадную большасьць. У краінах разьвітага капіталізму ёсьць класа наёмных сельскагаспадарчых рабочых, якая склалася на працягу дзесяткаў год.

Толькі гэтка класа соцыяльная, эканомічная і політычная можа быць апорай непасраднага пераходу да соцыялізму. Толькі ў такіх краінах, дзе гэтая рабочая класа дастаткова разьвіта, непасрэды пераход ад капіталізму да соцыялізму магчымы і не патрабуе асаблівых, пераходных агульна-дзяржаўных мер. Мы падкрэсьлівалі ў цэлым радыс твораў, ва ўсіх нашых выступленьнях, ва ўсёй прэсе, што ў Расіі справа абстаецца ня так, што ў Расіі мы маем меншасьць рабочых у прамысловасьці і аграмадную большасьць дробных землеўробаў“¹⁾. Такім чынам у краінах разьвітага капіталізму, дзякуючы наяўнасьці пролетарыяту як у прамысловасьці, так і ў сельскай гаспадарцы, магчымы пераход ад капіталізму без асаблівых агульна-дзяржаўных мерапрыемстваў пры наяўнасьці скарачанага перыяду напу, тады як у Расіі дзякуючы пераважнай колькасцьці дробных землеўробаў, задача ускладняецца, павялічваецца цяжкасьці, і соцыялізм можна ажыццявіць шляхам цэлага ряду асаблівых пераходных мер пры павялічанай прадоўжанасьці напу²⁾. Аб тым, што ў адсталай краіне, як Расія, ня лёгка, а цяжка будаваць соцыялізм, кажа Ленін у наступным месцы: „Пры такім унутраным становішчы Расіі для яе пролетарыяту, як пануючай класы, галоўнай задачай моманту зьяўляецца правільнае вызначаньне і ажыццяўленьне тых мер, якія неабходны для кіраўніцтва сялянствам, для моцнага саюзу з ім, для доўгага раду паступовых пераходаў да буйнага аграмаднага машынага земляробства. Гэта задача ў Расіі асабліва цяжка, як з прычыны адсталасьці нашай краіны, так і дзякуючы крайняму разарэньню яе імперыялістычнай і грамадзкай сямігадовай вайной“³⁾.

¹⁾ Ленін: „Сочинения“ т. XXVI, 2 выд., стар. 237.

²⁾ Пытаньне аб колёніальных рэволюцыях я не аскранаю, хоць аналіз гэтага пытаньня яшчэ больш яскрава паказваў бы няправільнасьць сьцвяленьня т. Выдры //

³⁾ Ленін: „Сочинения“, т. XXVI, 2 выд., стар. 429.

У нашай краіне будавець соцыялізм цяжка, але-ж, ня глядзячы на гэта, асаблівасць, соцыялізм у нас можна пабудаваць.

Таму і трэба з большавіцкай цвёрдасцю і настойлівасцю перамагчы ўсе цяжкасці.

Калі мы гаворым аб адсталасці Расіі, мы разумеем, што гэта адсталасць адносна ў параўнанні з перадавымі капіталістычнымі краінамі. Але ёсць і такія капіталістычныя краіны, якія па сваім узроўні тэхніка-экономічнага развіцця зьяўляліся яшчэ больш адсталымі, чым Расія.

Бога таму няк нельга агадзіць з думкамі сучаснага ідэолага праглых ухілістаў т. Бухарына, які ў сваёй рабоце: „Эканоміка пераходнага перыяду“ піша наступнае:

„Концэнтрацыя соцыяльнай магутнасці буржуазіі ў дзяржаўнай уладзе, якая зрасталася з эканамічнымі арганізацыямі капіталу, стварыла працяг супрацьдзейнасці для рабочага руху. Таму крах сусветнай капіталістычнай сістэмы пачаўся з найбольш слабых народна-гаспадарчых сістэм, з найменш развітай дзяржаўна-капіталістычнай арганізацыяй¹⁾. Ленін, чытаючы кнігу Бухарына, у тым месцы падкрэсліў дэвізюмамі лавы з „найбольш слабых“ і зраўнаў на іх з наступнымі злучэннямі: „Найбольш слабых“ і „сярэдня-слабых“. Без вядомай вышынні капіталізму ў нас бы нічога ня вышла. Адсюль відаць, што Бухарын разглядае Расію, як найбольш слабую народна-гаспадарчую сістэму ў сістэме сусветнага капіталізму, тады як Ленін адносіць яе да сярэдня-слабых, падкрэсліваючы, што без вядомага ўзроўню развіцця капіталізму ў нас ня было-б рэвалюцыі.

Тав. Выдра з сваёй тэорыяй адсталасці наблізіўся да думак Бухарына, якія былі выказаны апошнім у кнізе: „Эканоміка пераходнага перыяду“.

Усё гэта гаворыць аб тым, што трэба рашуча адхіліць філэзофію добрастаннасці, абаронцай якой выступіў т. Выдра, і паслядоўна праз разгортванне самакрытыкі выкрыць тое, чым характарызуецца нядобрастаннасць на філэзофскім фронце ў нас.

¹⁾ „Ленінскі зборнік“, № 11, стар. 397.

21. Пошча № 4.

ПРАЦА І БУДНІ БЕЛАРУСКАГА ПЕРШАГА ДЗЯРЖАУНАГА ТЭАТРУ ЗА ДЗЕСЯЦЬ ГОД ЯГО ІСНАВАННЯ

1920—30 г.

Аўг. Рамановіч

„НАРЫС“

„Олимпиада Театров“ показала, насколько высоко стоит театральное искусство Советской Белоруссии и какие оно таит в себе огромные возможности. Этих успехов Белорусский Театр добился в ожесточенной классовой борьбе.

П Куртов

„Советский Театр“

Беларускі тэатр не мае за сабой амаль ніякай тэатральнай спадчыны, традыцый у параўнанні з расійскім, французскім, нямецкім і іншымі тэатрамі. Тая аморфная спроба беларускіх інтэлектуальных асветарцаў тэатру ў 1911 годзе (гэта рэчышча тэатру ў Вільні альбо ў 1918 годзе (Беларускае Таварыства Друмы і Канцэрт у г. Менску) і інш. бесплодна разбілася аб няякадзіснае іх ідэалагічнае і персанажнае ўладанне і беларускіх акупантаў і іхніх уладу, на развіццё беларускага савецкага тэатру не зрабілі.

Заснаваны ў 1920 годзе, пасля вызвалення г. Менску Чырвонай Арміяй ад беларусаў, Беларускае Савецкае Тэатр за 10 год свайго існавання згартаваўся ў пачынальнай барацьбе і, разбіраючы нацыянальна-дэмакратычнае наступленне дробна-буржуазных элементаў у сваім калектыве, паспяхова выходзіць і замацоўваецца на шлях сапраўднага пралетарскага тэатру.

Буйныя поспехі і дасягненні, якімі адзначаны асабліва апошнія гады працы тэатру як у галіне актуальнай тэматыкі яго рэпартуару, гатак і ў галіне фармальна-творчага развіцця бязумоўна абумоўлены тымі поспехамі і дасягненнямі, якія мае рабочая класа Беларусі ў справе будаўніцтва сацыялістычнае культуры.

Сёння, калі грамадаклас БССР святкуе дзесяцігадовы юбілей аднаго з старэйшых і найбольш тэатральных арганізмаў, дзесяцігоддзе Першага Беларускага Дзяржаўнага Тэатру, самому тэатру, яго калектыву,

Досить добрі сценічні і акторські паставацькі спектаклі меў у сябе асноўны недагляд. З тае пыхыны, што ролі выконвалі палова беларускіх, палова расейскіх актораў мова са сцэны гучэла такімі замысламі латымі выкрутасамі, такой тарабэршчынай, што глядач толькі хлопу вчышма, туга разумеючы аб тым, што гаворыцца на сцэне.

Дзякуючы гэтаму асноўнаму недагляду спектаклі до та не пратрымаліся ў рэпертуары, ён хутка знік са сцэны.

Шчырую падтрымку і стимул далейшай працы калякты беларускай групы знаходзіў у сябе выхадзе ў дробныя гарадкі і мястэчкі Беларусі, як Сцяпак, Койданава і г. д., дзебала ставічы спектаклі і концыруючы частках Чырвонай арміі і ў рабочых клубах.

Але пачыналі Менскі гарадскі тэатр мяняўся базай беларускай тэатральнай калякты, усе ж ня трэба надзеі азначаваць сабе адпальваючую аудыторыю.

Тамтае часам, што ў той час (1920, 21, 22, чэрвень 23 г.) галоўным уэрэньнем рабочых мас быў агульны рывал тае вышынні якосці дасягнуў ад агульнай дэмакратыі прасоўваю, альбо культурна-наасобных фабрык і заводз, істотна цэлячыся пакным для сямей арганізацыі безумоўна наасобна рабочыя наведвалі тэатр, але масіна ішоў рабочых дэталю, да мястэчкі тады яшчэ не было, а галоўнае рэжысёр тэатру ў сэрцы беларускай не адназначна аднарабаваным рабочыя глядач. Каса была адчыненай Коньтантам тэатральнага гідача ішоў усе тае жа служачы, інтэлігентны абыццель, крамнік у пераважнасці. Гэты глядач прыходзіў у тэатр упэўнена займаў свае месца і диктаваў тэатру, свай сацыяльнай якасці Кіраўнікі тэатру былі антрапрэнеры (Маркаў, Шапірэ, Дыхаўскі, альбо прадстаўнікі дробнай буржуазіі, цэсна амаванні в беларускім адраджэнчым рухам нацыянал-дэмакрат (Ф. Хідановіч, Ф. Аляхновіч, Гурскі, дылоі уважліва прыслуховаліся да адпатрабаванняў гэтага заказчыка, стараліся усімі мерамі задаволіць яго мяшчанска-абшчына тэатрскі густ.

Павялічэнне складу БДТІ

Вопыт з „На дне“ ў наўнай сваёй частцы, ня гледзячы на адзначаны намі недахоп, усе ж даў станоўчыя вынікі, галоўным чынам у частцы мастацкай якасці пастаноўкі. Вось гэты вопыт штурхнуў думку Наркамлёветы запрасіць на сталую працу рэжысёра А. Міровіча, адначасова прымацаваць да тэатру хор пад кіраўніцтвам У. Тараўскага, аркестр на чале з дырыжэрам Эльконам і балетны гурток пад кіраўніцтвам балетмайстра Алексіютовіча. Удзіліся новыя сілы і ў драмтрупі. У прыватнасці ў склад трупы увайшоў У. М. Крыловіч, які да гэтага працаваў на украінскай сцэне і ў рабочых клубах.

Ужо першая пастаноўка гэтага парываду музычная песа М. Кудаселькі „На Кугальне“ была пастаўлена з удзелам драм-трупы, хора, балета і

оркестра. Вопросы парки, булфория, раквыт і декларациі были зр
лены (што да гэтага часу не практыкавалася) па спецыяальных эскізах
вядомым мастаком К. Ялісевым

Ук мы батым, катр пачынае афармляцца ў прафэсійна-навуковай досведзе буйнага маштабу.

Наогул 1922 год трэба лічыць годам, калі адпаведныя ўстановы пачынаюць рэарганызаваць тэатральную справу на Беларусі. Адобраенная група актораў з Беларускага тэатру (Міцкевіч, Саньнікаў, Ямынскі, С. Станюта, В. Башкевіч, Бандарчык і інш.) да іх далучаюцца прынятыя па экзамену моладзь і ўся гэта група перыезжае ў Маскву, дзе застаецца на год студыйнай вучобы ў арганізацыі «Друг Беларусі» (Дзедаўскае Тэатр).

Першы посьпех

Примітивна селянська мандрівка „На кукавках“ пасажирів усіх правліах російської промисловості, сільського господарства, а також аксесуарів, етнічних традицій, будівель, а також, ведавами, русаками і г. д. Адакція сільсько-мисливської (сільсько-мисливської) вже з першого показу (завдання, агу гарда, глядачі).

У першы раз я ўсё генаваны беларускага тэатру, у касе цяпер было атрымаць білет на паказы.

Пераношняя жаль млеза, снухачоны бабачок, каторкую муз
вх. паялася картоннымі дэкарацыямі, дэкалася яе а вышнства а тута
вылавіць кэсаматы дэсанк. Сьмяялася нявыразнаму кахачню стале
селяніна бабыля да махадой Параскі. Уздыхала няўдзякам пры жыцц
сына абшарніка паніча Уладзіка, які закахаўся ў вяскоўную дзяўчыну
Алеську Але на дзёззе да іх насільковага жыцця стала «цёмны дзень»
паніча Ядана, якая з свайго боку закахалася ў Уладзіка не хадзі
аддаль яго Алесьцы, а таму ў цёмную купальскую ноч скінуды Алес
у вір.

Гэты поспых дапамог тэатру пашырыць сваю аўдыторыю, з другога боку ён спядаду настраям пэўнай частцы інтэлігентны з лагэру нацыяналі-
дэмакратаў, якія убачылі ў гэтым поспыху добрую мажлівасць скары-
стаць тэатр як зброю сваёй ідэалогіі.

З гэтага моманту пачынаецца паступовы, але поўны ўплыў нацыянальна-дэмакратаў на тэатр, на яго каляктыў, на мастацкае кіравніцтва, на рэпертуар.

БДТІ у руках наддмаў

Шляхам критики (у друку і на диспутах) міласцівай або жорст -
залежна ад таго, як тэатр спягадаў іх патрэбам. Шляхам прасоўвання
„сваіх людзей“ у адміністрацыйнае кіраўніцтва тэатрам, у кіруючых

шыся, аб'яднашы навакол сябе найбольш актыўную групу моладзі (прышпілюшы з рабочых драмгурткоў), гурток самадзейнасці ня мог адлучыць усёй х.б.каспі мастацкай палітыкі тэатральнага кіраўніцтва. Арыентацыя кіраўніцтва на дробна-буржуазнага гледача, задавальненне густам мешчаніна абыватэля ў пастаноўках і дабор рэпартура згодна нацыянал-дэмакратычным прынцыпам „п'еса хоць якая, абы беларускага аўтара“. У першую чарту п'еса гістарычная, рамантызуючая экзатычную старасьведчыласць („Машака“, „Панскі гайдук“, „Вір“, „Скарына“) і г. д.

П'еса эпіграфічная залучаючыця ўскі сэрцавыяны абыст сядзею абрадаваю красачынасьці („На купаліде“, „Вяселіде“ і г. д.), п'еса пейзажыічныя, містычныя і сымбальныя („Польскі люд“, „У ліпнёвую ноч“, „Гіны працы“, „Цені“, „Раскіданае гняздо“ і г. д.)

Да 1926 году мы ня бачым у рэпартуры БДТ і водглед сучаснае п'есы. Кіраўніцтва тэатру змякала спасыдалася на тое, што ў сучаснай драматургіі няма нічога цікавага, літэратурнага, мастацкага, адны м'які (быццам-бы пошляя, прымітыўныя „К бядовыню“, „Пасланец“, „Зьбянтэжаны Саўка“ і г. д. лепш любой агіткі.).

Драматургі як працуючыя ў тэатры, і так пра-заістам, і ў мар-заістам, як заклалі: „Пішыце п'есы, у якіх мы б магло скарністаць усе гадзіны: балет, хор, аркестр. Мы ня можам сцісці і сцісці п'есы, бо яно маладзёвы рабінскі балет, хор, аркестр! Пішыце на і старычыны адно адно графічныя тэмы.“

Ісць за гэтым, аргументамі, хавалі сваю тэарэтычна-дэмакратычную у тэатры, старанна адтэрміноўваючы сваю палітыку „нацыяналізацыя на фармі, нацыяналізацыя на абыстат „беларускага культуру“. Гэму і парыві былі прызумелым той п'есам „Кастуся Каліноўскага“, які зьявіў тэатр на алімпійскую вышынню. Свае людзі ў друку рассяяваліся на рэлігійныя абыстаткі і нацыяналізацыю. П'есы гэмінова настрочылі кучу рэдакцыяў. У інтэлектуальнай п'есамі оюся Каліноўскага. Выдавецтва выпусціла п'есу, і з яго адоткам, абыватэля абмяркоўкі на якім пляцу будзе сячыць п'есам „рэвалюцыйнаму“ г'эрою.

Паргны, рабочая грамадзкасць, скандэнтэравашы сваю увагу на больш важным, гаспадарчэ-эканамічным лучастку соцыялістычнага фронту, ня мела мажлівасці занастрыць сваю увагу на тэатры. Асобныя па-тэатры, кіруючыя тэатральнай справай, падналі пад уплыў нацыянал-дэмакраты і бачучы захапленне гледача тымі жанравымі сінанімі і лова с'эроснай інтрыгай п'есы праглядзелі контр-рэвалюцыйную сутнасць спектаклю.

Гурток самадзейнасці, бачучы такі зьвязаны фронт тэатральнага кіраўніцтва, крытыкі і абыватэля гледача, дзякуючы сваёй слабой п'есам тэатры падрыхтаванасці, ня мог актывна супрачыць кіраўніцтву тэатру. Аднаваўшы сабе прадстаўніцтва ў Мастацкай радзе, гурток галоўным чынам веу наступленьні супроць п'есамі мяшчанскім густам гледача,

а таксама амагаўся за падвышэнне кваліфікацыі актораў і мастацкай часці пастановак. Аб'ектыўна трэба адзначыць, што дзякуючы актыўным вымаганьням гуртка самадзейнасці і рэжысёры, якія ў гэтым перыядзе вяла з ім адну лінію, тэатр адшукаў пэўныя сродкі і былі пастаўлены эксперыментальныя пастаноўкі „Мешчанін-дваранін“ Мольера „Чырвоная маска“—Луначарскага і інш.

У галіне выхаваўчай працы сярод каляктыву, апроч пералічаных вышэй мерапрыемстваў як лекцыі і рэфераты па гісторыі і тэорыі мастацтва, праца гуртка пастаноўкі голасу, спорту і умяшчэння прыкладнай дысцыпліны з боку гурткаўцаў, апроч усяго гэтага, гуртком было пастаўлена пытанне перад ЦІІ Рабісу аб датэрміновым пераносе рэалязацыі бяздзейнага мясцовага камітэту.

Гэта апошняе мерапрыемства выклікала буйны адпор з боку нацыянальна-дэмакратаў і іх прыхільнікаў у каляктыве. Зьмена бяздзейнага слабавольнага мясцовага камітэту больш актыўным адзначала поўную немажлівасць надалей праводзіць праз мясцовы камітэт сваіх людзей і мастацкую раду, уплываць на настроі каляктыву, кіраваць унутраным жыццём тэатру, звальненнем і прыёмам працаўнікоў, запрашэннем новага мастацкага кіраўніцтва, даборам рэпартуару і г. д.

Пасля бурнага сходу, пры актыўным падтрыманні ЦІІ Рабісу, мясцовы камітэт быў абраны ў новым складзе, прычым у большасці прайшлі кандыдатуры гуртка самадзейнасці.

У далейшым, дзякуючы таму, што кіраўніцтва гуртка перайшло ў кіраўніцтва мясцкомам, праца гуртка з мясцкомам з'яўляецца і ўсю далейшую працу па грамадскаму выхаванню каляктыву вядзе мясцом пры актыўнай дапамозе профсаюзу.

Другі этап БДТІ

Калі мы гаворым аб другім этапе працы тэатру, акрэсліваючы яго пастаноўкамі п'ес „На купальне“ 1921 г., „Міцкеж“ 1927 г., мы павінны гаварыць аб яго бязупынным фармаванні як мастацкага арганізму, аб росце каляктыву і ўсяго тэатру ў цэлым.

Распачаўшы з невялічкіх прымітыўных п'есак, нескладаных па сваёму зместу, ні багатых матэрыялам для акторскіх вобразаў, ні патрабуючых абавязка дакарацыйнага афармлення, ні вопратак, ні бутафорыі, ні рэжысуру, тэатр з кожным годам з кожнай новай пастаноўкай усё больш больш ускладняе сваю апрацоўку кожнай новай п'есы (у галіне распрацоўкі зместу і ў падачы таго ці іншага акторскага вобраза, у плянаванні мізансцэн, а таксама і ў агульнай рэжысёрскай кампозыцыі, спектаклю) тэатр пачынае ставіць перад сабою пэўныя фармальныя заданні, разрашаючы іх усё сумай сродкаў сцэнічнай выразнасці.

Афармленне спектакляў пачынае займаць паважнае месца ў пастаўках. Мастак спектаклю атрымлівае самастойную адказную ролю. На

звичину адживцям своїм нескінченним „підлісничкам“ і розмалеваним
світличкам а також докарцями виступають „сухна“ абхазяночка
і хтор спроби й казочки, камінація паярота і різних варшати і т.
ін. **На змичу натуралізму і реалізму старих пастановак іде**
а більш дикредитуємы театрам умоўны реалізм, стылізацыя, трох-
мачныя конструкцыйныя ўстаноўкі. Пошукам театру ўжо становіцца
дурна і вузкая мейжа спэцыя, ен узб'яджэцца на дыя трох паяротах
намірукі (падпыхаць „дзілакі“), кыдаць ах „дзілакі“ рэчыны пастуноў
карыстаючы акадэмію, аркестр („Мені хоча дзілакі грам“ а пачына і
доўню (Чырвоная маска).

Автори і режисери адаптації, адже походять з однієї країни, усе це не могло не відобразитися на творчості. Випускаючи цей спектакль, режисерська група дійсно віддала належне українській театральній традиції. Чітко прослідковується вплив класичної української мови на мовну гру. Чітко прослідковується вплив класичної української мови на мовну гру. Чітко прослідковується вплив класичної української мови на мовну гру.

А напередніе місяці ми маємо у виставах музика і гумористична, а на наступні ми тільки ілюстраційну, часом і самостійну орієнтацію.

Ік мы бачым тэатр імкнецца ў некаторых справах пастаўках
і змяняе пэўных фармальных пр. і с. е. м. Але гэтая маладая імкн.
разбіваецца аб пустэчу. Ідэюю нікчымасць тых пр. с. е. м. над якой
прадлаваў, з аднаго боку. З другога іх стрымлівала коскасць менш
абыпаталя перманэнтнага гледача тэатру. Мешчанін адстае ад паўра-
ва ад тэатру выселенкага а музыкой, са сцэны балету, наменш ідэя.
Мешчанін не хацеў думаць, ён хацеў бачыць, для гэтага пераходзіў
красачнасць у дэкарацыях, яму не патрэба быў стыль, ён у ім нічога
не разумеў, яму не падобна быў абыст у афармленні, каб даваць
будзе самі на сабе, зусім абстрактныя, абы яны былі прыгожыя
калі вока сваімі аскотнымі фарбамі, здымаючы сцэну прынаста-
да абыст каштанамі. Музыку таксама гледаць была адназначна ідэя
у тэатры абыпаталя. Асн. усяго кам. музыка будзе салодка м. і
пад яе так лёгка і прыемна ўдыхаць.

Астары павінны вераць да кожнага ў жыццё. На дачына, калі як
здохне выціснуць у абывацеля адну дачына сваяго к і г д і г д.

І калі мы прагледзім, рэспэктна, за перыяд 1921—1927 г., ён у асноўным і дабіраўся згодна вымагаміямі медыцына-а-э-ва-га-да-га.

І паколькі пошуки новага, новых фармальных разрашэнняў (у асабных настаноўках) былі не сыстэматычнымі, з'явіўся ў тэатра стыхійным жаданнем стаць на якісбудзь фармальны шлях, уласна гэта перыод працы тэатру мы можам ахарактарызаваць як перыод эксперыментаў маладога, яшчэ не стабілізаванаўшагася мастацкага оракізму.

Праўда, у пастаноўцы п'есы „Каваль-Вярода“ гэта р ні бы пачынае
даклядыраваць свой шлях, як шлях сынтэтычнага тэатру (выходзіць

таким чином існування театру іде йому на користь, ані, затрачує гроші, хоча час на писання, і навіть одного п'єсу над написком грама, і ось і приму таку з великим неадекватним і знову п'єсу з рапартуару театру.

Діалогізм і та було б достатком, якби хотіли та називати діяльність гетьо "літературних мислових епізодів" у беларуській театрі, але наприклад П'єсу "Віношчына" були на театрі не випадковим чином, а характерною її п'єсу період праці театру, ми лічимо необхідним адекватно якимось некоторым моментам його "кар'єри" праці.

Такі діалогізм П'єсу да сучасній п'єси ми можемо бачити з настільки факту, на чийсь п'єси "Зірок", у якій правда була повністю ідеологічною, але яка у цій усе ж виразно відчувалася п'єсою, і боротьбу нових елементів у старій глухій масі. Діалогізм п'єси театру, маючи мову у репертуарі сучасною п'єсою, робить цю п'єсу шаром зауваг аутару і саме перапрацюючі, принципово реторуючи п'єсу у репертуар театру, виступає Н. А. П'єсою і у великій зображуючий прамове даводіть нема "літературної" п'єси, і в БДТ1, причому грунтується не на ідеологічних скрученнях п'єси, а у всій рашучасною свайго аутаритету браку п'єсу да літературній і сценічній неадекватності.

П'єсою, калі ми прагнемо п'єсою П'єсою за два гади його праці у БДТ1, для нас стане усім виразний активець діяльності П'єсою.

Увесь же "папоўскі" період театру можна характеризувати як упертий тапрат театру з ужо, а такім чином тяжкастю, занадто нових формальних п'єс.

Діалогізм перапрацювання репертуару, причому таких його "парад" як "Альга", "Спідчына", "Вясковы судзьдзя" і г. д. П'єсою гетьо п'єсу на всіх рівнях рашучасною, гетьо п'єсою як французької, німецької, гішпанської сцени, афрмлення п'єсу у п'єсою, афрмлення діалогізму, рашучасною задіти діалогізм, мовлі, рашучасною з уважливостю м'ягкості архітектури. Усе гэта робіла п'єсою Н. П'єсою білоруською неадекватності той новий робочий аудиторії, яка ужо з кожним днем пачинала все більш і більш ступати у театр.

Характерна, што не тільки робоча громада, яка зустрічала кожну папоўскую п'єсою у штих, а навіть мешчані-афрмлення, виходячи з театру доуга шматку носам, чыжау, відзвучуючи музичний п'єсу, які на праці даугі дзей ляже са сцени, залазачы на усе пори гетьо, навіть афрмлення строю кіслы твар, старіша прикрываючи копскую левату міражовай хустачкай, а што казачы аб маладой новій аудиторії, яка з кожним днем все більш і більш наступала на театр і яка, сідячы на папоўскім спектаклі ў самы найтрагічні моменти старої гішпанської п'єси Кальдарона, неадоволені рашучасною над тим як старі кулак, вясковы судзьдзя, даведаўшыся аб тим, што малады афрмлення, без яго бачкаваго дозволу, без боскаго шлюбу маладаў яго бачкай

Прад тэатрам сталі дзілі: Альбо трысці у цесную сувязь з сваёю новаю аўдыторыяю, і пад яе ідэйным кіраванствам ісці наперад у мінулыя, будучыя сапраўднае пралетарскія мастацтва. Альбо ааціць іх як выразную іх ідэйна-і гучацкую перадачы ў антысавецкім літэр дробнай буржуазіі і нацыянал-дэмакратызму.

І ісці на працягу сезона 1927-28 г. у тэатры адбылася сама ідэйная і мастацкая класная барацьба. Гэты год людзмі у гісторыі тэатру як „скляпаны год“. Скажы, ірочны, гэтыя выступачныя раздзярылі жыццё і працу тэатру. Адбылася выразная дыферэнцыя на каляктыву. Дзікуючы упартай працы профарганізаванай за мінулыя гады значна ўрасла грамадская праца на тэатры. Расце палітычная свядомасць найбольш актыўнай часткі каляктывы. Ужо ня так лёгка нацыянал-дэмакратізм рабіць сваё уплывы на каляктыву. З кожным днём усё больш і больш аддаюць яны сваё наамяні пад імяскам рабочай грамадскасці і профактыву БДТ.

Грамадскія дыскусіі, рабочая крытыка ў друку і на канферэнцыі рабочага гледача прымужаюць БДТ пераглядаць свой стары рэпартуар, выкінуць з яго найбольш адсталася і рэакцыйнае.

Першы раз за ўсё існаванне, тэатр праводзіць грунтоўную чыстку свайго рэпартуару. Здымаюцца ўсё без выключання „папаўскія“ пастапоўкі, а таксама „На купальне“, „Машэка“ і г. д.

Зразумела, што ня так лёгка ня так адразу адбылася пераход тэатру на новы напрамак у сваім рэпартуары, на новы шлях свайго творчага развіцця. Так, у пастапоўцы 1927-28 году „Крывой Аблоні“, тэатр дапускае шэраг грубых палітычных і мастацкіх памылак, але ўжо ў наступным тэатр бярэ першы курс уключання ў свой рэпартуар выключна сучасных пьес. За сезон 1927-28 году тэатр паставіў „Мягкі“, „Крывую Аблоні“, „Луну злева“.

І калі ў пастапоўках „Крывой аблоні“, „Луні злева“ тэатр карыстаўся яшчэ старымі прыёмамі ўплыву на дробна буржуазна-мещанскі абыякавы гледац, дык у пастапоўцы вядомай п'есы Ф. М. „Мідэк“ ужо выразна відаць як тэатр імкнецца знайсці ад гэтых прыёмаў.

Сезон 1928—29 году ў Менску і вядомая тэатральная дыскусія

Выходзячы з вышэйказанага мы можам канстатаваць, што Віцебскі сезон 1927-28 году з'явіўся для першага БДТ пераходным. Культурны ўзрост рабочага гледача, увага партыйнай і савецкай грамадскасці да працы тэатру, палітычная актыўнасць большасці каляктывы, усё гэта бярэ на зусім тэатр, выводзіць яго з няволі нацыянал-дэмакратычнай і дробна-буржуазнай ідэалогіі на шлях да пралетарскага тэатру.

Падрыхтоўка да сезона 1928-29 г. у Менску праходзіць у БДТ пад лэйзікам „Новае сучаснае рэалістычнае, ідэалогічна вытрыманую

ПРАЦА І БУДНІ БДТ І

Кажуць, што адразу, а та прыняў даўгіх год усяго іх працы і актыўна ўмешчанае каляжыў. Улічыў, у асабліва тым ім нагадаў і тымграмадзяні зьявіліся у каляжы, але сёння думка ўдара, які паспяхі, праходзяць у тэатры, нават і сёння. Улічыў тэатры ("Чырвоныя дзядзі"), пад кіраўніцтвам БДТ. І ў гэтым ачышчальным і арабчывым каляжы, усе гэта ўсё, што і выкарыстоўвае рэжысёр надымаў дэмакратызму, абыватальскі-м значыць і трой у сваёй грамадзе, падвысіць свой палітычны ўзровень і ўсю рабочую каляжу пайдзе далей на прах, са звычайнымі та.

Удзел БДТ у Алімпіядзе Мастацтваў СССР

14 чэрвеня 1930 г. Першым БДТ выйшаў у Маскву для прыезд у Усесаюзнай Алімпіяды мастацтваў СССР.

На сцэне МХАТ 2 і тэатры Рэвалюцыі, шматлікіх аўдыторый і злучных Маскоўскіх фабрык і заводаў, пачаў тэатральны і кінэмаграфічны навінальнасцю СССР і ўсё гэта ў Алімпіяды, БДТ ваімі дзевяццю п'ятакі "Гітэ" і "М'юль" дэманструе мастацкія дасягненні БССР.

Той п'ятак, які сустракаў аўдыторыю п'ятакі БДТ, і тая аўдыторыя Алімпіяды, якую тэатр атрымліваў, найбольшым чынам сведчаць аб тым, што БДТ стаіць на правільным шляху, маючы ўсе прыпасы для далейшага паспяховага развіцця.

Водыў журы Алімпіяды.

Отзыв

1-му Беларускаму Государственному Театру.

На 1-й Всесоюзной Олимпиаде 1-й Белорусский Государственный Театр выступил с пьесами "Гута" Кобзева и "Межбурье" Д. Куркина. Такой выбор репертуара и его сценическое воплощение задают театр определенное идеологическое лицо.

Будучи удовлетворенным коллективом, что театр претягивает к себе, но преодолению национально-демократической театральности. Он подошел к проблеме национальности искусства не путем подчеркивания этнографических деталей старины, а путем изучения настоящего класса Белоруссии сегодняшнего дня. Это, а также острая актуальная тематика (рабочая организация, пятидневка, быт Красной армии), разрешенная согласно национальным условиям, роднит театр со всем рабочим классом.

Отмечая высокую художественную культуру театра выражающуюся:

1. В наличии крепкой режиссуры, сумевшей слить воедино все элементы спектакля.

2. В остроумном, давнем больше возможностей, хотя и не совсем громоздком оформлении.

3. В розном актерском ансамбле, умеющем выпукло подавать социальное значение образа.

4. В чистоте языка и мастерской подаче сценического слова.

Отмечая все это жюри считает необходимым обратить внимание театра на его отстающие участки:

1. Несколько случайными подбором музыкально-оркестрового репертуара, не всегда отвечающего действию.

2. Недостаточное внимание к сценическому движению актера.

Непродуманная постановка творческого метода театра, жюри считает своей обязанностью (вместе с Беларусским Театром) от имени не только в сторону господства натуралистического реализма в упадочнических настроениях классово-чуждых в нем элементов.

В целом жюри констатирует, что 1-й Государственный театр является собой ясное доказательство быстрого роста белорусской национальной культуры, с маявшей только после Октябрьской революции, и что неспособность развития и беспрерывно стимулируется рост на столько о состоянии белорусского искусства за пределами СССР.

Пр. председатель Олимпиады (подпись). Феликс Кош

Ответственный секретарь Олимпиады (подпись)

Секретарь жюри Олимпиады (подпись).

11 июля 1930 г.

Москва

Беларуская драматургія

Ня гэта кароткі налілік беларускіх тэатраў, якія мы абмякнулі гэтым тэатрам прыдаткам тэатру як драматургія. Але паколькі гэта так распаўсюджана намі ў спецыяльным артыкуле, мы абмяжованым тут толькі некалькімі словамі.

Рост беларускай драматургіі (той-яе часткі, творчасць якой былі і ёсць наша найвышэйшая, професійная тэатральная культура і абумоўлены ростам і развіццём беларускіх тэатраў.

Яна (беларуская драматургія) перахапіла і тымі хвалямі, якімі мы раў тэатр, яна-ж і выхавалася разам з ім і стэрлацца ў меру сваіх маладых сіл, крочыць у нагу з буйным крокам тэатру.

Не гаворачы аб чым-калі, нікому не патрэбна грухлявай завалі старых беларускіх п'ес накітавалі „Страхі жыцця“ Аляхновіча, „Паслядоўны“ Радаевіча, „Зыпітрэж з высокай буды“ М. Грамыкі і г. д. не гаворачы аб гэтай абсуртнай п'есе, нават п'есы звышчужае значна развіццём (1921, 22, 23 год) ужо пры Голыні маюць выразным росце беларускай рэвалюцыйнай прозы і прозы, гэтыя п'есы („На купальне“, „Зырок“, „Над Нёмнам“ і г. д.) былі ў сваіх першых пераходах настолькі слабыя, прымітыўныя, ня толькі з боку элементарных правіл драматургіі

і у а ўважэнні а тэратэрыі якасці, што атрымліваецца чарговым шмат часу і працы на іх грунтоўна перапрацаваць, каб зрабіць з іх хэць аднасна прыгодныя сцэнальныя творы. (Тут нельга не адзначыць вялікай шчырасці і працы галоўнага рэжысёра А. А. Мяснікова).

Бязумоўна самы складаны і адказны з усіх відаў поэтычнае творчасці — драматургія, патрабуючая грунтоўных ведаў, тэатра і гісторыі літаратуры, правілаў драматургіі і галоўнае сцэнальных законаў. Усё гэта ў пэўнай меры магчыма абумовіла лік твораў, якія прысьвечаны сцэнальнай творчасці гэтай спецыяльнай галіне літаратуры.

Немнога прозвішчаў мы можам пералічыць. Немнога пазнаменна іх у беларускай літаратуры складаюць групу беларускіх драматургаў.

Вялікая заслуга Першага БДТ у тым, што ён здолеў ва ўсталяванні свайго існавання ія толькі выказаць у сабе ідэю драматургіі, а і прыцягнуць зноўку здольную моладзь і шляхам самай актыўнай працы з імі, кансультуючы ў пытаннях літаратуры і сцэны, усеі сумай спадэдаў, рэальна дапамог вылучэнню такіх буйных варах прозвішчаў у беларускай драматургіі як рабочага Р. Кобца, чырвонаармейца Д. Курдына і г. д.

За апошнія гады мы маем досыць паспяховы росквіт беларускай драматургіі. Творы нашых драматургаў скарыстоўваюць ня толькі нашы тэатры, але і тэатры РСФСР, УССР, Татраслужбы і інш. (Маст, Мінбур'е, Гута).

Зараз, калі БЕЛАДІІ абвешчывае ўдзячнасць у літаратуру, колькасць лік драматургаў бязумоўна павялічыцца. Вялікая справа тэатру і недалёка ад актыўнага дапамогчы сваімі пэдамі маладым тэатрам, гэта бязумоўна будзе правільным вырашэннем рэпертуарнай і праблемы.

Надагледваючы усеі пытай сказанае ў гэтым і зоткім павярхоўным нарысу абмежаваным тымі ўспамінамі і матэрыяламі, якія былі ў рэспубліканскага аўтара, праішоўшага ў БДТ у якасці яго працаўніка і з малым выключэннем ледзь ня ўвесь яго дзесяцігадовы шлях, мы хочам у заключэнне сказаць наступнае:

Першы Беларускі Дзяржаўны Тэатр, народжаны ў бурны вялікага Кастрычніка, вызваліўшага працоўных усіх нацыянальнасцей прытнечаных былым царскім самаўладствам, з першых жа крокаў свайго існавання атрымлівае поўную мажлівасць свайго развіцця, для адказнай і пачэснай ролі, уласцівай яму мастацкімі сродкамі абуджаць волю працоўных мас да самаацвянення яваёу Кастрычніка, да культурнай рэвалюцыі, да будаўніцтва соцыялізму.

Разгарнуўшаеся класавая барацьба, шалёнае супраціўленне недабрых у грамадзянскай вайне рэштак капіталізму, выкліканае агучальным соцыялістычным наступленнем на ўсяму фронту гэтая класавая барацьба мела месца і ў БДТ. Класавы вораг, стараючыся захапіць у свае капіюрыстыя рукі адзін з важнейшых форпостаў соцыялістычнага

ПОЭТЫ ЧНЫ ФРОНТ

Ул. Сядура

1771-1772

1. Да характерыстэкі агульнага становішча на пэтычным фронце

[illegible]

Мы уступили у период социализму. Але гэтага не адчування ў поэзіі. Поэзія ў нас жыва! Меры ня дыхае новым перыядам. Гэта гаспадыня прадстаўляе развіццё поэзіі ад запатрабаванняў да яе рэканструкцыянага перыяду, пра адстаўанне поэзіі ад задач, якія паставіла перад

Адсюль і задачы поэтычнага фронту поўнае пераўзбраенне на службу выканання гэтых задач, рэканструкцыя поэзіі, перакладзенне на справу выдатковай функцыі у руках пролетарыяту ў рашучы, класавых і эканамічных баях сацыялізму з капіталізмам.

[illegible]

Ліквідаційне гетаго адставання павінна ісьці праз перамаганьне старога съветаўспрыманья і сьветапогляду, шляхам барацьбы за дыя-
кратычна матэрыялісцкую сьветнагляд і сьветаўспрыманьне, шляхам
барьбы за дыякратычна матэрыялістычна творчы мэд праміскай
дошлі.

[illegible]

исключены при адекватности на поэтическом фронте, и была бы не дифференцировать это у одних и тех же разных классов групп и у поэтов. Если мы возьмем при часовые адекватности на поэтическом фронте пролетарской поэзии, то не обязательно говорить характеристику становления буржуазно-кулацкой поэзии.

На участку буржуазна-кулацкай поэзіі мы маем пачаежны крызіс. Як перажываюць абсалютны, беспаваротны крызіс ідэалагічныя помыслы буржуазіі (і беларускай у тым ліку), зараз відавочнай класнай культуры, гэтак перажывае і беспаваротны крызіс буржуазна-кулацкай літаратуры.

Разам з крадамі інтэрнэтных спробаў буржуазіі і кулацтва супроць дыктатуры пролетарыяту, рухулі ўсе ідэалагічныя пазіцыі гэтае класы, рухулі апошнія надзеі буржуазіі і кулацтва на інтэрнацыю. Таму мы маем і паўнейшча ідэйнае выраджаньне буржуазна-кулацкай мастацтва і літаратуры. Адсюль і ідэавае выраджаньне і ідэавае убачэньне буржуазна-кулацкай поэзіі.

Беларуская буржуазна-кулацкая, нацыянал-дэмакратычная поэзія ідзе, нашчапк разбіта. Яе таловыя ідэалогі і творчыя прадстаўнікі — Дубоў, Пушча, Бабаўка і Казышкі — з поля дзеяння. У аснове рэшткаў буржуазна-кулацкай поэзіі ляжыць „апафіс“ гістарычнага асуджанасці і гібелі. Аб гэтым добра сведчыць кніжка поэзіі мал. дэта. поэты, і тага апошняга эпігона буржуазна-кулацкай поэзіі Максіма Аўжанна „Новая Ростань“.

[illegible][illegible][illegible]

Пролетарский поэма беспощадно атакуе ад тампау социалыстычнага будаўніцтва, яна не паднялася на ідэяны ўзроўня рэканструкцыі наша народна. У пролетарскай поэмзе пошмашто не адчуваецца надзімнага пачуцця, у думках тамаку Пролетарская поэма таксама не пера-

ключалася на новий реконструкційний райкі. У пролетарській поезії не адчування того, що ми уже уступили у період соціалізму. У сій німа новага соціалістичнаго чалавека. Тематика і мотиви реконструкційнаго періоду покуль-што не ауладаны у пролетарській поезії. Мотиви реконструкційнаго періоду ва їсїї глибокі і складанясьці слаба дак рїтї нават такому поету, як Александровіч. Ягоня тисры на реконструкційныи мотивы, як „Поэма імя вываленьня“, „Установка“ і інш. нося в характер спрощчалєсці, схематичнасьці, поверхнеунаго сьлізаньня на поверхні зьау нашай реконструкційнай рвчалєнасьці. Ня уііклї гэтых недахопаў і іншыя, як Хведаровіч, Звонак. Невыпадава-ж А Звонак трымаюцца ў пераважнасьці ў полі тематики і мотиваў грамадзянскай пайны і амаль аусім не зняйшоу свайго водгуку ў ягонай творчасьці реконструкційнаго періоду. Не ауладау, як налєжыць, тематикуна реконструкційнаго періоду і пролетарскі поэт М. Чарот.

Шэраг поэтаў як Моркаўка, Плаўнік і інш., ня здолеўшы перамагчы цяжкасьці перабудовы на новыя, реконструкційныя райкі, заіхалі, а некаторыя і аусім адыйшлі ад літаратуры. Некаторыя поэты пераходзяць на прозу.

Коротка кажучы, період реконструкцыі паставіў перад пролетарскай поэзіяй новыя, адменныя задачы, вырашэньне якіх пры пакаванні старога сьветапогляду і не ауладаушы дыалектычна-матэрыялістычным сьветам поглядам яна выканаць ня здолела, бо апынулася ў становішчы найменш прыгодным для вырашэньня гэтых новых задач.

Але ці выцякае з усяго гэтага тое, што поэзія быццам ідзе да распаду, да краху і г. д.? Ні ў якім разе. Крыніцаю гэтых сьцьверджаньняў зьяўляецца клясавая-варожая нам стыхія і толькі з стану нашых клясмыіх ворагаў могуць ісьці падобныя думкі аб „заныпадзе“ пролетарскай і рэвалюцыйна савецкай поэзіі, аб уліўлемым „туліку“ нашай поэзіі г. д. Наватварог, мы жывём напярэдадні надзвычайна бурнага уздыму і росту пролетарскай поэзіі як ва ўсім Савецкім Саюзе, гэтак і у Беларусі. Мы стаім напярэдадні вялізарнага поэтычнага уздыму і росту беларускае пролетарскае поэзіі (як і ўсёй пролетарскай літаратуры і мастацтва наогул).

Лераможны поступ соцыялістычнага будаўніцтва, выкарчаваньне апошніх рэштак капіталістычных элемэнтаў і глебы для іх зьняўленьня, пацігнє за сабою нябывала магутны тэмп росту новага соцыялістычнага чалавека і ўсебаковае разьвіцьцє інтэлектуальных сіл працоўных мас, усебаковае разьвіцьцє асобы, індывідуальнасьці. Апошныя пацігнє за сабою выяўленьне новых маладых таленавітых сіл для новай соцыялістычнай поэзіі.

Фармаваньне новага соцыялістычнага чалавека пацігнє за сабою глыбокую патрэбнасьць у новай поэзіі, поэзіі пролетарскіх пачуцьцяў і думак, калі новы чалавек будзе сам пра сябе расказваць, калі поэзіяй пра новага чалавека будзе поэзія самога гэтага чалавека, калі новы

сацыялістычны чалавек сам пра сябе загаворыць і таму ня бачым дагэтуль росквіт чакае пролетарскую поэзію.

За перспектыву росту гаворыць і выдараўленне беларускае літаратуры, і поэзіі у прыватнасці, ад нацыянал-дэмакратычнае заразы, і пасьпяховая барацьба з беларускім контр-рэвалюцыйным нацыянал-дэмакратызмам ніяк. А для сучаснага стаяку беларускай літаратуры і поэзіі як-раз і характарна пасьпяховая выдараўленне ад нацыянал-дэмакратычнае хваробы.

Якімі шляхамі павінна ісьці ліквідаваньне адставаньня на поэтычным фронце?

У беларускай поэзіі перш на-перш павінна пераслабна прынята на чыпрам зьмяня барацьба з нацыянал-дэмакратычным ідэалогіяй. На нацыянал-дэмакратызму ні ў якім разе не павінен аслабляцца агонь. Толькі разьбіць і моладзі і чэтарыхавых нацыянал-дэмакратычную контр-рэвалюцыю можна будзе пасунуць ўперад вырашэньне задачы ліквідаваньня адставаньня поэзіі.

Змалюем з адставаньнем на поэтычным фронце павінна ўключыць, як галоўную задачу барацьбу з клясавана-нарожай стыліяй з правам "дэма" ўхілам з падпарадкаўнымі шэнізмам і беларускім нацыянал-дэмакратызмам.

Пісьму, гэта значыць на поэтычным фронце павінна ўключыць і задачы ўнутранага парадку. Задачи апошняга раду складаюцца з барацьбы з дыялектычна-матэрыялістычнай творчы мэтад пролетарскай поэзіі, з сацыялістычную рэканструкцыю поэтычнага фронту за перабудову апошняга ў адзінства з гіганцкімі зьменамі, якія адбыліся за шмат сацыялістычнай рэканструкцыі на ўсім складзе савецкае краіны, у адпаведнасьці з задачай рабочае клясы ў новай будаўнічай практыцы. Адсюль ім павіны задачы *сацыялістычнага напярэдняга пролетарыяту на фронце поэзіі*.

Сацыялістычнае напярэдняе на поэтычным фронце беларускай літаратуры ўключае перш за ўсё барацьбу за будаўніцтва пролетарскае і сацыялістычнае поэзіі, пераключэньне яе на сацыялістычныя рэйкі, барацьбу за моцны рэканструкцыяна сьня, барацьбу за выкананьне і перавыкананьне поэтычнага прамфінплану за выкананьне новых задач, якія ускладзены на поэзію пэрыодам уступленьня ў сацыялізм. Сацыялістычнае напярэдняе на фронце поэзіі ўключае, як галоўную задачу, барацьбу з буржуазна-кулацкай рэакцыяй у поэзіі, задачу канчаткова разьбіць і даць нацыянал-дэмакратычную поэзію. Сацыялістычнае напярэдняе на поэтычным фронце ўключае, як галоўнейшую задачу, пасьпяховое правядзеньне закліку і пыхаваньня рабочых ударнікаў, што ідуць у шэраг творцаў новае пролетарскае поэзіі. Сацыялістычнае напярэдняе пролетарыяту на поэтычным фронце літаратуры ўключае, як галоўнейшую задачу, барацьбу з марксыска-ленінскі, дыялектычна-матэрыялістычным творчы мэтад пролетарскай поэзіі, задачы разьбіць

поета прагне вийсці адсюль, але гэта прага ня йдзе далі глыбейшага хворага крыку. Поэта шукае ратунку:

У гэту ноч над зялінымі пушчамі
адзінокаму цяжка сьпяваць..
Сумна, юна мне. Матанька, выратуй
Я-ж гачу расквіцець залацей.
А за вокнамі ветры, як сіраты,
няжуць распаччу страчаны дзень ..

(Н. Р., ст. 11).

І poeta шукае выхад у поўным абстрактыванні ад нашай сутнасці. Наша блявая, тэорыя, поўная радасцей неадной, сучаснасць не аднаходзіць да сябе у поэта і каціць унутр. Ён унікае ад яго адароджываюцца ўсімі сродкамі, бяжыць на лона рэстаўцыі новых болей, жывым та-с-с-с і сумам развітанняў. У чарговым ростанні і сустрэчы прага адходзіць абдыскіне ад нас і каціць далей яго гурбам штодзённасці.

Гэта добра, што ростань прымла -
жорсткім стануць хвіліны,
каб ізноў адмарантэавы шлях
пераног захапленых частах
Веселюшы сцяпе ня прыніс
у прасторах да кроплі растраціў,
але ведаю праўду даўно,
што і сумная песня — багацце
Трэба зноўку шляхі адшукаць
замытаючы сьцежкі старыя,
каб свабодна сьпяваць рака,
размываючы скуру абрыну
Многа дум на шляхох, ая бязоа,
што абяпал спаткання прыходзяць
Хто туту дыяментавых рос
скаламе ў істым новым паходзе?
Я ня буку глядзець і маўчаць,
калі ірудзі ўдымаць мушца болем
за айчыну сваю дацэлітаць (12)
і кіліца туге галавою

(Н. Р., ст. 14-15)

І гэтае шуканне збавення толькі на шляхох ростаней зусім ясна і законамерна. Строма грамадзка-дзейнага жыцця пракосіцца на рачышчы нашае рэчаіснасці, аносячы з свайго ўлоння ўсё нягоднае, асуджанае на гібель. Таму, аядома, буржуа не знаходзіць месца у гэтым жыцці, таму ён і шукае збавення ў прырастанні перамен месца, зьмены жыццёвых пуцін-сьцежак, ростанях, сустрэчах і г. д.

Скаргі жоўтых лістоў павяліскалі..
Жорсткі розум — суровым судзьдзёй
бо надзеі лялі каласамі
ў перавяслах надломных дзён.

Естарамі хаджу на дарогу,
 лхкаю нагосці, хаду,
 і ў напруджаных крылах трывоі
 б'еца спадмана стомлена гуя".

(„Н. Р.", ст. 16)

Разойдзеныя думк пры нямінную згубу замякаюць гаты круі шукань
 пэм „такую берагоў". У палоне гэтага шукання для поэты сяміраецца
 надвор'я сьвет, ён выходзіць з-пад яголай улагі, „дні ледзікаюць у аб
 дымакх начэй" і „ўсьміхаецца роспань яскравей" і тады:

„Толькі рукі каханья майго,
 толькі вочы халоднае лубы
 абяцалі спакой берагоў —
 непарушную, моваю любасць".

(„Н. Р.", ст. 12).

Адчуваньне згубы, адкуль і боль, і туга, і жаль, і роспач, і пакута
 сьвет, і д, не дае веры у аўтрашняе. Яно для яго заслана туманам
 цемраю, у лепшым выпадку—адчуваньне новай болі:

„Шары зырок...
 Цішыня...
 І мя знаюць агні на перове,
 што і аўтрашні дзень
 паўна боль прынясе"

(„Н. Р.", ст. 18)

Ад тэго і палягчэньне наступае толькі тады, калі перастае плао-
 даць поэтаю ўсьведамленьне гэтага болю, пакуты:

„І так лёгка ступаць,
 чыкаючы дум"

(„Н. Р.", ст. 59)

Разлад поэты з рэчаіснасьцю выпірае на ўсіх вершах і гэты разлад
 бязумоўна носіць характар ня проста індывідуальны, суб'ектыўны. Гэты
 разлад носіць соцыяльны, класавы характар, характар разладу класу,
 якая гістарычнымі падзеямі, падзеямі Кастрычнікавай рэволюцыі вы
 краўлілася са сьпісу гаспадароў жыцця нашае краіны. Гэты разлад
 прымае формы, якія часамі пры павярхоўным гледжаньні могуць зда-
 кацца проста „юнацкай романтикай", ці чым іншым у гэтым родзе, а на
 сутнасьці застаецца формай выяўленьня разладу класу з рэчаіснасьцю:

„Вечна хочацца к зорам, ды зор не прыпорывш...
 Ці таму сьмываецца сэрца туюй,
 што ня будзе спачыву ў імклівай пагоні,
 даганяючы радасьць друпіх берагоў".

(„Н. Р.", ст. 12).

І пад гэтымі „другімі берагамі“ крыення соцыяльны змест разладу ў нашай соцыялістычнай рэаліснасцю. Формую-ж гэтага ж разладу выяўляецца і гэткая „романтыка“, які:

„Ў гату ноч мне хочацца да болю
жарабца шалёнага влоўці.
І на месіц, заламаўшы шапку,
праскакаць да трэіх півуноў,
унесць прастор бяз меры і пачатку,
дзе чаромкі сьнежнае віно.
Каб такое шчасце залатое
у шляхох няпройдзеных дагнаць,
і насцялі пад зорныя настроі
прымаўшы змакраны а каня“.

(„Н. Р.“, ст. 63).

Гэткая ж форма выражэння разладу з рэаліснасцю выяўляецца і раздарожжа поэты:

„Каго я прывітаю песьняй сёнешняй,
каму я радасць чыстую аддам?“

(„Н. Р.“, ст. 80)

„Ні дарогі, ні сьлядоў,
Буду я адзінокі заклікаць сваё шчасце,
заклікаць сваё шчасце ты ня прыдзеш ізноў“.

(„Н. Р.“, ст. 78).

Разлад з рэаліснасцю прыходзіць да таго, што гэта пачынае чурацца ад дэма, кдэ ці ніз лона прыроды і, пугаючы там сваё прытулку, „філосафствуе“ на тэмы, што

„Часам дрэвам скажучь, больш, як людзі,
ня вясочы ні дум, ні слоў“.

(„Н. Р.“, ст. 98).

Але пакута, боль усюды гняце, нідзе не адступае:

„І страшна жыць. І цяжка непаверыць,
у больні бяз красак пажыццёў“

(„Н. Р.“, ст. 102).

Гэтая хворая псыхалёгія, псыхалогія паміраючай класам выміраецца ў сьцім разбэшчэнні і на прыроду. Апошняя ў іракліменна гэта хворай псыхалогіі і набывае гэтак жа хворыя фарбы. Пачатка болі, пакуты, душэўнага нацрыву і сьлёзу, суму дэмані і на ўспаднянне прыродных мажонкаў. Прырода ў Лужаньскім успрымаецца паўстае нійкай пакаленчай, парамснай, пакутнай, маркотнай:

„Клёны сьтыгнуць
з уавіятай роспачку рук“

Клёны сьтыгнуць і стоінуць,
няжючы з болю“

(„Н. Р.“, ст. 104).

вядзе да другога лініі шукання забвення ў аблюбаванні свае бацькаўшчыны—Беларусі, замілаванне да якога вядзе да нацыяналістычнага чаду. Гэтае замілаванне да бацькаўшчыны ў Лужаніна прымае выразна-хворы буржуазна нацыяналістычны характар, прымае ў сваім развіцці вярхоўную нацыянал-дэмакратычную форму. Кляса асуджаная самім фактам пролетарскай рэвалюцыі і пазьпяховым развіццём сацыялістычнага будаўніцтва на гібенне, вымушана ў працэсе свайго вымірання хапацца за ўсё сукі. І ў гэтай справе нацыяналістычная атрута іграе вялікую ролю, ролю зброі ў руках буржуазіі кулацтва супроць пролетарскай дыктатуры і сацыялістычнага будаўніцтва.

У лужанінскай поэзіі гэта пачынаецца з простых сцвяверджанняў пра краіну, сцвяверджанняў фактычна рэакцыйных, пасквільных сцвяверджанняў, што быццам жыццё Савецкай беларусі пад кіраўніцтвам кампартыі замірае. Лужанін, ня бачачы (ці ўпарта ці ня хочучы бачыць) магутнага размаху сацыялістычнага будаўніцтва, шпаркіх працэсаў ператварэння патрыархальнай, аграрнай Беларусі ў Беларусь колгасна-індустрыяльную, абмінаючы той размах ударнае працы і ударных тэмпаў, што ахапілі працоўныя масы Савецкай Беларусі, хаўсалава жывілі, што быццам-бы:

„Судзішым крокам прызодзіць краіна“.

(„Н. Р.“, ст. 7).

Адсюль зразумелым становіцца, якую гэта „краіну вяртаецца маці блаславіда ў дарогу“ поэту. Аб гэтым ён і сам кажа, калі называе „краіну сваю“ У гэтым сьвятле нам становіцца больш зразумелымі радкі:

„Вечарамі—хаджу па дарогу,
заклікаю нягосці, лаву.“

Я чакаю інакшых (?) спатканняў
дзялянтм друціа (?) зьбяру.
Добры вечар, мё зацвятанне.
Добры вечар, мая Беларусь“.

(„Н. Р.“, ст. 16).

Зразумела і хто „заклікае і зноў“ поэта і якіх „інакшых спатканняў чакае“ ён. Об'ектам гэтых нарыванняў „вязучацца нічо не інае, як буржуазна кулацкая Беларусь, Беларусь не савецкая, саўласна індустрыяльная, а „уласная“ (самабытная, „свая“ Беларусь. У гэтым сьвятле нам становіцца яшчэ больш ясным і сэнс яёна нацыял-дэмакратычных слоў, якія ня раз ужо браліся пад агоны беларускай марксысцкай крытыкаю Лужаніна у дзень 10 годзядзя БССР (гэты верш, праўда, не увашоў у гэты зборнік):

„Мы ня хочам радасці вітаць,
што чужымі далася рукамі“.

Цэлы шэраг вершаў зборніку „Новая ростань“ прасякнуты буржуазным нацыяналізмам. Вось прыкладам поэта піша пра намер свайго вандровання за межы Беларусі:

У чужых незнаёмых прывольлях
новай ласкай ня стрэнуць палі.
Што раскажучь мне сні чужыя
і азёраў сцюдодым крыніцам?
Прад вачыма свае, як жывыя,
ціха звыць плавучую сталь,
дзе знойду я такія крыніцы?
дзе знойду я асеньні туман?
У якіх вербавых ніцях
дробным пылам асядзе туман?
Неба ляскае хмары ня засьцяць.
А ці сэрца для думак—турба?
Мне ня трэба інакшага шчасця,
калі шчасця ў краіне няма(?)
Я віной на родзіму вярнуся,
і прыду задумены казод—
вартавачь сым мае Беларусь (??.)
як над ярам стары беразак.

(„Н. Р.“, ст. 76-77)

Бачыце, акрамя „свае Беларусі“ Лужаніна „у чужых, незнаёмых прывольлях новай ласкай ня стрэнуць палі“, яму нічога не раскажучь і „сні чужыя“. Аўтар там не знаходзіць „такіх крыніц“ і такога „асеньняга туману“, такога „тугі“, што дробным пылам асядзе у вербавых ніцях“, якія можна знайсці толькі ў Беларусі (г. зн. самабытных, беларускіх і крыніц, і туманаў, і тугі, і г. д.). Пад гэтымі „крыніцамі“, „туманамі“, і „тугою“ калі-жа бязумоўна большы змест, які тут трэба разумець у пераносным сэнсе. Адсюль аразумела і якія гэта „сны мае Беларусі“ думае вартавачь поета. Бязумоўна сны аб „самабытнай родня“ і „незалежнай“ Беларусі, Беларусі для беларусаў (разумеючы пад гэтымі „беларусамі“, вядома, класу, якую выражае у творчасці Максім Лужанін—класу, зраза асудзіваю хоць-бы сабе і на ліквідаванне). Пад тону гэтага вершу адчуваецца, што радкі „калі шчасця ў краіне няма“ разумеюцца поетаю ў дачыненні якраз да сучаснага стану нашай пролетарскай краіны.

Жыццё краіны праходзіць ня так, як-бы гэта хацелася суб'екту (і аб'екту) Лужанінскага творчасці. Для іх „шчасця няма ў краіне“ савецкай краіне будаўніцтву сацыялізму і таму астаецца хворай душы поета кідацца у адзікі „белакрылы птушак устрыможаных дум залатое фантазі“, аддавацца ў палон мар, імкненняў ды нэрэальнага, нечага лягуціннага, бадівання і раабурання замка ў фантазіі:

Вечна прагну,
вечна імкнуся

Колькі змехаў збудавана.
Колькі разбурана.
Страх. (...)»

(Н. Р.^а, ст. 89).

І усё гэта спалучаецца з хворым замішаннем да краіны, замішаннем нацыяналістычна патрыстычным, якое даходзіць да паталогічнага звыш і скаасіанія, да нацыяналістычнага фанатызму:

„Можа гэта каханыя
к адзінаму краю.
краю сьлёз
і
тугі
і вялікіх надзей“.

(Н. Р.^а, ст. 83).

Нацыянал-дэмакратычная хвароба настолькі паралізуе душэўны стан поэты, што яна ў расе поэта бачыць пот і кроў сваё „пакутнае“ краіны:

„І адверца, расой
пот і кроў Беларусі
лягалі
на калінах і травах“.

І яму адверца, што „Пачэсняя краіны ўздыхае цяжка, цяжка“, і адсюль чуюцца скаргі. І poeta, шукаючы выхаду, в жакам кодаверца ў „цёмнаці разбуранага храму душы“. Ён у гэтым адверца слухаць сную хворую „душу“. Яна яго вядзе па калянах містычных сную, па выбоівах хворай неыходзімай трызні. Поета ў палоне містычных зданіяў, у абоймах зданіччых вобразаў містычнае прыгожасці, перад якім

„Я маўкліва чакаю...
Стаю на казенях..
Клічу вырок..
Узвілася шырапка душы..
Цішыня..
Дзесяці там.
у вятычній імгле колёнады—
лёгка наступ
і белы, як ростань, убор..
Маладзавыя водбліскі..

Каларовае ваяванне,
трымценьне,
туга.
Усё бліжэй—
і пумаіла мігаюцца сьветлы
у люстрыным адбітаў
памрочаных сьцен.

Гаснуць цені
 Бягуць..
 Мляўкі водар курэньняў..
 Падыхаюць..
 Прыйшла
 ...Падмае в колен..
 Саламея мая.
 У вянок—

Падмае

па сярэбраным сподку,
 у сьвятле дыямантаў
 запаленых дум.
 Шмат вякоў...

Ён прадзеца.
 а я?
 Ён быў першы,
 мо' буду апошні?
 Аднаго.
 І ў аднаго:
 Пурпуровай заслонай уадмаецца
 смутак..
 Абліваюцца рукі..
 і вусны бліжэй..
 Раптам грукат:
 у полі калёны.
 Цемнята
 у разбураным храме душ.
 Зьнікла адань.
 Я—
 адзін адзіноч.
 Падмаю руінь успамінаў..
 Клём успалясваюць лісьцем
 крокі
 іаноў..
 — Гэта ты, мая радасьць?
 — Твая...

Пурпуровай заслонай
 уадмаецца
 смутак..

(„Н. Р.“, ст. 92–94) і г. д. і г. д.

І на Лужніну гэткія „сны, як жыццё, часам, нават, праўдзінны і радасьцей нежы“... І неадарма „пасля сноў адчуваньне балюча абломаных крыла“ („Н. Р.“, ст. 90).

Лёгічным разьвіньнем гатае містыкі можа быць толькі шуканьне „збавіцеля“ зьмірокатычнае працягваньне рук да „божанькі“ — шуканьне сьвету па той бок рэальнае, матэрыяльнае рачаснасьці.

Узбунтаваны буржуа не знаходзіць у нашай сёнешняй рэчаіснасці сабе месца. Для дзейнасці ягонае класы ў ёй няма месца. Соцыялістычныя рэвалюцыя скрывае і знісіць апошнія цытадэлі гэтае класы. Над ёю гудзецца апошняя глеба. Сьвет для яе становіцца выбкім і хістым. Ёю апаноўвае хаос. Яна бунтуе супроць свайго магільчыка - пудетарызму і ягонае чыніасці соцыялістычнае рэвалюцыі і будаўніцтва.

Гаты бунт прымае розкастанныя формы. Пачынаючы актыўнай контр-рэвалюцыйнай дзейнасцю супроць дэктатуры пролетарыяту — нацыяналі-стычнай контррэвалюцыйнай і канчаючы здавалася б, „прастаю-імітральнаснай, асялянасна усе гэта формы бунту, буржуа супроць соцыя-лістычнай рэвалюцыі. Іным іным, як форма гэтага бунту буржуа супроць соцыялістычнага будавання зьяўляюцца і крэн у містыку, сны ў не маюць, што на той бок нашай рэаліснасці. Будаванне там сыйго аданьняма, ідэалістычнага, дэманіага сышту гэта форма бунту супроць рэаліснасці і дужнага сьця містыка зьяўляюцца толькі адменнаю формою гэтага бунту буржуа.

Дуже величезне місце займає романістика у мистецтві, сноті, ідеалістично-реакційних романах — тут можна сказати, що готична романська ідея своїм естетичним впливом у творчості мистецтва була дуже великою. Готичні романи слід і на майбутнє фіксувати як величезний творчий спадок.

І сапсуды, ці можна прызываць са вышэй чытаванымі радкамі вы-
сокую формальна-мастачную вартасць? Пры самым папярэўным пад-
ходзе можа сымала скажаць, што ўсе гэтыя творы нясець похалішчаны,
дакладнаскі характэр і уяўляе сабою нішто іншае як пускую шкаралупу
ня партыю і агляд гэтага ніка. Уявіце хоць бы апошняю і наддасеных
намі кніга, вывастае. Дзе асцяма масавыяга мыслення? Дзе мастацтва
паветычнасць, аякожнасць? Дзе той аз, які выкараўбы у чытача
пачуццё і паці ў, аянаві, жыццё думкі і ідэй? Замежта гэтага
гудла выхалашчэй скарачын, якая някажы мастацкай вартасці бя-
спачна не скардае. І гэтым фактам толькі адной раз сцівярдженца
паветычнасць пахалашчэй думка, што ложка ідэя, якую мастак ука-
дае ў свой твор, псуе і мастак і бач гэтага твору, і той твор ня мае
мастак і вартасці, ня гадзя і на індустрыяльную таласкавасць
аўтара.

Уся думка, всяка самотність у творчій "Новій ретиві", твор-
часність Лужички не знайшла усього 1928 і 1929 г. аж до підписання для
яго до творчості 1930: з'являється різноманітний гасло "Докладська-
формалістична виховання, засади у селі, думки в рідній, і стичним
ідеалам х. рини поведінки, національним х. активаху ясную твор-
часність 1928-29 г.

Ми й будемо далі, за роками ми туди туди аналізу творчесьці ратати пароводу, бо тата задина адмыславае працы пра творчесьць да-
дазнанаго новыя Хоріць і аднаго аналізу „Новае ростані“, каб упэўніцца

ў тым, што творчы метод творчасці Максіма Лужаніна (вядома выключаючы Лужаніна 1930 г. пра якога гаворка будзе ніжэй) з'яўляецца метадам рэакцыйнага буржуазнага ідэалізму. Гэты ідэалізм вынікае на глебе поўнага разладу з нашаю рэчаіснасцю і корміцца ў гэтым нам класавым асяроддзі. Гэты ідэалізм вядзе да трывалі хворас псыхалогіі, да замыкання ва ўнутраным „душэным“ сьцене і будаванне там свайго асабістага ідэалістычнага сьвету, што ў канечным вынітку вядзе да містыкі, да „божанькі“. Гэты метод вядзе пэўна да тупіка, да канечнага крызісу.

Пролетарскі поэзі як-бы будзецца на адгін-прогрэсывым метадае — мастанкам метадае дычасцічнага мета, выдэрну творчы метод ідэалізму абсалютна парожы і аб'ядола сучасныя не развіццё. Творчы метод ідэалізму складае для пролетарскі поэзі галоўнага ворага. За творчым метадам ідэалізму стаць наш класавы вораг. Таму на барацьбу пролетарскай поэзі з гэтым асудным рэакцыянерам-ідэалістычным творчым метадам павінны аддавацца галіны сьвету і асноўны атоны павяшчаныя накіраваны на гэтым ворагу. Не іграючы удар на ідэалістычным метадае наогул, пролетарская поэзі судзе рануча змагацца з ірыянімі і тэндэнцыямі ідэалістычнага творчага метаду і ў сваіх уласных шэрагах, у шэрагах самой пролетарскай поэзі.

* * *

1930 год стаўся годам пераломным для творчасці Максіма Лужаніна, які для творчасці левых часткі „Узвышша“ пачаў. Пад пашкам і ланем беларуска марксысцэ крытыкі і ўсё савадзкіе грамадзесці „Узвышша“ пачало перамяцаць свае шляхі і становіцца на новыя раікі. Пачаў мяняць кехі і Лужанін. Творчасць Лужаніна апраз знаходзіцца ў стады перабудовы. У 30 годзе Лужанін заявіў:

*„Буду ісьці і паліць
усе масты за сабою,
усе масты,
што вядуць
на старыя шляхі“*

*Стану
ў парта, як месяц,
на гэтай дарозе,
каб на людзін сьцескі
повты ня ішла,
каб агульнай сілай
расплавіць марозы,
што куюць койдзін
воццятанні аямлі“*

(Полымя № 7, 1930, стар. 130).

Але, калі надзвычайна цяжка перабудоўвацца сьладарожнікам, то яшчэ больш цяжка перабудоўваецца Лужанін.

Перабудова гэта ня проста пераход поэты да актуальнае на сёнешні дзень тэматыкі, як гэта шмат каму здаецца. Перабудова поэты надзвычайна складаны і цяжкі процас, які без пакут і бяз творчых мук не адбываецца. Аднак зразумела і тая маруднасць, з якой адбываецца перабудова цэлага шэрагу поэтаў — спадарожнікаў. Перабудова поэты на новыя рэйкі ўключае свае паняцце перабудову ўсяго ягонага светапогляду і светаадчування на рэйкі дыялектычнага матэрыялізму. Перабудова ўключае ў сваё паняцце аўладанне дыялектычным матэрыялізмам і рашучы выкарыстанне свайго псыхідаэлагічнага складу ўсяго старога, спадчыны набытых старым быццём звычак і г. д. Перабудова ўключае набыццё мыслення па-новаму, светаадчування і светаўспрымання па-новаму. Іншае значэнне перамогу ўнутры самога сябе новага сацыялістычнага чалавека у ягонай барацьбе супроць старога чалавека. І гэты процас пав'язан адбываецца не толькі глабальным усваеннем у глыбінях дыялектычнага матэрыялізму, але і абавязковым удзелам у штодзёнай, штохвіліннай практыцы пролетарыату, у ягонай барацьбе за сацыялізм і супроць капіталізму. Процасы перабудовы павінны арганічна адпавядаць на рыштунках сацыялістычнага будаўніцтва, дзе чалавек, перааблагоджваючы свет, перарабляе і самога сябе. Гэта праўда ня значыць, што poeta павінен абавязкова, закінувшы сваю творчую працу, ісці работым на гэтае рышэ лічэнні, у якасці прадумана фізічнае працы. Будуючы на гэтае вульгара трэба разумець процасы перабудовы. Справа ня ў тым, каб poeta абавязкова стаў работым да варштату і г. д. Зусім не, справа толькі ў тым, каб, адкінуўшы назаўсёды, нічо і цалкам пануючы у пэўных колах пісьменьніцкае грамадстваці, „ідэялі“ да нейтральнасці і аполітычнасці пісьменства, аддаць свае сілы і здольнасці на справу сацыялістычнага будаўніцтва, шляхам удзелу ў ім сваімі спецыфічнымі сродкамі творчасцю, прамой і практычнаю грамадзкае працы. І для гэтага зусім неабавязкова становіцца ў шэрагі працаўнікоў фізічнай працы. Наадварот, poeta, пісьменьнік прынясе большую карысць служэннем сацыялістычнаму будаўніцтву сваімі спецыфічнымі сродкамі творчасцю чымся працаю кляса гариштату. Гэта будуючы тычыцца поэтаў, якія ўжо адарваліся ад вытворчасці (ці-то заводзкас ці-то сельскай га-падаркі), як для маладых пісьменьнікаў, поэтаў, якія яшчэ толькі ідуць з вытворчасці ў літаратуру, неабходна, каб яны не парывалі з вытворчасцю, з заводам і варштатам, колгасам і трактарам, а засталіся надалей чыннымі ўдзельнікамі вытворчасці. Толькі тады іх творчасць будзе харчавання непасрэдным вытворчым месцам, а таму будзе насіць поўнакроўны і патрэбны пролетарыату характар.

З усяго вышэй сказанага і выцякае неабходнасць барацьбы з „перабудоваю“ ў адзін дзень, з перафарбаваннем адразу з чорнага ці белага ў „чырвоны“ колер, іначай кажучы, з падробкай, прыстасаваннем і значыць, халтурай.

Процэс перабудовы праходзіць для Лужаяіна ня зусім гладка. Стары чалавек, — нутро буржуа — дае аб сабе ведаць на кожным кроку. Поэта аб гэтым сам прызнаецца:

Дарагія таварышы
былае ў дзень
агорне
і
сціскае
ноч
І роспач
на вусны
пляцць кладзе,
і вочы
імгальні віком.
Я
забыты пакой,
Я
чую
што
ў ім жыла
за моцным прабоём,
за цяжкім замком,
сцвярдыўся
стары чалавек.
Забыты, замкнуты.
І з намі—
ў шыцці—
ён
атруціць версту:
— Ня ўдуршашы ты
паўз мяне
прайсеш
Ты
спыні ся,
зараз ча
тут.
І ў волістым вечар,
(як дакі закон),
спяць ён
пад вокнамі дум
І з даўпіз аякоў
аседлужнай рукой
сшынае
нашчадкаў хаду
Спраўляючы ўсе
абавязкі свае—
падмаціць
завушным лістом.

і шафэр (халодны)
у рукі дас,
ці крух
забінае у столь.
І так
дзень у дзень.
Неадступна
ля дзень
2.
ходзіць
блукне
заце..
І часта
ў адаровых
сучасных людзей
бытуе
стары чалавек".

(„Узвышша" № 7, 1930 г. стар. 31—32).

Старое без адбою не аддзецца. Стары чалавек з самых глыбін чалавечага нутра працягвае свае агідныя шчупальцы, каб як імі завалодаць чалавечкам, ня даць поступу новаму перамагчы. Два сьветы змагаюцца у адным чалавеку: новы —соцыялістычны і стары,—капіталістычны. Ступеньню перамогі новага над старым азначаецца ступень блізкасьці да пролетарыяту і соцыялізму, да пролетарскай літаратуры.

Лужанін моцна яшчэ трымае ў сваіх абоймах старога яно цягнецца на стары, асуджаны самім поэтам, шлях:

Чорныя косы атласаў,
рукі пязьдзейсьмных спуж
бачу на кожным папаса
кожнай вясной
Кожнае гэта прыбьдзе
кліча сьпяваць Іяноў,
так, як сьпяваў калісьці,
як у старым кіно".

(„Узвышша" № 9, 10, 1930 г., стар. 11)

Для пэўнае часткі інтэлігенцыі, якая ідзе да нас (да пролетарыяту) з чужога лягэру, прыходзіцца ў муках і пакутах, заглушаючы ўнутры сябе буржуазнае нутро, перабудоўваць свой псыхо-ідаолёгічны склад і сьвядома глушыць у сабе ўсе рацыдымы старога чалавека. Гэткі шлях перабудовы для пэўнай часткі інтэлігенцыі зусім законамерны і мае права мець мейсца. Вялікі рэволюцыйны поэт Уладзімір Маякоўскі гэта так сама, ідучы да пролетарыяту з лягэру дробна-буржуазнага бунтарства, мусіў сьвядома глушыць у сабе ўсе ўнутраныя праяўленьні дробна-буржуазных пачуцьцяў.

Максім Лужанін у процэсе свае перабудовы, станаўленьні на новыя рэйкі, у процэсе набліжэньня да пролетарыяту гэта так сама, як і Маякоўскі

„себя смирав, становясь на горло собственной песней“ і ў сябе „заглушав (старой — У. С.) поэзии потоки“, прабуе свядома заглушыць у сабе ўсе праявы старога. Лужанін тужыцца даць адбой старому чалавечу і ягонай песні; паэта імкнецца, свядома перапрабляючы самога сябе на новы лад, стаць у шэрагі творцаў новае рэвалюцыйнае поэзіі

„Калі

мае песні

кранецца цывіль,

Я

ў поле яе вазьму.

Я

сьцісну

там руні

бэй да крыві

і

горла ператрычу

Я крыкну старому,

трымаючы ціш.

— Табе

надыходзіць суд.

Ня ўдажэш ты

о паўз мяне

прайсцьці

Ты спынішся

зарал-жа

тут.

А ты, гадзіннец мой,

(вольны верш)—

маціней

напінкойдзеця струны.

Ты слаўнаю сьмерцю,

мой верш

чорнарабочым

Комуны.

Яшчэ нешта

псрада намі

вярста,

так многа

паходаў кліча

І я хачу,

каб ты скончыў

так,

Як пачынаў Кастрычнік.

У кожнай краіне,

на кожнай вярці,

дзе стогны

і сьні ліюцца.

ты мусіш

чырвоным штэндар

разьвіць—

Сусьветным агнём рэвалюцыі."

(„Узвышша" № 7, 1930 г. стар. 32-33).

Праўда, тут вялікі ўплыў Маякоўскага. Услед за апошнім:

„умри, мой стих,
умри, как рядовой.
как безмянные
на штурмах мерли наши“.
(„Во весь голос“)

Лужанін паўтарае:

„А ты, гадзавіц мой,
(вольным верш) —
мадзей
напінайцеся струны —
Ты салудзіш сямей —
мой верш,
напірай —
чорнаробочым
Комуны“.

Паўтарае Лужанін і Маякоўскага „смирения себя, становясь на горло собственной песне“. Але сутласць ад гэтага ня змяншэцца і справа ня ў гэтым.

Важна тое, што Лужанін імкнецца павярнуць са старога (ганейных) пуцін на новы шлях, спробуе вызначыць асады ўлады свайго ранейшага напрамку і „спалішыць старо- рымак“, „палачы за сабою старыя масты, што вядуць на старыя шляхы“, спробуе ісці у ногу сучаснасці, быць у шэрагах будучыкоў новага жыцця. Глядзячы ў вершы „Гадзавіц вясна да вясны“ („Узвышша“ № 3, 1930 г.) Лужанін перамагае пач, што зацямяла сваёю імжою праблескі новага і апошня прымалюць у вачыю поэты больш усвядомлены характар.

Некаторыя першыя крокі на шляху перабудовы Лужанін робіць. У 30 годзе поэта дае шэраг, насычаных класавую ненавісцю да ворагаў пролетарыяту, вершаў як „Неаплачаны рахунак“, шэраг вершаў накіраваных супраць ворагаў сацыялістычнага будаўніцтва, шкоднікаў („Сьліпень паказвае рогі“, „Узвышша“ № 8, 1930 г.), дыхаючых класавым немам супраць контррэвалюцыйнага нац. дэмакратызму („Дзень гнесу“, „Узвышша“ № 9-10 1930 г.). Дае Лужанін і шэраг насычаных інфармацыяй вайсковых вершаў, як цыкл „Дні спаткання са зброяю“ („Узвышша“ № 6, 1930 г.) і інш., дае і вершы пра працэсы сацыялістычнага будаўніцтва, як „Дом“ („Полымя“, № 5-6, 1930 г.), як шэраг вершаў у часопісі „Чырвоная Беларусь“.

Праўда, вершы пра сацыялістычнае будаўніцтва ў Лужаніна значна слабейшыя, чымі іншыя вершы гэтага кругабегу ягонае творчасці. Гэта гаворыць аб тым, што Лужанін яшчэ не аўладаў канкрэтыкай сацыялістычнага будаўніцтва, ягоным канкрэтным рэчавым, будаўнічым месцам. Поэта корміцца пачуццямі што толькі агульнымі контурамі сацыялістычнага будаўніцтва і ў гэтых вершах далей фразавасць і рыторыка ня ідзе.

У самай-жа перабудове Лужаніна маюцца шмат момантаў, якія ў сваім разьвіцьці вядуць поэту на старыя шляхі. Сьвядома заглушаючы ў сабе старога чалавека і дэкляруючы сваю адданасьць рэвалюцыі, поэта становіцца ў нездаровую позу самалюбаваньня (і тут вяртаюцца рэцыдывы старога псыхоідэалёгічнага складу, ад якіх толькі крок на стары шлях:

„Ня знайдзецца болей,
чым я (!) гавару,
болей таго,
што патрэбна для эпохі“ (??!).

І гэта дробна-буржуазная самавыхальства, рысы дробна-буржуазнага дэдаізму, праявы буржуазнага, індывідуалістычнага мненьня сябе асяродкам лепшага ў разьвіцьці вядзе да аполёгэцікі старога чалавека, берацьбу з якім Лужанін пачаў-бы вэсьці. Гаткія тэндэнцыі вядуць да дробна-буржуазнага дэяльства. Перабудова Лужаніна адбываецца ў значнай меры на Лугаўскаму, прычым працэс вучобы Лужаніна ў Лугаўскага адбываецца часта некрытычна і прыродзіць да простага пераймальніцтва. Так, некрытычна Лужанін пераняў у Лугаўскага зьмест вядомых радкоў:

„Прости меня за ошибки—
судьба их навад берет.
Вольми меня в переделку
и деньг троча вперед.
Я плоть от твоей плоти
и кость от твоей кости
И если я много напутал—
ты тоже меня прости“.

У гэтых радках яскрава выяўляецца дробна-буржуазны, інтэлігентскі псымфізм. Заместа актыўнага, чыннага, самадзейнага удзелу ў рэвалюцыі, калі не адчуваеш сябе адлучаным ад агульнага колектыву творцаў пролетарскай рэвалюцыі, тут адчуваецца, што дробна-буржуазны інтэлігент, стаячы з боку ад рэвалюцыі, суб'ектыўна (у пэўнай ступені і аб'ектыўна) спачываючы і падаляючы дзейнасьць рэвалюцыі і лічачы гэтую дзейнасьць правільнаю, зварочваецца да рэвалюцыі з просьбаю ўзяць яго ў сваю перапрачку і рушыць у дзеянне. І гэтым спачываньнем загладжвае свае памылкі, спрабуе замазаць іх. А Лужанін некрытычна насьледуючы Лугаўскаму, зварочваецца да тае-ж рэспублікі:

„Малая наша Рэспубліка
накліч мяне
і пашлі
Калі трэба будуць
запывалы
кудзямётчыкі
і штыкі—

Маладога, але трывалага—

і

пакаліч мяне

і пашлі"

(„Дзень гвёсту.“ „Узвышша“ № 9-10 1930 г.).

Заместа таго, каб Лугаўскага крытычна перасліць і пайсьці далей да чынага, самадзейнага ўдзелу ў рэвалюцыі, Лужанін падупадае пад уплыў Лугаўскага і, становячыся ў позу татага-жа паэты, паўтарае: „Ты пакаліч мяне і пашлі“. А гэта зноў-жа нішто іншае, як *насываці* інтэлігентна, дробнага буржуа, які разіўся да пролетарскай рэвалюцыі, але ня здолеў усяму сваё сацыяльнае прыроды арганічна звязаць з усім актыўным, чынным, самадзейным у рэвалюцыі, а толькі сузірае апошняю адалёку. І калі Лугаўскі яшчэ толькі просіць Рэспубліку, каб яна даравала яму старыя памылкі, то Лужанін нахабна спрабуе пратэндаваць на падараваньне Рэспублікаю нават і будучых адыходаў ад пролетарскае рэвалюцыі:

„Рэспубліка нас гадзе

Калі

я змаруся

прывяду

прывяду(і)

Рэспубліка мне даруе (і??)

(Сьмешная геральдыка“ „Узвышша“ № 8, 1930 г.).

Не, т. Лужанін Не даруе вам Рэспубліка ўсялякіх хоць і нязначных адыходаў ад адзінае правільнае пролетарскае рэвалюцыйнае лініі, шуканьне „адпачынку каля прысад“. Ход пролетарскай рэвалюцыі суровы і жорсткі і на ўсіх адхіленьнях ад правільнае рэвалюцыйнае пугіны, яна б'е па рукам. Тым больш будзе біць па ўсіх спробах „дараваньня“ за адыход ад рэвалюцыі „в прохладу дров“, у „адпачынак пад прысады“, будзе жорстка біць за шуканьне мяшчанскага пакою і прытулку для адпачынку пад прадлогам „зморанасьці“. Усялякі адыход „змораным“ ад рэвалюцыі расьцэньваецца, як адрада рэвалюцыі, бо рэвалюцыя робіцца не для „ўслады“ „нежных мальчыков“ з мяшчанскіх, дробна-буржуазных сям'яў, а для... вызваленьня мільёнаў працоўных з-пад гнёту капіталу, для заваяваньня сонечнае, сацыялістычнае будучыні. Але мільёнаў у руках рэвалюцыі. І таму ў інтарэсах гэтых мільёнаў прыходзіцца быць і жорсткім, і суровым, і бязьлітасным да гэтых „мальчыков“. Такая ўжо лёгіка яе развіцьця.

Максім Лужанін гэтым ратаваньнем за „адпачынак каля прысад“ фактычна рашчышчае сьцежкі звароту на старыя шляхі, шлях і буржуазна-пулацкай поэзіі.

3. Пра спадарожніцкую пазіцію

Абстрагаванне класавай барацьбы ў рэканструкцыйны перыяд выклікала ўзмацненне і паглыбленне процістаў дыферэнцыяцыі сярод поэтаў спадарожнікаў пролетарыяту ў ягонай барацьбе за сацыялізм, сярод тых спадарожнікаў, якія сваёю творчасцю дапамагалі пролетарыяту штурмаваць цвёрдыні сацыялізму і выкарчавалі карнікі капіталізму, але якія яшчэ ня сталі пазнацца на пазіцыі пролетарыяту, не аўда далі камуністычнай ідэалогіі, камуністычным сьветаразумеьнем і нясуць сабою дробна буржуазныя хістаньні.

А гатунным спадарожнікам пролетарыяту звычайна лічыўся пісьменьнік з дробнае буржуазіі, які ідзе да пролетарыяту. Але замест самога разуменьня таржніц спадарожнік сеець волчынна ня стада, а зьменнае Рэканструкцыйны перыяд паставіў на-ноўму пытаньне аб спадарожніку. На сёньняшні дзень той poeta ўжо не спадарожнік, які не пачынае за пераможным годам сацыялістычнага будаўніцтва, які стаяць на вогні ад гэтага будаўніцтва і пачынае "нэйтралізаваць", безудзельна сьмучае яго. Толькі гэты poeta сёньня можа лічыцца спадарожнікам пролетарскае літаратуры, які сваю творчэскую актыўна змагаецца на чарговым сацыялістычнага будаўніцтва поплеч з пролетарыятам.

Сёньня "нэйтралізаваць", "аэ" аьнасьці" для спадарожніка ня можа быць. Альбо альбо! Альбо разам з пролетарыятам (і тады ты вымушан разам з ім штурмаваць прыступкі сацыялізму і крыжы враньні капіталізму), альбо, у інакшым выпадку, у выпадку здавалася "аэлянасьці" і "нэйтралізаваць", ты ў стане вярнуцца будаўніцтва новага сацыялістычнага жыцьця. *"Але ня з намі, той сьцінуць нас"*. І тады гэты памятае ўсім, хто ня думае быць сьцінуць нас, тады, ідзі каго не разьходзіцца з імямі сацыялістычнага будаўніцтва пролетарыяту. Вось там усякі адыход, усякае адступленьне, хай сабе здзічалася і пачынае і хіліцца, ад гэтае лініі можа пачаць у сталі вярнуць пролетарыяту.

Працэсы дыферэнцыяцыі паднімаюць за сабою той факт, што горная частка "спадарожніцтва", якая найбольш была звязана з буржуазнымі і дэмакратычнымі элемэнтамі і найбольш паддавалася уплывам буржуазнай літаратуры, — павярнула ад пролетарыяту, дала краі да буржуазнае літаратуры і гэтым папоўніла сабою шэрагі буржуазна кулацкай літаратуры.

Але інакш, сапраўды спадарожніцкая частка, з уступленьнем у новы этап пролетарскай рэвалюцыі-рэканструкцыйны перыяд-рашуча павярнула да пролетарыяту, сваю творчасць накіравала на службу сацыялістычнаму будаўніцтву і гэтым стала ў шэрагі будаўнікоў сацыялізму.

Мы маем і тое, што асобныя эпігоны ад буржуазна-кулацкай, напэўна дэмакратычнай літаратуры робяць спробы адыходу ад пазіцыі напэўна дэмакратычнай літаратуры і набліжэньня да нашае сучаснасьці (прыкладам, Максім Лужанін).

Процеси павороту спадарожніцтва да пролетарыяту адбываюцца вядома ня так легка і хутка, як бы гэта магчыма хацелася. Гэтыя процэсы адбываюцца часта вельмі і вельмі марудна і павольна. Прычынаю гэтаму служыць тое, што гэтыя процэсы павороту адбываюцца праз процэсы перабудовы псыхідэалёгіі поэтаў-спадарожнікаў, праз процэсы перабудовы ўсяго іхняга псыхічнага ідэалёгічнага складу ў адпаведнасці з задачамі і пытаннямі рабочае класы у рэканструкцыйны перыяд. І зрабіць скачок адразу з царства панавання навываку і звычак дробна буржуазнага псыхідэалёгічнага складу ў царства поўнае перамогі і панавання соцыялістычнай псыхідэалёгіі — гэта справа досыць доўгага часу. Навяга стаць адразу з спадарожніка ступеністым пролетарскім поэтам. Для гэтага патрэбна доўгая і упартая праца над суладдзінствам сьветапогляду пролетарыяту — дыялектычным матэрыялізмам, — пильная праца над выключэннем цэлага комплексу дробна буржуазных звычак і звычак дробна буржуазнае псыхідэалёгіі. Для гэтага неабходна пераварыць себе ў калас пролетарскага колектыву. І гэтая праца — не лёгкая і ня лёгкая праца. Гэта цяжкая праца, якую павінны зрабіць над сабою клас спадарожнікаў, што набліжаюцца да пролетарскае літаратуры. Пры наміжніц да пролетарыяту і пролетарскай літаратуры перад спадарожніцтвам пастае, як асноўная праблема, гэта праблема перабудовы, як глаголюць стымулу павороту спадарожнікаў у пролетарыяту і перахадным пераходам некалькіх яго прадстаўнікоў шляхам гэтай перабудовы на бэйкі пролетарскай ідэалёгіі і гэтым самым у шэрагі пролетарскай поэзіі (літаратуры).

Праблема перабудовы для спадарожнікаў, гэта ў першую мору праблема пераходу на рэвю пролетарскай літаратуры. Ступень разнастайных задач перабудовы ў адпаведнасці з зацікавацтвамі рэканструкцыйнага перыяду, гэта ступень дачынення спадарожніка да пролетарскай рэвалюцыі, пролетарскай літаратуры. Спавядваючы пераважна азначэнні і месца спадарожніка ў нашай эпоху і пачынаючы поэты ў дачыненні да пролетарыяту. У сучасны момант перабудоваюцца фактычна, і дзе поэты. Перабудуецца ў адпаведнасці задачам рэканструкцыйнага перыяду станеш у шэрагі барацьбы за выключэнне няцэнны, станеш у шэрагі пролетарскай літаратуры. Тым, хто ня здоле перабудавання (незалежна ад таго, імкнуўся ці не імкнуўся перабудавання) будзе пераможым поступам соцыялістычнага будаўніцтва адкінуты на адворкі эпохі, будзе згублены для нашае эпохі. Яго месца будзе месцам класавых ворагаў пролетарыяту, ён будзе адкінуты ў варожы лягёр.

Для здолеўшых перабудавання адкрываюцца велікія творчыя магчымасці і перспектывы. Усё больш набліжаючыся да сьветапогляду пролетарыяту, авалодваючы дыялектычным матэрыялізмам, становячыся саюзнікамі пролетарыяту і пераходзячы паступова ў шэрагі пролетарскай поэзіі, перад імі адчыняюцца шырачэзны дыяпазон творчага матэ-

рыялу нашас, выключнае па грандыёзнасці, глыбіні і багатыці леместу. эпохі.

Становячыся на рэйкі пролетарскай ідэалёгіі і авалодваючы пролетарскім сьветапоглядам, які найбольш аднавядае рэальнаму цячэнню рэчаіснасці і найбольш правільна адлюстроўвае дыялектыку яе развіцця, поэтa набывае магчымасць найбольш правільна і аднаведна рэчаіснасці ўлавіць і адлюстраваць процэсы і танданцый руху гэтае самзе рэчаіснасці. Таму яго чкае вялізарны творчы росквіт.

Поэту, які ня здолеў перабудавацца на новы лад і стаць у сяюзі з пролетарыяту, чкае творчы заняпад, ідэалёгічна творчы крызіс. Стаячы на ложным сьветапоглядзе класу, якая знаходзіцца у апаганізмe з новымі, штурмуемымі саваялізм і рушачнымі капіталізм сіламі, стаячы на ложным сьветаразуменьні нельга правільна пазнаваць і у поўнакроўных мастацкіх вобразах адлюстроўваць сапраўднасць.

Толькі пролетарскі мастак, мастак, які стаць на пролетарскім сьвета разуменьні, ці набліжацца да яго, можа правільна пазнаваць сапраўднасць, а пазнаючы, адлюстроўваць яе у мастацкіх вобразах і праз іх актыўна ўдзельнічаць на процэсы развіцця гэтае рэчаіснасці і змяняць яе ў патрэбным для пролетарыяту кірунку. І тагa таму, што пролетарскае мастацтва, у тым ліку і пролетарская поэзія, у аснове якое стаць сьветаразуменьне пролетарыяту — гэта значыць вышэйшая форма сьветаразуменьня чалавечыма рэчаіснасці дыялектычным матэрыялізм, выяўляецца вышэйшай формай мыслення (мыслом, у вобразах) чалавечыства. Таму пролетарскае мастацтва і пролетарская поэзія найбольш прасвісчанае мастацтва. Таму і ягоных твораў чкае нябачны росквіт, творчы уладым і таму, хто спрабуе рэзуча парваць з сваім старым і наблізацца да пролетарскай літаратуры, спрабуе перабудаваць і перабудоўвае сябе, пераходзячы ад спадарожніцтва да сяюзьніцтва з пролетарыятам, сустракае толькі творчы росквіт і перенактыва дасягнення ўарожню вышэйшага мастацтва ўсяго чалавечыства пролетарскага мастацтва. Бязумоўна, перабудова разумення, як перабудова сапраўднага, сумленнага, калі поэт-спадарожнік сапраўды шчыра, сумленна спрабуе у штодзённай практыцы пролетарыяту перарабіць сябе самога, сапраўды па-большавіцку бярацца за выкарчоўванне ў самім сабе, у сваёй псыхадэалёгіі капіталістычных элементаў, спрабуе набыць камуністычны сьветапогляд, імкнецца і дасягае сапраўднае пераробкі свайго псыхадэалёгічнага складу на сацыялістычны лад, у аднаведнасці з новымі задачамі, высунутымі рэканструктыўным перыодам.

Сапраўдная перабудова, перабудова сябе выключае ўсе выгяды і прыстасаванні пад новыя задачы, надворныя перафарбаванні ў „чырпны“ колер, фразавы пазерства, вярсыфікатарства. Неабходна не забываць на тое, што пад фразавую „сто проц“ ідэалёгічнаю „вытрыманасцю“ пад яе шыльдаю дробны буржуа часта хавае сваю ідэювую пустату, ці вяржуху нам накіраванасць. Консерватыўнаму і вяржуху дробнаму

буржуа, які не здольні на сапраўднаму, органічна перабудовацца на новыя соцыялістычныя рэйкі, часта і застаюцца шлях прыстасавання, падхлімства, падробкі пры дапамозе гучнай ультра рэвалюцыйнай фразы.

З гэтай халтурай, як формай наступлення класавага ворага на адным з франтоў класавага змагання—поэтычным фронце—неабходна з усіх сіл змагацца, пры гэтым не забываючы, вядома, што галоўнай небяспекай усё ж такі з'яўляецца правая небяспека—буржуазна-кулацкая рэакцыя ў мастацкай літаратуры. Па апошняй павінен назоўвацца асноўны руйніўчы ўдар.

Поэтычнае спадарожніцтва, якое на сапраўднаму перабудоўваецца, і само до павінна прамінаць чырвонай халтуры і з усіх сіл змагацца з ёю.

Халтура павінна агнём і нагартваным жлезам выпякацца дашчэнгу бо ў чытацкіх масах халтура толькі дыскредытуе пролетарскую і рэвалюцыйна-савецкую літаратуру.

• • •

Спадарожніцкая і саюзніцкая поэзія на даным этапе соцыялістычнага будаўніцтва свайго творчасцю спрабуе адлюстраваць працэсы соцыялістычнага будаўніцтва і класовае барацьбы на ісцях і ў горадзе, працэсы заняцця барацьбы новага, соцыялістычнага жыцця з старым, капіталістычным. Іх творчасць стаіць на баку новага соцыялістычнага, крышачы старое, выкарчоўваючы рэшткі капіталістычнага. Праўда, не заўсёды яшчэ спадарожны добра і правільна разумее соцыяльную заканамернасць гэтага барацьбы, яно не заўсёды яшчэ ясна ўяўляе і разумее кіруючую ролю пролетарыяту. Спадарожнік не заўсёды правільна разумее і адлюстроўвае ў мастацкай творчасці кіруючую ролю левінскай камуністычнай партыі. У спадарожніцкай поэзіі не заўсёды яшчэ ясна акрэслена кіруючая роля пролетарскага гораду ў соцыялістычным будаўніцтве на ісцях. Для спадарожніка характэрны часамі і некаторыя хістанні ў суадносінах соцыяльных сіл ісці і гораду. Але паварот асноўных маці спадарожніцтва да соцыялізму забяспечаны. Масы спадарожнікаў у працэсе гэтага павароту становяцца саюзнікамі пролетарскай літаратуры гэта значыць, становяцца плеч по плеч з пролетарыятам у соцыялістычным будаўніцтве і толькі некаторыя рэшткі старога грузу, рэшткі старога псыхадэалогіі не дазваляюць ім насіць імя пролетарскіх поэтаў. У працэсе далейшае працы над сабою па лініі канчатковага выкарчоўвання з псыхадэалогіяй гэтых рэштак старога і набыцця пролетарскага сьветапогляду некаторыя з іх стануць у шэрагі пролетарскай поэзіі і заробаць сабе права на імя пролетарскіх поэтаў.

У беларускай поэзіі мы маем шэраг імён поэтаў-спадарожнікаў. Назавем хоць бы гэтыя імёны, як Пятро Глебкі, Тодар Кляшторны, Уладзімер Хадыка, Валеры Маракіў, Крапіва, з маладзейшых паэтаў

Ю. Таubin, Зми́трок Астапечка, Аре́здъ Куляшоу, і інші, але аб повник
і Л. мохиди будзем казати у адмысловім артыкулі. Спішыся на пер-
ших Птичем з Хатык, як поэта, як, перабудався паразнауча мис-
чыся іншымя з гэтых.

Уладзімер Хадыка сваім зборнікам „Сунны“ прыносі у беларускую літаратуру і паэзію славянства, прыносячы з сабою новы спосіб сяла і каларыт, новую габрарасць часамі з налігам імажынізму. Але Хадыка прытес у беларускую паэзію мотивы не бядацкае іскі, якія у слав'янських масах складала істоту, а радочне каларыт і вачы, а мотывам славянства, прычым тае частка, для якої найбільш хіро і гарна хістанні ад захадняна прыходам новага жыцця ад сяду гата, а захадняна і пераходу ад захадняна літкі да літкі вука-аса болі, суні, тэунай. І у гэтым месцы ява найкрасней падатаваным роіным уплывам.

Для тако сяляства, якое нарадзіла творчасць Хадыкі, старое н. дасягнута канула, беспрэпятна звыцнула. Повеяла на працягу ўсяго часу, якая тагачасная ідэалізацыя аб гэтым шмат разоў сымала праявілася. Сябе для яго злучылі назаўсёды. Але за поўны жыццё поэта не адбыў ухвалілі ўсёмі сваёй сілай, ня гэтаму звысней сабе паўняе ст. Але нешта у новым жыцці будаўніцтва. Поэта не аддаў у чужыя у струмны соцыялістычнага будаўніцтва на лёс, не да якога павольнае асцяжылі будаўніцтва, аднаго і тэй масы. Поэта не ўхваліўся за дзейны новага. А дзяцей, якія ў шчырка гэта а новамо вёскае на чужы, яшчэ больш паглыбілі і ў чужыя суб'екты, на асабовую лірыку, у беспрэдаметнае апыянне сінтэтычнага. У гэтым ж перыяд адрыву ад струмення новага найбольш і аддзялілі на творчасці Хадыкі ўплыў нацыяналістаў-дэмакратычных поетаў - Я. Пушчы, Д. Бонкі і інш. Уплыў народніцтва, напашунычынства аддзялілі на творчасці Хадыкі перыяду 1927, 28, 29 г. г. Значны пачат нацыяналістаў-дэмакратычных уплыў працягваецца ў апошняй частцы жыцця нацыяналістычнае ідэалізацыі старога дробна буржуазнага сялянскага ўкладу, пры і нараданы соцыяльных матэрыял сёнешняга дня. Усе гэта робіць творчасць Хадыкі гэтага перыяду творчасцю **хворай.**

Творчы метад Хадзкі гэтага перыяду носіць адзнакі ідэалістычнага творчага методу. Успрыманьне сьвету носіць адзнаку нечага ня пэўнага, хісткага. Рэчы у яго знаходзяцца пад вэлюмам нейкае імжы, туманнасьці. Соцыяльная сулярчасьць рэчаіснасьці ў творчасьці Хадзкі гэтага перыяду вэлімуюцца туманным засьцілам, сьціраюцца. Некаторыя моманты прымаюць характар ідылічнасьці. Характэрным для ягонае творчасьці гэтага перыяду зьяўляюцца на фоне ідэалізаванай, падсалоджанай прыроды малюнак ідылі каханьня. Клясавая барацьба ігнаруецца.

Гэткікі хісткі, фактычна ідэалістычны, мэтад літнік у аснове ўсяе творчасці Хадзькі і гэта, на жаль, гады калі Хадзька — поета таленавіты поета з досыць высокаю культурай. Хадзька глыбока удумлівы лірык. Ложны мэтад дае і сумныя вынікі: Хадзька далёка бы, адыйшоў у права.

Але ў пераломным 1930 годзе Хадзькіна творчасць пачынае ламацца. Хадзька пачынае ўсвядомліваць неабходнасць новых пуніа, неабходнасць сыходу з старых сюжэтаў на новыя рыткі. Аб гэтым гаворыць творчасць поета за апошні час. Хадзька ўсвядомлівае патрэбнасць перабудовы на новы лад. Хадзькіна творчасць 1930 г. можа лічыцца творчасцю пераходнакаю, пераломнаю і, безумоўна, і ў яе ім прае іншыя неабходнасці творчасці пераходнакаю ў аднаведнасці з эдачымі рэструктурываючага пэрыяду. Хадзька быў правым спадарожнікам. Зараз Хадзька з'яўляецца пераходнікам на новыя рыткі, Хадзька пачае рочацца да новых, выстатных рэструктурываючым пэрыядам, эдачым. У процэсе гэтага павароту Хадзька пераходзіць шлях ад правага спадарожніка да левага спадарожніка.

Процэс перабудовы для Хадзькі праходзіць вельмі боляча і марудна. На поету дзейіць цяжар старага пэрыяда, архайчнага, дробна буржуазнага укладу вёскі. Вызаадчыне з пад гэтага цяжару праходзіць не лёгка і не адразу:

„Я доўга ў памяці нёс кату
Завязанымі рукамі і нагамі
Памылка гэта ня выпадок
Так склалася з моіх дум
Ня дай сабе ніякай рады ()
Не акапеюся ад дум“ (..)

(„На ўзбярэжжы дэка“ Маладзінск № 5, 1930 г.)

Вельмі глыбока ўрасла ў псыхалёгію гатая бытасць і процэсы жыццёвага быцця для чалавека, які знаходзіўся ўвесь час у яе палоне, праходзіць надзвычайна цяжка:

„За ўзгоркам усмысленых дарог
Стаяць прыжмураныя хаты
Я беру іх ім многа іслаў
Гарачых, радасных, прарочых“.

(„На ўзбярэжжы дэка“)

Але моцна пусьціла ўжо каранні і ўсвядомленне неабходнасці рашуча рваць іх:

„У двору кінуў я астаць
Свое няграбныя радкі.
У асвешчэння далі вышаў—
І тое што пісаў я там,
Жыццё напорнае калыша
Мільёнам дробных шпрых палі“

Я готу зьвязу усъвядоміў,
І крокам зглушанай хадзі
Ня стане сьніцца больш — ня зломі
Судзьню нябожчыцы — бядзі.

(„На ўзбярэжжы дэб“).

У пазьнейшых вершах гэтае ўсёвведамленьне ідзе далей і становіцца са-
бою адыход ад старога. Успамін старога становіцца сабою і адмаўленьне яго:

„Прыгадаўся, як пад сталом
Кошка заваіла мышку...
Прыгадаўся рысы хаты,
Кволай старонькай бабі.
Стыня на вуснах
Самея пуваты,
Мары бягуць
На пуховых лапках
З гэтаі былі
Я вырае нежы
Сталі іншымі—
Сны і пачуцці
І далёкі ад хвалі — владэжы,
Болей ня прыду адчуць іх.
Усё мінулае ў паўным этапе
Перашыта і пройдзена

Палі,

Хто ня змог
За буравесам патрапіць.
І хто іншыў—

Разбойнік,
Разгойдана
Атручанай

Праз немараць горда іду я.
Каб разач у аматарамі
Чорных падзей
Пакаваць і песьню будуць.

(„Над драпежнаю чарадою“.
„Узвышша“, № 9-10, 1930 г.).

І поэта спрабуе накіраваць сваю творчасць супроць ворагаў проле-
тарьату Шэраг вершаў накіраваны супроць контррэвалюцыйных нацыя-
нал-дэмократаў, як „Над драпежнай чарадою“ і інш. Поэта пачынае спра-
ваваць сьпяваць свае песьні пра соцыялістычнае будаўніцтва, пра той
творчы ўздым, што ахапіў працоўныя масы нашай краіны („На ўздымах“,
„Бой пераможных рад“.) Усё старое, што змяняе ў соцыялістычнай пра-
цы поэта заве аддаць на злом.

„Хай праз нон прайдзе
Усякая тхлянь старонья“...

(„На ўздымах“, „Маладзёж“
№ 11, 1930 г.).

Адмауленьє старого примає досыць рашучия і різкія форми, вилі-
ваєцца у актыўныя дасяньні над сабою:

„Што аджыло—спялю.
Што не пасяг—змагу“.
(„Бой пераможных рад“ „Узвыш-
ша“ № 9-10, 1930 г.).

Поэта спрабуе, хай сабе покуль і ня удада, першы раз загаварыць
кра рабочага. Поэта спрабуе паяць пра разгон творчае працы, як пыня
таго, што „тварам зямлі прабегаюць рабочыя рук“... і што „пробе ра-
бочай візы треба вучыцца з моладу“ („На ўадымах“).

Поэта становіцца доўжэ пэўна на бок новага і заяўляе:

„Нам не затраснуць у проймах
І перашкод ня пудзіцца.
Скруці старая пайма
Зьмікне, спадзе, забудзецца
Стань, каб лямая вышнела,
У савет—маладымі крокамі.
Прошласьць свой час адпела...

Поўнае амысьлень п'яўкай
Ал маладой рэспублікі.
Толькі прыязню шкодлай,
Под халімажам плянавым
Даруйай аямлі латоднай
Не аднавіць ім панана.
У постацях іхных рупных
І далікатна згорбленых
Чую я сьмех падкупны.
Чую я плач надроблены.
Чую і веру: змога
Краі наш і (дабрыні) выкрые
Гісьды варон варожых
Замбеды твары прыкрыя“.

Поэта спрабуе паставіць сябе у шэрагі творцаў рэволюцыйнай поэзіі
і сьля творчасьць накіроўвае на службу сацыялістычнай рэканструкцыі

Зрух вакоў на ўсім адначаным
на раскrojцы плянаў
Небасхіл перайначаным.
Краі збудовам напоў
Абыходзіць трапіна формані
і найпоўшым стылем
Краі стары плячамі горнікі
Доле паў уцілем.
У скрынкі скіпулі падагрыма,
Каб ня дарма, урэшце, згінуў.
На заводах і на фабрыках
Будзе сыравіна
Хай у агні будоўным корчымца

якого адыходзяць, у ягонай творчасці пераходзяць, ператвараюцца ў
образы класавых варожых нам сьвету, у вообразы вяржых нам сіл.
Таму і адштурхоўваюць яны ад сябе чытача, выкакаюць адмоўныя эмоцыі.
Нам сваім згушчэньнем застаўляюць пэту ісьці па шляху зьсе большага
і большага адштурхоўваньня ад свайго мінутага стану і ўлівацца сва-
ёю творчасцю у разьведзьдзе нован сьцыялэты най разьвінасьці.

Алэ залезіня кончэнтэцуня учасі, змініла аддэлярыне мейсга
злучэным фарбам нова залэ старога сьвету, адда залэчэсэня іхнае
цесенсьню вобразаў новага сьвету, — і та ўжо зьява не станоўчага па-
радкы. Пры тым, града зазначыць на тэ ілюстатыя вобразы старога
прымаюць часамі і вобразы не кх туманых аддэля, у пэньні мхы
хнаюць пошту, шыкаюць нейкі спат. Зале т рашунае гермогітэтых
„прывідаў“ старога сьвету і канчатковага адыходу ад іх, поэта ў боляні
ні падумэнь пад іхні учасі, кончэнтэ на іх учасі. У гэтым ужо для
творчасьні пэньні крыеца некаля раіа нэбэньскі зьвроту да старога,
мелесніска і аддэляну тэндэцый гэтых старога „прывідаў“.

[illegible]

Перубудовуююча і поети — Ш. О. Гасбел і Тодар Квялторны.

Пятро Глебка у часы 26, 27 і 28 г. і. часы з'явіўся „Шышыва“ і поэтычнае дэвінасьці на „Узвышшы“ і, анходзячыся пазад алікак свіх старэйшых сяброў на аб'яднаннік „дзусукі“, Пушты, знаходзячыся пад чыстым уплывам нацыянальна-дэмакратычнае творчэсьці гэтых поэтаў. Таму ў гэтыя часы Пятро Глебка дзе шагаў перадаў, у якіх эдаваньня юнаккія варыяцыі на ўшылія нацыяналістычнымі матывамі Адакуль і моманты бездэрожжя, пэсымізму, блуканьня, няпэўна вызначаных мэт і сьцежкак, разьбітасьць і беспрадметнасьць.

Саробу вызваліцца з-пад улачыў і прыналемакратычных поэтаў не дае у гэтыя часы належнага выніку. Праўда, ІІ. Глебка дае у 1924 годзе шэраг вершаў (якія ў гэтым годзе вынілі асобнымі зборнічкім „Урачыстыя дні“), што крыху яго набліжаць да пролетарскай поэзіі. Але мастацкая партыяць гэтых вершаў ня высокая—скрозь павялоўнасьць схематызм, штамп, вылірочная на позерх тэндэнцыйнасьць і гэта у той час, калі на старонках „Узвышша“ друкуюцца Глебківы нізкі вершаў, як „Краса маладо ўці“, „Матчыны казкі“ і другія, у якія ўложана шмат эмоцыянальнасьці, пачуцьця, паэтывай шчырасьці, непасадкасьці. У той час гэтыя апошнія вершы найбольш яскрава падкрэсьліваюць дробна буржуазныя хістаньні, бездарожжа, пэсымізм поэты.

самол, у поэме „Арка над акіянам“ гатая роля аддаецца ў рукі жонкі звар'яцёўшага інжынера Яновіча рэлігійна-гуманнай жанчыны Алісы. Роля апошняе зусім лішняя і непатрэбная для разгортвання падзей, апісаных у поэме. Але Глебка, відаць, задумаў паінтрыгаваць чытача. Для гэтай мяты неабходна было стварыць інтрыгуючую фабулу. І вось клясавы волаг шкоднік Яцызна, якому не ўдаецца пасыла сваіх шкодніцкіх дзеянняў па падрыву сацыялістычнага будаўніцтва, — перабегчы мяжу, вымушаны хапацца ў лес. Аліса, ведаючы (выпадкава аднойчы сустраўшы я.о ў лес) аб месцы знаходжання класавата ворага, доўгі час нікому не выдае яго, трымае ў сакрэце. Чаму? А таму, бачыце, што яе мучыць сумленне выдаць чалавечы (гэта нічога, што яўнага класавата ворага і відавёша звар'яцтва яе мужа) на кару. І аўтар аддае шэраг старонак псіхалогічнаму аналізу душыных перажыванняў Алісы. Вакол гэтае „таінны“ канцэнтруецца ўсё на працягу доўгага часу. Тут трэба сказаць, што адчуваюцца нават пэўныя і сымпатыі аўтара да гэтых перажыванняў, да Алісы наогул. Тут дробна-буржуазны гуманізм ня толькі Алісін, але і аўтарскі змазаў класавую непрымырмасць да класавата ворага пралетарыяту. Аўтар не заклейміў паступку Алісы, як капітуляцый перад ворагам, як здрадніцкага паступку (тым больш, калі з поэмы відаць, што Аліса наводзіць з беднай батранкай сям'ю).

Гэтая рыса дробна-буржуазнага гуманізму, тэндэнцыя замазвання класовае неадвільнасці наза клясавую „душаўную“ гуманнасцю, — быццам разнаваровы момант у поэме, які заслугоўвае рознай крытыкі (для ідэалягічнай вартасці поэмы наогул не патрэбна тая канцэнтрацыя ў другой частцы поэмы на псіхалогічных момантах звар'яцёўшага інжынера Яновіча, залупанне ў ягоных сных і г. д. Не тэпны і не рэальны той факт, што адданы справе сацыялістычнага будаўніцтва, інжынер Яновіч у канцы звар'яцее і клясавы самітубствам на пяці, а яго ідэя пабудовы аркі над акіянам застаецца разбуранай. Для чаго гэта спатрэбілася аўтару? Невядома).

Аліса потым, пры „душаўных“ мукі і хваляванні выдае Яцызну. В зусім гэтым нажнас тое, што выкрыццё класавата ворага ў поэме, па першас, падначалена выпадковасці і залежыць ад выпадковага і не патрэбнага для поэмы гэта Алісы. А дзе ж была класавая пільнасць сакратара ячэйкі, ды партыйца наогул? Чаму яны ў свой час не маглі выкрыць шкодніцкую дзейнасць намесніка інжынера Яцызны, у той час, як шкодніцтва (хай сабе і ў нязначных на першых парах намерах) адбывалася на працягу доўгага часу?

Яшчэ горш п'я гэтай лініі ў поэме „Палі загаманілі“. Там вораг выкрываецца апраклята дзякуючы толькі таму што шкоднік-аграном пераблытаў адрасы і л.ст з яго шкодніцкімі намерамі, адрасаваны жонцы, панадае старшыні колгасу, ды яшчэ дзякуючы таму, што ў вусны папа Шалюгы аўтарам укладзена казачь, у якой ён (Шалюга), адракаючыся ад папоўства, выказвае і намеры шкоднікаў.

Выходзіць па поэме, што назват поп (!) і той дапамог справе выяўлення (!) дзейнасці класаных ворагаў. А вось адносна партыйнага кіраўніцтва, кіраўнічай працы, пошныга ў змаганні з класавым ворагам і сваячасоваму выяўленню яго, дык... алах яго ведае (спала, мабыць!)

І гэта тыповае для спадарожніцкае поэзіі „рамбвязаньне“ задачы паказу кіраўнічай ролі кампартыі у сацыялістычным будаўніцтве. Слаба вырачаюць (не раскрытыя ў мастацка побразным наказе) у такім выпадку і высока ўзнятыя, патэтычныя, пафосам дыхаючыя радкі:

„На два фравты падзелены сусвет
На барыкадах боек соцыяльных.

Ня сыйдзе з класавай мяжы
Загартаваная ўпартасць пролетара
Мы

На шасціно нашае аямлі
Усе масты да прошласці спалілі,
І права

Будаваць соцыялізм
Мы на фравтах

Пад кулямі кузілі.
Тут СССР,

Тут учарайшы раб
Глядзіць у будучыню сьветлымі вачыма,—
Тут—

Рэвалюцыйі сусветным штаб.
Тут—

Пролетарская ваяцкая айчына.
Тут—

Непадкупны крок кіраўніка...
Компартыйі сталёвая рука
Вядзі скрась штормы
Трапіна і упарта,
На ўдарны фронт
Ударныя брыгады“.

Альбо паўтарэнне:

„Цяпер расце ды шырыцца колгас.
Там непадкупны крок кіраўніка.
Компартыйі
І сормаўца рука“.

Усе гэтыя словы прыходзяць, як бы здаецца, а не раманізаваны мастацка вобразным раманізаваннем дэкадэнтскай поэзіі, дык не знаходзілі выражэння ў жывых горах поэмы. Таму схафа і пераконваюць яны.

З пункту гледжання дыдактычна-матэрыялістычнага творчага метадэ поэмы маюць вялікія недахопы. Недахопы творчага метадэ, гэта, бясспрэчна, таксама і недахопы і сьветапогляду пісьменьніка.

Вітаючы поэмы „Аркі над акіянам“ і „Палі загаранілі“, як спробы на канкрэтным, сучасным жывым матэрыяле раагарнуць шырокую політыч-

чую кимаву, конкретних палотнаву, неабга не адзначаць рысы схематызму павярхоўнасьці штампаваньня.

Так, масы рабочых, гэтых носьбітаў соцыялістычнага будаўніцтва, у Глебкі і колгаснікаў, сялянства Кляшторнага уяўляюць сабою шэрую, бязфэрбную, аднародную масу, у якой губляюцца індывідуальныя асаблівасьці кожнага з іх. Асобныя а індывідуальныя асаблівасьці героі ў поэмах не выдзяляюцца, супярэчасьці, закладзеныя унутры гэтае-ж масы, змазваюцца, сьцісваюцца. Тут героі ў дыялегах усё як адны толькі і галораць, што распытваюць „оды“. Стыль дыялогаў у абедзвюх поэмах одычны і зьмест іх адзін:

„— Усё падолсем і зможам...“

У поэме „Палі загаманілі“ няма і знаку паказу змаганьня ў псыхоемолегіі селяна на двух пачатках уласніцкага і колектывіцкага і перамаганьня ў партай барадзьбы апошняга над першым. Ідэалістычна-матэрыялістычным творчым мэтодам укладчы ў сябе толькі супярэчлівы, паказ, пакая супярэчлівы, процілеглых тэндэнцыі ў іх дыялектычным адзістве.

У абедзвюх поэмах з аднаго боку правільна дадзена соцыяльная характарыстыка класаваму парыву. Клясавы парыв пролетарыяту, пэўныя буржуазныя колы ў часы напу, трымаючы надзею на мирны пераардаваньне пролетарскае дыктатуры і савецкае ўлады ў буржуазна-дэмакратычную дзяржаву, лаялі аднесліся да факту існаваньня савецкае ўлады. Але мяняюцца час. Рэканструкцыйны перыяд, узмацненае соцыялістычнае наступленьне капіталкова рушань надзеі на расгоўраньне капіталізму мірным шляхам. Клясавы парыв пераходзіць у контр-атаку пераможнаму году соцыялістычнага наступленьня, ён пераходзіць да адчайнага супраціўленьня гэтаму будаўніцтву. Гэта досыць добра відаць а дыялёгу Ніцыны:

„Чакаў я ўсё дагэтуль перамены:
Душу і сэрца ўладнаў у руіны,
Каб з іх стварыць навекі шчодрыны
перадні—лад загубленай краіны.
— Каб так, што робіцца ў сям'і палінаў.
Усе, што врушана і арабавана.
Ізноў аднавіць у проці сьціплай
І здаць таму, ў каго яна забрана.
— Я жму адзінаі думай і надзеяй
што дасягненьні нашы мы падлічым
што ажывуць, разгорнуцца падзеі...
І вось насіў я маску на абліччы.
— Але цяпер...
Надзеі гаснуць, думы аблятуюць
і кожны крок наперад—непакоіць...
— Я... выршыў... пакуль хапае сіл,
Змагацца з ворагам... з пролетарыятам...“

Тое-ж гаворить і аграном у поємє „Палі загаманілі“:

Я далёкія громы адчуў,
Я адчую, што на вогнішчы Рыму
Не адродзіцца спалены Рым.

А таму
Вось патрэбна цяпер
Нам зноў пачынаць з рубікону*...»

Альбо вась яшчэ Яцвіныны словы на судзе:

— Калісьці даўно мы яш кепска жылі.
Ня так, як усё зутар-не
Меў бацька чатыры валокі аямлі,
Якія нядаўна забраны...
— Тады мне й падаўся задуманы плян
Вяр'яцтвам усіх цяц і годні.
Мы ўскілаі надзеі свае на сялян,
Чакалі, што будзе паводка—
І ўсё задыміцца само-пн-сабе,
бля нашых учынкаў актыўных.
А вёска жыла, і расла ў барацьбе,
Ускілаі штодзень колектны
І гэтым я ўбачыў пагібель сваю,
Стаў дзейна, актыўна змагацца'."

Але тим, што гэтыя словы укладзены ў нусіх саміх класавых ворагаў і што апошня самі едбе даюць такую выразную іх твар ха ахтарыя стыху, гэтыя во разы класавых ворагаў цоляць крыху спрычаны, не правданодны характар. Па-другое, класавы вораг не паказвае тут у дзеянні і ва усіх апасродкаваннях. Тут адсутнічае нават і намік на паказ тае кулацкае масы, якая стаць з плячыма гэтых кулацкіх ахтарыя таў. Яццяны з „Аркі над акіянам“ і асраіама з пазмы „Палі латам іні“ Яццяны і асраіама выступаюць як ініцы адныі, асобныя кулацкія інтэліанты, абсраіаваныя у дзеянні, да інды дэмаіііііііі і іні на бачна соцыяльна-класавых сіл, якія складаюць іх соцыяльную апару. У гэтым ведахопы творчага метадз Глебкі і Кляшторнага.

Ня глядзячы на ўсе гэтыя недахопы, „Арка над акіянам“ і „Палі за гаманілі“ для П. Глебкі і Т. Квяшторнага адзначылі зусім рэальныя магчымасці стаць саюзнікамі пролетарскае творч. А гэта можа стацца толькі пры аўладанні пролетарскім свастаразумеінем, пры аўладанні матэрыялістычным творчым метадом, толькі тады калі яны пунастыню ўключаюць у штодзённую будзённую практыку пролетарыятаў і аддадуць усе свае сілы, здольнасці і рэчы на карысць сацыялістычнаму будучындзю. Толькі ўдзелам у штодзёнай будзённай практыцы пролетарыятаў ў сацыялістычным будаўніцтве, актыўным удзелам у іграх і навініях і змены і гаччаснасці пролетарыятам прадсках, у якіх знаходзяць дыялектычнае адднства гэрмі і практыкі пролетарыятаў, забяспечваюцца пераход гэтых спадарожнікаў у саюзнікі і далей, на райкі пролетарскай поаэі.

* * *

Як аби та ця справа з малим поетом спадарожнікам Валерієм Мараківим? У свій час паміж Мараківим і Т. Кляшторним було шмат агульного. Абое знаходзіліся пад уплывам упадніцкае, пэсымістычнае поэзіі. Для абойх былі уласцівы дробна буржуазныя хістаньні паміж прастарымі і дробнай буржуазіяй. Гэтае хістаньне зніфілі найбольш поўна і выразна ў глыбіні вядучых творах — „Калі ляжае муць“ Кляшторна і „Масей псеам“ В. Мараківа, хоць, бесспрэчна, знак роўнасці паміж гэтымі творамі і нельга ставіць.

Дале абое паступіла пад уплывам пераможнага поступу сацыялістычнага будучына — выхаваліся пад уладу пэсымістычных вядучых матываў. Капіталізм, як мы ўжо вышэй гаварылі, дае шэраг твораў карысных сацыялістычнаму будучыству. Спрабуе і перабудаваць Валеры Маракіў. Пэра дае поэму „Зіма вунту“, у якой спрабуе адлюстраваць прамысловы класавы барацьбы на вёсцы ў разгар калектывізацыі.

Але гэты з малю поета з пачатку ступені перніць паражэнне Мараківа не здолеў дасягнуць поўнакроўнага і сапраўды мастацкага, поэтычнага выразнага матыва сацыялістычнага будучына на вёсцы, ня здолеў адымаць яго са ўсёй глыбіні і складанасці. Адрываецца тапэц, слаба мисліць і тэр. Гэты прасадным уласны галоўным чынам святапоглядам. Гэта была тое, што ставіла на эмоцыю, выключна на пачуццёвую стыхійнасць, — а творчы матэрыял Валеры Мараківа менш стаў на пачуццёвую стыхійнасць (а гэта ўжо не на стаў на святапогляды матывамі і канструкцыямі і пачуццёвым асаблівым нельга Пэра на выпрацаваны сьветлапогляд. І толькі асымільаваны творчы матэрыял святапогляда сацыялістычнага будучына тым самым асымільаваным. Пэра была поэтычная інтэлектуальнасць. Адукацыйна гэта і ставіла на стыхійную інтуіцыю і дала пэўны права.

Маракіў пачаў стаяць на шлях перабудовы свая творчасці, у адпаведнасці з задачай рабочае класы. Для гэтага патраваў галоўным чынам упартая праца над сваім святапоглядам. Праца па аўтэнтычнаму прадстаўленню святапогляду і матываў. Пачаў апрацоўваць і перабудову творчасці Мараківа, ня ўспрыты не хібы і знаходзячыся мода. Калі замест аднаго і спадарожна перабудовы поэтычнага будучына і матываў перабудову. Так, на старонках часопісу „Літэратура і мастацтва“ (1931 г.) і іншых „Галоўнае ў вядучым дзеянні“ і „Вялікі жывілы“ піша, што творчасць Мараківа зраз мараківа, — а выразна і перабудовы настроі перабудовы (1) барацьбы (2). Далей у пачатку, гэта гэта ж „рабаватч“ заяўляе, што Маракіў „больш ня перніць“ (2) да апыравання нуды, што гэта з „нуда“? У С. і ня будзе даць збожжя месца разважаным аб тым, што Маракіў пагрубіў у тым абырвальных чыны і мяшчынства, у перадачу іх настрою і ідэй (1??). Назваўш

Маркова поэтам „перавыхаваным“, „рэцэнзэнт“ заяўляе, што „малады поэт стаць на правільным (!?) шляху“. Гэта значыць, Маркову не патрэбна ніякая там „перабудова“; зачым яна, толькі будзе замінваць, — Маркаў жа „стаць на правільным (!?) шляху“, — ну то чаго вы белей хочаце ад яго?

Мы прывялі адзін прыклад таго, як часта заместа дапамогі, пераапрацаўваюць пераходу снадарожнікаў на новыя раўні, як часта супыняюць працу перабудовы пісьменьніка спадарожніка, як хвалебнымі дыфэрэнцамі атрымоўваюць перабудову снадарожніка на шлях раўнаважы і гворчасці. А такіх фактаў можна прывесці безліч. Неабходна і яшчэ самую рашучую барацьбу супраць такой „хвалебна дыфэрэнцаўнай“ „дэмакратыі“, якая толькі ператварае рэвалюцыйную літаратуру, ішоўшы ажыццяўленаю задачай на перабудову снадарожніцкіх і сялянскіх пісьменьнікаў на пралетарскія раўні.

• • •

Сатырычная поэзія ў беларускай савецкай літаратуры прадстаўлена асобна ад іншых сапраўдных яе прадстаўніц — гэта Крапіва.

Нерадзімца апошнімі да пралетарскай літаратуры выражэння парэтам сатырычэскі і яго апошнім творцам — казкію „Халодныя вярбы і с“ (Узвышша, № 6, 7, 8, 9, 10, 1931 г.). У апошнім творы аўтар пастаў сатырыю бачыць хворыя бакі нашай рэвалюцыі, накіроўваючы свой бліск і сатырыю беларускага контрэвалюцыйнага нацыянальна-дэмакратызму і ягоных агентаў ад маст. літаратуры.

Крапіва вываляецца з паўпацямнага таго нездаровага напрамку, які быў прыняты ягоны творчасць у часы знаходжання ў аддзяленні былое бабаракаў, Пушчаў, Дубоўкі і Ко. Зычэ і ступага тое выштрыванне сацыяльнае канстанцыі Крапівай творчасці, якое пачалося было ў гэтым балоце. У гэтым залог перыходу Крапівы на раўні саюзніцтва з пралетарыятам і пралетарскай літаратурай.

4. Пролетарская беларуская поэзія

Беларуская пралетарская поэзія пачаў сваё развіццё ад Кастрычніка. Кастрычніцкая пралетарская рэвалюцыя, высунушы на гэта вычурную арэну новага крэніна культурнага суаюзніцтва — пралетарыят, адчынішы масымабачны калатурнага будаўніцтва для, раней прыгнечаных і не маючых на яго правоў, клас і нацыянальнасцей, стварыла матэрыяльныя і моральныя ўмовы для нараджэння і квітнення развіцця беларускае пралетарскае поэзіі, як беларускай пралетарскай літаратуры наогул.

Толькі Кастрычнік нарадзіў беларускую пралетарскую поэзію. Толькі на ўмовах дыктатуры пралетарыяту і пад краўніцтвам ком. артыі, на Беларусі стварылася і расквітнела пралетарская поэзія. Самім фактам

існавання і развіццця беларускай пролетарскай поэзіі былі біты ўсякія нацыяналі-дэмакратычныя гора-гаоры аб немагчымасці існавання пролетарскай літаратуры на Беларусі. Усякія нацыяналі-дэмакратычныя „уірунгаванні“ (накшталт байкозага, клейабортавага, купцавчавога і інш.) гэтых „тэорыяў“ тым, што, быццам, Беларусь — старонка „самабытная“, архаічна дзядоўская, выключна сялянская, што у ёй няма ні пролетарыяту, ні буржуазіі, ні кулацтва і г. д. дашчэнтну разбіты ні толькі тэарэтычнаю думкаю марксысцкае крытыкі, але і самім фактам існавання гэтых імён беларускае пролетарскае поэзіі як Чарот, П. Трус, Аляксандровіч і інш., ды наага шэрагу маладзёжных пролетарскіх і блізкіх да пролетарскае поэзіі рэвалюцыйных поэтаў, як Броўка, Салагуб, Хмядзюжыч, Зянонск, і цэлы шэраг іншых. Расціць новыя імёны пролетарскае і рэвалюцыйна-сацыяльнай беларускае поэзіі з радой рабочае класа, удальцаў, колгасніцкай і бядняцка-серадняцкага сялянства. Паспяховае выкананне і перапыкананне пяцігодкі у чатыры гады і рост на гэтай аснове культурных магчымасцей пролетарыяту, творчы ўздым працуюнх мас уяўляюць цэлыя струменны новых свежых сіл у шэрагі **творцаў беларускай пролетарскай поэзіі.**

Усе гэта ўяўляе сабою лепшы адказ спрабам контррэвалюцыйных беларускіх нацыяналі-дэмакратаў сушыць пераможны поступ будучаства сацыялістычнай поэзіі і сацыялістычнай культуры наогул. Дзейнасць нацыяналі-дэмакратаў у поэзіі атрымала належаў адпор практычнаю дзейнасцю самае пролетарскае беларускае поэзіі, творчасцю пролетарскіх рэвалюцыйна-сацыялістычных беларускіх поэтаў.

5. У барацьбе за дыялектычна-матэрыялістычны творчы метад пролетарскай поэзіі

Пытанне творчага методу пролетарскай літаратуры, мастацкага методу поэзіі у сучасны момант становіць у асяродку увагі ўсёе літаратурнае і мастацкае Савецкага Саюза, пытанне творчага методу сталі ў асноўні час у асяродак увагі ва ўсіх спрэчках, дыскусіях, нарадах і у пытаньнях шляхоў савецкага тэатру, музыкі і наогул усяго сацыяльнага мастацтва. Творчы, мастацкі метад воль стрываць усях зараз спрэчкіх у пытаньнях савецкага мастацтва. Гэта зусім заканамерна, бо тых злучкі, якія адбыліся і адбываюцца у нашай краіне ўмацненне сацыялістычнае істутленне на ўсіх франтах, выкарыстоўваньне рэштак капіталістычных элементаў, як у самой эканоміцы, гаспадарцы, гатак і ў самім чалавеку, будаўніцтву, носьбіту новага, сацыялістычнага, факт нашага ўступлення у тэрыюд сацыялізму — ня могуць праходзіць без надзвычайна ўмацненнай класавай барацьбы і ўсё большага і большага асветленьня нас, што становіць перад мастацкай літаратурай новыя задачы.

Гэтыя задачы яна зможа выканаць толькі пры умове поўнай перабудовы сваіх шэрагаў і заявявання дыялектычна-матэрыялістычнага

форми наступлення класового ворога у поезії — гэта супроць прыстасавання, халтуры, надробкі пад „чырвоны колер“ бо „задача боротьбы з художественное качество включает в себя прямой поход против халтуры, против приспособленчества, которое наблюдается по всему фронту поэзии. Приспособленчество многим кажется формой мимикрии, а между тем, это есть не форма мимикрии, а форма наступления классового врага. Нужно уметь за приспособленчеством раскрыть форму наступления классового врага“ (з прамовы таварыша Л. Авербаха на Усерасійскай вытворчай поэтычнай нарадзе ад 18 студзеня 1931 г.). У метры пролетарскай поэзіі па гэтай лініі барацьба за матэрыялістычна-дыялектычны творчы метад поэзіі павінна весціся супроць вульгарнага спрошчанага разуменьня лёзунгу актуальнасці і патрабавання політычнай заастраснасці, супроць схэматызму, штампу, супроць павярхоўнага коўзання па паверхні зьяў без унікнення ў сутнасць зьяў, у сапраўднасць ва ўсёй яе канкрэтнасці, складанасці. Ня трэба забываць, што схэматам, штамп, голая фраза, павярхоўнасць бразганьне гучнымі, але пустымі па сутнасці, словамі, романтична-патэтычная, а па сутнасці ходульная, фразеолёгія зьяўляецца нічым іншым, як формай прыкрывання дробна-буржуазнага нутра поэты нічым іншым, як за прыкрыццём дробнага буржуа свае боязні спустычца да нізін нашас, багатае канкрэтным зместам, творчае разліснасці, баязні дробнага буржуа рознастайнасці, складанасці поўнае супярэчнасцям, перапляцення ўзаемна-процілеглых тэндэнцый, барацьбы нашай канкрэтнай сучаснасці. Схэматызм, штамп гаворыць толькі аб ідэавай і мастацкай пустаце поэты гэтага рангу, гаворыць аб ягонай няздатнасці быць **поэтам найвялікшай у сьвеце эпохі, эпохі рашучай схваткі двух сьве-ау капіталістычнага і сацыялістычнага і перамагання першага апошнім, гаворыць аб адмаўленьні ісці па шляху найбольшага супраціўлення — па шляху разьвязання складанасці нашай сучаснасці і гэтым разьвязальным задач поэзіі, што пастаўлены перад апошняю гэтай склада-насцю сапраўды мастацкімі поэтычнымі сродкамі.**

А прад поэтаю ляжаць дзве пуціны — адна пуціна найбольшага супраціўлення, другая найменшага супраціўлення. І выбарам пуцін будзе вырашанае вартасць поэты.

Пролетарскі poeta выбірае бяспрэчна пуціну найбольшага супраціўлення, шлях дыялектычна-матэрыялістычнага творчага методу. Творчы метад пролетарскай поэзіі рашуча адкідае „метад“ лякерука разліснасці, „метад“ замазвання супярэчнасцям, загладжвання вострых куткоў і т. д. Пролетарскі poeta глядзіць у корань зьяў, рашуча адкідаючы павярхоўнасць, сьлізганьне па паверхні зьяў.

Лірычная поэзія розніцца ад прозы перш за ўсё тым, што у прозе пісьменьніка перш за ўсё цікавіць аб'ектыўны паказ рэчаіснасці паказ чалавека (повага ці старога), у той час, як у лірычнай поэзіі юны (у пролетарскай поэзіі) ці стары чалавек гаворыць сам ад сябе, расказвае пр.

1 теоретичнага вопыту гэтага колектыву" з).

[illegible]

¹⁾ „Наше творчество развогласил“, ст. 65—66.

2) Тамсама, ст. 66.

Пушчаў, Дубоўкаў і К о, служачы гатай справе, ішла гатай пуцінай. Вось чаму пролетарская поэзія павінна весці самае рашучасе выкарыстанне рэштак і рэцэдываў рэакцыйнай Варонішчыны як у тэорыі, гэтак і ў практыцы.

Для пролетарскага паэты няма ніводнае шчыліны падсвядомага пачуццёвага, неасветленага святлом марксыска-ленінскага светапогляду. У пролетарскай поэзіі няма месца раўнузданым разгультваным падсвядомым інтуіцыі і інстынктаў. Пролетарская поэзія будзеца святлом, пад святлом дыялектычна-матэрыялістычнага светапогляду. Пролетарскія паэты будзеца на матэрыяле ідэа-асветленым і у гэты жа час пачуццёва адчутым.

Пролетарская поэзія выражае думкі пачуццёва-асмысленыя і пачуццёва ўспрынятыя. Такім чынам пролетарская поэзія не адмаўляе пачуццёў, падсвядомага, у творчым паэтычным працэсе, а наадварот, лічыць неабходнаю прадмоваю, без якое немагчыма развіццё поэзіі.

Творчы працэс у пролетарскай поэзіі якраз і складаецца з дыялектычнага адзінства свядомага і падсвядомага ў форме вядучай ролі першага.

Нідахопы творчага мэтаду ў навуных колах пролетарскай поэзіі якраз і складаюцца з няхваткі рамам з светапоглядам і пачуццёвага, непасрэднага светаўспрымання.

Перад пролетарскай поэзіяй паўстаюць задачы аўладання дыялектычна-матэрыялістычным, творчым метадам па лініі набывання разам з светапоглядам і дыялектычна-матэрыялістычнага светаўспрымання, светаадчування. Барацьба за метад павінна вестцёся па лініі набывання ня толькі дыялектычна-матэрыялістычнай мыслі, але дыялектычна-матэрыялістычна адчуваць, па лініі прасякнення нашых пачуццяў дыялектычным матэрыялізмам. Неабходна змаганне за светаўспрыманне рэчаіснасці па ўсіх суарэчнасцях, канкрэтнасці, ва ўсёй складанасці, рознастайнасці і глыбіні. Пролетарскі паэта нават і ў суб'ектыўнай лірыцы ідзе па шляху раздзялення адзінага на ўзаемна-супроцілеглыя часціны, ускрывае барацьбу ўнутры адзіна-супярэчлівых, узаемна-супроцілеглых і ўзаемна-выключаючых адзін аднаго тэндэнцый. Пролетарскі паэта ўскрывае адзінства супроцілегласцяў ва ўзаемна-процілеглым і ўзаемна-процілеглых тэндэнцый і іх барацьбу ў адзіным, цэльным. Дыялектычнае ўзаемадзеянне гэтых момантаў — адзінага ва ўзаемна-раздвоеным і раздвоеннага, супярэчлівага ў адзіным, — у пролетарскай поэты выступае на першы плян.

Пролетарскі паэта гаворыць і сам пра сябе самога і ў гэтым жа самым час гэтым самым гаворыць і пра сваю клясу. Таму для яго варожай зьяўляецца ляміроўка рэчаіснасці, глядзеванне яе. Наадварот, ён „арывае ўсё і усё кія маскі“, ён ідзе па шляху усё большага і большага паглыблення ў рэчаіснасць, спалучаючы гэты з сваёю штодзённаю практыкаю на франтах барацьбы за сацыялізм.

Ах, дзяг, а-ж і выцякае шмат большае ўзмішчальнае барацьбы з аб'ектыўізмам, калі поэта ў матых аб'ектыўнасьці шызаўленьня сваіх адносінаў да класавых сацыяльных фактараў, сыгнэліна да аб'ектыўісцкіх (у горшым разуменьні гэтага слова) тэндэнцый да адыходу ад класавых суб'ектыўных момантаў, да на-заклявава отых в сдлїх тэндэнцый, да эмпірызму.

Пролетарская поэзія змагаецца за класавую-суб'ектыўную, г. зн. бальшавіцка-ленінскую накіраванасць. На-заклявава аб'ектыўізм у корані варожы пролетарскай поэзіі.

Гэты метад пролетарскай поэзіі бярэ ўстаюх у на класавую суб'ектыўнае, пролетарскае падкрэсьліваньне тэндэнцый разьвіцьця рэчаіснасьці, падкрэсьліваньне тэндэнцый, якія падрыхтоўваюць у сёнешнім дні—заўтрашні дзень, якія ствараюць сабою соцыялізм.

Пісьме адрозьнівае, выдзяляе, і тым адрозьнівае ўсе тэндэнцыі у разьвіцьці рэчаіснасьці, якія вядуць да соцыялізму, пролетарская поэзія гэтым самым фактычна зьяўляецца і найбольш аб'ектыўнай, г. зн. у мастацкім паказе найбольш адпаведнай сапраўднаму стану рэчаў, найбольш адпаведнай аб'ектыўнаму цячэньню разьвіцьця рэчаіснасьці і гэта таму, што ў аснове пролетарскай поэзіі ляжыць сьветапогляд пролетарыята. А пролетарскі сьвет погляд пролетарыята, гэта сьветапогляд класу, якія заімпугуе у найбольш аб'ектыўнасьці, якія зьяўляецца самаю праблемай класу з усіх існуючых класаў, якія пераўдзявае сьвет на нойм і дз і няе вызначэньне ўсяму чалавечеству. Таму і выніком сьветапогляду гэтаго класу найбольш адпавядаюць аб'ектыўнай рэчаіснасьці і тэндэнцыям яе разьвіцьця.

Пролетарская класавая суб'ектыўнасьць зьяўляецца цэла-пропорцыянальнай аб'ектыўнасьці

Разгледзім бегла творчасць беларускіх пролетарскіх поэтаў. Пачнем з аднаго з адрозьнімых сьпецыяльна пролетарскіх поэтаў Андрэя Александровіча.

Творчасць Андрэя Александровіча ў беларускай поэзіі носіць адменны на фоне ўсяго поэтычнае прадукцыі характар. Яна выдзяляецца. А выдзяляе яе перш за ўсё палітычны і фізылісцкі накіраванасьць у адпаведнасьці з адзінамі рабочае класу у соцыялістычным будаўніцтве. Александровічам творчасць, асабліва творчасць апошніх год, накіравана і падначалена службе рабочае класу, службе соцыялістычнаму будаўніцтву. Яна няе у сабе зарадку энэргіі, волі, думак і жаданьняў рабочае класу, партыі. Александровічава творчасць носіць адзнаку партыйнасьці, адзнаку партыйнай поэтычнай публіцыстыкі.

У ідэаляі насычанасьці мотывамі соцыялістычнае раконструкцыі, мотывамі класовае барацьбы, мотывамі змаганьня з ворагамі проле-

тарыяту і ляжыць адменнасць і каштоўнасць Александровічавай творчасці ў беларускай пролетарскай поэзіі.

Андрэй Александровіч імкнецца сваёю творчасцю аддаць службу справе сацыялістычнай перабудовы краіны пад кіраўніцтвам партыі. У творчасці поэты б'еца пульс поэтычнага публіцыстага, які цвёрда стаіць у шэрагах пролетарыяту на падмурках сацыялістычнае будовы і, апяваючы сацыялістычную рэканструкцыю, упарта амагаецца з нацыянал-дэмакратам, шкоднікам, „былымі людзьмі“, якія, прыстасаваныя да савецкай улады, перафарбаваліся ў „чырвоны колер“, спрабуюць супыніць сацыялістычную рэвалюцыю, змыкаючыся ў сваёй дзейнасці ў рэшткахі буржуазна-кулацкае клясы.

У поэме „Цені на сонцы“ Александровіч з усёй сілай пролетарскае нянавісці да клясавога ворага выводзіць на сьвет пролетарскай грамадзянскай цэлай плеяды гэтай варожай ім, „змяназыхаўскай“ інтэлігенцыі і выкрывае яе клясавую існасць, наносзячы на ёй руйнуючы удар.

У лірыцы поэта сьпявае пра цвёрды ўздым працоўных мас, што вышлі на штурм старога, і будаваньне новага, пра разгон творчае працы, ударнае рабочае брыгады, сацыялістычнае спаборніцтва:

„Выбухам творчым
як іскрамі гори —
вышлі рабочых
брыгады
на фронт.
Песьні, як вочы,
запалам гарцы.
— Танарыш рабочы,
ты мусіш
— дагнаць.
Краіна ў пыходзе.
Рбочых брыгады
Фабрыкі ўзводзяць,
нібы барыкіды“. („Устаноўка“ ст. 11).

Сацыялістычная рэканструкцыя гаспадаркі, індустрыялізацыя знаходзіць у асобе Андрэя Александровіча свайго песьняра: у „Поэме імя вызваленьня“ поэт плае пра тое, як

„Іржавы бінт
з раі машын
зняты
пролетарыям,
засьпявалі
сталёлю
зьмеі —
магістралі
рэк.
Быў завод
аружпомаи.

Гэтая насычанасць заместам нашае сённяшняе рэчаіснаскасць, насычанасць моцным сацыялістычнага будаўніцтва, прасякнутасць ідэямі нашае рэканструкцыйнае эпохі ставіць Александровічава творчасць у першыя шэрагі беларускай пролетарскай поэзіі. Александровічава творчасць — гэта баявы заклік на штурм выканання пяцігодкі, на штурм сацыялізму.

Адзначэнчы гэтыя дадатныя бакі Александровічавай творчасці, пельга на гэтым і спыніцца. Было-б нідкай памылкай, констатуючы факт вялікае ідэаеае важнасць Александровічавай творчасці, абмінуць яе нід. опы.

Недахоми Александрович творчасції, асабліва апошніх наведо-
вляючи да недахоми творч. методу. І патрэна пачынае з кры-
тыка гэтых недахопаў, бо і недахопы методу вынікаюць з недахопаў
сведачогляду інжынерніка, абумоўліваюцца недахопамі ў яго разу-
менні апошніх.

Аналізуючы Александровічаву творчасць прыходзіш да таго, што ў аснове гэтай творчасці ляжыць святапавага матэрыялізм. Гэта бюспрыма, чужы французым выклад у мы ня меў тае ідэалігічнае вартасці, якую мае гэтая творчасць. У аснове творчасці паэты ляжыць наша сёнешня сапраўднасць, сёнешні рэальны, поўны будаўнічага ўздыму, дзень. Мінулае і будучае, калі яно часамі дае і зьяўляецца аб'ектам Александровічавай творчасці, асвятляецца паэтам пад кутом зроку сёнешніх задач, пад кутом погляду запатрабаванняў і накіраванасці сёнешняга дня.

Творчим методом поёты знайшоу сваё лепшае выразьненне ў поёме „Цені на сонцы“. У гэтым творы супярэчлівыя тэндэнцыі разьвіцця рэчаіснасці да найвышэйшай ступені знайшлі мастацкае канкрэтнае выяўленьне ў панядме гэта-вобразу, якіх нельга ў цэлым на назваць сонечна-уцаліку катэгорыяй. Праўда, у поёме гэтыя новае выразьненне ў т. р. ж. набылі не пэўнае, а рэчым характарыстыкамі; яны пазначаны іх у дэяўнасці, дэяўнасці, а ў сьвядомасці, застываючы, гэтыя выразьненні, калі ня дэяўнасці пэўнае элемэнты паказу ў дэяўнасці, у дэяўнасці гэтыя поёмы „Цені на сонцы“ гэта-вобразу, калі вытрымлівае, дэяўнасці паказ гароду на вечарыне).

Але, і тут, для ринку зростає увага до того, що поета при-
святили до цієї справи, і це риторично. Тоді перекладу не вдалося
показати, що саме на цьому до яскравих і міхаловісних, творах
чужих митців, і це, домігалося, і це, і це, у реченнях, і це, і це,
кага познання і мастакага раскрытья синамчасній развѣдѣ
гетас рѣчѣискѣсѣ. У диялектычній еднасѣі сѣрѣбѣсѣсѣ тѣдѣсѣсѣ.

У! „Поэме імя вызвалення“ Александровіч ня здолеў глыбока ў мастацка-вобразным паказе раскрыць твар рэканструкцыйнага перыоду, ня здолеў улічыць яго глыбока-супярэчнага характар, асвятляючы мастацкім паказам тых яго супярэчнасцей, якіх перамаганьня.

Поета ня змог асвятліць супярэчнасці святлом пролетарскага светапогляду і раскрыць у барацьбе супярэчнасцяй перамаганьне вядучай з іх процілегласці, ня змог паказаць як гэтая барацьба супярэчнасцяй у адзіным рухас процэс рэканструкцыйнага перыоду ўперад.

А мастак павінен узыйсці на вяршыню супярэчнасці і, асвятляючы іх марксыска-ленінскім святлом і паказаць, як праз барацьбу супярэчнасцяй у іх адзістве рухасца і разьвінаецца сапраўднасць У „Поэме імя вызвалення“ і ў пэрым шарагу іншых вершаў, як „Партыя кліча“, „Векапомныя паходы“, „Устаноўка“ і інш ідэявая вартасць зьніжаецца схэматычнасцю, павярхоўнасцю і спрошчанасцю ў творчым матэрыяле паэты.

На „Поэме імя вызвалення“ ляжыць адзнака лефаўскіх творчых прычынпаў.

У поэме заместа канкрэтна-вобразнага паказу сацыяльных адносін людзей, вобразнаў жытых людзей жывых будаўнікоў сацыялізму, рабочых, як жывых носьбітаў сацыялістычнага будаўніцтва, заместа паказу новых сацыяльных, вытворчых і бытавых адносін гэтых жывых людзей у процэсах сацыялістычнае вытворчасці і працы. Александровіч скончыўшы сваю увагу на комплексе гістарычных падзей, менавіта, падзей сых і па сябе, а не на актыўных чынніках гэтых падзей, жывых класавых людзях. Заместа мастацка-вобразнага паказу, раскрыцця і ідэя пад кутом зроку пролетарскай ідэалогіі асобных, груп, класаў, сацыяльных прадстаўнікоў класы пролетарыята носьбітаў пролетарскай рэвалюцыі і сацыялістычнае рэканструкцыі, заместа паказу жывых людзей партыі, кіраўнікоў гэтай рэвалюцыі і рэканструкцыі, як частак агульнага, як асобных сяброў калектыву, з якіх складаецца пролетарскі калектыв. Александровіч толькі ўспамінае агульныя словы, як партыя, пролетарыят і інш. Мастацкага раскрыцця, зместу, які стаіць за гэтымі паняццямі, ён не дае. Не дае і мастацкага раскрыцця, вобразнага паказу нават і гістарычных падзей. Александровіч толькі па-лефаўску констатуе факты гістарычных падзей, накіштаў:

„Пісудкага выгналі

халенны

пролетарыяту“.

„Напорам войск чырвоных

павыганялі вон іх“.

Альбо: „Пад сьвят барацьбы аднаўленьня
вышлі рабочыя сотні“

Трактоўка гэтых мотиваў нашча баявое сучаснасьці, як барацьба зь выжываньне пэцігодкі у чатыры гады, калектывізацыі і ліквідцы хуліцтва як класы, барацьба з контррэвалюцыйным нацыянал-дэмакратызмам, супроць шовінізмаў і г. д., знаходзіць выражэньне анаў-такі не ў мастацка-вобразнай трактоўцы, не ў мастацкім раскрыцці шляхам вобразнага паказу іх класавых існасці, не ў мастацкім доказе неабход-

насыщ барацьбы, а ў схэматычных, паслрхоўных, рыторычных лёзунгах (і тут не выручае тое, што аўтар сам называе іх лёзунгамі):

№ а

„Шчыльней пролетарскія рады,—
Даш пярэгодку ў чатыры гады.

№ б

Узброім трактарамі колгасы,
ліквідуем кулацтва як класу.

№ в

На дзень зардавелыя праты
гора-творылаў нац. дэмократаў.

№ г

Сырая лада —
втруты шкадней,
як шомінізм усіх масьцей“... і інш.

Схэматызацыя, абстракцыя, голы рацыяналізм, рыторыка, гэта, гэтае ў поэме над канкрэтным зобразаным паказам. Скрызь схэмы:

„Супроць

прарываў,
прагулаў
і браку.

За—

прамфіццлі
і высокую якасьць.

Таварыш рабочы,
Таварыш праты —
з аляоду
в колгасу

гвалі бюрократы.

Мільёны праіне дае
без яамінкі
сезецкая бесьпераніма“

У выніку схэматычнасьці, поэма пакідае вельмі слабое ўражаньне; поэма не завадодвае пачуцьцям, думкамі чытача як належаць. А за дачай пролетарскай поэзі выяўляецца ксымальная мобілізацыя энэргіі, нолі, думак і увагі працоўных мас на ліквідаваньне прарываў, на перамаганьне цяжкасьці соцыялістычнага будоўніцтва, на ажыццяўленьне задач выйсьні пераможца і з цяжкасьці у барацьбе з хістаньнямі ва ўласных шэрагах. А для гэтага патрэбны глыбокі, канкрэты паказ, раскрыцьцё гэтых супярэчнасьці, хістаньняў у адзіным.

А ў Александровіча агульныя словы, як „пярэгодка“, „бой навалінічны“, „партыя“, „фабрыка“, „дзех“, „межы“, „хутар“, „шчасьце комуны“, „варштат“, „штык“, „граната“, „электраток“, „машыны“, „колэктывы“, „колгас“, і шмат іншых не раскрываюцца ў іх канкрэтным зьмесьце, а так і застаюцца агульнымі словамі.

Ілма і живого, клясавага чалавека, пролетарыя-будаўніка ва ўмовах канкрэтнага соцыялістычнага будаўніцтва. Жыты чыньнік соцыялістычнага будаўніцтва, рабочы-будаўнік, для якога адбылася гэта будаўніцтва, і які сам яго чыніць, выпадае. Формаваньня пад уплывым працэсу соцыялістычнага будаўніцтва, у якіх будаўнік перароблівае ня толькі акалічваючую рэчаіснасьць, але сябе самога, новага соцыялістычнага чалавека, як ён выкарчавуе ў самім сабе старыя капіталістычныя тэндэнцыі ў ягонай псыхолёгіі—няма.

Галоўнае—жывы чалавек—выпадае з-пад увагі поэты.

А што іншае зьяўляецца аб'ектам культурнае рэвалюцыі, як ні чалавек?

Разьвіньце-ж пролетарскае поэзіі павінна ісьці пад кутом тых задач, якія высувае культурная рэвалюцыя у лешнім разумеьні яе.

Пролетарская поэзія у сваім разьвіцьці павінна выходзіць толькі з задач культурнае рэвалюцыі; яе разьвіцьце павінна ісьці пад знакам задач перапрацоўкі чалавечнага матэрыялу на соцыялістычны лад, пад знакам перапрацоўваньня капіталістычных элемэнтаў у псыхолёгіі чалавека нашай эпохі. У асяродку увагі пролетарскага поэты павінен стаць новы соцыялістычны чалавек, чалавек у варунку соцыялістычнага будаўніцтва, новыя соцыялістычныя адносіны паміж новымі людзьмі, што формуюцца у працэсе соцыялістычнага будаўніцтва.

Пролетарская поэзія вядзе самую рашучую барацьбу з падменаю паказу новага соцыялістычнага чалавека паказам гістарычных падзей бія людзей, што рухаюць гэтыя падзеі, паказам прадэсу соцыялістычнага будаўніцтва з яго тэхнічнага боку, выкідаючы аднаго гаспадара і рухліка гэтага будаўніцтва—жывога клясавага чалавека, живого будаўніка, живого рабочага. Пролетарскі поэты канцэнтруе ўвагу на комплексе думак і пачуцьняў живого чалавека ў працэсе соцыялістычнага будаўніцтва. І ні ў якім разе пролетарская поэзія не дапусьціць падмену живого чалавека машынаю, станком, будаўнічымі матэрыяламі, захлапваньне тэхніцызмам гэтым пануленьнем дробна-буржуазнага дзяляцтва.

Пролетарскі поэта уабросны матэрыялістычна дыялектычным творчым методам, адкідаючы усякую схэматызацыю глянцаваньне рэчаіснасьці, усё глыбей і глыбей прасякае ў яе супярэчнасьці ўлаўлівае відучую яе супроцьлегласьць і вядзе чытача да глыбокага пазнаньня сапраўднасьці, пазнаньня з мэтай зьмены яе. А зьмяненне сапраўднасьці, вядома, толькі **жывы чалавек, будаўнік.**

Зьмяняючы рэчаіснасьць, чалавек-будаўнік зьмяняе і самога сябе. Адсюль перш за ўсё неабходна пазнаць гэтага самага чалавека-будаўніка з мэтай зьмены, перабудовы яго самога.

Трэба сказаць, што ў нядаўня закончаным романе „Нараджэньне чалавека“ Андрэй Александровіч паказаў значнае набліжэньне да задачы паказу живого клясавага чалавека.

У романе трактується проблема формування у чалавеку пролетарської ідеології, проблема виховання пролетарської ідеології у жінчини. Роман охоплює період від громадянської війни до сьогодення для реконструкційного періоду. Побач з галузної проблемою формування пролетарської ідеології у романі зачіпаються інші моменти як історії, соціалістична праця і інш.

Праз роман скрозь приходить концентрація уваги на живим чала-
веку—герої роману Марылі. Гэта добра.

Ало ў романе, пачынае, надвычайна мала месца адведзена рэканструкцыйнаму перыяду, паказу фармавання ідэалогіі ва ўмовах узмоцненага сацыялістычнага наступлення пролетарыату на капіталістычныя элементы.

Трыголка праблемы галоўным чынам разгорнута ў абставінах аднаўлення перыоду, а не рэканструкцыйнага. І гэта тэматычна звыжае вартасць роману. Па-другое, у романе слаба паддазна пролетарскае звыроджэнне, пад уплывым якога фарміруецца пролетарская ідэалогія. Зацікаўленасць увагі на біялагічных момантах, якія ў спалучэнні з сцягасавымым романтизмам, іштатываю ўзнікае стылё, у романе зацікаўляюць сацыяльныя моманты.

Наступ, рятуючи усе своє, боліш вартасці для мінулого іднау
ленчага на лоду, чыся на сёнешні дачні. бо таматычна ён змалю п'ю
насьцю ўкладасца ў гэты перыод.

Але на снах сиріх даць п'яз лярвотз класавата жаларско, ани-
чита пачэз (хоть і ту, у гэтых адн снах не абышлося бяз зрытану)
чалавеча у розных сацыяльных абстацынах - заса, поўвае унці.

Наблизьник да людскычна мат. діяльностнаго творчаго методу пре-
дстарской поезіі, да показу живога клясавога чл. прен. у доманс. підпороні.

На гатай ліни, виходячи з аспектів проблеми культурної революції, соціалістичнай преробки чалавека, па шляху наказу жывога класавата чалавека ў пронасах соцыялістычнага будаўніцтва ва ўсіх агонях супярэчнасцяў і складанасцяў, - і павінна ісці далейшае развіццё творчасці паэты.

Александровічу і ў тыматыцы рэканструкцыйнага перыоду неабходна, як мага, назбаўляюцца схематычнасці, спрошчанасці, нявархоўнасці, якія пядуць да мнiжыванасці, і цвёрда стаць на адзіна правільны шлях дыялектычна-магэрыялітычны творчы метад прадстарскай поэзіі і літаратуры наогул — „зрываальне ўсіх і усягiх масак“ з рэчаіснасці і тады Александровічава творчасць з яшчэ большаю бояздольнасцю будзе служыць пролетарыяту ў ягонай барацьбе за сацыялізм.

Нашы поэтычныя сілы стаяць на нізкім культурным ідэявым узроўні. Яны не стаяць на патрэбным ідэявым узроўні сацыялістычнага будаўніцтва. Часта няма патрэбнай адукацыі, контакту з поўнакроўнаю сучаснасьцю.

рачаєнасьцю. Поэты слаба ўзброены патрэбнаю культураю, сьвета-
югад часта ведае мізэрны. Адсюль і нянасьць часамі поэтычнага
чванства.

Заместа упартасці вутробы і праны над сьлёзю, сьм м сьветалоглядам
і творчасцю, заместа глыбокага ўнікнення ў ішныя жыццё, у ягоны
суадначны твар, часта маюцца павярхоўнае аблічча, фразыяна
рытэрыка оперыванне пэрыядыкамі, а рэальным: мысліцкім
фактам. А фразы, хай сабе здавалася і рэвалюцыйная, бяз уліку
аб'ектыўных умоў, далага становішча і г. д., ператвараюцца ў пусты
звон. Аб гэтым нельмі добра ск зава ў Леніна: „вычурнымі, выму-
чаннымі, оглушаючымі і отупляючымі рабочаго фразамі прыходзіцца
оперываць, когды на простыя, існыя, блізкія, важныя нэ, у писа-
тэля простаго, простаго, яснаго адвэта“.

Пролетарская поэзія ў барацьбе за дыялектычна матэрыялістычны
мятод павінна з хсёх сёа змаганьня з надменаю канкрэтнага, рачавата
звучэств, тэўніцкімі пэрыядыкамі, фразамі, змаганьня з фатышызмым
агульнага паняўня, з падменаю канкрэтнага—абстрактным, агульным.

Пролетарская поэзія толькі праз канкрэтнае выгуляе агульнае і ні
ў якім разе ні наадварот.

А якраз гэтымі недахопамі найбольш хварае творчасць Міколы
Хведаровіча. Хведаровіч у апошні час спрабуе адыйсьці ад тых неда-
роўных мотиваў, што былі ў ягоных „Настроях“. Ён імкнецца да моты-
ваў соцыялістычнага сьмьня і тэаа сказаць, што некалікі яму гата
і удалася. Шэраг вершаў, як „Горы“ і інш., насычаны патосам соцыя-
лістычнага будаўніцтва і маюць наўную эмацыянальную зарадку. Але
творчасць Хведаровіча, азначай творчась і зьніжае схэматызм, павярхоўнасьць,
спрошчанасьць, адсутнасьць канкрэтнасьці, фразыяна рытэрыка, космічны-
абстрактны яе характар.

У мотивах соцыялістычнага будаўніцтва у Хведаровіча гэтай творчасці
проста зьдаўнае адсутнасьць канкрэтна рачавата паказу, адсутнасьць
чынога халасавата чалавека. Агульныя, абстрактныя мотывы абстрактнае
пататыкі і дэкларацыйныя агульныя прычыны вось што характэрнае
Хведаровіча ў рэканструкцыйных мотивах:

„Кіпі-ж ты, маладосць,
Ўдымайся ў парываньнях,
Бадзёрым (!) поступам
Мы (!) крочым ў новы (!) сьвет.“

І мы (!) мільянам (!)
Да моты ўдараем і б'дзем

Сьвідруем галаву
Змаганьня міртжы (!)

Комуна (!) не памрэ.
Комуна (!) будзе жыць.

Мы (!) перым (!) у будучынасьць.
І ў нашу перамогу.

Няхай шумяць вятры (!)
Няхай віхура (!) вме,
Нас клічуць ў далё
Прывітаньня агні (!)

Няхай у новы (!) век (!)
Краіна йдзе мая... і г. д.

(„Рытмы“, стр. 12, 13, 14).

„Мур уявімаея комуны (!) сусьвет-
най (!)“.

(„Рытмы“, ст. 30).

Вобразна мастацкага, канкрэтнага, рэчавыга паказу гэтага ўсяго „по-
зага“, аб яким аўтар гаворыць амаль у кожным радку, няма. Няма рэ-
альнае сапраўднасьці і на яе канкрэтным асьмесьце раскрыцьця гэтага
„іовага“. Заместа гэтага аўтар дэкларуе:

„Я ўсё жыцьця аддам (!)
За гэту перамогу.
Гатоў (!) на сьмертным бой
Пайсьці пад першы кліч.
Удзімайся, маладосьць.“

Хачу (!) з працоўнымі ісьці
Да сьветлае (!) Комуны (!)“

Я хачу (!) жыць
Хачу (!) ў жыцьці амагацца.

Я моладасьць аддам, (!)
Аддам (!) юнацтва сілу,
Аддам (!) сваё жыцьцё... і г. д.

І такая абстрактная дэкларацыйнасьць, запэўніваньне ў гатоўнасьці
рынуцца ў бой і адсутнасьць канкрэтызацыі гэтых дэкларацыйных лёзун-
гаў у поэтычнай практыцы прасякае ўсю Хвядаровічаву творчасьць.
Нельга-ж лічыць станоўчым агульным, абстрактным, рыторычна-косміч-
ным месцы, нахштаат:

Гарыць мая
Сусьветнае (!) Комуны (!)

І гімны творчых дум
Імпэтам зьвонкаструнным
Імкнуцца прывітаць
Вялікі (!) творчы (!) дзень.

Мы будзем (!) жыць
і ўсё жыццё змагацца. (!)
І, будзем (!) смела (!) вярці
Да новых (!) перамог (!)

Мы смела прынясем (!)
Комуны (!) вольнай сцяг".
(„Баяныя песні" ст. 35, 36).

Поэзіі жывога чалавека-будаўніка сацыялістычнага грамадства тут бяспрэчна няма і знаку.

Часы космізму, абстрактнае агульна-фразовае поэзіі (1917—21 г.) у пролетарскай поэзіі ўжо даўно мінулі. Пролетарская поэзія будучыца на аснове рэалізму, на аснове глыбокага і ўсёбаковага пазнання нашас конкретнае рэчаіснасць. Матэрыялістычны-дыялектычны творчы метад пролетарскай поэзіі творыцца на аснове пролетарскага рэалізму ў новым дыялектычным разуменні апошняга.

Метад пролетарскай поэзіі выкачае з сябе ўсе элементы абстрактнай, агульнасці, фразы. Пролетарская поэзія—конкретная поэзія. І гэта асабліва падкрэсленае складаецца пераплецення розных класавых момантаў у класовай барацьбе ў рэканструкцыйны перыод, пазнанне якога з мэтай змены яго з'яўляецца асноўнай задачай пролетарскай поэзіі.

А ў Хведаровіча і цэлага шэрагу іншага гэтага рангу поэтаў гэты бок якраз і кульгае. А калі часам поэта і спрабуе перайсці да канкрэтных мотываў, то цярпіць паўную нядачу. Схэматызм, абстракцыя тут ужо пераходзіць у лякіроўку. К прыкладу, Хведаровіч у першым „Эскізы з арганізацыі колгасу“ („Плывыя“ № 3, 1930 г.) спрабуе адлюстраваць моманты калектывізацыі і класовае барацьбы на вёсцы (Надзвычайна слухная, зслугоуваўшая ўвагі пролетарскага пісьменніка тэма). І вось прыяжджае з мэтай арганізацыі колгасу на вёску рабочая брыгада. Не паспела брыгада лшчэ, як сьлед, і працу распачаць, як сядзяць ўсе ў яе адзін—голосам:

„Зьбяром усе палоскі
У адзін паясок
І дзець той кусок
Ядрам каласок“.

І тут-жа
— Зьнімець з царквы крыж
І вобземлю старое—
Б-р-а-а-а.
І тут-жа—
Агульня парашылі жыць.
І тут-жа ўступілі ў колгас
Нахай нулакі
Абавяцілі бой.
З абразам ідуць на нас.

Таварышы! Агоны!..

Па кулаках,

Па багах..

За трактар.

За колгас".

Што гэта, як не лякіроўка супярэчнасцяў і цяжкасцяў колгаснага будаўніцтва? Тут абсалютна змазаны, заглянцананы супярэчнасці і самім сялянска, бедняцка і сярэдняцка, у псыхо-ідэалогіі якіх змагаюцца даўне тандэнтскія ўласніцкая, дробна буржуазная з аднаго боку і -калектыністычная з другога. Дзе паказ тако, як у дзўгай, угартай, цяжкай барацьбе гэтых тандэнтскіх перамагае калектыністычная тандэнтская над уласніцкай, як у выніку гэтай барацьбы мы маем масавы прывіліг бедняцка і сярэдняцкага сялянства у калектыўны? Хведаровічам імалны супярэчнасць у адным — супярэчнасці калектынізацыі ў уласніцкім баку псыхоідэалогіі сяліна. І у выніку мы маем груба тандэнтскія, няправільны паказ момантаў калектынізацыі змазаны яе цяжкасці. А таму і нагадвае чытачу гэты верш нешта, накітаат пядомага „Головокружыня от успехов“.

Хведаровічу неабходна ўзброіўшыся дыялектычна-матэрыялістычным светаноглядам, упарта працуючы над ягоным аўладаннем, над павышэннем свайго кругазроку, над павышэннем ідэалагічнага багажы, перабудавана на рэйкі рэальнага паказу супярэчнасцяў, напісці сэнсавы рачысненні у яе рэальнасці і супярэчнасцях, якія крыюцца ня толькі ў проціпаставінах, але і ў адным (прыкладам у двайстай псыхоідэалогіі сяліна). Хведаровічу неабходна рэчышча павярнуць ад кося момант абстрактнага, агульнага, фразывага апісвання нашас эпохі насту да рэальнага, да паказу жыцця, класавога, рэальнага чалавеча-будаўніцтва ў абставінах сацыялістычнага будаўніцтва.

* * *

У гэтых адносінах слаба перабудоўваецца і Алесь Знонак. Апішні доўгі час трымаўся ў полі таматыкі і мотынаў, романтикі грамадзянскае вайны. Усе тры поэмы гэтага паэты („Загай“, „Кершун“ і „Товарыя поамы“) і шэраг першаў таматычна ня выходзілі з колу таматыкі грамадзянскае барацьбы. І толькі ў самы апошні час пэста робіць індикаторы жых. У апошніх вершах, як „Крокі эпохі“ і „Крокі дзён“ (Л. „Бодыня“ № 1, 1931 г.) і інш. паэта спрабуе падаць свой голас аб нашай рэволюцыйнай эпосе. Але наша эпоха выступае ў паэты покуль што ў агульных, схематычных рысах. Да гэтага адчуваюцца моцныя жавелы Лугаскога і Суркова:

„Ты праходзіш, мой час,
Нястрыманай цяжкаю ладой
На хрыбце рэволюцый,
Увдымаючы неліку эпоху

На дзюлах дэлім,
На сутулых плячок гарадоў
Ты прыносіш
Вялікую нашу эпоху".

"І я бачу, мой час,
На штандарах вялікіх тваіх,
На штандарах тваіх,
Што апалены сонцам гарачым
Чалавечай крывёю
Зліліся нашым баі,
І крывёю і потам,
Адначаны нашым удачай".

"І ў шуме, і ў гуле
гудкоў і трамваяў
Зьвініць і сьпявае,
грыміць і сьпявае
Рэспубліка маладая".

"Рэспубліка кліча,
Рэспубліка кліча"... 1 : 1

Тай-жа ладот без аднаўлення яго да "Рэспублікі маладой", што і у Лугаўскага. Некаторыя побразы накіштаат — "Ілячай, што прыносіць Вялікую і суровую нішу эпоху", вельмі нагадваюць каліроўку адзведных поўрдау расійскага паэты Суркова: "падпіраа плечом босную эпоху" ("Стихи о героях").

Зьвоніау неабходна наабуаляаца гэтых праямерных уаьваау, неаьвааьнага насьвядаваньня і пераходэаь да мотынаау сьняаньняе канкрэааньняе сапраауднасьаьі; неабходна стааь на шляхі паэаьнага рааьіаьау.

• * •

Боьшы удааьна перабудоўвааьна Пятрусь Броука. У апошняга менш, чымея ў аруаь, агуьнае, абстрааьна-косьмьнае фразэаьлігі. У Броука менш агуьнасьчыны і боьшы канкрэаьнасьаьі. Броуканы аьвааь аьпошняга году, як "Гяды, як шьторм". "Прамова і фактамі" і "Цэхаваы будні" гаворааь за бяспрэаьны аьвааьны рост паэаьы. Не кажу ужо пра формальна мастааькі рост, набыаьаьаь паэаьнае тааьнікі і неаьаьаьаь куьаьтуры вершы (хоаь яе покуь-што паэаьу, як наьаьаьаь, і не стае). Броўкіна аьвааьнасьаь на свааь ідэаьнай насьваанасьаьі стаьнааьіаь аьтара ў першыя шэрагі бела-рускіаь пролетарскааь поэаьі. За гэта гаворааь насьваанасьаь яе клясаьнай наьавісьаьіаь да кааьітаьлістаьнага аьвету ("Прамова фактамі"), насьваанасьаь ідэаьмі і зьместам нашай рааьнаструкаьынааь рааьнасьвааьіаь ("Гяды, як шьторм"), прасякнаутасьаь аьвааьаьмі рабааьаь клясы ў шьтодэьнааь ба-рааьбе за соаьаьаьізм, за выкананьне прамфінпляну і г. д. ("Цэхаваы будні").

Кола мотывау Броўкінае творчасці пашырasiца—ад абмежаванага кола мотывау вяскі поета звярочвасца да вытворчасці, рабочых і дзе шэраг да пiзнай ступені канкрэтна паддa бiмх поатычнх малюнкау з заводзкага жыцця.

У „Цэхавых буднях“ Броўка выводзіць тыпы зрышчыкаў прамфін-паліну на вытворчасці—прагульшчыка, рвача, нядбайна і занастрае ўвагу на барацьбу з імі. Броўка, парываючы з беспрадметнай лірыкай, накіроувae сваю творчасць на справу службы сацыялістычнаму будаўніцтву.

„Мне треба, каб слова
паліосіла цэглу...”

Я голую лірыку
Выкіну ўночы,

Хай месяц
Халодным агнім яе спаліць.

Муляр—таварыш.

Я трой, я рабочы.

У нашай будоўлі

Мы роўнымі сталі.

Высока стаяць

нам аёдовым ня страшна

Ты клічаш мяне

І выходжу я першым.

Каб звонкіх поэм

І муроў неабсяжнх

Э табою ўзносіць

павері

за паперхам”.

(Гады пачынаю з пачуццямі
спрэчкі“, „Полымя“ № 1).
1931 г.

Цiль вeршау „Цэхавыя будні“ гаворыць аб тым, што поета гaгую устаі оуку пачау ажыццяўляць на справе поатычнай творчасці. Нiблi жаючыся да паказу жывога класавага чалавека у „Цэхавых буднях“ мы і масм некаторы ўжо вынік. Але усё ж такі яшчэ гэтага жывога класавага чалавека у Броўкі, як налeжыць, не стае. У „Цэхавых буднях“ маюцца і элементы дробна-буржуазнага дзяляцтва (захапленне тэхнікаю і канцэнтрацыя увагі на вытворчых працоўных процэсах, тэхніцы, але на новых сацыяльных адносінах сярод жывых людзей, рабочых, якія (адносіны) ўзнікаюць у сацыялістычным будаўніцтве.

Броўку неабходна ў далейшай творчасці больш канцэнтравачь увагу на новых людзкіх адносінах, узнікаючых у процэсах сацыялістычнага будаўніцтва, канцэнтравачь увагу на жывым рабочым будаўніку, на індывідуальных праяўленьнях героіства ў сацыялістычнай працы.

* * *

Апошні час у сувязі з новымі патрабаваннямі да поэзіі, высунутымі раконструкцыйнымі перыодам, у сувязі з патрабаваннямі новае тама тыкі, — у беларускай поэзіі з'явілася шмат хякіроўшчыкаў, па сутнасці халтуршчыкаў, якія спекулююць на патрабаванні здаровых, новых соцыялістычных мотиваў.

Разгарнеце бялорускі часопісаў і газет за мінулы (1930) год і пачнеце пераглядаць поэтычную прадукцыю, што знайшла там месца. Вы няч луча сустрэнення з фактам таго, што вершаў пра соцыялістычнае будаўніцтва на дзясцінах шмат няпер ужо амаль усе пішуць аб ім: соцыялістычнае будаўніцтва з'яўляецца цэнтральным мотивам творчасці ўсіх поетаў, але вы амаль ня сустрэнеце поўнакроўнага, сапраўды мастацкага поэтычнага твору, у якім-бы прасякнута была тое новае, што прыносіць за сабою соцыялістычнае будаўніцтва. Вы не адчуеце пульсу нашай эпохі: вы ня убачыце новага жывога будаўніцтва, рабочага колгасніцтва; вы не пачынеце думаць і пачуваць гэтага будаўніцтва. Гэтыя вершы не перададуць нам волю, думак і энэргіі перадаванага авангарду пролетарыяту на штурм партоўкі і гэта ў той час, калі вы ў гэтых вершах лойцеце ўсе надзірныя атрыбуты ідэалістычнага вытрыманасці. Тут нам і фабрыкі, і ударная брыгада, і соцпартыі, і заклік н **барацьбу з класавым ворагам, а галоўнае**, шмат „машын“, „станкаў“, „железа“, „чыгуны“, „метала“, „фабрычных трэ“ і „дыму“, словам надзірныя фразавыя вытрыманасці адтэлаея б ня ўсе 101 проц.

Але няма самага галоўнага: непасрэдна прачутых, пачуцых, сапраўтных і па усьей глыбіні і кожнасці ўспрыятых ідэй соцыялістычнага раконструкцыі, няма нашай будаўнічай эпохі. Маецца разрыв паміж непасрэднасцю і апасродкаванасцю, паміж думкаю і словам, фразою.

Вы ня убачыце ва ўсіх гэтых вершах самага будаўніцтва і таго, што яно няе з сабою. Маецца толькі пустня, словны трэск, фразеологічны напышчанасць, але няма самага галоўнага: соцыялістычнага будаўніцтва. Варта паспрабаваць чытаць „вядомага“ Юрку Ляонага, З. Бандарыну і інш. і інш., каб у гэтым канчаткова ўсведавацца.

Давяля прыкладу, возьмем вытрымку з Бандарынай. Колькі вычурнага, крыку, надуманасці, штучнасці, непераканутага фразавана „слора блудна“, кінкінасці і г. д., але тварау нашай раконструкцыйнае рэчаіснасці няма і знаку:

„Ад парштатаў
і руйнуючых палёў
творчых дэсн
мчыцца вшадён

Мінуты (хвіліны?—У. С.)—

у хвалі,

мчыцца

у завіруху...

І блізка

далеч

кіруе

рухам

Дні.

гадзіны

і тыдні...

Хто і казі

іх зьлічму

Зіма

пагрэжол

стыліны,

асцер буяніў

дзячынам.

...яспышка ўдалеч

ічыцца

наладжана імпульсу (!) хваля.

Па вуліцах роднай сталіцы

выскаляцца (!) рэвалюцыйны свет.

Кожнаму в нас,

што гарыць

зоркай

сусветнай

Комуны,—

радасць

нясуць правды,

перу гартуюць

колюмны (!?)

Сэрца

амывальніцай

радасць.

вочы,

таўтайца (!?)

плянэту.

Мудрая (!?)

в мудрых (!)

нарада (???)

планус

іхлібнінасьць

гэтую".

(„Крок ва крокам“.

„Полымі“ № 9—10, 1930 г.).

Вось і разьбірыся рабоча-сялянскаму чытачу ў гэтых сапраўды „мудрых нарадах“.

Пролетарская поэзія змагаецца за зладзеньнясьць, за актуальнасьць, але гэтая барацьба за зладзеньнясьць сапраўды большавіцкую, якая выражае канкрэтную складанасьць нашае сёнешняе рэчаіснасьці ва ўсёй

гальміні. Пролетарская злабадзённасьць нічога ня мае агульнага з фразерскай, павярхоўнай чыста падворнай злабадзённасьцю.

А між тым знаходзяцца „добрыя молодцы“, якія гэтую бальшавіцкую злабадзённасьць падмінняюць „каляндарнай“ злабадзённасьцю, „злабадзённасьцю“ на фразях.

Так з імям К' у гэтай „каляндарнай“ злабадзённасьцю Юрка Лявонны перацягнуў усіх. Няма ніводнае кампаніі, свята, ці якога-небудзь здарэння, каб на яго не адклікнулася „муза“ Юрка Лявоннага. Але наспрабуючы чытаць „плоды“ гэтай „музы“ і вы ажახнецеся. Колькі ў гэтых „твореннях“ хаўтуры па сутнасці. Ну каму гэта цікава чытаць у 31 годзе гэтых зборнікі „Собрання сочинений“ Юрка Лявоннага, як „Комсомольскія вершы“ і „Штурм“, у якіх аўтар „здзіўляе“ чытача гэткаю „навізнаю“ для трыццяга рашаючага году пачатку, як

„Беларусь — краіною свабоднай“ (I)
 Эра новая (II)... Вітаньне змагаром”.
 („Комсомольскія вершы“, ст. 6).

Альбо вось перлы Лявоннавай „вобразнасьці“:

„дзень ударнасьцю Іржэ“ (II?)
 („Штурм“ ст. 21).

Дзіву толькі даешся таму, што гэтую макулатуру БДБ выдае цалымі асобнымі зборнікамі тады, калі не скажэ паперы на больш важныя выданні.

Сакратарыят РАІШ у у лісьце аб разгортваньні творчай дыскіі пісаў:

„Неабходна засвойць усё тым, хто наспраўдзіма хоча працаваць у галіне „малых жанраў“, што пісьць многа і хутка яшчэ зусім не знае рабін патрабную пролетарыяту справу. Хаўтура, траскучы скар, павярхоўнасьць і шмат толькі кампрамуюць пролетарскую літаратуру ў вачох рабчых чытачоў“.

А Лявонны якраз піша і многа і хутка і галоўнае, зусім не апрацоўваючы, не вынававаючы, арганічна не перагартваючы, часта з чужога галовага голасу. Таму і агрымозыя макулатуры, таму і маем тое, што „Комсомольскія вершы“ Лявоннага „толькі кампраментуюць пролетарскую поэзію ў вачох чытачоў — комсомольцаў“ і навука ў вачох усіх новых моладзі, а „Штурм“ „толькі кампраментуе пролетарскую поэзію ў вачох рабчых чытачоў“.

А усё таму, што няма сталае працы над сабою, няма сталае і ўдартасе вучобы, сталае адносіна да творчасці як да сур'ёзнай, надзвычайна адказнай справы, патрабуючай максымума ведаў, культуры і працы.

Маюцца тэндэнцыі поэтычнага чванства, калі мініма аб сабе, як аб лісьменніку, пераважае над усведамленьнем патэты ўпартае і сталае вучобы і працы над набыццём, хоць мінімуму, ведаў, культурных набыткаў, як наогул, так і спецыяльна літаратурных. Няма належнае працы

над сваім сьветапоглядам, працы над аўладаньнем дыялектычна-матэрыялістычным сьветаразуменьнем, працы па набыванні мінімальнага ведаў з галіны марксыцка-ленінскай навукі. А трэба раз назаўсёды запам'ятаваць, што, хто не стаіць на культурным і ідэяльным узроўні нашае эпохі, той і ня здолее сваёю творчасцю быць зброяй у руках пролетарыяту. Творцу пролетарскае поэзіі неабходна стаіць вышэй, у кожным радзе ня нікай узроўню задач, высунутых рэканструктыўным перыодам.

Сярод пэўных колаў поэтычнага маладняка (ды і ня толькі маладняка) пачынае нават выпрацоўвацца асобны тып эстэтычнага дэндзі, які сваё дробна-буржуазнае, выхалашчанае нутро спрабуе прыкрыць надворным мундзірам звыш вытрыманасьці, звыш эвалюцыйнасьці. Заместа пераборкі свае сацыяльнае прыроды дэндзі імкнецца на сваю ідэяльную унутраную пустату націгнуць халат самага вытрыманага паэты. Поэтычны дэндзі кічыць на кожным кроку сваімі рэвалюцыйнымі заслугамі і, ставячыся ў позу, аратарствуе:

...на востражы
буры
і славы
Я, першы
поэте-ударнік (!)
на моры
змаганьня
плаваю (!?)!

Над павыраўнім гатае перадавосць, пад шыльдаю „першага поэта-ударніка“ дэндзі спрабуе праявіць хастура з самага нізкага гатунку. Сваю паўнейшую ідэяльную і мастацкую убогасьць дэндзі спрабуе завідаваць часта у „фабрычна-заводзкія, рабочыя“ фарбы.

Са зьявамі дэндзізму у беларускай поэзіі неабходна змагацца. Дэндзізм не павінен мець месца ў савецкай і пролетарскай поэзіі. Неабходна памятаць, што „дэндзізм зьяўляецца алью таму, што паэта хавае за эстэцізм грывам сваёй сапраўднай твар ворага, альбо таму, што ў паэты няма сіл, няма сродкаў, няма магчымасьцяў для таго, каб даць у сваёй творчасці новае пролетарскае адчуваньне сьвету. Ён уцякае ў надвогнасьць, у эстэтызм, у любаваньне разамалёванымі пабракушкамі, бо дэндзізм ёсьць нішто іншае, як той парадны мундзір, які паэта нацягвае на сябе і носіць ва ўсіх выпадках свайго жыцьця. Савецкі дэндзізм сацыяльна рэакцыйны (бо праз яго давіць на поэзію дробна-буржуазная ідэалёгія) і мастацка-бесплодны: адзін мундзір, узяты з чужога пляча, амяняецца другім, таксама не сваім, а чужым“ (Селівановскі).

Сваё дробна-буржуазнае нутро дэндзі старанна захоўвае, лякіруе поверху псеўда-рэвалюцыйнай фразай. Але якой-бы ступені лякіроўкі ён не дасягнуў, ягоная дробна-буржуазная існасьць белымі ніткамі яскрава выступае наверх. Марксыцкая крытыка павінна выкрываць дэндзізм ва ўсіх ягоных выглядках і варыяцыях і наносіць руйнуючы ўдар па ўсіх

ягоних формах праявлення. Дендізм у корні суперечить задачам переробки соціалістичної природи, задачі оволодіння світоглядом пролетарянту і переходу на пролетарські райки тих поетау-спадарожніка, які лише на змилі дробна-буржуазних хістанняў.

Дендізм в'язе на шлях протеставання, падхалімства і надробки над „чиривні“ колер, а не на шлях органічної переробки психологістичного спадарожніка на соціалістичний лад.

Дендізм не віджае хафтуру; ён нараджае тое, што некаторыя поэты пішучь на дзяцяным садзе, улагоджваюць і глыбока лірычныя вершы для „душы“ (і гэта поэта дзяць сапраўды мастацтва творчасці, і вершы для грамадства, так сказаць, у парадку грамадскае награванні (і яе поета з'явіў аб'ект, як нейкую непажэлітую павіннасць „чорную работу“, на якую глядзюць скептычна з вышын). У выпку, у першым рэне агрэмо, заціка анатэтыка дробна бу, жуазіне і бу, жуазіне псыхолёгі, у другім—хафтура, траскучая фраза, надробка.

Вось супроць гэтага неабходна павесці самую непрымірную барацьбу.

Для пролетарскага поэты існуе толькі адна лінія працы, адзін плян—гэта грамадзкія мотывы, водгук на ўсе злобадзеныя пытанні рэканструкцыйнай рэалізацыі, бо мотывы грамадскія для яго агульваюцца і мотывамі чыста агульнымі, суо'е стужа асаб'івымі, і наадварот, асаб'івыя мотывы для пролетарскага поэты зьяўляюцца мотывамі і грамадскімі, агульнымі для ўсяго пролетарскага калектыву. Тут як ня трэба лепей знаходзіць спецыяльнае выражэнне ленынскае палажэнне аб тым, што „агульнае існуе у асаб'івым, праз асаб'івае“. Кожнае асаб'івае ёсць так ці інакш агульнае. Кожнае агульнае ёсць частка, ці бок, ці сутнасць асаб'івага“ (Ленін, „К вопросу о диалектике“).

Мы павінны змагацца менавіта за гэты новы тып пролетарскага поэты—актыўнага удзельніка соціалістичнага будучыства. Толькі той поета, які прымае самы чыны ўдзел на перадавых пазіцыях барацьбы за соціалізм, які чырае энэргію і веды з класовае практыкі пролетарянту і разам з тым калічна авалодае культурнай спадчынай мінулай літаратуры, мае права на годзісць пролетарскага поэты і малейшаму праяўленню чынства ў гэтых адносінах з боку любога поэты павінна на існасць сваёчасовы адпор.

Пролетарская поэзія ў змганні за лікадаванне свайго адставання і застою павінна практычна падыйсці да выпрацоўкі дыялектычна-матэрыялістычнага творчага методу. А выпрацоўка творчага методу пролетарскай поэзіі зараз павінна ажыццяўляцца перш за ўсё ў „адзямянванні“ пролетарскай поэзіі, у авладанні волягам Дзям'яна Беднага. Гэта значыць, перш за ўсё, пераключэнне ўсіх поэтычных сіл пролетарскай поэзіі на выкананне задач, высунутых рэканструкцыйным перыодам. Гэта значыць ідэальна пераключэнне поэты на сапраўды большапіскаму на службу соціалістичнаму будучыству. Гэта значыць перш за

Заклік ударнікаў у поэзіі стварае неабходную базу і ўмовы для паспяховага правядзення „адзямянявання“ пролетарскае поэзіі.

Усебаковае разгортванне творчага поэтычнага спаборніцтва ўнутры пролетарскае поэзіі забяспечыць паспяховасць барацьбы за ідэйную гегемонію пролетарскай поэзіі. Заважанне дыялектычна-матэрыялістычнага метад у пролетарскай поэзіі, — гэта і галоўнейшая прадумова заважання ідэйнае гегемоніі пролетарскай поэзіі.

„Неабходна працягваць курс на рашучае разгортванне творчага спаборніцтва ўнутры РАПП, садзеіваючы адкацыі творчых групавак на аснове адной літаратурна-політычнай лініі і ў рамках агульных для ўсіх РАПП устаноў на творчым пытаньні“ — гаворыць ліст сакратарыату РАПП аб разгортванні творчай дыскусіі.

У гэтым сувязе мы павінны вытэць пачынаньне разгортвання творчага спаборніцтва ўнутры БелАППу, пачынаньне ўтварэння на аснове адной літаратурна-політычнае лініі БелАППу творчых брыгад (утварэнне творчых брыгад „Ударны пост“ у складзе маладых поэтаў і пісьменьнікаў: Юлі Таубіна, Зьмітрака Астапенкі, Валерыя Маркова, Аркадзя Куляшова, Барыса Мікуліча, Платона Галавача і Станіслава Шушкевіча).

Гэтыя пачынаньні павінны ўсімі сіламі падтрымлівацца і стымулявацца. На аснове поэтычнага творчага спаборніцтва пролетарская поэзія будзе ісьці ўсё да новых і новых дасягненьняў.

Разгортванне соцыялістычнага настанавлення пролетарыату на поэтычным фронце, уключаючы ў сабе рашучую барацьбу супроць халтуршчыкаў, лікіроўшчыкаў, прэстасавальнікаў, супроць усялякіх скажэньняў прынцыпу дыялектычнага матэрыялізму, супроць вульгаэлітарнага, вароншчыкаў, перанераздуцаў, лефаўдаў, формалістаў і г. д., накіроўваючы баявы агонь на два франты супроць правых і „лених“ капітулянтаў, разгортаючы неспрымную барацьбу з тэорыяй і поэтычнай практыкай вялікадзяржаўнага і інш. шовінізмаў і контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму, — стварае выдатныя рэсурсы для выпрацоўкі марксісцка-ленинскага, дыялектычна-матэрыялістычнага творчага метад і заважання ідэйнай гегемоніі пролетарскай поэзіі.

У рашучых класавых бойках, у практыцы соцыялістычнага будаўніцтва пролетарская поэзія набывае неабходны ей класавы гарт. На франтах класовае вайны загартоўваюцца, растуць і мацнеюць шэрагі творцаў пролетарскай поэзіі.

Замацоўваючы ідэйную гегемонію на рыштаваньнях соцыялістычнага будаўніцтва, пролетарская поэзія прыдзе да новага, нябачнага дасюль росквіту.

(Канец першага цыклю).

К Н І Г А П І С

Алесь Некрашэвіч. Беларускі першы дзяржаўны тэатр (1910—1930 г.) выд. Б. Д. В. 1930 г.—7 ир. 3000 экз. стар. 64.

Сыстэматычнага агляду працы Беларускіх тэатраў, якія пасля Кастрычнікавай рэвалюцыі пачалі разьвівацца ў БССР—да гэтага часу ня было.

— Паасобнымі рэцэнзіі на пастаіноўкі беларускіх тэатраў, допісы і артыкулы, якія зьявіліся ў нашых часопісах і газэтах—зразумела, не маглі даць поўнага агляду дзейнасьці таго ці іншага тэатру.

Больш таго—нашай грамадакасы ўявіма, што беларускія нацыянал-дэмакраты і вялікадзяржаўныя шовіністы ўзялі на сябе абавязак інфармаваць замежныя краіны аб стане беларускай культуры і зразумела, што па іх „інфармацыях“—беларускі тэатр быў пасьлядоўцам буржуазнага па сваёй прыродзе тэатру Ігната Буяніцкага.

Гэтых рэцэнзіях, якія вельмі часта зьявіліся ў замежных газэтах і часопісах (но камуністычных зразумела—а як „Крэмвіль“ „Slavische Rundschau“ і інш.)—беларускі тэатр, разглядаўся як нешта сучальнае, у якім класавая барацьба не існуе і які ідзе сваім самастойным шляхам.

Гэдавая ўсім „тэатральная дыскусія“ вельмі цікавіла замежных нацыянал-фашыстаў і пасля таго як наша грамадакасыць дала рашучы адпор вылазцы нац-дэмаў, яны бяз конца на старонках сваіх газэт трубілі аб заняпадзе беларускай культуры.

Выданьне кнігі А. Некрашэвіча,

якая прысьвечана агляду дзейнасьці Першага Беларускага Дзяржаўнага Тэатру—траба лічыць вельмі сваячасовай зьявай, сваячасовай таму, што яна орыентуе нашага чытача аб разьвіцьці пролетарскага мастацтва ў БССР і разьбівае ўсе довады і погляды нацыянал-дэмакратаў адносна заняпаду тэатральнай культуры на Беларусі.

— Сапраўды—кніга А. Некрашэвіча дае сталы аналіз разьвіцьця першага Дзяржаўнага Беларускага Тэатру, ад пачатку яго існаваньня, да нашых дзён.

Аўтар на цэлым шэрагу прыкладаў паказвае як гэты раней напюйма-тарскі гурток змог вырасьці ў вялікую мастацкую адзінку, пра якую ведаюць ня толькі працоўныя горду Менску—БССР, а і пролетары Масквы і інш.

Вельмі дакладна і стала даны разгляд таго, як тэатр вёў барацьбу за аўладаньне новым рэпэруарам, як вялася барацьба з нац-дэмаўскай устаноўкай на самабытнасьць, ці на культурны Запад—якую праводзілі нацдэмы—„прыхільнікі мастацтва“, тым больш, што іх у той час не бракавала.

Тэатр ішоў па шляху адрыву ад старога, да аўладаньня новым рэвалюцыйным рэпэруарам, утвараючы глебу для стварэньня пролетарскай драматургіі ў БССР, якая зарэз у БССР—часткова утворана. (Головчынэр, Кобец, Рамановіч, Сташэўскі, Міцкевіч, Стэльмах—і інш.).

Алесь Некрашэвіч у сваёй працы шэрагам прыкладаў гэта даводзіць. Разьвіцьцё тэатру ад „Тутэйшых“—да „Гуты“—ёсьць шлях пераможы.

На театры перамаглі пролетарскія тэндэнцыі і театр ідзе па гэтаму шляху далей.

Колектыў артыстаў сам моцна быў зацікаўлены ў перабудове театру на новыя рэйкі і як вынік гэтай перабудовы—мы маем тое, што театр на першай Тэатральнай Олімпіядзе нарадаў СССР — атрымаў першае месца — за тое, што „ён падышоў да праблемы нацыянальнага мастацтва ня шляхам падкрэслівання экзатычных дэталей старасветчыны (што было раней — Эд. Г.), а шляхам вывучэння рабочае класы Беларусі сённяшняга дня.

— Жюрі таксама адзначыла, што наліўнасьць вялікага развіцця тэатральнай справы ў БССР — праца Першага Беларускага Дзяржаўнага Тэатру, служыць ня толькі фактам бурнага росту нацыянальнай культуры ў Савецкай Беларусі, але і бяспрэчна *стимулюе рост нацыянальнай свядомасці беларускага народу за межамі СССР.*

І сапраўды, дзе існаваньне тэатру ці нават беларускага драматычнага гуртка — забараняецца ўладай, дзе зачыняюцца нацыянальныя школы і клубы, развіццё ў БССР пролетарскай нацыянальнай культуры служыць добрым прыкладам і штурхачом на барацьбу за права на вольнае культурнае развіццё.

— У кнізе А. Некрашэвіча—паказана як театр у выніку актыўнай працы—прышоў да тых дасягненняў, якія за ім маюцца.

А гэтыя дасягненні вынікалі з тэй рашучай барацьбы, якую працаўнікі тэатру вялі з рэшткамі нац-дэмакратычных тэндэнцый на тэатры, а тымі рэшткамі буржуазнага мастацтва, якія хацелі спыніць развіццё сапраўды пролетарскага мастацтва на нацыянальнай аснове, пад кіраўніцтвам КП(б)Б.

Аўтар кнігі — зусім правільна зазначае, што „беларускі театр, як высокамастацкі арганізм, напоўнены ідэйным зместам з неабмежаванымі

пэрспектывамі, мог нарадзіцца і расці толькі пасля перамогі пролетарыяту, толькі пры савецкіх умовах і толькі пры такім вырашэнні нацыянальнага пытання, як гэта вырашае камуністычная партыя“.

Супроць гэтага будуць супярэчыць нац-дэмакраты, які за шыльдай, якую яны нясуць, ня бачаць таго, як театр ідзе, развівасца зараз і раней, калі ён знаходзіўся пад анякунствам „культурнага пана“ Алексюка, які адвёў, як вядома, тэатру памяшканьне былой стайні на конскім рынку.

— Кніга Алеся Некрашэвіча зьяўляецца каштоўным укладам у гісторыю беларускага мастацтва і культуры.

З задавальненнем прачытае яе кожны рабочы, сялянін, — кожны культ-працаўнік!

Як некаторы недахоп, трэба адзначыць тое, што аўтарам цалкам не скарыстаны ўсе матар'ялы, якія маюцца і якія датычацца Б.Д.Т.І. (г. напр. арт. Шамардзінаў—аб тэатры, артыкулы С. Гарадзецкага (Известия) арт. С. Марголіна і інш.).

Ня выкарыстаны таксама матар'ялы, якія друкаваліся ў мясцовым друку (Менск, Ворша, Віцебск, Магілёў і інш.), дзе грамадкая думка значна дапамагала перабудаваць працу тэатру.

— Аўтар не скарыстаў для сваёй кніжкі шматлікія адрасы, якія дапамагалі б знайсці матар'ялы, якія дапамагалі б перабудаваць працу тэатру.

Слаба паказана ў кніжцы грамадкая праца на выезду на фабрыкі, у колгасы і г. д. Няма падліку колькасці паказаў тэатру за дзесяць год.

Але ўсе гэтыя недахопы змогуць быць выпраўлены і яны вартасці кніжкі А. Некрашэвіча ня зніжаюць.

— Выдана кніга тэхнічна вельмі добра, у мастацкім афармленні

мастака Барыса Малкіна і спецыяльнай брыгады друкароў і наборшчыкаў.

Цану кнікі (1 р. 75) нельга лічыць вялікай, улічваючы тое, што яна змяшчае больш 100 ілюстрацый і інш.—(кніга выдана на трох мовах).

Вельмі пажадана надалей выдаваць спецыяльныя кнігі, якія-б былі прысвечаны пытанням працы іншых тэатраў БССР (БДЯТ—БДТ2—БДВТ і інш).—Гэта дапаможа нам растлумачыць працоўным масам БССР—аб тым росьце і культурным уздыме Савецкай Беларусі, якое было-б немагчыма пры ўмове дыктатуры паноў Алексюкоў і яго лакеяў—вац-дэмакратаў.

Вд. Галубок.

12-III 1931 г.

Сьцяпан Ліхадзіеўскі. Чырванеюць вішні, вершы. Белдзяржвыдавецтва. Менск, 1931 г.

Рэвалюцыйная беларуская поэзія ў сучасны момант зьяўляецца моцна літаратурным фактарам, які выцяскае як тэматычна, так і формальна ўсе іншыя, нерэвалюцыйныя фактары нашай літаратуры. Вяльлітасны бой, які быў дадзены агентам нацыянальна-дэмакратызму ў літаратуры, ставіць асабліва востра пытаньне аб форсаваньні росту пролетарскага сэктару нашай літаратуры. Таму мы з асаблівай пільнасьцю і дбайнасьцю павінны сачыць за тым працэсам перарастаньня блізкіх пролетарскай літаратуры рэвалюцыйных спадарожнікаў, за тым працэсам, які адбываецца зараз у літаратурнай рэчаіснасьці Савецкага Саюзу.

Гэты працэс набліжэньня да пролетарскай літаратуры рэвалюцыйных спадарожнікаў ва ўмовах Беларусі ідзе, галоўным чынам, па лініі перарастаньня поэтаў, асноўнай тамай якіх да гэтага працэсу была вёска. Сьцяпан Ліхадзіеўскі, яго кніжка „Чырванеюць вішні“, зьяўляецца яскравейшым доказам таго, што такі працэс перарастаньня сялянскага по-

эта ў блізкага справе пролетарыяту пісьменьніка зьяўляецца тыповым для большасьці нашых маладых поэтаў.

Тэматычная аднасьць кніжкі Ліхадзіеўскага ў наступным: вясковы хлапец, бядняк ідзе ў горад на вучобу. За плячыма ў яго засталася вёска, дзе гэты вясковы хлапец, сьвядомы ўдзельнік рэвалюцыйна-вальных гэтае вёскі, паклаў багата працы, а ўперадзе—горад, які так, сама здаўся яму родным, у якім ён знайшоў сваё месца:

Я вёску ведаю.
Раніўкаю вясною:
Влада бліскучыя
У стужачных разорах.
Сягоньня-ж радуе
Мас настроі
І прытуліў мяне
Вясновы горад (стар. 16).

Вёска засталася за плячыма, і цяпер поэт пакладае ўсе свае сілы для таго, каб зраўнававаць сутнасьць гораду, каб зрабіць актыўным знагаром за справу сацыялізму тут, у горадзе, як гэта было ў вёсцы.

Зьвернемся да вершаў, якія адлюстроўваюць горад, і гэтым самым праілюструем нашу асноўную ўстаноўку: як жа ўспрымае поэт сучасны горад, дзе канцэнтруецца асноўная яго ўвага, які ў яго зрух у сьветаадчуваньні. Горад успрымасца Ліхадзіеўскім наступным чынам:

Горад гульлівы... Каменны горад...
Колісь спавіты, атулены горам—
Каменны горад.
Шпаркі рух, шпаркі па вулічным бруку,
Чуецца, сьціснута стукат і грукат,
Грукат па бруку (стар. 19).

Далей гэты верш „Горад гульлівы“ ідзе па лініі апісаньня вуліцы, тых зьмен, якія кідаюцца адразу ў вочы, зьмен вонкавых:

Вуліцы ў гомане, гомане новым...
Чуецца зьлізлены іх т каштанам—
Горад стаў новым (стар. 20).

Гэтак жа з'явілася адлюстраванне
вытворчага працэсу гораду мы маем
і ў вершы „У цагельні“:

Живан працуюць р...
Сочыцца горкі пот
Кожнаму праца рушы,
Кожны да працы ахоч. (стар. 7).

Падыходзячы больш блізка да ра-
бочае тэмы, Ліхадаіеўскі таксама
ня ўнікае гэтага знадворнага успры-
мання. Ён паўстае ў гэтых вершах
як старонны сузіральнік, як чалавек,
які *стараецца* зрасьціся з рабочым
коллектывам, але які яшчэ ня здоў
дзякуючы свайму сьветаўспрыманню
ўпасці ў гэты коллектыў. Характэр-
ным прыкладам можа быць верш
„Рабочае сьвята“ (стар. 9):

Клюб завуць
Звоніць галасамі
Ні, а мне *здаецца*
Шаласьцяць аусы
Сёньня горад
Родны мне таксама,
Хоць я й адскі
Саламянай сын

(Усюды падарэсьлена мною. Б. М.)

Гэты верш характэрны ня толькі
таму, што ён паказвае ўспрыманьне
Ліхадаіеўскім рабочага клубу звонку,
паказвае рабочае сьвята з пункту
гледжаньня, прынамсі, гасця, але
ён характэрны яшчэ і таму, што
ўспрыманьне гуду, гоману ў заводз-
кім клубе ідзе па лініі асоцыяцыі з
вёскай: галасы—гэта шаласьцяць
аўсоў. Горад родны, але абавязкова
прысутнічае напамінак аб тым, што
„вёскі саламянай сын“. Вось якраз
усе вершы, якія прысьвечаны гораду,
характэрны сваёй павярхоўнасьцю,
сваім няглыбокім падыходам да тэмы.
Да гэтага ж вобраз, пісьменьніцкія
сродкі адлюстраваньня ў Ліхадаіеў-
скага заўсёды зьяўляюцца вытокай
яго вясковага, калі можна гэта ска-
заць, парыяду.

Затое вершы, у якіх тэмай—вёска,
у якіх тэмай новае, што ідзе з рэво-
люцыяй, на вёсцы, гэтыя вершы ў

Ліхадаіеўскага маюцца, галаскія
поўнакроўныя.

На балоце, на балоце—чорны торф.
На балоце, на балоце ячмяні.
Звонка, гучна прагудзеў мотор,
... былога, сьпеў старога замяну
(стар. 21).

У гэтым вершы—„Музыка балот“
Ліхадаіеўскі з эпічнай выразнасьцю
паказвае тых грандыёзных работ,
якія праводзіць савецкая ўлада на
балотных масывах Беларусі для ска-
рыстаньня вялізарных крыніц энэр-
гіі. Або возьмем другі верш („Ра-
дасныя вёсцы“), дзе аўтар паказвае
вёску, савецкую вёску з усімі па-
дзеямі ў соцыяльным яе жыцці,
якія зьявіліся вынікам рэвалюцыі.
І верш „Сельсавет“, і „Настаўнік“,
і „У школе“, дый шмат іншых пры-
сьвечаных выключна вёсцы. Сьвета-
адчуваньне аўтара ў гэтых вершах
надзвычай выразнае. Як ні здаецца
Ліхадаіеўскаму, што горад для яго
зрабіўся родным, што ён знайшоў
сабе месца ў гэтым горадзе, роўны
срод пралетараў, але ўсё ж яго
цягне да вёскі, ён пакінуў сваё сэрца
імяна ў гэтай вёсцы.

І шумяць і шумяць каласы
І шьвітуць—расшывітаюць куклы
Тан і вабіць радольнае поле
Эх, пары загарт... сы'
І шумяць, і шумяць каласы... (стар. 23).

Вобразы вясковага жыцця, кро-
чаньня вёскі па шляху да сацыялізму
ў Ліхадаіеўскага сакаўныя, багатыя,
рачавыя. Параўнаньне ў яго заўсёды
зьявязана з чым-небудзь канкрэтным,
імяна такім, што зьяўляецца не-
адымнай часцінай усіх сялянскіх
пэвтаў. Вось прыклад:

Каласы пералічыш у полі
Будзеш знаць,
Колькі нашай сям'і
Мы юнктам, прыдзеш, упоім.
Весялосьню надзелім сяліб. (стар. 51).

Або:

Мае думкі спляліся ў рой,
Быццам пчолы, зраіцца гатовы:
(стар. 53).

Такіх прыкладаў можна было-б прывесці дужа шмат. Слоўны матэрыял, выкарыстаньне фольклёру, слоўны вобраз, якімі карыстаецца Ліхадзіеўскі, яшчэ раз падмацоўваюць тую думку, што ён (поэт) моцна ўрос у вясковы побыт, што ён зьяўляецца выключна рэволюцыйным поэтам новай вёскі, якая калектывізуецца. Аб Ліхадзіеўскім можна дужа трапна сказаць словамі расійскага поэта Дароніна: „Я пеець полевай машыны“.

Вершы аб горадзе ў Ліхадзіеўскага

носяць нейкі выпадковы характар. Калі Ліхадзіеўскі разумее пытаньне перабудовы сваёй поэзіі на рэйкі пролетарскай літаратуры толькі як абавязковае асьвятленьне гораду, дык ён бязумоўна робіць памылку. Справа ня ў тэме, а ў перабудове сьветапогляду, сьветаадчуваньня.

А вершы аб вёсцы—сакаўныя, бадзёрыя, уадымныя. У іх—стыкія Ліхадзіеўскага. У іх—Ліхадзіеўскі сапраўдны поэт¹⁾.

Барыс Шкуліч.

¹⁾ Ліхадзіеўскаму варта звярнуць увагу на больш выразную інструментальную сваю вершаў.

БЕЛАРУСКАЯ КУЛЬТУРНАЯ ХРОНІКА

* 12—15 мая будзе працаваць пленум праўлення Беларускай асацыяцыі пролетарскіх пісьменьнікаў. На павестцы дня пленуму стаяць гэтакія пытаньні:

1. Політычны даклад—дакладчык тав. Будзінскі.

2. Справаздача сакратарыяту Бел. АПП—дакладчык тав. Ліманюскі.

3. Творчая дыскусія ў РАПП'е—дакладчык прадстаўнік РАПП.

4. Творчыя пытаньні—дакладчыкі: Гальперына, Бэнды, Аляхновіч, Бронштэйн.

5. Організацыйныя пытаньні.

На пленуме будуць прадстаўнікі ВОАПП'у, РАПП'у, ВУСПП'у, ЗАКАПП'у.

Удзельнічаюць прадстаўнікі філіі і рабочыя ударнікі ад Менскай, Бабруйскай, Гомельскай, Віцебскай і Полацкай філіі, а таксама прадстаўнікі літгурткаў: Барысава, Слуцку, Магілёва, Горак і Воршы.

Для ўдзелу ў працы пленуму запрашаны прадстаўнікі ад Менскай і Бабруйскай секцыі БелЛАЧАФ'у.

Пленум будзе адбывацца ў Доме пісьменьніка.

* Утварылася беларускае аб'яднаньне пролетарска-каліасных пісьменьнікаў.

25 красавіка гэтага году адбыўся агульны сход пісьменьнікаў г. Менску, які ўхваляў арганізацыю новага аб'яднаньня пролетарска-каліасных пісьменьнікаў БССР.

Сход заслухаў даклады прадстаўнікоў ЦК „ВОПКП“ т.т. Багданава і Ягораўшвілі і павадамленьне органи-

зацыйнага камітэту па стварэньні аб'яднаньня.

Тав. А. Багданаў падзяліўся вопытам работы усерасійскага аб'яднаньня пролетарска-каліасных пісьменьнікаў (ранейшае „ВОПКП“), якое існуе ўжо каля 6 год. Ён адзначыў, што „ВОПКП“у прыходзілася ўвесь час весьці барацьбу на два франты. З аднаго боку, з тае званай палоншчынай, якая імкнулася разуменьне „сялянская літаратура“ падмяніць разуменьнем „вясковае“ літаратуры, адносячы да сялянскіх такіх кулацкіх пісьменьнікаў, як Ключоў, Клычкоў, Есенін. З другога—з меншавіцка-трацкісцкімі ўстаноўкамі адмаўленьня ролі і значэньня сялянскай літаратуры, са спрашчэньствам, падвелаў усяе літаратуры толькі на пролетарскую і буржуазную. Трэба было даводзіць, што сялянская літаратура—гэта літаратура тэй групы, якая ідзе разам з пролетарыятам пад яго кіраўніцтвам.

Зусім зразумела, што прад ВОПКП'ам заўсёды стаяла задача, пастаўленая яшчэ ў 1925 г. Цэнтральным Камітэтам УсеКП(б), аб пераводзе сялянскіх пісьменьнікаў на рэйкі пролетарскай ідэалёгіі. Гэта задача зьяўляецца актуальнай і зараз.

— За апошні час вельмі змяніўся твар нашых кадраў,—гаворыць тав. Багданаў:—зараз мы, пролетарска-каліасныя пісьменьнікі, апіраемся, галоўным чынам, на сельска-гаспадарчых рабочых і членаў колгасу. Соцыялістычная рэканструкцыя сельскай гаспадаркі, магутная хваля кол-

гаснага прыбою дыктуюць неабходнасьць шырокага ахопу і кіраўніцтва новымі літаратурнымі сіламі, што ідуць з нашых саўгасаў і колгасаў. Вядома, мы не адмятаем і аднаасобніка-бедняка і серадняка—нашага саюзнака, заўтрашняга колгасніка.

Бязумоўна, на Беларусі таксама насыпела патраба ў стварэньні адпаведнай пісьменьніцкай арганізацыі.

Далей тав. Багданаў спыняецца на ідэолёгічнай пляцформе аб'яднаньня пролетарска-колгасных пісьменьнікаў, на творным мэтадзе, на спэцыфіцы, тэматыцы і форме пісьменьнікаў гэтага атраду савецкай літаратуры. Тав. Багданаў гаворыць, што перад новай арганізацыяй стаяць адказнейшыя грамадзка-політычныя

Тав. Ягораўшвілі расказвае аб рабоце пролетарска-колгасных пісьменьнікаў іных нацыянальных рэспублік Савецкага Саюзу. Значную частку свайго дакладу ён прысьвяціў нацыянальнаму будаўніцтву ў саюзных рэспубліках, барацьбе з ухіламі ад генэральнай лініі партыі ў нацыянальным пытаньні. Нацыяналі-дэмакратычныя тэндэнцыі былі і ў Грузіі (арыентацыя на буржуазны захад), і ў Казакстане, Татарыі, Узьбекістане (панісламізм, імкненьне да адзінай іранскай дзяржавы ад Волгі да Пэрсіі і Аўганістану).

У грузінскай літаратуры з абмежаваньнем капіталістычных элемэнтаў у краіне, з правядзеньнем сучаснай калектывізацыі, правапапутніцкія групы пісьменьнікаў рэзка зьмянілі свой курс, сталі на шлях незамаскаванае барацьбы супроць політыкі камуністычнай партыі і савецкай улады. Яны сталі выступаць супроць змычкі гораду з вёскай, узводзячы паклёпы на колгаснае будаўніцтва і інш.

Організацыя аб'яднаньня пролетарска-колгасных пісьменьнікаў — магутны ўдар па рэштках нацыяналі-дэмакратычнай ідэолёгіі. Тав. Яго-

раўшвілі вызначае рад практычных мерапрыемстваў, якія стаяць на сёнешні дзень перад Беларускамі аб'яднаньнем пролетарска-колгасных пісьменьнікаў.

Пасьля прамовы маскоўскіх таварышоў слова ад імя арганізацыйнага камітэту даецца І. Барашку.

Організацыйны камітэт пачаў сваю работу 21 красавіка. У склад яго ўвайшлі т.т. Галавач, Барашка, Баранавых, Шукевіч-Траўнякоў і рэдактар газ. „Колгаснік Беларусі“. Арганізацыйны камітэт вызначыў арыентаваныя пляны работы, які падаецца на абгаварэньне агульнага сходу пісьменьнікаў.

Паводле гэтага пляну ўхвалена стварыць філіі аб'яднаньня пролетарска-колгасных пісьменьнікаў у першую чаргу там, дзе існуюць філіі БелАПП'у — у Віцебску, Полацку, Бабруйску, Гомелі, Горках. Асноўнае ядро аб'яднаньня складуць беларусы, у яго ўвойдуць таксама пісьменьнікі з „Палымя“ і „Узвышша“, найбольш блізкія да задач пролетарска-колгаснай літаратуры. Распачата работа па ўцягненьні ў рады аб'яднаньня ўдарнікаў першым чынам буйнейшых гаспадарак: колгасу „Расьсьвет Пераможца“, камуны імя БВА, Койданаўскай МТС. Наладжваецца сувязь з гаспадарчымі арганізацыямі — Белколгасцэнтрам, Белсельтрэстам.

Уся дзейнасьць новага аб'яднаньня будзе праходзіць у шчыльнай сувязі з брацкімі арганізацыямі РСФСР, УССР, ЭСФСР „ВОПКП“, „Плуг“ і інш.).

Аб'яднаньне будзе мець свой орган — штомесячную часопісь памерам у тры друкаваныя аркушы. Адной з важнейшых галін работы Беларускага аб'яднаньня пролетарска-колгасных пісьменьнікаў, будзе сыстэматычнае асьвятленьне ў ім фашыстоўскага тэрору ў Заходняй Беларусі.

У спрэчках выказаліся т.т. Лімановскі, Процька, Кучар і Галавач. Усе прамовы падкрэсьлілі актуаль-

насьць арганізацыі новага аб'яднання і вялікую адказнасьць задач, што стаяць перад ім.

Сход пісьменьнікаў паслаў прывітальную тэлеграму Максіму Горкаму.

* Беларускай Акадэміяй і інстытутам літаратуры, мастацтва і мовы комакадэміі пры ўдзеле ВОАП і БЕЛАПП з 15 па 25 мая будзе праводзіцца ў БССР дэкада пад агульным лёзунгам: „За марксызм ленінізм у літаратурнай навуцы“. Інстытут літаратуры мастацтва і мовы вылучыў для членаў БССР дэлегацыю ў складзе Ан. Луначарскага, І. Нусінава, В. Каваленка і інш. Старшынёй дэлегацыі і прадстаўніком прэзыдыуму комакадэміі зацьверджаны т. С. Дзінамаў. Сябры дэлегацыі зробіць шэраг дакладаў у Беларускай Акадэміі Навук, на рабочых і чырвонаармейскіх сходах і прачытаюць сэрыю лекцыяў у Беларускім дзяржаўным унівэрсытэце.

* У красавіку гэтага году праз Менск у Маскву прыехаў з Берліну вядомы нямецкі пролетарскі пісьменьнік Іоганэс Бэхэр. На станцыі Негарэлае тав. Бэхэра спаткала дэлегацыя беларускіх пісьменьнікаў у складзе т.т. П. Галавача, Я. Ліманюскага, І. Барашкі, А. Бэндэ, М. Чарота, К. Крапівы, Юр. Лявоньнага і работнікі цэнтральных газэт. Тав. Бэхэр паведаміў, што ў Савецкім Саюзе ён прабудзе 4-5 тыдняў. Яго вельмі цікавіць гаспадарча-культурнае будаўніцтва БССР. Мажліва, што, вяртаючыся ў Нямеччыну, Іоганэс Бэхэр наведае Менск.

* Літаратурная брыгада газэты „Піонэр Беларусі“ у пісьменьнікаў.

З мэтай прыцягненьня беларускіх пісьменьнікаў да напісаньня твораў для дзяцей, рэдакцыя „Піонэр Беларусі“ паслала літаратурныя брыгады да іх. Першым літбрыгада „Піонэр Беларусі“ наведла Андрэя Александровіча. Александровіч напісаў наступнае:

— „Наша літаратура адстае ад нястрымна-шпаркіх тэмпаў соцыяліс-

тычнага будаўніцтва, узнятых энтузіязмам рабочае клясы. Пераздзячы на новыя камуністычныя методы працы ў справе зьнішчэньня адставаньня літаратуры ад ходу соцыялістычнага будаўніцтва — мы абавязаны асабліва востра паставіць пытаньне аб мастацкай літаратуры для трэцяга пакаленьня большавікоў. Тыя выданьні, што на сёньня мы маем для акцябрата—зорак, піонэраў—школьнікаў, яксна, тым больш колькасна, ня могуць нікога задаволіць. Конкрэтна, напісаўшы ўжо некалькі кніжачак для школьнікаў, няспыняючыся на гэтым, я абавязваюся да 15 мая 1931 г. напісаць яшчэ адну кніжачку для дашкольнікаў і да 11 ліпеня 1931 г. — поэму для піонэраў школьнікаў.

Даючы гэта абяцаньне я выклікаю напісаць для дзяцей па аповесці пісьменьнікаў: Міхася Ашвікова і Платона Галавача, а ў вершаванай форме выклікаю поэтаў Міхася Чарота і І. Харыка. Справу атрымленьня рукапісаў ад гэтых аўтараў і справу арганізацыі чыткі гэтых твораў сярод піонэрскае масы — думаю не адмовіцца ўзяць на сябе рэдакцыя „Піонэр Беларусі“.

Пасьля Александровіча літбрыгада наведла Міхася Чарота. Міхась Чарот напісаў наступнае:

„Мне часта задаюць пытаньні: чаму я вараз нічога ня пішу для дзяцей? Чаму не даю мастацкіх твораў для піонэрскай і комсамольскай моладзі?

Пры гэтых запытаньнях я заўсёды адчуваю сябе вінаватым і адказваю: так, збіраюся напісаць, хутка напішу. Думаю, што многія беларускія пісьменьнікі даюць такія самыя адказы і таксама адчуваюць сябе вінаватымі перад магутнай і надзеянай зьменай — рабочай і колгаснай моладзі.

Мы — беларускія пролетарскія і савецкія поэты і пісьменьнікі — у першую чаргу вінаваты, што дзіцячая і юнацкая беларуская, мастацкая літа-

ратура далёка адстала ад агульнага росту нашае літаратуры. Ліквідаваць гэты прарыв на літаратурным фронце—наша першачарговая і неадкладная задача. Я абвешчаю сябе мабілізаваным з 1 мая па 1 жніўня для напісання мастацкага твору з жыцця піонэры. Заклікаю беларускіх, пралетарскіх і савецкіх пісьменьнікаў таксама мабілізавацца на гэты дужа важны і адказны фронт".

Пісьменьнік Міхась Лынькоў па заклік папярэдніх т.т. і рэдакцыі „Піонэр Беларусі“ адзначыў:

„Орыгінальнай беларускай і дзіцячай літаратуры ў нас бадай што няма. Лік аўтараў у гэтай галіне літаратуры надзвычайна абмежаваны і мы маем амаль што адзінкі. А таму задача арганізацыі моцнай беларускай юнацкай і дзіцячай літаратуры зьяўляецца адной з актуальных задач нашага часу. Вось, на мой погляд, некаторыя мерапрыемствы, якія б дапамаглі ў вырашэньні гэтай задачы.

1. Беларускія літаратурныя арганізацыі і ў першую чаргу БелАПП павінны вылучыць кадры юнацкіх і дзіцячых пісьменьнікаў, арганізаваць іх у асобную секцыю і аказваць усямерную дапамогу ў іх творчай працы.

2. Усе пісьменьнікі ў свой гадавы „прамфінплян“ абавязкова павінны ўключыць па адным творы спецыяльна для нашага падрастаючага пакаленьня.

3. Органы комсамольскага друку, а таксама: „Піонэр Беларусі“ і „Іскры Ільліча“ павінны праводзіць штодзённую працу па вылучэньню са сваіх юнкораў і дзяткараў таварышоў, якія маюць нахіл да мастацкай творчасьці і аказваць ім усямерную дапамогу, спрыяць іх творчаму росту, падрыхтоўваючы такім чынам маладыя кадры будучых юнацкіх і дзіцячых пісьменьнікаў.

4. Комсамольскай арганізацыі трэба значна бліжэй падыйсьці да справы з юнацкай і дзіцячай літаратурай,

больш кіраваць гэтай справай, больш цікавіцца ёю і, у прыватнасьці, наладзіць нарэшце сталае, ідэёвае кіраўніцтва сектарам юнацкай і дзіцячай літаратуры ў БДВ.

Памеры анкетнай нататкі не даюць магчымасьці шырока выказацца па закранутым пытаньні, а таму і спыняюся на гэтым з свайго боку, як пісьменьнік, я абавязваюся на працягу лета даць адно апавяданьне альбо аповесьць для чытачоў „Піонэра Беларусі“.

Дзіцячы пісьменьнік Янка Маўр адказаў:

— „Мяне прасіць яя трэба. Я сам працую галоўным чынам у галіне дзіцячай літаратуры. Не адна кніга задумана мною, і матэрыялу сабрана шмат. Толькі часу не хапае. У даны момант мяне цікавіць напісаць працяг „Палескіх робізнаў“, паказаць, як першабытны куток ператварыўся ў соцыялістычны. А дзеля гэтага трэба ехаць і на месцы вывучыць справу. А ехаць не заўсёды мажліва... Адным словам, у нашай працы аднаго жаданьня і абяцаньня мала. Часам і жаданьне і мажлівасьць ёсьць, ды праца ня йдзе. А другі раз яна і пайшла-б, дык мажлівасьці няма. Улічвайце гэта, калі будзеце даваць „заказы“ пісьменьнікам. У кожным разе першую сваю пляцігодку (у год па кнізе) я выканаў на сто процантаў. Спадзяюся не адстаць і надалей.

* *Пролетарскае мастацтва*—на дапамогу друку. 20 мая пачынаецца месячнік друку. Гарком КП(б) ухваліў правесць за адзін-два дні да пачатку месячніка ўрачыстае пасяджэньне гарадзкога партактыву разам з рабкорамі ўдарнікмі і рабочымі менскіх прадпрыемстваў. На гэтым паседжаньні—мітынгу будзе ўпершыню ў Менску арганізавана масавае мастацкае дзеяньне, якое мае мэтай шляхам тэатралізацыі мітынгу з найбольшай пераканальнасьцю адлюстраваць баявыя моманты кампаніі месячніку друку. Для

правядзення гэтага мерапрыемства прызначана спецыяльная брыгада. У склад брыгады ўваходзяць пісьменнікі А. Александровіч, Юр. Лявончы, Аўг. Сьцяпной. Афармляе тэатральнае дзеянне рыжысэр Халізяў.

У рабоце па афармленні тэатралізаванага мітыngu прымаюць удзел менскія тэатры рабочай моладзі Беларускі (і яўрэйскі) і студэнты дзяржаўных драматычных курсаў.

* 10 год Беларускага Дзяржаўнага Вандроўнага тэатру. 4 мая адбыўся ўрачысты сход прысьвечаны дзесяцігоддзю БДВТ.

Сход адчыніў прадстаўнік галоўнага мастацтва БССР тав. Шамшур Даклад аб дзесяцігадовай працы зрабіў народны артыст Галубок. Спробы стварыць Беларускі тэатр, зазначыў тав. Галубок,—былі і ў часе нямецкай і белапольскай окупацыі. Але толькі Кастрычніцкая рэвалюцыя дала магчымасць стварэнню і росквіту нашага тэатру. БДВТ заснаваўся ў 1^м 1^м г. У акторскі склад яго ўвайшлі галоўным чынам рабочыя і вучнёўская моладзь. Тэатр адразу ўзяў курс на абслугоўванне рабочых паколіц Менску. Паступова пачаў ён рыйць вылазкі і на перыферыю. Шмат труднасьцяў перажыў за гэты час тэатр. Часта-густа артыстам прыходзілася цягнуць на сабе дэкарацыю, рэквізіт, бутафору. Шмат прарабіў вандроўны тэатр на п'есцы, дапамагаючы сацыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі. Ён моцна быў звязаны з часцямі Чырвонае арміі. Але тэатр ня мінуў пэўных ідэалёгічных памылак. Ён не заўсёды стаяў на вышэйшым пастаўленым перад ім камуністычнай партыяй і савецкай уладай задач, паддаючыся класава-варожым, нацыянал-дэмакратычным пляням. Пры дапамозе пролетарскай грамадзкасці, пад кіраўніцтвам партыі тэатр змог пазбыцца гэтых хібаў.

Увядзеннем у яго такіх п'ес як „Ярасьць“, „Дыктатура“, „Гальштук“

і інш. БДВТ становіцца на правільны шлях сапраўды пролетарскага мастацтва.

З прывітаньнямі выступілі т.т. Шпэктараў (гарком КП(б)Б), Рычкоў (культпроп ЦК КП(б)Б), Бусьнін (гарбарня „Большавік“), Марголін (ЦП саюзу прафмастацтва), Вольскі (БДТ2), Крапіва („Узвышша“).

Таварыш Платун вітае юбіляра ад імя ўраду БССР. Ён зачытвае тэкст ганаровай граматы, выданай тэатру Саветам народных камісараў.

„На Беларускі Дзяржаўны Вандроўны Тэатр,—гаворыцца ў грамаце,—выпала вельмі адказная культурная і політычная задача. Ён у сваёй дзейнасці павінен быць прадніком пролетарскай культуры, у першую чаргу сярод колгаснікаў і бядняцка-серадняцкіх мас сялянства, якіх дагэтуль тэатр і абслугоўваў. У справе выканання гэтага Вандроўны тэатр за апошні час мае значныя посьпехі. Шпаркія тэмпы індустрыялізацыі і сацыялістычнае рэканструкцыі сельскай гаспадаркі патрабуюць ад усяго колектыву тэатру напружаных тэмпаў у галіне далейшага разгортвання пролетарскага мастацтва... Колектыв тэатру ў сваёй дзейнасці павінен адлюстраваць вялізарныя працэсы сацыялістычнай рэканструкцыі усёй народнай гаспадаркі, спрыяць яшчэ большаму ўмацаваньню сувязі рабочае клясы з працоўным сялянствам. Паказаць бядняцка-серадняцкаму сялянству, якое яшчэ не ўвайшло ў колгасы, перавагу апошніх перад індывідуальнымі гаспадаркамі“.

Савет народных камісараў заклікае колектыв тэатру да далейшай пасьпяховай работы пад кіраўніцтвам пролетарыяту і яго большавіцкай партыі на выкананьне вялізарных задач, што стаяць на шляху развіцця сацыялістычнай культуры.

У канцы тав. Платун паведаміў, што старэйшыя акторы БДВТ т.т. Бусел, Эгіроўскі, Лазарчык, Дзялюшка, Быліч і Качынская за пчы-

рую і адданую работу ўзнагароджваюцца прэміяй—па 200 руб. У адказным слове тав. Галубок паведаміў, што калектыў работнікаў БДВТ абвясціў сябе ўдарным. Вечар скончыўся багатай мастацкай настаноўкай.

* *Прывітаньне БДВТ ад НКА БССР.* Горача вітае калектыў тэатру з дзесяцігодзьдзем работы. Упэўнен, што пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі БДВТ будзе ствараць пролетарскае па зьмесьце, нацыянальнае па форме мастацтва—непасрэдную частку соцыялістычнага будаўніцтва БССР. Народны камісар Асьветы—Платун.

* *Прывітаньне ад БДТ-2.* Беларускі 2-гі Дзяржаўны Тэатр шле гарачае прывітаньне ў дзень дзесяцігадовага юбілею свайму субрату па аброі — Беларускаму Дзяржаўнаму Вандроўнаму тэатру, на долю якога прыпала цяжкая, але адказная і ганаровая задача—прасоўваць пролетарскае мастацтва ў самыя глухія і далёкія куткі БССР. Нас радуюць вашы бяспрэчныя посьпехі апошняга часу—як мастацкія, так і грамадзка-політычныя. Мы упэўнены ў тым, што БДВТ будзе і ў далейшым, разам са сваім мастацкім кіраўніком тав. Галубком, цьвёрда ісьці па шляху служэньня справе культурнага ўздыму беларускіх працоўных мас.

Няхай жыве Беларускі Дзяржаўны Вандроўны тэатр! Няхай жыве камуністычная партыя—правадыр і арганізатар культурнай рэвалюцыі! Няхай жыве соцыялістычнае будаўніцтва!

* *Прывітаньне ад групы мастацтва НКА БССР.* Таварыскае прывітаньне ад працаўнікоў групы мастацтва НКА БССР у дзень свята каваньня дзесяцігодзьдзя вашай творчай работы. БДВТ павінен стаць суцэльнай ударнай брыгадай у ба-

рацьбе за пяцігодку ў чатыры гады, у барацьбе за ленінскую нацполітыку супроць вялікадзяржаўнага шовінізму, як галоўнай небясьпекі на даным этапе, беларускага контррэвалюцыйнага нацдэмакратызму і шовінізму ровных колераў у справе стварэньня пролетарскага па зьмесьце, нацыянальнага па форме мастацтва БССР.

Няхай жыве БДВТ — правадыр ідэй пролетарыату ў шырокія масы працоўных! Няхай жыве КП(б)Б—адзіны кіраўнік соцыялістычнага будаўніцтва БССР.

І. Гуроні, П. Шамшур, І. Любан.

* *Выстаўка тэхнічных кніг у БДБ.* У Беларускай дзяржаўнай бібліотэцы 15 красавіка гэтага году адчынілася выстаўка тэхнічнай кнігі. Выстаўка складаецца з агульнага аддзелу і спецыяльных. У агульным адзеле паказана літаратура дзягненняў соцыялістычнага будаўніцтва ў галіне рэканструкцыі прамысловасьці і сельскай гаспадаркі на соцыялістычных пачатках і па выкананьню пяцігодкі ў чатыры гады. У спецыяльных аддзелах паказана літаратура важнейшых відаў прамысловасьці ў БССР.

Аддзелы мяняюцца падакадна: з 15 красавіка па 25 красавіка—мэталюргічны і транспартны, з 25 красавіка па 5 мая—сельскагаспадарчы; з 5 мая па 15 мая—харчовай і хэмічнай прамысловасьці, з 15 па 25 мая—па дрэваапрацоўнай і хэмічнай апрацоўцы дрэва; з 25 мая па 5 чэрвеня—тэкстыльнай і скураной прамысловасьці і з 5 па 15 чэрвеня—вайскавай справы.

Першыя дні адчыненія выстаўкі далі багата экскурсантаў з якіх на першым месцы—рабочыя, колгаснікі і настаўніцтва.

ДА ПРЫЕЗДУ ГОРКАГА ў СССР

* Культсэктар ЦСПСБ даў паказаньне бібліотэкам клюбаў мэталістаў, харчавікоў, саўгандальскаслужачых, друкароў і інш. аб арганізацыі выставак твораў Максіма Горкага. Спецыяльных вітрын і куткоў, дзе-б адлюстроўвалася мажліва паўней літаратурная і грамадзка-політычная дзейнасьць вялікага пролетарскага пісьменьніка.

* Вылучана дэлегацыя з прадстаўнікоў усіх пісьменьніцкіх арганізацый (БелАПП, „Полымя“, „Узвышша“, БелЛАЧАФ) для сустрэчы Горкага на ст. Негарэлае.

* Праўленьне Дому пісьменьнікаў арганізуе ў першых лічбах мая вялікі вечар, прысьвечаны прыезду Максіма Горкага ў СССР. Для удзелу ў вечары прыяжджаюць з Масквы прадстаўнікі інстытуту літаратуры, мастацтва і мовы Комакадэміі.

* *Пісьменьнікі Менску — Максіму Горкаму.* Агульна-грамадзкі сход пісьменьніцкіх арганізацый Менску вітае вас — нязломнага барацьбіта за пролетарскую рэвалюцыю, старэйшага пролетарскага пісьменьніка.

Чакаем вас у Менску — сталіцы Савецкай Беларусі. Просім заехаць да нас.

Мы ўпэўнены, што і надалей голас Максіма Горкага будзе магутна гучэць у баёх за справу сусьветнага Кастрычніка.

Прэзыдыум.

* Камітэт ФОСП вылучыў дэлегацыю для сустрэчы Максіма Горкага. У дэлегацыю ўвайшлі: А. Серафімовіч, Л. Авербах, Усев,

Іваноў, Матэ Залка, С. Дзінамаў Ф. Гладкоў, І. Батрак, Г. Коранёў, М. Рассоўскі, М. Слонінскі, Юр. Лебедзінскі, тав. Санаў (зав. „АМО“) і М. Цэйтлін (Літгазэта).

* Інстытут ЛІМ Комакадэміі, разам з РАПП, выпускае тэзісы для дакладаў аб Горкім.

* Працаўнікі ЛІМ Комакадэміі скончылі вялікую працу — поўную бібліяграфію пра Максіма Горкага, якая будзе здадзена ў друк. Да 10 мая інстытут здацьце ў друк масавую брошуру „Максім Горкі“ (жыцьцё Горкага, левінская ацэнка Горкага, што чытаць ударніку пра Горкага), астатнія брошурны пра Горкага будуць здадзены інстытутам ЛІМ Комакадэміі ў сярэдзіне мая.

* ЛАЧАФ ладзіць 8 мая ў ЦДЧА для дэлегатаў усеармейскага зьезду сакратароў партыячых вялікі літаратурны вечар, прысьвечаны Горкаму.

* Вoenгiз выпускае з друку брошур „Максім Горкі ў барацьбе за СССР“.

* Літаратурны музэй пры ўсесаюзнай левінскай публічнай бібліятэцы сумесна з ВССП арганізуюць выставку, прысьвечаную Максіму Горкаму. На выставу будзе паказана каля 100 лістоў — перапіска Горкага з папутчыкамі, галоўным чынам з пачынаючымі пісьменьнікамі за час пражываньня Горкага за граніцай.

* „ВОПКП“ ладзіць на падшэфным Любарэцкім заводзе і ў Ногінскім раёне даклады аб Горкім.

* Сэктар дзіцячае літаратуры выдавецтва „Маладая Гвардыя“ выдае кніжку, прысьвечаную М. Горкаму,

для дзяцей сярэдняга і старэйшага ўзросту.

* Дзіцячую „кніжку-газету“ выдае выдавецтва „Маладая Гвардыя“ да прыезду Максіма Горкага. У „кніжцы-газэце“ будзе зьмешчаны шэраг нарысаў пра Горкага, некалькі урыўкаў з яго твораў, вытрымкі з палітычных артыкулаў Горкага, а таксама багатым фото-матэрыялам, што адлюстроўвае жыццё і дзейнасьць М. Горкага.

* У цэнтральным доме навуковага работніка адбыўся 29 красавіка вечар, прысьвечаны М. Горкаму. Тав. І. Нусімаў выступіў з дакладам на тэму: „Горкі і яго літаратурная эпоха“. Супастаўляючы Горкага з Талстым, Дастаевскім і Чэхамым, І. Нусімаў падкрэсьлівае сілу і актыўнасьць герояў Горкага побач з дэпрэсіяй Чхаўскага - Іванова, заклікаючага „Жыць серой жыцьцю“.

Упадніцтву рускае інтэлігенцыі, якое апраўдвае талстоўскую тэорыю „непротивление злу“, супроцьпастаўляецца у творах Горкага ўзрастаючы рэволюцыйны ўздым пролетарыяту. Горкі на справе паказаў, як, выкарыстоўваючы свой творчы талент, пісьменьнік можа быць верным барацьбітом за соцыялістычную праўду. Пасьля дакладу тав. Нусімава было паслана Максіму Горкаму прывітаньне ў зьвязку з надыходзячым яго прыездам у СССР.

УССР.

У выдавецтве „Пролетары“ вышлі на украінскай мове „Трое“, „Фома Гардаеяў“, „Маці“. Да прыезду Горкага ў СССР выдавецтва мастацкай літаратуры на Украіне выдае зборнік Італьянскіх новэлаў пісьменьніка і распрацавала плян выданьняў на украінскай мове, пяцітомнага збору выбраных твораў Горкага.

КУЛЬТУРНАЯ ХРОНІКА РСФСР

* Заходняя АПП сумесна з ЛАЧАФ арганізуе масавы паход-конкурс ЛАЧАФ і АПП за аўладанне тэхнікай. Усе сябры АПП і ЛАЧАФ Заходняй вобласці мобілізуюцца на ліквідацыю тэхнічнай няпісьменнасці. Для пісьменьнікаў будуць зроблены даклады пра задачы літаратуры ў галіне аўладання тэхнікай і конкурс на лепшае правядзенне паходу. Заходняя АПП і ЛАЧАФ будуць праводзіць літаратурную пераклічку з ЛАЧАФ Беларусі.

* У рэдакцыі часопісу „Новый мир“ адбылося чарговае літаратурнае пасяджэнне, на якім Аруём Вяседам чытаў урывак з роману „Россия, кровью умыта“. Пасля А. Вясёлага з чытаннем вершаў выступілі поэты: П. Антакольскі, Н. Асееў, С. Кірсанаў, І. Малчанаў і Бор. Пастэрнак. На літаратурным пасяджэнні прысутнічаў т. М. І. Калінін.

* Дырэктарыят інстытуту літаратуры, мастацтва і мовы Комакадэміі зацвердзіў старшынёю секцыі і публіцыстыкі тав. Кірпоціна, дырэктара інстытуту літаратуры, мастацтва і мовы ленінградскага аддзялення Комакадэміі.

* 20 красавіка адчынілася першая канферэнцыя Урал.АПП. З вялікім політычным дакладам выступіў член бюро Абкому ВКП(б) т. Маркус.

* Тав. Г. Корнеў коаптаваны ў склад праўлення ВССП.

* У начальніка вайскова-паветраных сіл і члена рэвалюцыйна-вайсковага савету СССР т. Баранава адбылася нарада ЛАЧАФ, прысвечаная пытанням асвятлення ў літаратуры жыцця і працы працаўні-

коў авіяцыі. Пісьменьнікі — сябры ЛАЧАФ заявілі аб тым, што яны творча самамобілізуюцца для стварэння твораў пра Чырвоны паветраны флёт. Тав. Баранаў абяцаў усебакова дапамагаць у працы.

* Сябры МАПП В. Дзямітраў, А. Ошанін, К. Мітрэйкін, Ул. Лугаўскі, Сідараў, Рэшчыкаў, Сідарэнка, Цыганіцкі, І. Міхайлаў, Крэндайн, Пугачоў, Лінкінд, Міх. Галодын, Дж. Алтаўзен, Ал. Жараў, Падзвездэлкаў, Галовін, Юрын, Сіткоўскі і Тамашэўская мобілізаваны сакратарыятам МАПП для выступлення ў першамайскія дні.

* Бюро літ. консультацыі ГІХЛ з чэрвеня бягучага году пачне выдаваць часопіс „На дапамогу ўдарніку“. У задачы часопісу ўваходзіць вывучэнне творчасці пачынаючага пісьменьніка-ўдарніка, літаратурная аўчоба, перадача вопыту высокакваліфікаванага пісьменьніка-профэсіянала рабочаму-ўдарніку і азнамленне ўдарніка з гісторыяй пролетарскага руху. Часопіс будзе выходзіць кожныя 20 дзён, памерам у 2 друкаваныя аркушы.

* У склад праўлення выдавецтва Акадэміі уведзены галоўны рэдактар выдавецтва А. В. Луначарскі.

* Літаратурнае аб'яднанне рабочых-пісьменьнікаў (ЛОРП) пры „Производственном журнале“ заключыла ўмову з выдавецтвам ВЦСПС на выданне літаратурна-мастацкага зборніку. Зборнік будзе запісаны рабочымі-сябрамі ЛОРП. У яго ўвойдуць нарысы, апавяданні і вершы, пабудаваныя на фактычным матэрыяле.

* 15 мая у Маскве адбудзецца

пашмраны пленум праўлення маскоўскага і ленінградскага аддзелу ВССП. Пленум абмяркуе асноўныя пытаньні рэвэсткі для Ўсерасійскай канфэрэнцыі ВССП. На пленуме будуць абмяркованы мэтады разгортваньня творчай дзейнасьці ў ВССП.

Паміж Цэнтральным саветам ЛАЧАФ, ОГІЗ і ГІХЛ заключана генэральная ўмова на выданьне сэрмі літаратурна-мастацкіх твораў,

што зьявіліся вынікам творчай мобілізацыі 70 пісьменьнікаў, якія абавязаліся напісаць пра Чырваную армію, ГІХЛ асыгнэе 60 тыс. рублёў на авансаваньне аўтараў гэтаі сэрмі ЛАЧАФ у працягу мая—сьнежня 1931 г. З гэтага фонду ГІХЛ выдае 10 тыс. руб. у якасьці трох прэмій—у 5 тыс. руб., 3 тыс. руб. і 2 тыс. руб.—за лепшыя творы на тэму пра Чырваную армію.

УКРАЇНСКАЯ КУЛЬТУРНАЯ ХРОНІКА

* У Харкаві пачынае выходзіць новы орган ВУСПП'у—масава двухтыднёвік „Літаратурны заклік“, прысьвечаны пытанню літаратурнае вучобы. Рэдактарам часопісу прызначаны сакратар ВУСПП Р. Кушаерау. Прымер, рэдакцыйная колегія—т.т. Мікітэвко, Кірылач'ко, Любчанко і інш.

* У май м цм адбудэсца ў г. Харкаве Ёсеукраінскі зьлёт ударнікаў, закліканых у літаратуру. Зьлёт склікаецца па ініцыятыве ВУСПП'у.

* Па івыцягаве Кіеўскай філіі ВУСПП'у 9 красавіка агульны сход арганізаваных пісьменьнікаў г. Кіева, заслухаўшы даклад тав. Шчука, ухваліў увайсці ў склад фэдэратыўнага аб'яднання рэволюцыйных пісьменьнікаў Украіны. У склад бюро філіі ФОРПУ абралі 13 таварышоў: ад ВУСПП'у Шчука, Ів. Ле. Цярэшчанка, Карпенчук; ад „Маладняка“—Пронь; А.НАФ'у Якісёк; рабочых ударнікоў Кислянік, Салавей; ад „Плуга“—Касарык-Каваленка, Гр. Яковенко; „Захадняй Украіны“—Козорыс; комуны рас. пісьменьнікаў—М. Ушакоў і секцыі яўрэйскіх пісьменьнікаў—Гофштэйн.

У склад президиуму бюро абрало 4 таварышів: Шчупак—старшыня; Карнейчук і Козорыс—намеснікі і Гр. Яковенко—сакратар філіі.

У аб'яднанні пісьменнікаў „Плут“.

Презыдум : ЦБ „Плуга“ у пер-
шых лічбах мая склікае:

Першы з'езд нямецкай секцыі „Плуга“ і пашыраны пленум ЦБ „Плуга“ разам са з'ездам ударнікаў закліканых да літаратуры ад соцыялістычнага сектару вёскі.

Зъезд нямецкай сѣкуцы „Плуга“
пачне працаваць 7 мая вечарам.
Будуць абмяркованы наступныя пы-
таньні:

І. Доклад пра нацполітыку партыі ў нямецкай вёсцы ў перыяд соцреструктуры.

2. Сучасны стан украінскай літэратуры (дакладчык ад „Плуга“).

3. Творчая работа мясакцыі:

а) проза (Кнорз);

б) повзіл (Люфт);

в) даўчая літаратура (Блаўмгер-
тнар).

4. Прывітуй ударнікаў і пытанні
кадраў (с. 48-49).

5. Організаційні питання.

У прамы ўрада п'ямай ўдаско-
сябры нямецкай сэкцыі "Плуга",
ударнікі з 5 нямецкіх раёнаў, прад-
стаўнікі АПП нямецкай рэспублікі
Паваложжа, прадстаўнікі нямецкай
МАПП, прадстаўнікі нямецкіх работ-
нікаў харкаўскіх прадпрыемств і
прадстаўнікі ад літаратурных аб'яд-
наньняў Украіны. Апрача таго на
гэты зьезд запрошаны нямецкія лі-
таратурнаадукацкія сілы: профэсар
Мікіла і Штрэма.

Пашыраны пленум „Плуга“ і зьлёт ударнікаў будзе праведзены разам. Работа пачнецца 10 мая вечарам. Удзельнікаў разам з гасьцямі павінна быць каля 150 чалавек. У гэтым ліку прыездных з пэрыфэрыі пісьменьнікаў сяброў „Плуга“, ударнікаў, прадстаўнікоў літгурткоў, сяброў літгрупы „Трактар“, „Заграва“, „Цэнтрафуга“ і прадстаўнікоў літаб'яднаўняў пролетарска колгасных пісьменьнікаў РСФСР, АНСР і БССР — прыбудзе 60 чалавек.

Будуць абмяркованы наступныя пытанні:

1. Політычны даклад ад ЦК КП(б)У.
2. Трэці рашаючы год у сельскай гаспадарцы. Даклад ад НКЗ УССР.
3. „Плуг“ на новым этапе (Піліпенко);

а) садаклад нямецкай секцыі (Фіртнер);

б) садаклад літгрупы „Трактар“ (Даніленко);

4. Прывітання ударнікаў у літаратуру (Гаврыленко).

5. Методы і формы работы ў літгуртках (Паніў і Заяц).

6. Наша крытыка і самакрытыка (Саўчэнка, Лаўрыненко, Ярмоленко).

7. Бягучыя справы:

а) асабовы склад „Плуга“ (Штангей);

б) зацвярджанне рэзолюцыі I-га з'езду нямецкай;

в) пытанне пра Усесаюзнае аб'яднанне пролетарска-колгасных пісьменьнікаў (Піліпенко);

г) справаздача рэдакцыйнага часопісу „Плуг“ (Штангей);

д) падрыхтоўка да 10-гадовага юбілею „Плуга“ (Штангей);

е) справаздача рэдакцыі.

* 27 красавіка адбылася другая Ўсеукраїнская канферэнцыя ўкраїнскіх пролетарскіх пісьменьнікаў у

г. Харкаве. Абмяркоўваўся стан і перспектывы ўкраїнскай пролетарскай літаратуры (даклад ВУСПП).

Тав. Фефер зрабіў даклад на тэму „Задачы ўкраїнскай пролетарскай літаратуры ў рэканструкцыйны перыяд“. Таксама абмяркоўваліся творчыя праблемы пролетарскай літаратуры і стан і задачы марксысцкай крытыкі.

Першая Ўсеукраїнская канферэнцыя ўкраїнскіх пісьменьнікаў адбылася таксама ў Харкаве ў 1927 г.

* На ўкраїнскай мове вышла поўнасьцю „Вайна“ Людвіга Рэніа з прадмоваю Белы Ілеша і пасляслоўем аўтара. Друкуюцца новыя рэчы Эгона, Эрвіна, Кіша, Глевера, Вайскопфа і Майк Голда.

* ЦБ „Плуга“ даручыла тав. Ярмоленкаву і Лаўранкову скласці чытанку з ўкраінскае літаратуры, якая магла-б быць падручнікам для ўдарнікаў—пачынаючых, літгуртка і самаасветы. Гэта кніжка разрахована і на ўдарніка індустрыяльнага сектара і на ўдарніка сацыялістычнага сектара вёскі. У аснову паложана праграма для літгурткоў, якую апрацавалі крытычна-метадолёгічны сектар „Плуга“ і методбюро ВУСПП'а. Кніжку выдае Дзяржвыдавецтва „Радзінска Школа“.

ЗАМЕЖНАЯ КУЛЬТУРНАЯ ХРОНІКА

* У канцы красавіка адбыўся вечар прысьвечаны нямецкай, польскай і заходня-беларускай фашыстоўскай літаратуры ў інстытуце літаратуры, мастацтва і мовы Комакадэміі.

— Фашыстоўская літаратура Нямецчыны, — адзначае дакладчык таварыш Шылер, — узьнікла яшчэ ў 1918 годзе як літаратура юнкерска-чыноўніцкага пазадзьдзя монархізму, што вёў барацьбу за рэстаўрацыю. Расавая тэорыя як „тэарэтычнае“ апраўданьне агалелага нямецкага шовінізму, антысэмітызму, пропаганда вайны, романтика „Чорнага рэйхсвэра“, утопічны фашыстоўскі роман, перасьцерагаючы капіталістычны сьвет ад надыходзячай перамогі камунізму — вось тыя асноўныя прыклады, якімі літаратура буржуазнае Нямецчыны карыстаецца для пропаганды фашызму.

— У Польшчы літаратурны фашызм выяўляе ідэалёгію пілсудчыны, — падкрэсьлівае ў сваім дакладзе Бруно Ясенскі. У большым выпадку гэта бяздарная пісаніна. Найбольш буйнымі прадстаўнікамі польскай фашыстоўскай літаратуры зьяўляецца Стэфан Жэромскі (памёр у 1926 г.) і яго эпігон К. Бандроўскі. Стэфан Жэромскі, творчасць якога мела ў свой час нават рэволюцыйную значнасьць, пасля паўстаньня кракаўскага пролетарыяту ў 1923 г., што было пераломным момантам у гісторыі пасьяваеннай Польшчы, робіцца яўным фашыстам: у кнізе „Przedwiośnie“ ён выхваляе ідэю майскага перавароту, зробленага Пілсуджым. К. Бандроўскі таксама як і Жэромскі ў цэнтры сваіх романаў ставіць моцную асобу і, зьдзякваю-

чыся над пролетарыятам, заклікае польскую буржуазію „вырашыць“ рабочае пытаньне, каб пролетарыят не зьвярнуўся да камунізму. Фашыстоўская літаратура Заходняй Беларусі (даклад тав. Якаўлева) зьяўляецца колёніяльнай літаратурай польскага фашызму. Яе асаблівасьць у тым, што нацыянал-фашызм зьяўляецца ў ёй адбіццём ідэалёгіі кулацтва: паэты нац. фашысты Заходняй Беларусі апяваюць вёску — аснову кулацкага панаваньня і са страхам і ненавісьцю пішуць пра горад, пра машыну. Асноўныя ідэі іх творчасьці — барацьба з рэволюцыйным пролетарыятам і гістарычная роля Польшчы ў справе падрыхтоўкі наступеньня на СССР.

Амерыка

* Рэволюцыйнае аб'яднаньне пісьменьнікаў і мастакоў у Амерыцы, вядомая пад назваю „Клюб імя Джон Рыда“, увайшло ў сакам у МОРП, утварыўшы, такім чынам, амерыканскую сэкцыю.

* Амерыканскія і савецкія мастакі мяняюцца сваім мастацкім вопытам. Вільям Гроппер, які вярнуўся з Харкаўскай канфэрэнцыі, прывёз цэлы шэраг малюнкаў савецкіх мастакоў. Хутка ў Нью-Ёрку адбудзецца выстаўка савецкага мастацтва. У сваю чаргу ў Маскве адбудзецца выстаўка малюнкаў мастакоў Нью-Ёрскага клубу Джон Рыда.

Англія

* Вядомы пісьменьнік Бэрнард Шоу, выступаючы ў таварыстве пісьменьнікаў у Лёндане, разга кры-

тыкаваў пазыцыю, якую займае ангельскі друк у адносінах да СССР.

„Друк,—заявіў Шоу,—да гэтага яшчэ не аразумеў, што ў сьведзе адбылася савецкая рэволюцыя. Мы яшчэ да гэтага часу не ўсвядомілі таго, што савецкая ўлада ўмацавалася, і ў рэзультате мы ня толькі трацім адну з найвялікшых магчымасьцяў для гандлю, на якую ніхто з нас ня мог ніколі спадзявацца, але таксама вялікую магчымасьць аказаць дапамогу будаўніцтву ў Савецкай рэспубліцы“.

* Адна з ранніх п'ес Бэрнарда Шоу „Як ён хлусіў яе мужу“ ідзе ў гукавым кіно. Шоу дазволіў перарабіць сваю п'есу для кіно ўпяршыню.

* У выдавецтве „Мартэн Шэкэр“ у хуткім часе выйдзе пераклад кнігі расійскага пісьменьніка Леаніда Леонава „Злодзі“.

* Лорд д'Абернон выпусьціў у Лёндане новую кніжку „Васемнацца-тая рашучая сусветная бойка“. Кніга прысьвечана бойкам пад Варшавай паміж польскай і Чырвонай арміяй у 1920 г.

Нямеччына.

* У Нямеччыне разгарэлася заядлая барацьба вакол апошняга роману Лёна Фейхтвангера „Посьпех“, у якім ён выводзіць у адмоўных рысах гітлераўцаў. Апошнім удалося дамагчыся таго, што шмат кнігагандляроў аб'явіла бойкот ня толькі гэтаму роману Фейхтвангера, але іншым яго творам.

* Другі вечар масавай крытыкі, наладжаны саюзам пролетарскіх пісьменьнікаў Нямеччыны 6 красавіка, быў прысьвечаны, у сувязі з міжнародным днём жанчыны, разгляду твораў, якія адлюстроўваюць жыццё працоўнае жанчыны ў капіталістычных краінах. На сходзе разглядаліся кнігі: „Вуліца бяз сонца“ японскага пісьменьніка Н. Такунага, „Марыя і Параграф“ Фр. Край, „Баркас ХФ

13“ Альбэрта Гошона і „Ганна“ Івана Ольбрахта.

* „Нейер Дэйтшэр Фэрляг“ (новае нямецкае выдавецтва) аб'явіла конкурс на лепшы роман супроць фашызму. Прэмія—400 марак.

Францыя.

* У выдавецтве „Валюа“ выходзіць шыкоўна аформлены часопіс „Клян“, які рэдагуе Філіп Ламур і ў якім сярод надзвычайнай блытаніны ўсё-ж ярка выступае асноўная тэндэнцыя сур'ёзнай ацэнкі плянавай эканамічнай політыкі СССР.

* Буржуазнае выдавецтва „Лекарафюр“, дырэктарам якога зьяўляецца П'ер Леві пачынае друкаваць пад рэдакцыяй тав. Нізана сэрью гістарычных і тэарэтычных прац, у якіх выказваюцца акрэсьленыя дадатныя адносіны да камунізму і СССР.

* Часопіс „Монд“, што выдаецца пад рэдакцыяй Барбюса, дае шырокую інфармацыю пра СССР. Тыраж часопісу—4.000 экз.

Японія.

Японскі саюз пролетарскіх пісьменьнікаў, які ўваходзіць у склад Усеяпонскай фэдэрацыі пролетарскага мастацтва (НАПФ), налічвае звыш 250 сяброў, што далі ўжо багатую па тэматыцы і ідэалёгічна вытрыманую пролетарскую літаратуру.

Sovietica

У апошні час вышлі з друку ў перакладзе на нямецкую мову наступныя кніжкі савецкіх пісьменьнікаў РСФСР:

У юнацкім выдавецтве Jugendinternationale „Die Uhr“—Часы—Панцелеева, „Die Fabrik im Walde“—Лесаавад—Анны Караваевай і „Das erste Mädel“—Першая дзяўчына—Багданава.

У выдавецтве Literatur und Politik „Die Kommune der Habenichtse“—Панфёрава і ў выд-ве Klepenheuer—

„Küchelbecker — Кюхельбекер — Ты-
нянава.

У выдавецтве Брокгауза выдадзена
кніжка Фрыдэфа Нансена — „Durch
den Kaukasus zur Wolga“.

Выдавецтва Zenith у Мадрыдзе
выдала ў гішпанскім перакладзе „Цэ-
мэнт“ Гладкова і „Жалезны паток“
Серафімовіча.

Гішпанія.

За апошні час у выдавецтве Ze-
nith у Мадрыдзе вышлі наступныя
кніжкі, якія заслугоўваюць увагі:

„Tres Dias con los Endemoniados“
(Тры Діаса і тутэйшыя).—Пратса
Бальтрама маюе барбарскія рэлігій-
ныя звычкі аднае горнае вобласці
Гішпаніі і вызначаецца сваім вост-
рым антыклерыкальным напрамкам.

„Sman“—Р. Зэндэра на тэму аб
гішпанскай інтэрвенцыі ў Марока.
Аўтар выяўляе свой адмоўны погляд
на гэтую вайну. „Sangre en el Tro-
pico“—Роблета (кроў у тропіках) дае
вельмі ўдалыя малюнкi змаганьня ні-
карагуанскіх паўстанцаў на чале з
Сандыно супроць паўночна-амэры-
канскага імперыялізму.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Паважаны т. рэдактар!

Прашу змясьціць у Вiчасопісі
наступнае:

У № 1 „Полымя“ за 1931 г.
змяшчаны вянок маіх вершаў „Эк-
замэн“ з шэрагам прыкрых друкар-
скіх памылак. На галоўную павінен
адзначыць:

Вершаваная заўвага:

1) Гётэ—гэты адменна мы.

Пачытайце каму ў ахвоту

Іфігеніі модаліч

У старога Вольфганга Гётэ
(стар. 42)

адносіцца не да страфы—

Дзень асеньні на сэрца лёг

І выходзіць няма ахвоты

Іфігеніі модаліч

Я чытаю ў старога Гётэ

(стар. 42),

Як гэта надрукавана ў часопісі, а
да страфы:

„Слова—каліва. Слова—меч.

Абтачыць яго—асалода,

Бо аднолькава трэба ўмець,

І мячом, і сляўнэй валодаць“.

У тым кантэксце, у якім гэтая
заўвага надрукавана ў часопісі, яна
траціць свой сэнс.

Юлі Таўбін.

1/III 1931 г.

Менск.

Рэдакцыйная
колегія

Ал. Сянкевіч,
А. Некрашэвіч,
Р. Мурашнін,
П. Галавач,
С. Рычкоў,

Выдавец

Беларускае
Дзяржаўнае
Выдавецтва

З Ї М Е С Т

	<i>Стар-</i>
Цим. Заречний. Земля у ватрох—урывах з анов.	3
Юлі Таубін. Батум (верш)	14
Тарас Гушча. Адшчапанец (вараг)	19
Юрка Лявоним. Размова з народным поетам (верш)	38
І. Мікішэвіч. Кадрэ—п'еса, перакл. з укр. В. Станіўскі	40
С. Ліхадзіўскі. З лірычнай мізанкі (верш)	100
П. Апанасюк. Гераіна дзеі (верш)	103
В. Станіўскі. Пад мостачковым месяцам	105
Змітро Вітавіч. Казалёна (верш)	128
Анатоль Підаш. Новая песня браткі Цюкадаі (верш) пер. Хведаровіч	130
Майка Гоад. 120 мільбінаў (верш.) пер. з ангельскае Мордзэвіла	131
Эм. Яраслаўскі. Шлях пролетарскага пісьменьніка.	133
П. Панкевіч. Філізофія добрастанінаўці ці нядобрастанінаўці філізофіі	139
Аўг. Рамановіч. Праца і будні БДТ за 10 год яго існавання	162
Уд. Сядура. Постычым фронт.	181
Кніганіс. Алесь Некрашэвіч. І БДТ.	252
Сьцяпан Ліхадзіўскі „Чырванасюда вішні“, (верш)	254
Беларуская культурная хроніка	257
Да прывяду Горкага у СССР	263
Культурная хроніка РСФСР	265
Украінская культурная хроніка	267
Замежная культурная хроніка	269
Ліст у редакцыю	271

30634
204218

Аддзел падпісных і пэрыядычных выданняў

ПАДПІШЫСЯ НА

1931 — год

Адзіны ў БССР ілюстраваны двухтыднёвы часопіс тыпу лепшых ілюстраваных часопісаў СССР

ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ

пад рэдакцыяй Міхася Чарота

Тэлефон рэдакцыі 17-08
Тэлефон біркі падпісак 17-12

У „Чырвонай Беларусі“ на працягу 1931 году будуць зьмешчаны

АПАВЯДАНЬНІ: Авадэва, З. Бядулі, С. Баранавых, Іл. Барашкі, Вольнага, Тараса Гушчы, Цішкі Гартнага, Платона Галавача, Даўгапоўскага, Міхася Зарэчнага, Ізбаха, Васіля Каваля, Элі Кагана, Р. Кальтофэн, М. Кальтофэн, М. Лынькова, Ліманаўскага, Р. Мурашкі, Маўра, М. Нікановіча, Нёманскага, К. Чорнага, Міхася Чарота і інш.

ПАЗМЫ І ВЕРШЫ: А. Александровіча, Астапенкі, Янкі Бобрыка, П. Броўкі, М. Вагуна, Алесь Звонака, Янін Купалы, Якуба Коласа, Крапівы, Максіма Луканіна, Валерыя Марэкова, І. Плаўніка, Юлія Таўбіна, Ізі Харыка, Ул. Хадзькі, М. Хведаровіча, Міхася Чарота, С. Шушкевіча і інш.

НАРЫСЫ І ФЭЛЬЕТНЫ: Баліна-Падгвешчага, Бэндэ, Вольнага, Яўгена Жука, Цімоха Зарэчнага, Клімчука, Мікуліча, Васіля Сташэўскага, Шкадарэвіча, Х. Шынклера.

МАЛЮННІ І ФОТО: Ахрэмыча, Азгура, Бразэра, Булычова, Вал. Волкава, Давідовіча, Кініца, Барыса Малкіна, Маэзлева, Ул. Семянякі, Салавейчыка, М. Філіповіча і цэлага шэрагу рэальных карэспандэнтаў.

Усяго „Чырвоная Беларусь“ дае ў год: звыш 1000 фотаздымкаў, якія ілюструюць сацыялістычнае будаўніцтва СССР і БССР, а таксама замежнае жыццё, звыш 300 малюнкаў лепшых мастакоў, звыш 200 апавяданняў, вершаў і нарысаў.

„Чырвоная Беларусь“ будзе высьвятляць: самыя шырокія праявы жыцця, рэканструкцыйнага пэрыяду і магутнага сацыялістычнага наступу па ўсім фронце сацслаборніцтва і ўдарніцтва.

УМОВЫ ПАПІСКІ:

На 1 год		На 6 мес.		На 3 мес.		Асобны нумар каштуе	15 к.
р.	к.	р.	к.	р.	к.		
3	—	1	50	—	75		

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: аддзелам падпісных і пэрыядычных выданняў БДВ, Менск, Савецкая, 79, усімі кнігарнямі, кіёскамі і ўлаўнаважанымі БДВ, усімі паштова-тэлеграфнымі канторамі і крамамі спажывецкай каапэрацыі.

1003 ЦАНА 1 руб.

00000002 18 1627

АДКРЫТА ПАДПІСКА НА 1931 ГОД

НА ШТОМЕСЯЧНУЮ
БЕЛАРУСКУЮ ЧАСОПІСЬ
ЛІТАРАТУРЫ, ПОЛІТЫКІ,
ЭКОНОМІКІ, ГІСТОРЫІ, КРЫТКІ

„ПОЛЫМЯ“

Х-ты год
выдання

ПАД РЭДАКЦЫЯЙ:
А. СІМЬКЕВІЧА, П. ГАЛАВАЧА,
А. НЕКРАШЭВІЧА, Р. МУРАШКІ,
С. РЫЧКОВА

Х-ты год
выдання

ЧАСОПІСЬ „ПОЛЫМЯ“ ВЫХОДЗІЦЬ ШТОМЕСЯЦ,
12 КНІЖКАК НА ГОД, ПАМЕРАМ КОЖНЯ 9 10—12 АРКУШОУ.

УМОВЫ ПАДПІСКІ:

на 12 мес. 10 руб.
„ 6 „ 5 „ 50 кап.
„ 3 „ 3 „

КОШТ АСОБНАГА НУМАРУ 1 руб.

ПАДПІСЧЫКІ, якія ўнясуць пры падпісцы поўнасьцю
10 рублёў, атрымаюць у 1931 годзе ДАРМОВЫ
ДАДАТАК—літаратурна-мастацкую часопісь
„УЗВЫШША“ за 1927 або 1928 год, па жаданьню.

НА ВЫПЛАТУ МОЖНА ПАДПІСАЦА:

ГАДАВЫМ ПАДПІСЧЫКАМ у 3 тэрміны: пры падпісцы—4 р. 50 к.,
да 1-га красавіка—3 руб. і да 1-га ліпеня—2 руб. 50 кап.

ПОЎГАДАВЫМ ПАДПІСЧЫКАМ у 2 тэрміны: пры падпісцы—3 р. 50 к.
і да 1-га красавіка—1 руб. 50 кап.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦА: У аддзеле падпісак і перыядычных вы-
данняў БДВ (Менск, Савенкая, 79, тэл. 17-12); Цэнтральнай Кай-
гарняй Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (Менск, пр-т Ленінскай і Савенкаў);
усімі гарадзкімі аддзяленнямі Беларускага Дзяржаўнага Вы-
давецтва; аддзелам падпіскі перыядычнага ПЗ-у РРФСР
(Менск, Савенкая, 64); усімі паштова-тэлеграфнымі канторамі
і усімі кніжнымі крамамі спажывецкіх таварыстваў БЕЛКООП-
САЮЗУ.